

Студентський історико-педагогічний альманах
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

СТУДЕНТСЬКИЙ
ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
АЛЬМАНАХ

ІСТОРІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ:
ВИНИКНЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ,
РОЗВИТОК

Збірник наукових праць молодих дослідників
Випуск 2

Житомир-2013

**Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення,
розвиток**

УДК 37(09)

ББК 74.03

*Друкується за рішенням Вченої ради
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 9 від 26 квітня 2013 року)*

Рецензенти:

Копетчук В.А. кандидат педагогічних наук, доцент.

Борейко О.М., кандидат педагогічних наук, доцент.

Сахневич І.Д., кандидат педагогічних наук, доцент.

Студентський історико-педагогічний альманах. Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток : збірн. наук. праць молодих дослідн. / за ред. О.Є. Антонової, В.В. Павленко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2013. – 308 с.

У збірнику представлено результати науково-дослідної та пошукової діяльності молодих науковців, аспірантів, студентів з актуальних проблем розвитку університетської освіти. Тематика статей охоплює історія становлення, розвиток і сучасний стан університетів в західній Європі, Америці, країнах Сходу, а також в Україні.

Для студентів, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів.

УДК 37(09)

ББК 74.03

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ВИНИКНЕННЯ Й РОЗВИТОК СЕРЕДНЬОВІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Сидорчук Н.Г. Соціально-історичні моделі університетської освіти

Щербакова Наталія. Університети Стародавнього Світу: Наланда

Мирончук Н.М. Організація та зміст навчання студентів у середньовічних університетах

Жморщук Марина. Становлення університетської освіти

Бойчук Богдана. Історія виникнення та становлення найвідомішого університету Італії в місті Салерно

Козаченко Юрій. Вища медична школа в Салерно

Ткачук Світлана. Історія виникнення Болонського університету

Ущатовська Олена, Хіміч Леся. Особливості змісту освіти Болонського університету

Придибайло Тетяна. Система навчання в Болонському університеті

Руцька Ніна, Бернадська Анастасія. Болонський університет – колыска європейської освіти

Весельська Юлія. Історія виникнення Оксфордського університету

Дмитров Денис. Становлення Оксфордського університету в середні віки (XII – XV ст.)

Голяк Ірина, Крушевська Олександра. Особливості організації навчання в Оксфордському університеті

Мулярчук Інна, Чайківська Анастасія. Особливості розвитку Оксфордського університету

Лисюк Оксана. Особливості навчання українських студентів в Оксфордському університеті

Тимощук Юлія, Жуковець Олена. Випускники Оксфордського університету

Омельченко Альона. Роль Кембриджського університету як загальнокультурного освітнього центру

Черняк Наталія. Кембриджський університет – найбагатший університет в Європі

Трофіменко Віра. Кембриджський університет – один з найстаріших навчальних закладів Великої Британії

Довбня Ольга, Сич Діана. Вища освіта Великої Британії

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Мотрюк Яна. Вища освіта Великобританії : етапи розвитку

Стельмахук Наталія. Вищі навчальні заклади Великобританії

Унгурян Валентина. Розвиток вищої освіти у Великій Британії

Козел Аліна. Розвиток вищої освіти Великобританії

Соловійова Оксана. Система вищої освіти Великої Британії

Таран Марія. Особливості навчання в епоху Середньовіччя

Цегельник Тетяна. Організація діяльності університетів епохи Середньовіччя (Сорбонна)

Дубовенко Марина, Кузьменко Тетяна. Організаційні засади діяльності Паризького університету

Шевчук Інна. Історія розвитку Сорбонни та її сьогодення

Залевська Катерина, Сизоненко Марія. Історія виникнення та становлення університету Саламанка

Глушенко Олександр. Системи вищої освіти Середньовіччя: університет Саламанка

Потривайло Яна, Калінчук Надія. Випускники Падуанського університету

Громницька Ілона. Зміст освіти в Падуанському університеті

Резнікова Валерія. Система навчання в Неапольському університеті

Кльоц Юлія. Карлів університет – один з найпрестижніших та найстаріших університетів світу

Салій Ольга. Карлів університет у Празі: історія та сьогодення

Гріневич Ярослав. Історія виникнення та становлення Ягеллонського університету (Краків)

Сай Павло. Університети Кракова

Люлевич Антон Етапи становлення Краківського університету

Днєстрова Вікторія. Особливості організації навчально-виховного процесу в Ягеллонському університеті

Шуляковська Маргарита. Випускники Ягеллонського університету

Stefan Mieszalski. Profesor Wincenty Okoń (1914 – 2011)

Хоменко Ольга. Система навчання в Гарвардському університеті

Золотухіна Дар`я. Система навчання в Єльському університеті

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Студентський історико-педагогічний альманах
Яремчук Вікторія, Бодак Катерина, Оберемко Ірина. Значення братств у розвитку української вищої школи XVI-XVII ст.

Таргонська Олена Братські школи як основа вищої освіти в Україні
Лукашук Катерина, Можар Сніжана. Розвиток вищої освіти в Україні: етапи становлення Острозької академії

Герасимчук Аліна. Становлення та розвиток Острозької академії
Котенко Олена, Климчук Інна. Розвиток університетської освіти в Україні : Києво-Могилянська академія

Боровицька Галина Організація навчання і виховання молоді у Києво-Могилянській академії (30-ті рр. XVII – XVIII ст.)

Осмолович Дарія. Вплив Києво-Могилянської академії на розвиток культури та освіти України

Суховець Таїсія. Діячі Києво-Могилянської академії
Лавренюк Оксана. Видатні випускники Києво-Могилянської академії
Кримковська Катерина Видатні постаті Києво-Могилянської академії
Карпенко Інна. Києво-Могилянська академія та її внесок у розвиток української культури

Дмитренко Інна. Міжнародні зв'язки Києво-Могилянської академії
Демченко Катерина. Львівський національний університет : історія виникнення

Киршицька Оксана. Історія розвитку Львівського національного університету імені Івана Франка

Мельник Тетяна. Структура Харківського національного університету
Вигівська Людмила. Становлення вищої освіти в Україні: Харківський університет

Тереб Юлія. Харківський національний університет: історичний аспект
Пустовойт Мирослава. Становлення вищої освіти в Україні : університет Св. Володимира

Добрич Ніна. Історія виникнення університету Святого Володимира
Дем'янчук Юлія. Розвиток доброчинної діяльності у Київському університеті Св. Володимира (1833-1863) рр.

Головач Божена. Видатні постаті університету Св. Володимира
Козлова Тетяна. Історія розвитку та сучасний стан КНУ імені Тараса Шевченка

Гудзь Яна. Становлення та розвиток Житомирського державного університету імені Івана Франка

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Дуб Максим. Історія виникнення Житомирського державного університету ім. Івана Франка

Кондратюк Віктор. Вінницький державний педагогічний університет : історія виникнення

Бойко І.І., Тертична Н.А. Внесок українських психологів, учасників Великої Вітчизняної війни, у розвиток психологічної науки

Колесник Н.Є. Становлення та розвиток художньо-технічної творчості молодших школярів в Україні та за кордоном: історико-педагогічний аспект

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ У НАЙРОЗВИНЕНІШИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Вітвицька С.С. Вища педагогічна освіта США

Савічева Олена. Становлення і розвиток вищої педагогічної освіти в Ізраїлі

Супрунчук Марина. Становлення і розвиток вищої освіти у Франції

Свинтківська Марія. Вища освіта у Франції : Колеж де Франс

Гуловська Анастасія. Особливості вищої освіти у Франції

Петровська Тетяна. Університетська освіта сучасної Франції

Дзензеловська Аліна. Особливості університетської освіти сучасної Франції

Будник Тетяна. Система вищої освіти в Канаді

Бабінська Юлія. Розвиток вищої освіти в Канаді

Шамрай Юлія. Особливості вищої освіти в Канаді

Лебедь Михайло. Основні вищі навчальні заклади Канади

Кравчук Марина. Розвиток вищої освіти в Індії

Шибецька Наталія. Сучасна вища освіта у Великій Британії

Терещук Аліна. Розвиток вищої освіти у Великобританії

Лукиша Ганна. Підготовка вчителя в умовах Європейської інтеграції

Ляля Наталія, Полякова Юлія. Особливості сучасного Болонського університету

Молодиченко Катерина. Гарвард – мрія чи реальність?

Чайка Ольга. Університетська освіта сучасної Німеччини

СЛОВО ПРО ЛЮДИНУ І НАУКУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Історія європейської університетської освіти сягає своїм корінням у ті часи, коли на зміну **изжившему** себе рабовласницькому суспільству приходить новий уклад життя, пов'язаний із зародженням феодальних відносин, ідеологічною твердинею якого постало християнство.

Середні віки – значний історичний період, який охоплює більш ніж дванадцять століть. Зазвичай у його межах виокремлюють три періоди: V-X ст. – раннє середньовіччя; XI-XIII ст. – розвинуте, чи "високе" середньовіччя; XIV-XVI ст. – пізнє середньовіччя, яке частіше називають епохою Відродження.

Першими термін „середньовіччя” застосували італійські вчені ще у XV ст., назвавши середні віки „темною добою” європейської історії. Вони вважали, що тоді було втрачено високі здобутки греко-римської цивілізації: люди стали грубими, жорстокими, безкультурними, нищили один одного під час майже безперервних воєн, а у політичному житті панувало безладдя. „Розум ніби одягся у саван, щоб зійти до могили, де він лишався багато віків. Світло думки згасло. Навколишній світ зі своїми радощами, природа зі своєю красою перестали говорити серцю людини. Найвищі духовні поривання почали визнаватися гріхом. Небо насунулось на землю і душило її у страхітливих обіймах”. Так характеризував італійський письменник Бартолі атмосферу середніх віків в історії Західної Європи.

Пізніше європейські вчені відмовилися від такого спрощеного розуміння суті середньовічної доби. Вони почали враховувати той очевидний факт, що середньовіччя принесло людству не лише негатив, а й серйозні здобутки, скажімо, започаткувало книгодрукування.

І сьогодні середні віки оцінюються різними дослідниками по-різному. Одні (переважно журналісти та політики) по-старому вбачають у середньовіччі „темний період” європейської історії. Інші, навпаки, помічають у середньовіччі лише світлі сторони: „лицарське” (шанобливе) ставлення до жінок, шанування людської гідності, дотримання правил честі тощо. У таких розходженнях поглядів на суть середньовічної доби відображена сама природа людини. Адже люди завжди дивилися на світ різними очима.

Як і інші періоди історії людства, середньовіччя було зіткане із суперечностей. У ньому співіснували прояви людського благородства й гідності, невмирущі культурні надбання, з одного боку, і вражаюче огрубіння людини, невігластво, релігійний фанатизм (сліпа відданість „своїй” релігії та нетерпимість до „чужих” релігій) – з іншого. Лише „темним” воно не могло бути вже тому, що після загибелі Західної Римської імперії антична цивілізація ще впродовж кількох століть певною мірою відчувалася в Європі, адже гинуть держави, а не цивілізації.

Середні віки залишили в історії людства надзвичайно великий культурний спадок. Саме тоді на історичній карті Європи з'явився ряд сучасних держав і народів, зародилися їхні мови, їх культура, особливості

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

їхнього мислення та поведінки. У середні віки Європа стала християнською, в ній виникли католицька, православна та протестантська церкви, розвинулася богословська думка. Відомі чудові зразки іконопису цього періоду, поява готичного та романського стилів в архітектурі, неперевершені шедеври живопису Леонардо да Вінчі, Мікеланджело та інших художників, поезія Петрарки та Данте. Середньовіччя започаткувало велику епоху книгодрукування.

У період раннього середньовіччя культура Західної Європи перебувала під впливом католицької церкви, що відігравала, крім релігійної, ще й політичну, соціальну та господарську ролі, претендуючи на перевагу над світською владою. До рук церкви потрапила й система освіти. Учні підбирали в інтересах кліру, як правило, здатних після завершення освіти поповнювати церковну ієрархію.

На відміну від античності, коли виховання дітей і юнаків було спрямоване на формування повноцінного громадянина полісу й держави, в середні віки наголос робився на їх залученні до християнських цінностей об'єднаного Святим Духом єдиного світу. Античному ідеалу фізичної сили і краси християнство протиставляло людину, стурбовану спасінням душі, самовихованням внутрішнього, а не зовнішнього початку.

Суспільство середніх віків вірило, що кожна людина від народження призначена до виконання певного виду діяльності: молитви, військової справи або фізичної праці. Тому середньовічне суспільство поділялося на три частини – духовенство, лицарство та „трудівники” (селяни і ремісники). Це були „стани”, або „порядки”, представники яких користувалися різними правами та привілеями. Вважалося, що кожна людина має „своє право”, і, лише визначивши це „своє”, особисте право, вона може вписатися у загальний порядок, знайти своє, єдине місце в ньому. Треба зазначити, що межі між станами були дещо розмитими і шлях „із грязі у князі” не був заказаним нікому – його можна було пройти за два-три покоління. Щоправда, для цього необхідно було мати певний хист, твердий характер, наполегливість і відповідні здібності.

Світогляд середньовічної людини був релігійним, світ вона сприймала через релігійні образи й поняття. Ніхто не сумнівався в тому, що початком і кінцем усього є Бог. Сперечалися лише довкола питання: як треба пізнавати світ – вірою чи розумом? Одні вважали: вірою і лише вірою, адже Бог дав людям одкровення замість будь-якого іншого знання, ото ж тим, хто вивчатиме Біблію, наука не потрібна, бо вони й без неї будуть мудрішими за мудрих.

„Ми маємо знати, що розум дається не лише науками, а що Бог дає абсолютну мудрість, кому захоче. Бо коли б пізнання добра полягало лише в науках, то не могли б стати абсолютно мудримися ті, хто наук не знає. Але оскільки багато людей неграмотних посягають істину й навертаються у справжню віру за допомогою божественного одкровення, то, безперечно, Бог дарує тим, хто має незасмічений і благочестивий розум, те, що він вважає

корисним для них", – стверджував римський письменник й політик Кассіодор у книзі „Про вивчення наук божественних і людських”.]

Одним із непримиренних ворогів освіти був і абат цистерціанського монастиря в Клерво **Бернар** (1090-1153). Бернар народився в Бургундії, в знатній сім'ї. Ще в молоді роки пройнявся глибокою вірою до Бога, згодом вступив у цистерціанський орден і заснував власний монастир у Клерво, де були надзвичайно суворі правила життя. Високі моральні вимоги до себе, непохитна воля, проповідницький талант принесли Бернару славу святого. Хоча він залишався скромним абатом, але відчутно впливав на політику королів і римських пап. Він – один із відомих проповідників і організаторів Другого Хрестового походу (1147 рік).

Бернар був освіченою людиною. Зрозуміло, він знав твори античних філософів і погляди Августина Блаженного. Але своїми вчителями він називав апостолів, які не вчили його, як він казав, ні читати Платона, ні розуміти філософію Аристотеля, а вчили мистецтву жити. Бернар вважав людський розум настільки недосконалим, що пізнати світ, створений Богом, він не може. Людина як смертна істота не здатна зрозуміти глибину і велич світу, їй залишається лише молитися. На думку Бернара, змістом життя людини є пізнання Бога, але не за допомогою холодного розуму і логічного мислення, а через безмежну любов до нього і смирення перед ним. Тільки так можна досягти „злиття душі з Богом”, яке відкриває шлях до справжніх знань, значно глибших, ніж знання будь-якої людини. Бернар був представником містичного підходу до пізнання світу, знань, людини, для яких головним було Боже, тобто надрозумне, одкровення.

Отже, людина середньовічної Європи всі відповіді на всі свої запитання шукала тільки у Божественному одкровенні, не заглиблюючись у людську природу, в особливості людського мислення, психіки, проблеми їх розвитку.

Християнство поставилося ворожо і до античної освіченості. В „Апостольських постановах про язичеські книги” (IV ст.) читаємо: „Цурайся усяких книг”. В одному з послань папи Григорія I ставиться за провину як вчинок, що викликає зневагу і навіть як злочин ... , навчання когось граматики. Григорій I заборонив читання книг давніх авторів та вивчення математики, яку звинуватив у зв'язках з чародійством. Усе, про що говорилося в Біблії, сприймалося на віру, яку ставили вище за розум. Єпископ Тертуліан говорив: „Вірую, тому що це абсурдно”. Цей лозунг на декілька століть закреслив можливість звернення до розуму і занять наукою.

Переломний момент у ставленні людини середньовіччя до освіти настав за правління імператора франків **Карла Великого** наприкінці VIII ст. Карл Великий з дитинства з повагою ставився до освіти. Саме йому належить указ про створення шкіл при монастирях („Листи про заняття науками”) та капітулярій про освіту, де, можливо, вперше в історії людства було висловлено вимогу про обов'язкову освіту для всіх дітей чоловічої статі вільних жителів держави. Щоправда, останнє розпорядження навряд чи могло бути виконаним. Важко уявити собі всезагальну освіту у VIII столітті. І все ж таки при дворі самого Карла було організовано школу, учні якої,

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

обрані з кращих представників вищого класу, готувалися до управління державою.

Карл запрошував до себе освічених людей зі всієї Європи і багатьох з них призначив на високі державні та церковні посади. З деяких з них з часом утворився вчений гурток, який було названо **Академією**. Її членом був і сам король, який звався там Давидом (на честь біблійного царя, який служив прикладом для монарха). Ця Академія була чимось середнім між зібранням друзів та вченим співтовариством, де у вільній бесіді обговорювалися філософські та богословські проблеми, складалися та декламувалися вірші. Отже, Карл і сам з повагою ставився до талановитих особистостей і вів їх посиленій пошук територією своєї імперії та інших країн. Цей підвищений інтерес до людей обдарованих став основою так званого “Каролінгського Відродження”, яке було поверховим, обмеженим вузьким гуртком людей – швидше придворною грою чи забавою. Проте воно довело, що значні реформи під силу тільки непересічній особистості, яка здатна широко мислити і рішуче діяти в ім’я великих цілей.

Академія Карла Великого проіснувала не набагато довше за її засновника. Щоправда, приклад Карла наслідували інші князі та вельможі, що мало велике значення для поширення освіти в епоху Середньовіччя. „Загальне Напучення” 789 року окреслило предмети для вивчення: „Слід відкривати школи, де дітей навчатимуть читати. У кожному монастирі та єпископському домі мають навчати псалмів, нотного запису, співу, лічби та латинської граматики”.

У цей час особливо виділяється діяльність англосакса **Алкуїна** (735-804 рр.). Алкуїн був ученим ченцем родом з Нортублєрії. Карл зустрів його випадково під час свого перебування в Італії і був настільки вражений освіченістю і талановитістю цієї людини, що умовив переїхати до своєї столиці Аахена і зробив своїм найближчим радником. Алкуїн написав відомі філософські та богословські твори, його підручники з філософії, математики, граматики та інших предметів, побудовані за катехізичним методом, широко використовувалися у тогочасних школах. В останні роки свого життя Алкуїн став абатом багатющого монастиря Святого Мартіна у Турі, де також відкрив школу та започаткував велику бібліотеку. Численні учні видатного мислителя стали відомими вчителями монастирських та церковних шкіл Франції. З ім’ям Алкуїна пов’язане також і остаточне введення семи вільних мистецтв у середньовічну систему освіти.

Система освіти середньовіччя починає складатися наприкінці V – на початку VI ст. Римський письменник V ст. Марціал Капелла пропонує ідею „семи вільних мистецтв”, серед яких основою всіх знань виступають перші три – граматика, риторика й діалектика. Остання тлумачиться як мистецтво логічного міркування і його вираження в мові, тобто як формальна логіка. До решти „мистецтв” належать арифметика, геометрія, астрономія і музика. Пізніше, інший вчений – Северин Боецій детально розробив і обґрунтував ідею „семи мистецтв”, розділивши їх на дві групи. *Аніцій Манлій Северин Боецій* (бл. 480-525 рр.) - своїми філософськими творами (*“Про Трійцю”, “І*

Отець, і Син", "Проти Євтихія та Несторія" та ін.) заклав основи нового типу філософського мислення, визначив нові критерії інтелектуального життя європейського суспільства, визначив нову систему освіти.

Розуміючи, що мовою культури нового світу стала латинська, він дбає про створення писаних латиною підручників, що узагальнювали й інтерпретували в доступній формі досягнення греків у головних на той час галузях знання (арифметиці, музиці, геометрії та астрономії). Саме Боецій остаточно поділяє тодішню систему "семи вільних мистецтв" на два рівні - вищий ("тривіум") та нижчий ("квадривіум").

Перша група навчальних предметів ("тривіум" чи „трипуття“) містила власне гуманітарне знання (граматику, риторику, діалектику); до другої групи ("квадривіум" чи „чотирипуття“) входили „мистецтва“ природничої орієнтації (арифметика, геометрія, астрономія, музика). Нова структура навчання передбачала "математичну" освіту як передумову істинної науки - філософії. На перший план висувалась систематичність освіти, а змістовність відходила на другий план, не втрачаючи, звичайно, своєї цінності.

Цілком у річищі нової культурної епохи реформатор вважав, що найважливішим у навчанні є прищеплення людині певного напрямку мислення, дотримання в розумовій діяльності суворої дисципліни, яка допоможе засвоїти будь-який навчальний матеріал. С. Боецій вважав, що саме на творах Платона й Аристотеля слід базувати інтелектуально-культурний простір нової епохи. Тому він зробив багато перекладів з грецької мови на латину, додав до них докладні коментарі.

Програма елементарних шкіл періоду Середніх віків передбачала вивчення абетки, формування у дітей навичок читання та письма, засвоєння ними найпростіших релігійних текстів і основних молитов. Навчання співу й участь у богослужінні були обов'язковими компонентами шкільної освіти. В епоху пізнього Середньовіччя для навчання дітей у цих школах користувалися спеціальними навчальними посібниками, які містили матеріали, написані латиною та рідною мовами.

Практично вся система освіти середньовіччя концентрувалася у руках католицької церкви. Саме тому методика роботи церковних шкіл повністю відповідала завданню озброєння дітей знаннями догматів церкви й усунення будь-яких вагань щодо віри. Все навчання спиралося на методи заучування. Книги у середньовічні часи були великою рідкістю й коштовністю, тому учні їх, як правило, не мали. Книга була, у кращому випадку, лише у вчителя. Саме з неї він викладав, тобто просто читав відповідні тексти, частіше за все навіть без коментарів. Процес навчання зводився до заучування напам'ять і відтворення великих і складних за змістом текстів, до того ж написаних незнайомою мовою. Така методика призводила до величезного відсіву учнів, залишаючи тільки тих, які мали гарну пам'ять. Часто навчання проходило „на слух“. Учень слухав, потім голосно повторював. Якщо не міг повторити, отримував різку, доки не вбивав собі в голову прочитане, при цьому не обов'язково розуміючи заучене. Учень мусив вірити в правдивість запропонованого тексту, оскільки це було виголошене вчителем: сліпа віра в

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

учителя, в його авторитет була характерною рисою середньовічної школи. „Magister dixit” – вчитель сказав. Це вимагало сліпого підкорення і не передбачало ніякої творчості й самодіяльності учнів.

Звісно, серед учнів середньовічної школи часто траплялися діти здібні, обдаровані. Проте неординарна дитина завжди потребує особливої уваги: вона задає незручні запитання, намагається усвідомити сутність матеріалу, часто нестримана у висловах та поведінці; при цьому вона дуже вразлива, чутлива до образ і нерозуміння з боку вчителя та учнів. Сама атмосфера тодішньої школи не дозволяла такій дитині задовольнити свої потреби у знаннях та розвитку здібностей. До того ж і вчителі не відрізнялися особливою любов'ю до таких вихованців, яким, як правило, діставалося різок частіше за інших дітей за „невихованість та недисциплінованість”.

Однак, не зважаючи на всі перепони і несприятливу атмосферу, саме у середні вікі з'являється категорія людей, поглинених знаннями – професійних учених, завдяки зусиллям яких відкривалися перші європейські школи й університети, швидко розвивалася філософська думка.

Виділяють чотири великих напрями середньовічної науки: фізико-космологічний, вчення про світло, наука про живе, комплекс астролого-медичних знань. Що стосується алхімії, то вона являє собою специфічний феномен середньовічної культури, що містить у собі такі компоненти, як наукові узагальнення, фантазію, логіку і міфологію.

З часом потреби господарювання спонукали вивчати ґрунти, метали, спостерігати природу, робити фізичні та хімічні досліді. У цих умовах зросла роль експериментального пізнання світу. Розвиток світських наук поступово зробив експеримент авторитетним: в епоху Середньовіччя в Європі було винайдено годинник, технологію виробництва паперу, дзеркала, окулярів, проводилися медичні досліді. Крім того, XI століття – це час хрестових походів, час пробудження інтересу людей до живого розумового руху. Розум хотів не тільки вірити, але й пізнавати. Тому з розвитком практики господарювання, накопичення дослідних знань принцип “Вірую, щоб розуміти” було замінено новим – “Розумію, щоб вірити”.

Слід підкреслити, що в цей період активно розвивається *схоластика* (від слова „схола”, тобто „школа”) – система мислення, дослідження і викладання, яка прагнула примирити розум з релігією. За її допомогою церква намагалася опанувати досягнення у галузі логіки і спрямувати їх у бажане їй русло. Найбільш яскраво схоластика виявилася в головному вченні Середньовіччя – Богослов'ї: “Святе письмо” і “Святий переказ” – основні праці схоластики. Схоластики після тривалої перерви відновили вивчення античної спадщини, звернулися до найважливіших проблем пізнання, займалися вивченням усіх доступних наук. Найвідоміші схоласти – П'єр Абеляр, Альберт Великий, Фома Аквінський. Роджер Бекон, головним твором якого була “Велика праця”, де він висуває ряд незвичайних здогадів, мріє про літальні апарати та підйомні крани. Його творам церква оголосила анафему, а сам він 14 років провів в ув'язненні.

Студентський історико-педагогічний альманах

Це були професори, які прославилися своїми вченими богословськими творами. Вони прикладали всі свої таланти та знання – часом досить широкі – до того, щоб узгодити вчення та канони церкви з тими випадковими уривками наукових відомостей, які їм пощастило знайти в перекладах праць великого філософа давнини Аристотеля. До речі, Аристотель був чи не єдиним грецьким філософом, окремі твори якого дозволялось вивчати, та й ті в перекладах учених-ченців. Крім того, схоласти широко користувалися текстами (сентенціями) зі Святого Письма, обґрунтовуючи свої висновки авторитетом церкви.

Вчені-схоласти ставили собі за мету систематизувати зміст християнської віри на основі розвитку своїх розумових здібностей, загострення мислення. Вони відновлювали вчення античної спадщини, зокрема логіку Аристотеля, намагаючись на їх основі пояснити церковні догмати. В цілому схоластика сприяла розвитку абстрактного мислення, однак вела лише до гімнастики розуму!

Історії відомі випадки, які сьогодні можуть сприйматися як історичний анекдот. Проте вони дуже яскраво ілюструють атмосферу наукового світу того часу, в якому людина талановита, мисляча просто задихалася від неможливості отримати відповіді на питання, що її цікавили. *Приклад перший.* Як уже зазначалося, в середньовіччі дуже популярними були твори Аристотеля, на які посиалася церква, навчаючи студентів. Богослови обрали з цих творів усе те, що не суперечило християнському вченню. І ці вибрані праці були оголошені абсолютною істиною. Будь-який факт, будь-яку думку, навіть якщо в ній містилися явні помилки, студенти повинні були сприймати на віру, без найменших сумнівів. Доходило до смішного. Наприклад, складаючи опис мухи дві тисячі років до того, Аристотель прорахувався. Він написав, що в неї десять ніг. Як на гріх, саме цей його твір потрапив до списку, затвердженого церквою. Століття за століттям поважні філософи повторювали слідом за Аристотелем його помилку. І нікому навіть не спало на думку спіймати набридливу комаху та перерахувати її ніжки. Більш того, якщо хто-небудь і помічав невідповідність, то переконано стверджував, що перед ним, звичайно, муха-виродок, а великий Аристотель все одно правий!

Приклад другий. Уявіть собі атмосферу теплого літнього дня в університетському саду N-ського університету, де і сталася ця історія. Два професори факультету філософії, гуляючи доріжками парку, завели між собою дискусію: чи є в крота очі? Один професор стверджував, що очі кроту не потрібні в підземному світі, тому їх у нього немає. Другий же професор дуже переконливо доводив, що, як у будь-якої божої тварини, очі в крота повинні бути, бо таким його створив Господь. Суперечка продовжувалася вже досить тривалий час. Обидва професори демонстрували неабиякі здібності ведення подібного діалогу. За їхньою розмовою спостерігав садівник. Не витримавши, він підійшов до вчених мужів і запропонував їм спіймати живого крота, щоб подивитися, чи є в нього насправді очі. На це поважні філософи відповіли: „Ми ведемо абстрактну суперечку про те, чи є в

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

абстрактного крота абстрактні очі. А для цього зовсім не потрібна жива істота”.

І, нарешті, *приклад третій*. Мертва наука схоластів, що зміцнювала позиції церкви, не обходила широких верств населення. Звичайні люди не розуміли її. І це стосується не тільки неписьменної більшості. Навіть люди освічені були до неї байдужими. Крім того, основні твори церковної літератури писалися латинською мовою, яка була чужою і незрозумілою для більшості європейських народів. Латина стала мовою європейської освіченості того часу, а необхідність користуватися при богослужіннях книгами, написаними нею, спонукала церкву піклуватися про навчання майбутнього духовенства хоча б елементарним знанням. Проте знання ці, частіше за все, так і залишалися елементарними. Сталася ця історія в X столітті за часів владарювання короля Генріха II. Король вирішив трішки пожартувати над єпископом падернборнським Мейнверком, наказавши капелану потихеньку підчистити у нього в тексті заупокійної обідні перший склад (за рабів та рабинь твоїх). Як і очікував імператор, єпископ не помітив цього і, відправляючи обідню, урочисто співав: „За ослів та ослиць твоїх”. Коли Мейнверк дізнався про все, він дуже розсердився, спіймав зухвалого капелана й жорстоко покарав його. Але потім, пожалівши бідолаху, він подарував йому нову рясу.

Хрестові походи, знайомство з арабською культурою сприяло розширенню знань середньовічного європейця у галузі медицини, астрономії, географії, математики та інших наук. „Інформаційний голод” інтелектуальної еліти суспільства вже не могла задовольнити церковна схоластика. Тому вчені, які знали і прагнули пізнати більше, ніж дозволяла церква у своїх школах, почали створювати позацерковні спілки. До них приєднувалися всі бажаючі, хто хотів у них навчатися. Так, у XII ст. в Європі почали з’являтися перші університети (від латинського слова „universitas” – сукупність) у Болоньї, Парижі, Падуї, Салерно... Це були не бачені раніше корпорації вчителів-магістрів та учнів-школярів. Університетська вчена спільнота – аналог цеху середньовічних ремісників: школяр – учень, бакалавр – підмайстер, магістр чи доктор – майстер. Це було дійсно учнівсько-вчительське, згуртоване в корпорацію, вчене братство. *Навчаючи, вчитися самому* – формула середньовічної вищої освіти. Сьогоднішній учень – завтра вчитель, сам був не проти повчитися на вченого Майстра, наприклад, у славетного Абеляра, який залишив Собор Паризької Божої Матері та пішов Європою навчати – вчити вчорашніх учителів.

„Жадаючі знань” учені люди, які мандрували Європою, у XII столітті стали звичним явищем. Серед них значну частину складали так звані **ваганти** (від латинського дієслова „vagary” – бродити), які являли собою культурну найобдарованішу верхівку середньовічного учнівства. Це були шукачі кращої школи з кращою вченістю. З кількома книжками за плечима їх можна було зустріти на багатьох дорогах Європи. Серед вагантів було чимало поетів. До нас дійшли збірки студентських пісень і віршів часів середньовіччя. Про них казали, що „вони збирають знання по школах, як

бджоли свій мед по квітах". Тоді жартували, що „школярі вчать ся шляхетних мистецтв – у Парижі, медичних припарок – у Салерно, древніх класиків – в Орлеані, судових кодексів – у Болоньї, демонології – у Толедо..." І дійсно, університети виникали по всій Європі: у Болоньї (1158), Оксфорді (1168), Парижі (1200), Кембриджі (1209), Празі (1348), Кракові (1364) та в інших містах. Різні школи славилися високим рівнем викладання окремих предметів. Так, школа в *Орлеані* славилася вивченням латинської мови, а школа у *Шартрі* – студіями з природничих наук. Хто хотів стати добрим знавцем права, їхав учитися до *Болоньї*. Хто прагнув здобути фах лікаря, подавався до *Салерно*, на південь Італії. Бажаючих оволодіти філософськими і богословськими знаннями приваблював *Париж*. А в Англії найвідомішим освітнім центром був *Оксфорд*.

Навчання в середньовічному університеті велося латинською мовою. Всі викладачі гуртувалися в особливі організації, так звані *факультети* (від латинського слова „*facultas*” – *здібності*, тобто здатність викладати чи вивчати той чи інший предмет). Пізніше під словом „факультет” почали розуміти те відділення університету, на якому викладалася та чи інша галузь знань. Університети мали чотири факультети. „Молодший”, або „артистичний” (від латинського „*ars*” – мистецтво), – найбільш численний. Це був загальноосвітній факультет зі строком навчання 5-7 років, протягом яких вивчалися „сім вільних мистецтв”. На нього приймали практично всіх бажаючих. Крім того, було ще три „старших” факультети: медичний, юридичний, богословський (строк навчання 5-6 років), на які студентів приймали лише по закінченні „артистичного” факультету.

Таким чином, навчання мало приблизно такий вигляд. До п'ятнадцяти років хлопець навчався латинської мови, читання, письма та рахунку в монастирській чи міській школі. По закінченні школи він – учень університетського магістра загальноосвітнього факультету, тобто „семи вільних мистецтв”. Це навчання тривало упродовж двох років. Юнака вчили Аристотелевій логіці та фізиці, залучали до участі у студентських диспутах, а потім випробовували на ступінь бакалавра. Наступні два роки відводилися на слухання лекцій з метафізики, психології, етики, політики (знову ж таки за творами Аристотеля). Вивчалися космологія і математика. Далі студент починав учителювати. Він ставав помічником магістра, який вів диспути, де виступав у ролі відповідача. Результат цієї праці – іспит на ступінь ліценціата. Перша лекція у новій якості – і він уже магістр мистецтв. Ще два роки молодий викладач навчає студентів, але й навчається сам. Двадцять один рік – початок кар'єри магістра, а за плечима вже шість років університетської науки. Паралельно з обов'язковою дворічною викладацькою діяльністю можна було починати слухати курс якогось „старшого” факультету. Там свої правила іспитів, свої вікові межі. Після іспитів одержували ступінь магістра права, медицини чи теології. Але, щоб навчати теології, потрібно було, щоб учителю виповнилось 34 роки і щоб цьому передували вісім років навчання. Навчатися на богословському факультеті було найважче. Одних тільки бакалаврів треба було одержати

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

трьох видів: бакалавр Біблії, бакалавр сентенції та повний бакалавр. Отже, весь час університетської науки витрачався на оволодіння майстерністю навчати. Навчати Смислу й навчатися Смислу. Це й є домінанта інтелектуального – ученого – Середньовіччя.

Для того, щоб здобути вище знання „доктора наук”, треба було закінчити повний курс навчання в університеті (11-15 років).

Основними методами навчання в університетах були лекції і диспути; студенти виконували багато вправ і писали письмові роботи – трактати. *Лекція* (lectio – читання) являла собою читання тексту, який вивчався, та пояснення цього тексту у вигляді коментарів до нього або до його окремих частин. Студентам теологічного факультету читали „Святе Писання” та „Сентенції” Петра Ломбардського (XII ст). Ці „Сентенції” і були коментарем християнського вчення, ставши основою схоластики. З часом праця лектора спрощувалася, бо складалися коментарі до цих коментарів, які згодом звелися до так званих „питань”. Другою формою навчання був *диспут*, основою якого було питання для обговорення. Тезу обирав магістр. Заперечення висував або він сам, або його студенти (у тому числі й ті, які випадково потрапили на диспут). Бакалавр потрібними аргументами підтримував тезу і відповідав на запитання. Магістр міг будь-якої миті зупинити суперечку, особисто завершивши її своїм словом. Але він міг і повернутися до цієї тези коли-небудь іншим разом, не підтримуючи, а заперечуючи свою ж тезу. Отже, ступінь істинності тези був не таким вже й важливим. Важливою була техніка її захисту або спростування.

Одним із способів логічного мислення був силогізм, відомий ще з античних часів. Це – спосіб отримання нового висновку на основі кількох (переважно двох) різних суджень. Ось приклад силогізмів середньовічних філософів:

1. Будь-яке хвилювання – це рух душі.

2. Любов до Бога – це хвилювання. Отже, любов до Бога – це рух душі.

1. Жодна людина не може пізнати істинної мудрості.

2. Філософ – людина. Отже, філософ не може пізнати істинної мудрості.

1. Люцифер не хотів служити Богу і повстав проти Творця.

2. Люцифер – ангел. Отже, деякі ангели не хотіли служити Богові і повстали проти свого Творця.

Звичайно, силогізми були набагато складнішими, коли йшлося про важливі питання світотворення.

Безпредметна словесна суперечка і була предметом, що володів усіма думками середньовічного вченого. Суперечка про безперечне. Обговорення того, що не можна обговорити. І тому про що завгодно. Саме так – *диспутами прощозавгодно* – називалися дискусійні апофеози університетської вченості. Тільки один раз на рік упродовж двох тижнів відбувалися словесні баталії, на яких відгострювалася майстерність вести наукові та релігійні диспути. Можливо саме у диспутах на досить абстрактні теми і міг проявити себе талановитий учень. Ці словесні суперечки розвивали вміння розподіляти факти у логічній послідовності, абстрактно мислити. Слід відзначити, що

Студентський історико-педагогічний альманах

студенти жили за власні кошти і це дуже ускладнювало умови навчання для обдарованих вихідців із навіть досить заможних сімей, не кажучи вже про простих міщан. В університетах уже не діти, а юнаки могли потрапити до талановитого вчителя і розкрити свою обдарованість.

Середньовічні університети були автономними установами, які мали органи самоврядування. Вони, як і цех ремісників, мали різні привілеї, користувалися великою самостійністю і часто не підкорялися місцевій владі. Відстоюючи свою незалежність, співтовариство вчителів та учнів нерідко зверталось до короля, щоб захистити свої права, або вдавалось до страйку – припиняло навчання і покидало місто. Міська влада переважно просила їх повернутися назад, адже свій університет був честю для будь-якого міста.

Таким чином, можна констатувати той факт, що хоча середньовічні вчені познайомили людину середньовіччя лише з частиною спадку, залишеного світу Давньою Грецією та Давнім Римом, вони пробили „вікно” у стіні, яка відділяла середньовічне суспільство від багатющої скарбниці знань, здобутих трудом та генієм греків і римлян. Вони посіяли смуту та сумніви у розумі людей, які стояли на колінах перед інквізицією. Те, що всупереч гонінням було зроблено цими мислителями, розвинули вчені, які жили пізніше.

Завдяки своєму статусові університети відігравали значну роль у розвитку культури, руйнуванні феодальної обмеженості. І, не зважаючи на ряд негативних моментів у їхній діяльності, саме вони підготували підґрунтя для подальшого розвитку науки. Саме тому сьогодні ми звертаємось до цієї скарбниці знань, думки, пошуків, якими так багата історія університетської освіти Європи.

О.Є. Антонова
доктор педагогічних наук, професор

**Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення,
розвиток
РОЗДІЛ 1. ВИНИКНЕННЯ Й РОЗВИТОК СЕРЕДНЬОВІЧНИХ
УНІВЕРСИТЕТІВ**

Н.Г. Сидорчук,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Соціально-історичні моделі університетської освіти

З часів заснування і до сьогодні університет відіграє провідну роль у процесі набуття і передачі досвіду від старшого покоління до молодшого, забезпечує майбуття професіоналами нового покоління, виробляє високоякісний людський та соціальний капітал, а вдосконалення його діяльності на сучасному етапі реформування вищої освіти перебуває у прямій залежності від використання традицій університетської освіти, накопичених протягом її історичного розвитку (О. Глузман, О. Джуринський, К. Лавриненко-Омецинська, Ю. Марголіс, О. Мещанінов, К. Поляков, Г. Тішкін).

Ідея університету у сучасному світі, у просторі людської культури розкривається у самій назві "*Universitas*". У основі терміну "*університет*" латинський прикметник "*universitas*" – "загальний", "всезагальний", "той, що відноситься до всього" (у порівнянні "*universus*" – "весь", "цілий", що складається із – "*unus*" – "один", "єдиний" і "*versus*" – спрямований, такий, що відноситься до...). Тобто у зміст терміну "*universum*" вкладається значення – побудова та утримання універсальної цілісності [1, с. 138-140].

Оскільки всяке товариство, купецька ганза, гільдія або торгівельно-промисловий цех в середні віки називався "*universitas*", то представники педагогічного і вченого ремесел стали називатися "*Universitas Studii*" (вища освіта) або просто "*Universitas Studentium*" (студенти). Згодом закріпилася назва "*Universitas Magistrorum et Scholarium*", що стала прототипом сучасного терміну "університет" ("*universitas*" – вся школа) [2, с. 5-12].

З точки зору організаційного аспекту університетом називали результат об'єднання різних за типом вищих навчальних закладів. За таких умов основним призначенням університету стало здобуття людиною "сукупності" усіх видів знань. Історично склалося так, що саме в університетах народжувалося нове знання, формувалися наукові гіпотези та теорії, універсальні світоглядні позиції щодо життя та людини. Університет спрямовував свою діяльність на надання універсального знання молодим людям, які згодом утворювали інтелектуальну еліту суспільства. Разом з тим, університет завжди символізує органічну цілісність самої науки [3, с. 20].

Головними принципами, що притаманні університету незалежно від історичної епохи і характеру її розвитку, вважають: повноту пропонованого в університеті наукового знання; дух свободи творчості у процесі викладання та навчання; здатність університету до самооновлення шляхом підготовки викладачів та вчених [4, с. 131].

У ході інституціалізації вищої освіти університет пройшов дві стадії:

доінституційну та інституційну, що визначались наявністю соціально значущих функцій, чіткого окреслення кола суб'єктів, що об'єднані стійкими стосунками організаційних засад, соціальних цінностей, норм поведінки людей у межах окресленого соціального інституту. Тобто, наявність лише соціально значущої функції ще не є ознакою завершення процесу інституалізації [5, с. 123].

За таких умов можна виділити дві базові соціально-історичні моделі університету: середньовічний університет (доінституційний етап) та класичний університет (інституційний етап).

У історіографічній і педагогічній літературі визначаються суттєві характеристики середньовічного університету як соціального інституту.

У цей час з поняттям *університет* пов'язують уявлення про вищий навчальний заклад, який, реалізуючи вільне викладання і розвиток усіх галузей науки (*universitas litterarum*), незалежно від їх практичного застосування, користується разом з тим широким самоврядуванням і надає студентам значного простору у виборі й направленні своїх наукових занять у сфері виховання, управління, а також у духовній та професійній сферах [6, с. 111].

Основою *організації* університетів, заснованих світською владою, стала феодальна цехова структура: товариство, присяга, регламентація й монополізація праці та виробництва, посадовий розподіл по аналогії з цехом середньовічних ремісників: школяр – учень; бакалавр – підмайстер; магістр чи доктор – майстер [7; 8, с. 34-35].

Відповідно, середньовічні університети були *автономними установами з органами самоврядування*. Вони, як і цех ремісників, мали ряд привілеїв, користувалися значною самостійністю і часто не підпорядковувалися місцевій владі. У боротьбі за свою незалежність та права співтовариство вчителів та учнів часто зверталося до короля, або вдавалося до страйку – припиняло навчання і йшло з міста. Міська влада, як правило, наполягала на їх поверненні, оскільки поява університету в місті сприяла пожвавленню громадського життя, торгівлі, збільшенню прибутків. Саме тому міста сприяли відкриттю університетів, визначаючи конкретний мінімум учнів та оплату праці професорів.

Статус та права університету підтверджувалися *привілеями* – особливими документами, підписаними римськими папами або пануючими особами. Привілеї закріплювали університетську автономію (власний суд, управління, право надання наукових ступенів тощо), звільняли студентів від військової служби та ін.

До XIV ст. складається загальна концепція університету, якому надавався цілий ряд прав і привілеїв:

1. Вивчати не тільки "сім вільних мистецтв", але й право (цивільне і канонічне), теологію, медицину.
2. Право одержувати частину бенефіціальних церковних доходів на навчання.
3. Можливість викладати в будь-якому іншому університеті без

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

додаткових іспитів за умови наявності ступеня однієї із шкіл.

4. Відповідальність школярів перед вчителями або місцевим єпископом (за вибором) замість загальної відповідальності перед міськими суддями.

5. Право видавати свої закони, статuti й розпорядження, що регламентують оплату праці викладачів, прийоми й методи навчання, дисциплінарні норми, порядок проведення іспитів тощо [9].

Університети з'являються й у системі церковних шкіл, які попередньо ставали великими навчальними центрами. **Серед них Паризький університет (1200), який виріс із Сорбонни – богословської школи при Нотр-Дам та приєднавшись до неї медичної та юридичної шкіл; університети у Оксфорді (1206), Неаполі (1224), Кембриджі (1231), Лісабоні (1290) [10, с. 135].**

Разом з тим, хто б не був його засновником: міська комуна, світський чи духовний князь, або, нарешті, всесвітня влада папи чи імператора, економічний стан університету залежав від задоволення запитів церкви [9]. Однак, поза внутрішньої та зовнішньої політики університетської спільноти *система цінностей і нормативів середньовічного університету базується на поєднанні навчання, дослідження і виховання, яке й забезпечило університетам стійкість, життєздатність та значимість у епоху Середньовіччя та у наступні періоди історії [11, с. 6].*

Як зазначалося вище, важливою функцією університету вважають його самооновлення шляхом підготовки викладачів та вчених. Етапи реалізації зазначеного процесу в умовах середньовічного університету представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Етапи підготовки студентів університетів до викладацької діяльності у середньовічному університеті

Факультет	Термін навчання	Функціональні обов'язки	Предмети для вивчення	Результат
З 13-15 років Молодший ("артистичний") - загальноосвітній	У середньому у 5-7 років		"сім вільних мистецтв"	
	2 роки	Учень магістра	Аристотелева логіка та фізика	Бакалавр
	2 роки	Помічник магістра (допомагає навчати молодших), опонент у диспутах	Метафізика, психологія, етика, політика за творами Аристотеля. Космологія, математика.	
			Складання іспиту	Ліценціат

Студентський історико-педагогічний альманах

			<i>Публічний захист наукової штудії</i>	Магістр мистецтв
	<i>2 роки</i>	<i>Молодший викладач (навчає студентів), який продовжує навчатися</i>		
З 21 року Старший факультет (медичний, юридичний, теологічний)	У середньому у 5-6 років			
	<i>2 роки</i>	<i>Початок кар'єри магістра</i>	<i>Прослуховування певного "старшого факультету"</i>	
			<i>Складання іспиту</i>	<i>Магістр права, медицини, теології</i>
	<i>11-15 років навчання в університеті</i>			<i>Доктор наук</i>
З 34 років		<i>Викладання теології на основі попереднього одержання трьох видів бакалаврів: бакалавр Біблії, бакалавр сентенції та повний бакалавр</i>		
			<i>Складання кваліфікаційного іспиту за наявності магістра</i>	<i>Право викладання в європейських університетах</i>

Типологізація університетської освіти у період Середньовіччя дає можливість виділити дві основні моделі середньовічного університету: модель

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Болоньї, зі світською орієнтацією, домінуванням студентської гільдії, яка на свій розсуд визначала структуру, зміст навчальних дисциплін та обирала на контрактній основі професорів, а також *Паризьку модель* – з переважанням магістерської гільдії, яскраво вираженою теологічною спрямованістю й сильним впливом факультету вільних мистецтв, де університет утворювали магістри, а студенти були лише членами університету [12; 11, с. 5].

За наявності цілого ряду інституційних ознак, середньовічний університет залишився доінституційним феноменом, оскільки відсутньою була централізована система освіти та централізована система управління освітою; різні типи навчальних закладів не практикували наступності у навчанні; певний факультет давав уже завершену освіту та науковий ступінь тощо.

Зміна ціннісних орієнтацій у епоху Відродження, Нового часу, епоху Просвітництва призвели до формування нових ідеалів освіти, що відповідали вимогам часу. На початок XIX ст. університетська освіта досягла розвиненої *інституційної стадії* [13, с. 41-42].

Інституційна стадія у розвитку університетської освіти пов'язана з моделлю *класичного університету*, у межах якої виділяють його чотири концепції: наполеонівська (французька), гумбольдівська (німецька), ньюманівська (англійська) і американська.

Згідно з *німецькою моделлю* університет повинен бути налаштований виключно на пізнання всієї повноти знань та досягнення істини, мусить вчити мисленню, а не професії і характеризуватись поєднанням навчання і наукових досліджень.

Згідно з *англійською моделлю* університет також не повинен служити вузько практичним інтересам, а лише пізнанню задля досягнення самої істини. Від німецької моделі різнить його деяке відокремлення навчання від наукових досліджень, а також переконання, що університет повинен займатися лише навчанням і вихованням доброї і мудрої людини.

Відповідно до *американської концепції* університету його головною метою є виховання інтелектуальних піонерів для служіння суспільному поступу і, обов'язково, тісне поєднання навчання і наукових досліджень в глибокім переконанні, що лише викладачі, які ведуть наукові дослідження, мають достатній потенціал творчості, щоб забезпечити інтелектуальний розвиток молоді, яку вони навчають. Університет має бути місцем, де завершується навчання теорії, яка розуміється як засіб розвитку цивілізації.

Відповідно до *французької концепції*, різко відмінній від вище представлених, університет розумівся як місце навчання спеціалістів для державної служби.

В таких різних візрях університету повинні були виявитись також різні традиції, зокрема способи організації вищої школи (див. табл. 2).

Таблиця 2

Способи організації університетської освіти

Концептуальна модель класичного	Основні характеристики організації освіти
---------------------------------	---

Студентський історико-педагогічний альманах

	<i>університету</i>	
	Німецька (гумбольдівська) система	<ul style="list-style-type: none"> • академічна свобода; • незаангажованість науки; • концентрація на дослідженнях; • внутрішній саморозвиток.
	Англійська (ньюманівська) система	<ul style="list-style-type: none"> • розвиток особистості як головна мета діяльності; • центральне значення академічної спільноти; • важливість читання лекцій як способу навчання.
	Американська система:	<ul style="list-style-type: none"> • служіння суспільству як підстава функціонування; • відкритість; • рівновага між цілями загальними і ринковими.
	Французька (наполеонівська) система:	<ul style="list-style-type: none"> • публічний характер університетів і сильний вплив на них держави; • концентрація на навчанні, що спричинює окрему організацію досліджень; • керівництво університету встановлюється урядом; • законодавче регулювання програм навчання.

Звичайно, жодна з представлених моделей не виступає в Європі в чистому вигляді, а інституції вищої освіти є певною комбінацією щонайменше двох з них (в різних співвідношеннях). Незалежно від моделі, що домінує в такій комбінації, в різних країнах роль університету базується на кількох основних елементах: навчання молоді, наукові дослідження, формування вартостей і надання послуг суспільному оточенню. Українська традиція вищої освіти, виходячи з базових характеристик європейських систем (більшою мірою німецької та англійської), мала також свої особливості: зокрема, сильна гуманітарна спрямованість академічної підготовки.

В той же час підкреслимо, що в сучасному світі не існує однієї спільної загальноприйнятої концепції університету. Тут існує абсолютна різноманітність: від велетенських відкритих університетів, в яких за дистанційними методиками навчаються сотні тисяч студентів до малих університетів із кількасотрічними традиціями. Низка вузів має міжнародний статус і студентів з усього світу, інші ж зосереджені на підготовці спеціалістів для свого регіону. Деякі мають видатні досягнення в наукових дослідженнях, інші займаються головним чином навчанням; саме навчання може носити або професійний характер, або бути більше теоретичним. Суттєвим стає нині завдання вирішення академічної вищої школи з посеред багатьох інших навчальних закладів у сфері освіти як інституції, що забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів на традиційній основі.

Список використаних джерел

1. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. / Ю.С. Степанов. – М.: Школа "Языки русской культуры", 1997.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

– 824 с.

2. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / Т.І. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с.
3. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В.С. Журавський. – К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2003. – 416 с.
4. Мещанінов О.П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: [монографія] / О.П. Мещанінов. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 460 с.
5. Калюжина Е.В. Социально-исторические модели высшего образования / Е.В. Калюжина // Вестник Волгоградского государственного университета. – 2011. – №1(13)] – С. 123-127.
6. Поддубей О.А. Історичні етапи розвитку університетської освіти в Італії / О.А. Поддубей // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – №2(13). – С. 111-113.
7. История болонского университета [Электронный ресурс] / С. Поларком. – Режим доступа: <http://home.polarcom.ru/vvtsv/ref2003/rm302.htm> – 16.11.2006 г. – Загол. с экрана.
8. Історія педагогіки / За ред. М.В. Левківського, О.А. Дубасенюк. – Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 1999. – 336 с.
9. Итальянские университеты в XI-XIII вв. [Электронный ресурс] / С. SHPARGALKA.NET. – Режим доступа: <http://library.by/shpargalka/belarus/history/001/his-004.htm> – 7.11.2006 г. – Загол. с экрана.
10. Джуринский А.Н. Зарубежная педагогика: учеб. пособие для студентов вузов / А.Н. Джуринский. – М.: Гардарики, 2008. – 383 с.
11. Глузман А.В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университетов: теория и опыт исследования: Монография. – К.: Поисково-издательское агенство, 1998. – 252 с.
12. Роуг В. Университет как явление средневековой культуры // Вестник высшей школы: Alma mater. – 1991.– №7. – С. 97-106.
13. Ладыжец Н.С. Философия и практика университетского образования: [учебник] / Н.С. Ладыжец. – Ижевск. – Изд-во Удм. Ун-та, 1995. – 256 с.

Щербакова Наталія,

асистент кафедри педагогіки

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Університети Стародавнього Світу: Наланда

Підготовка сучасного успішного фахівця передбачає створення найоптимальніших соціальних, психолого-педагогічних, матеріальних, кадрових та організаційних умов для всебічного розвитку його особистості. Місцем поєднання цих умов і виступає університет, готуючи висококваліфікованих спеціалістів різних галузей.

Університетська освіта має тисячолітню історію, проте в сучасному розумінні університети оформилися лише у IX-XI ст. нашої ери. Прикладом

Студентський історико-педагогічний альманах

найстаріших університетів є **Аль-Азгар** (вища мусульманська богословська школа в Каїрі, центр підготовки духівництва для Єгипту та інших країн Сходу, а раніше і царської Росії, заснований у 972 році), **Аль-Карауїн** (вищий навчальний заклад, розташований в місті Фес (Марокко), один із духовних і освітніх центрів ісламського світу, вважається найдревнішим у світі постійно діючим вищим навчальним закладом, заснований у 859 році), **Болонський університет** (найстаріший університет Європи, в місті Болонья (Північна Італія), заснований в 1088 році як юридичний навчальний заклад).

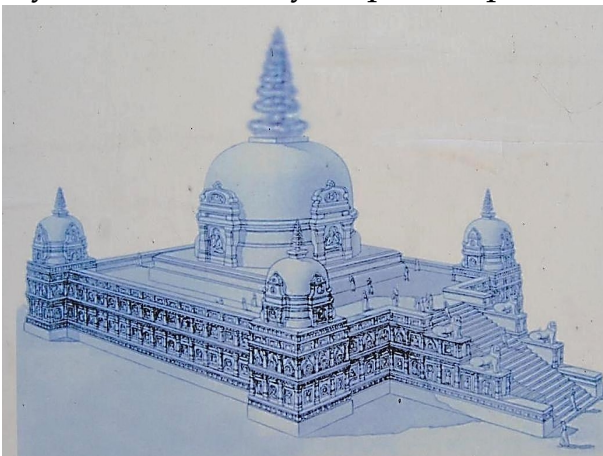
Широкому загалу більш відома історія стародавніх європейських університетів, але, як свідчать історичні довідки, Стародавній Схід теж має багатовікову наукову традицію і завдяки археологічним знахідкам ми у ХХІ столітті маємо можливість з нею ознайомитися. Так, наприклад, нещодавно було виявлено 13 лекційних залів Александрійського університету, що діяв у V-VII століттях.

Крім того, завдяки археологічним та історичним даним ми можемо дізнатися про один із древньоіндійських університетів в Наланді.

Освіта в Стародавній Індії тривалий час мала форму мнемоніки, тобто заучування текстів напам'ять. Потрібні тексти учням диктував учитель. Учні визубрювали напам'ять граматику Паніні та словник санскритських синонімів, а також низку інших фоліантів, причому так, щоб можна було цитувати їх з будь-якої фрази.

У перші століття нашої ери в Індії з'явилися перші буддійські університети, в яких студенти вивчали релігійно-філософські доктрини, граматику, медицину, логіку тощо. Спочатку університети не мали вагомих споруд та інфраструктури, місце проживання самого вчителя і було так званим університетом, знання від вчителя до студентів і далі передавалися переважно в усній формі. Кожен університет мав свою спеціалізацію в окремій предметній галузі та розповсюджував відповідні знання: в Каші готували авторитетних вчителів граматики, у Кашмірі спеціалізувалися з риторики, в університеті Уджджайні навчали законам, в царстві імператора Бхарати значна увага приділялася наукам про здоров'я та медицині.

Найбільше славився університет у Наланді, який за даними істориків було засновано у першій третині V століття, проіснував він (за різними

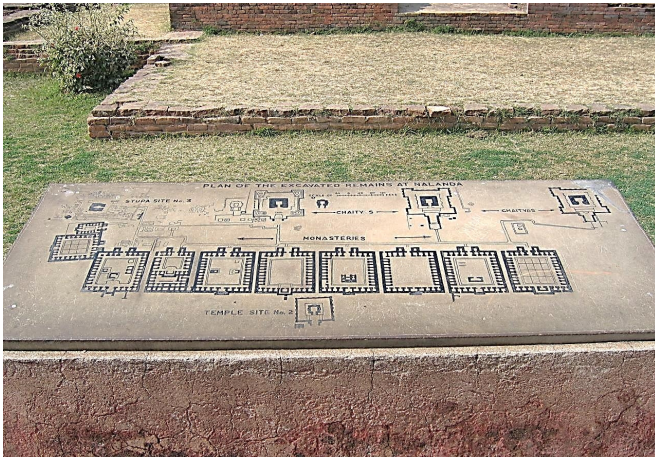
джерелами) від 700 до 1000 років та був зруйнований в ході політичних сутичок. За легендою університет було побудовано в Біхарі та освячено самим Гаутамою Буддою. Університет складався з дев'ятиповерхових будівель, 6 храмів та 7 монастирів, гуртожитків для монахів та окремо для мирян, близько 300 невеликих приміщень для класних занять і 8 величних аудиторій для лекцій та диспутів, а в його

бібліотеці зберігалось близько 9 мільйонів книг.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Все навчальне містечко було обнесено стіною з кутовими вежами та декількома воротами. Вежі були пристосовані для астрономічних спостережень. На воротах можна було прочитати імена видатних вчителів Наланди, цим самим проникаючись повагою до цього храму науки [7].

У Наланді навчалось близько 8 тис. студентів, працювало понад 1,5 тис. викладачів. Конкурс у цей буддійський навчальний заклад становив 4-5 осіб на місце. Майбутніх студентів екзаменували одразу по приїзду вчені високого рангу, з 10 абітурієнтів не проходили 7-8 і вони поверталися знову і знову. Критерієм вступу були лише знання, винятку не було навіть для членів королівських родин. Існують докази, що гуртожитки, храми та вахари Наланди утримувалися на гроші, отримані від оподаткування цілих поселень та сільських регіонів [4; 5: 433-435; 6].

В Наланді навчалися, а потім і викладали чимало китайських вчених та ченців. Їх мемуари є багатим та достовірним джерелом знань про те, яким було академічне життя в Наланді. Згідно Ай Цинга, мінімальний вік претендента на вступ до університету становив 20 років, що вказує на те, що сюди приймали тих, хто вже закінчив будь-який інший університет. За

словами Хіуен Цанга „вчені з різних міст, бажаючи прославитися в дискусіях, приїжджали великими групами, щоб отримувати тут знання”. Викладачі Наланди були хранителями знань Індії, її культури та спадщини. Популярними тут були відкриті дискусії з питань релігії, філософії, закону та різних аспектів життєдіяльності. Вважалося престижним бути студентом цього величного центру.

Хоча вивчення теології буддизму було обов'язковим, університет Наланди не був сектантським або релігійним. Окрім буддизму вивчали „Упанішади” і веди, граматику Паніні, фонетику, етимологію, індологію та йогу [7].

Хіуен Цанг зазначав, що кожен день в Наланді був розписаний відповідно ритуалу: починався з ранкового омивання, обов'язкового для кожного студента, після чого йшло поклоніння образу Будди – покладалися квіти, запалювалися пахощі, ритуал тривав досить довго і супроводжувався гімнами та читанням стотр. Після молитов та медитації студенти йшли снідати, далі направлялися до своїх класів на дискусії. Вдень відбувався ще один ритуал, коли священники збиралися біля головних воріт монастиря, читаючи молитви, що прославляли Шак'ямуні.

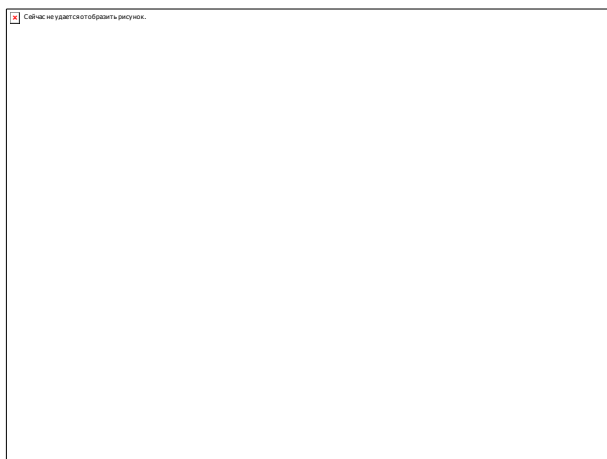
Студентський історико-педагогічний альманах

Знання санскриту було обов'язковим для вступників, незважаючи на те, що засновник буддизму Шак'ямуні читав свої проповіді на палі. Малося на увазі повне знання санскритській граматики, літератури та правильної вимови, що було обов'язковим для вступу до університету. За словами Хіуена Цанга, абітурієнти повинні були добре знати веди, філософські системи – веданту, самакхью, ньююю і вайшешику [6].

Формою викладання в Наланді були семінари, за якими слідували дискусії, які і являли собою освіту. Дискусії деколи тривали весь день і завершувалися далеко за північ. На Хіуен Цанга велике враження справила суворі дисципліна Наланди. За всі 700 років існування університету до його приїзду тут не було жодного випадку виступів і заворушень, якщо не вважати вируючих інтелектуальних пристрастей. Письмової роботи у студентів Наланди, за винятком копіювання манускриптів і текстів, не було. Слід зазначити, що Хіуен Цанг і Ай-Цинг відвезли з собою в Китай безліч таких текстів.

Наланда була зразком великої індійської традиції – авторитет гуру (вчителя) в очах шиш'ї (учня) був абсолютним, і тим не менш, в академічних питаннях дозволялося заперечувати думку вчителя. Описуючи взаємини між гуру і шиш'єм, Ай-Цинг говорить: „Учень (шиш'я) першим ділом йде до свого вчителя вранці і потім ввечері. Учитель зручно саджає його, вибравши деякі уривки з „Трипітака“, він дає йому урок ... і нічого не залишає непоясненим. Він стежить за моральною поведінкою учня і попереджає його щодо будь-яких промахів або помилок. Коли він помічає якесь порушення з боку учня, він примушує його виправити промах і усвідомити помилку”.

Навчання, їжа, одяг, а також проживання в Наланді були безкоштовними. Нікого тут не карали, вчителі засуджували самих себе за помилки і промахи своїх учнів. Найбільшою нагородою для вчителя було, коли учень перевершував його в галузі знань.

В Наланді застосовувалася цікава методика заохочення студентів до опанування наук. Китайський мандрівник Сюань Цзан, який відвідав цей університет у VII ст. н. е., повідомляв: „Віная (Лю), бесіди (Лун), сугри (Кін) – усе це буддійські книжки. Той, хто може дати повне пояснення однієї категорії цих книжок, звільняється від влади кармадани (закон відплати людині за справами).

Якщо він може пояснити зміст книжок двох категорій, то дістає, крім цього, одне з верхніх місць або кімнату на верхньому поверсі. До того, хто може дати пояснення щодо трьох категорій книжок, приставляють різних слуг, які мають прислужувати й коритися йому. Тому, хто може пояснити чотири категорії книжок, прислужують „чисті люди“ – прихильники з-поміж мирян. Той, хто може пояснити п'ять категорій канонічних текстів, одержує цілий

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

ескорт прислужників... Якщо хто-небудь... виявить на диспуті особливу красномовність, тонкий аналітичний розум, глибоке розуміння предмета та схильність до логічного мислення, його садовлять на слона й урочистою процесією в оточенні численного почту супроводять до брами монастиря. А якщо хто-небудь із учасників диспуту збивається в доведеннях, говорить бідною мовою, вдаючись до невишуканих висловлювань, або порушує закони логіки, що відповідно відбивається в його словах, йому розмальовують обличчя червоною і білою фарбами, виваляють у пилюці й грязюці і заносять у яке-небудь глухе місце або кидають у канаву”.

На жаль, здобутки Наланди, як вже зазначалося, було знищено за декілька годин завойовниками і лише у 1915 році почалися перші його розкопки. Проте, Індія була і лишається країною, яка береже свою історію, культуру, звичаї, освітні традиції.

Долучення до історичного, освітнього минулого як окремої країни, так і цілої епохи загалом, збереження позитивного досвіду та врахування помилок є одним із шляхів оновлення національної системи освіти та підготовки висококваліфікованого фахівця.

Список використаних джерел

1. Аль-Азгар [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Аль-Азгар>
2. Аль-Карауїн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Аль-Карауїн>
3. Болонський університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Болонський_університет
4. Востокова Г. Наланда – город знаний [Електронний ресурс] / Галина Востокова. – Режим доступу : <http://nervana.name/india/nalandas.htm>
5. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу : навчальний посібник / О. П. Крижанівський. – К. : Либідь, 2002. – 590 с.
6. Куллар Пранав. Вклад Индии в историю всемирной системы просвещения. Наланда: буддийская обитель знаний [Електронний ресурс] / Пранав Куллар. – Режим доступу : old.dvfu.ru/news/home/pictures/.../20021112_1152755383_6b.doc
7. Новая жизнь Наланды: в Индии восстановят древнейший буддийский университет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://savetibet.ru/2007/01/19/new_life_of_nalanda.html

Н.М. Мирончук,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Організація та зміст навчання студентів у середньовічних університетах

Студентство як соціальна група впродовж не одного століття було об'єктом дослідження науковців різних галузей науки. Зміст навчання, форми і методи, організація життя і побуту, як відомо, істотно впливають на

Студентський історико-педагогічний альманах

якість навчання студентської молоді. У цьому зв'язку актуальність вивчення історичного досвіду організації навчального процесу в університетах посилюється потребою його врахування у процесі реформування системи вищої освіти незалежної України, залучення кращих зразків європейського досвіду і до покращення умов навчання. Щодо університетів Середньовіччя, то саме перші середньовічні університети заклали підвалини широкої енциклопедичної освіти, яка зовсім не передбачала спеціалізованої підготовки.

Питання організації навчального процесу у вищих навчальних закладах у різні історичні періоди привертало й привертають увагу таких науковців, як М.Ф. Владимирський-Буданов, В.Я. Кирпичов, І.М. Мухачов, Є.М. Мединський, М.Е. Кругляк, Г.А. Нудьга, Н.А. Шип та інші.

Мета статті – визначити зміст та форми навчання в середньовічних університетах, охарактеризувати особливості підготовки студентів до занять та іспитів.

Насамперед з'ясуємо сутність поняття «студент». Термін «*студентство*» (від лат. *students* – такий, що працює; той, що займається) означає того, хто наполегливо працює, робить справу, тобто опановує знання, вивчає (студіює) науку. Згідно із Законом України «Про вищу освіту» [2], студент (слухач) – особа, що в установленому порядку зарахована до ВНЗ і навчається за денною (очною), вечірньою або заочною, дистанційною формами навчання, щоб здобути певний освітньо-кваліфікаційний рівень.

Студент, порівняно з іншими групами молоді цього віку, характеризується такими рисами, як: вищий освітній рівень; велике прагнення до знань; висока соціальна активність; досить гармонійне поєднання інтелектуальної й соціальної зрілості, оволодіння різноманітними соціальних ролей дорослої людини, отримання права життєвого вибору, набуття повної юридичної та економічної відповідальності, можливості включення в усі види соціальної активності (аж до державного рівня) та інше.

Ступінь визначеності соціальних прав студентів, їх ставлення до навчання, зміст та форми і методи організації навчання, рівень участі у суспільному житті в різні історичні періоди були неоднаковими.

Як відомо, перші університети було відкрито в Болонії (1088), Оксфорді (1168), Кембриджі (1209), Парижі (1253), Празі (1348) та в інших містах Європи. Ці освітні заклади мали самоврядування і користувалися певною автономією щодо церкви, феодалів і міських магістратів.

Вважалося, що наука належала всьому світу, і долучитися до неї міг кожен охочий незалежно від походження, заможності й суспільного стану. Тому вступ до середньовічних університетів був необмеженим для усіх соціальних станів, що вважалося одним із найбільших досягнень новоствореної вищої школи. Жодних критеріїв добору чи вступних іспитів у середньовічному університеті не було, тому рівень підготовки вступників був різним. Так на першому році навчання одні студенти могли вільно дискутувати з магістрами, інші ж ледве опанували грамоту в церковній школі. Разом з тим, загальна доступність до аудиторій високих наук

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

визначалася не скрізь (наприклад, в Оксфорді), не завжди (згодом перепорою до вступу були релігійні й класові бар'єри), та доступ до давніх університетів був вільний.

Перед початком навчального року молодь сходилася до університету, магістр заносив до списку усіх охочих. Вступники вносили плату за запис (у Кракові в XVI столітті було від 8 до 1 гроша), бідні – менше, заможніші – більше, декого з сиріт зовсім звільняли від оплати. Тут же студенти складали присягу на вірність університетському статуту і від цього часу ставали молодими (“жовтодзьобими”) студентами, поселялися в бурсі або на приватних мешканнях, якщо не мали з чого жити – шукали заробітку; заможні, приїхавши власними кінями, з своєю челяддю, обирали респектабельніші оселі, їх навіть записували в деяких університетах до окремих списків [3, с. 139].

Вступник до Ягеллонського університету в XVI столітті давав прилюдно таке запевнення: «Я, Андрій Кривоніс з Києва, добровільно зобов'язуюся жити тихо і спокійно, не давати спонуки до жодних бешкетів і неспокою, і до таких дій нікого не підбурювати під карою мого виволання і можливостей відрахування з університету» [3, с. 140].

У середньовічних університетах було чотири факультети: артистичний (підготовчий) з терміном навчання 5 – 7 років, упродовж яких вивчали «сім вільних мистецтв», юридичний, медичний і богословський (термін навчання 5 – 6 років). На артистичному факультеті знайомилися із вільними мистецтвами – граматикою, риторикою, основами діалектики (опанувавши ці три науки, студент одержував ступінь бакалавра мистецтва), філософією, арифметикою та геометрією, астрономією, теорією музики. Після закінчення артистичного факультету студенти могли вступати на інші факультети.

Особи, які навчалися на підготовчому (артистичному) факультеті, складали іспит і діставали ступінь «бакалавра мистецтв» (з лат. *baccalaureatus* – увінчаний лавром.). Вони могли продовжувати навчання далі й, склавши магістерський іспит і витримавши диспут, отримували від університетського канцлера *licentiam docendi*, тобто право викладати. Далі вони могли здобути титул «магістра вільних мистецтв» (*magister artium liberalium*). Однак це означало значні витрати на подарунки й пригощання, а також накладало обов'язок принаймні два наступні роки викладати в університеті, тому більшість студентів задовольнялися отриманням *licentiam docendi*.

Магістри, а часто вже й бакалаври, могли записатися на якийсь із вищих факультетів, і після закінчення повного курсу навчання в університеті (11-13 років) випускники одержували звання «доктора наук» [1].

Факультет мистецтв (*artes*) вважався, нижчим порівняно з іншими – юриспруденції, теології, медицини, філософії. Якщо на згаданих факультетах найвищим ученим ступенем було звання доктора, то на факультеті мистецтв – лише магістра.

Багато «артистів» здобували відразу і нижчу, і середню освіту, вивчаючи сім «вільних мистецтв»: спершу граматику, діалектику і риторику, пізніше – музику, арифметику, геометрію і астрономію. Студенти факультету

Студентський історико-педагогічний альманах

мистецтв прирівнювалися до школярів, тому їх іще дозволялося шмагати різками за недбалість. Кожен школяр прикріплювався до відомого викладача, який ставав його покровителем, захищав перед адміністрацією факультету, рекомендував до іспитів на науковий ступінь.

Зазвичай після двох років навчання юнак ставав бакалавром, ще після двох – магістром. А от щоб досягти високого докторського ступеня, здобути звання професора, треба було присвятити наукам набагато більше років.

Різниця між викладачами та учнями у ті часи не була такою чіткою, як нині. Бакалаври й маїстри мали право читати певні лекції, а за зароблені гроші могли прослухати лекції інших учених. Викладачі нерідко були не набагато старші за своїх студентів. І ті, й інші були холостяками, однаково присягали на вірність ректору і статутам, користувалися загальноуніверситетськими привілеями і підлягали однаковому покаранню за провини, однаково жили в колегіях, однаково відзначалися у веселих пригодах і пиятиках.

Люди одружені серед університетської громади траплялися досить рідко. Недарма слово «бакалавр» вживалося і в значенні «холостяк». У ті часи побутувала думка, що наукова діяльність і подружнє життя – речі несумісні, тому шлюб вченого мужа вважався чимось екстравагантним. Так у віденських матрикулах навпроти імені одного професора збереглася позначка: «Втративши розум, одружився» [1].

Навчальна програма зазвичай розписувалася на цілий рік. Семестри вперше з'явилися в Німеччині наприкінці XV ст. Щоправда, умовно існували два навчальних періоди: великий – від середини вересня-жовтня до Великодня і малий – від великодніх канікул до середини липня.

Навчальних курсів не існувало. Студенти слухали не курс, а певну книгу. Тому і систематичного подання навчального матеріалу теж не було. Богословські науки складалися переважно з мертвого тягара непов'язаних фактів, окремих положень. Історія являла собою або сонмище легенд, або ж сухий перелік імен і дат. Фізика, анатомія викладалися умоглядно, без лабораторних дослідів і наочних демонстрацій. Відомо, що перший скелет був придбаний Гейдельберзьким університетом лише 1559 р. як велика рідкість.

Навчання в університетах проходило в формі *лекцій*: професори та маїстри читали й коментували праці авторитетних церковних і античних авторів. Лекції поділялися на ординарні (важливі, обов'язкові) та екстраординарні (додаткові). Перші читалися вранці, коли голова у молоді працює краще, другі – після обіду й на свята. Обстановка на ординарних лекціях була суворою, наче на месі: заборонялося переривати лекцію запитаннями, лектор мав носити формене вбрання. Якщо викладач або школяр запізнювався чи пропускав заняття, то мусив сплатити штраф. За два тижні пропусків без поважної причини студента могли не допустити до іспиту [1].

Слід зауважити, що читання лекції (диктування з папірця) засуджувалося (за диктування могли позбавити на рік права викладання).

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Викладач повинен був вільно і цікаво викладати матеріал. Однак дефіцит на книги (підручники були переважно у заможних студентів) не давав змоги повністю вилучити диктування із навчального процесу (для бідних студентів відводилися окремі години диктанту).

Крім лекцій, поширеною формою наукового спілкування були також *диспути* або *прилюдні дискусії* на богословсько-філософські теми, що періодично влаштовувались. Диспути могли тривати 15-20 годин. Головний диспутант мусив заздалегідь оприлюднити тези теми, яка пропонувалася для обговорення. На диспуті висловлювалися докази за і проти висловленої думки, які черпались з книг. Перемагав той, хто міг навести більше цитат, тез із творів визнаних авторів, підкріплюючи ними свою думку. В одному з диспутів оксфордський магістр Дунс Скотт (1266-1309) вислухав і запам'ятав 200 тез і тут же послідовно їх заперечив.

Передбачалося, що диспути мають проходити культурно, з повагою до співрозмовника. Однак збуджені школярі частенько переходили від логічних доказів до особистих образ, погроз, ляпасів і стусанів, а звідти вже недалеко й до бійки. Нерідко спори виливалися у беззмістовне теоретизування або навіть вишукано-цинічне богохульство.

Практичні заняття відбувалися також у формі *репетицій*. На репетиціях школярі повторювали пройдений матеріал, відповідали на запитання, пов'язані з текстом.

Студенти виконували багато *вправ* і писали *письмові роботи* – *трактати*. Навчання проводилося латинською мовою, рідною мовою студенти мали право розмовляти тільки в окремо дозволені години доби.

Якщо студент виконував усе передбачене навчальною програмою, то одержував титул бакалавра, потім – магістра, доктора. Але надзвичайна складність навчання призводила до того, що титул бакалавра одержувала лише третина студентів, а магістра – тільки кожний шістнадцятий.

Підсумкові випробування були платними – студент повинен був внести окремо за іспити і диплом досить значні кошти, частину з яких призначали як платню екзаменаторам, а частину передавали до університетської каси. За докторський диплом платили 60 – 65 дукатів, на той час це була велика сума, яку не кожний міг внести одразу і сплачував поступово [4, с. 139].

Вбачаючи у цьому можливе джерело значних прибутків, папа Пій IV видав у 1565 році буллу, за якою доктором будь-хто міг стати, «хто присягне папі» і внесе відповідну суму грошей. Лекції та іспити оголошувалися не обов'язковими, обов'язковим було внести до папської скарбниці гроші. Це обурило студентів Падуанського університету і його професорів, і вони сотнями залишали стіни «святини наук», тому місцева влада змушена була видавати дипломи «за стародавнім правилом» [4, с.139]. Однак спекуляція дипломами не припинялася, і це завдавало великої моральної шкоди тогочасним вищим школам.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що схоластична традиція церковних шкіл у Середньовіччі перейшла і до вищої школи. Незважаючи на зусилля окремих учених, університети переважно не пробуджували у

Студентський історико-педагогічний альманах

студентів інтересу до вивчення наук. «Підпорядкування» всіх наук богослов'ю істотно гальмувало науковий прогрес. Власна думка, нові ідеї у ті часи цікавили небагатьох, а тлумачення, яке відрізнялося від загальноприйнятого, могло вважатися небезпечною ерессю. Однак зароджені у середньовічних університетах форми і методи роботи дістали своє подальше удосконалення у навчально-виховному процесі вищої школи й активно використовуються у сьогоденні.

Список використаної літератури

1. Бажал А. Служитель Вакха, «мученик науки»: середньовічний студент? / Аліна Бажал // Дзеркало тижня. – 2006. – № 1 (580).
2. Закон України «Про вищу освіту». – К., 2002.
3. Кравець В.П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва: навч. посібник / Кравець В.П. – Тернопіль, 1996. – 436 с.
4. Нудьга Г.А. Середньовічні університети Європи / Г.А. Нудьга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rpd.univ.kiev.ua/downloads/bolonsk/book_nudha.pdf

Жморищук Марина,

студентка 43 групи природничого факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Становлення університетської освіти в Європі

З часів заснування перших університетів вищий навчальний заклад продовжує відігравати головну роль у процесі набуття і передачі знань. Як наголошує британський соціальний історик Гарольд Перкін, «суспільство, засноване на знаннях залежить як від постійного оновлення знань так і від добре обізнаних людей так само, як промисловість залежить від постійного інвестування капіталів і підготовки кваліфікованих керівників і працівників» [1]. Але якщо так, доцільно буде розглянути процес виникнення поняття «університет» і визначити передумови і початок формування перших університетів. Узагальнюючи вітчизняний досвід вивчення причин виникнення перших західноєвропейських університетів, слід виділити дослідження М.М. Самардака, де аналізувалися історичні, духовно-культурні та інтелектуальні передумови заснування перших університетів; працю О.В. Галілейської, яка вивчала передумови і причини виникнення Англійських університетів. Досить ґрунтовно вивчена історія створення перших Французьких вищих навчальних закладів. Але, на нашу думку, недостатньо уваги приділяється дослідженню передумов виникнення перших італійських університетів, які поряд із французькими вважаються основою сучасної системи європейської освіти.

Метою статті є визначення загальних соціальних чинників, що вплинули на виникнення Болонського університету – одного з перших західноєвропейських університетів.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Сучасні вітчизняні дослідники зауважують, що через обмеженість документальних джерел та невизначеність первісного поняття «університет» початок діяльності того чи іншого навчального закладу встановити досить складно [2]. Спираючись на визначення професора Болонського університету Джан Паоло Брріцці, університетською можна назвати «діяльність, яку здійснює особа з метою визначення рамок певної дисципліни і у межах цієї дисципліни проводить ретельне дослідження заради любові до знань. У процесі дослідження відбувається передача знань групі учнів, які добровільно наслідують викладача» [3]. Історія свідчить, що така діяльність зазвичай проводилася на базі якоїсь офіційної установи – від церкви або від держави. Довгий час такими центрами були кафедральні та приватні школи, що існували у великих містах середньовічної Європи. Вони мали назву *studium generale* (всезагальні студії). Визначаючи це поняття, слід зауважити, що в першій половині тринадцятого століття воно носило описовий характер, де «слово «*studium*» означало школу, а «*generale*» – вказувало на інтернаціональний характер навчального закладу і його можливість навчати студентів незалежно від регіональної приналежності» [4]. І лише наприкінці тринадцятого століття воно набуло юридичного характеру.

Згодом виникла назва *Universitas Magistrorum et Scholarium*, що є прототипом сучасної назви «університет» (з латини – «*universitas*» перекладається як об'єднання, цілісність, сукупність). Вона замість епітета *generale* характеризувала об'єднання викладачів і студентів, залучених у процес передачі і набуття знань, яке відрізнялося від усіх інших форм середньовічних освітніх установ тим, що об'єднувало вихідців з усіх верств населення і багатьох європейських країн і мало певний юридичний статус і незалежність. Середньовічний університет являв собою навчальний заклад, що давав студентам можливість отримати освіту у сфері виховання, управління, а також у духовній та професійній сферах.

Загальний курс навчання складався з семи вільних мистецтв і був поділений на два рівні: початковий рівень, на якому студенти вивчали граматику, логіку і риторику, і рівень бакалавра, що передбачав опанування таких дисциплін, як арифметика, геометрія, астрономія і музика. Після закінчення загального курсу студенти вивчали один з трьох професійних курсів вищого рівня. Після нього існував курс навчання, подібний до сучасної післядипломної освіти, де вивчалася теологія, право і медицина.

З-поміж інших середньовічних навчальних закладів, які знаходилися під контролем місцевої влади і готували фахівців, керуючись потребами виключно свого регіону, *Universitas Magistrorum et Scholarium* вирізнялися тим, що, по-перше, мали особливий організаційний статус, подібний до гільдії, по-друге, мали *jus ubique docendi* – виключне право надавати ступінь магістра або доктора, який визнавався іншими навчальними закладами. Також вони мали можливість залучали до навчання і викладання студентів і вчителів з інших регіонів і країн, і мали багатофункціональний характер.

Проте, як зазначає італійський професор історії середньовіччя Джіроламо Арнальді, назва «*universitas scholarium et magistrorum*» (корпорація

студентів і викладачів) остаточно затвердилася за навчальними закладами тільки в XV ст.

Сучасні Європейські університети є продуктом майже 800-літнього розвитку і їхній сучасний вигляд є результатом серії історичних подій. Вивчення історичного фону виникнення університетів необхідне для повного розуміння їхніх своєрідних рис. Зосередившись на внеску Європейських університетів у розвиток громадського життя, управління і організацію суспільства, можна прослідкувати їх історію розвитку. Для зручності дослідники поділяють історію розвитку університетів на періоди. Так, наприклад, італійський дослідник Альдо Джеуна визначає чотири періоди історичного розвитку університетів [5]. *Перший період* характеризується народженням університетів. Він охоплює проміжок часу від кінця XI до початку XVI століть. *Другий* – період занепаду – триває з другої половини XVI до кінця XVIII століття. *Третій період* відродження і німецької трансформації займає проміжок часу від першої половини XIX століття до початку Другої світової війни. *Четвертий*, період розповсюдження і диверсифікації починається по закінченні Другої світової війни і продовжується до семидесятих років. Як стверджує вищевказаний дослідник, зараз розвиток університетів перебуває у *п'ятому* періоді, який він називає перевизначенням ролі університетів.

Ідея створення університету зародилася в Стародавній Європі. В епоху середньовіччя у XII – XIII ст. в найбільш розвинених на той час містах, переважно в Італії і у Франції певні навчальні заклади вищої освіти розвинулись до такого рівня організації і комплексності навчання, що могли вважатися пробатками сучасних університетів.

Перший європейський університет з'явився саме у Болоньї зовсім не випадково. Після падіння Римської імперії місто отримало статус вільної комуни і через деякий час перетворилося на потужний центр торгівлі, ремісництва і банківської справи за сприяння Папського престолу. Це місто стало одним з перших острівців буржуазних відносин на феодальних просторах Європи. Поширення тут нових суспільних верств, зокрема інтелігенції, зростання авторитету висококваліфікованих фахівців, незалежно від їхнього соціального походження, утвердження нових демократичних засад і деяких можливостей вільнодумства, а також розквіт торгівлі і промисловості посприяв розвитку науки і мистецтв. У цей час практична освіта стає життєво необхідною для купців: від уміння читати, писати та рахувати залежить їх добробут [6].

Слід також зазначити ще один визначний чинник, якому Болонський та інші університети значною мірою завдячують своїм виникненням – це зростаючий інтерес до вивчення римського права, у якому міські жителі знаходили в готовому вигляді правові норми, що регулювали торговельні відносини. Ще в X ст. в Болоньї існувала школа вільних мистецтв, де учні у вигляді додаткових занять до курсу риторики вивчали римське право. Найбільшого розквіту вона набула наприкінці XI ст., коли там викладав Ірнерій. Він самостійно опанував юстиніанське право і отримав репутацію

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

відомого законознавця (легіста). Як свідчать історичні джерела, Ірнерій відкрив спеціальну юридичну школу на прохання Матильди, колишньої маркграфині Тоскани і частини Ломбардії. Виступаючи прихильницею Папи Григорія VII в його боротьбі з імператорами Священної Римської Імперії, вона була проти запрошення до своїх судів легістів з Равени, які традиційно були налаштовані проти Папського престолу. Вона побажала мати в Болоньї свою школу права, яка готувала б лояльних до Папи юристів. Таким чином, у 1088 році Ірнерій відкрив публічні лекції.

У подальші роки в Ірнерія з'являється велика кількість учнів і дуже скоро Болонські професори права отримують європейське визнання. Сталося це завдяки передовим методам викладання і за сприяння германського імператора Фрідріха I Барбароси, короля Ломбардії, який був дуже зацікавлений у вивченні римського права, авторитет якого можна було використовувати у політичній боротьбі. Після сейму в Ронкальї у 1158 році, на якому були присутні Болонські професори, Фрідріх I урочисто погодився надати тим, хто вивчав у Болоньї право, такі привілеї: по-перше, вільно пересуватися усіма країнами, користуючись захистом від його імені, а по-друге, бути підсудними в Болоньї тільки суду виключно професорів або єпископа. Усе це було оформлено у вигляді спеціальної хартії (*Constitutio Habita*), яка стала першим у Старому світі університетським уставом. З цього моменту наука починає розвиватися незалежно від будь-яких інших правлячих сил. Довгий час саме цей рік вважався датою заснування першого європейського університету, але у XIX ст. комітет істориків на чолі з Джіозу Кардуччі вивчив історичні документи і дійшов висновку, що датою заснування першого європейського університету слід вважати саме 1088 рік, коли почав викладати Ірнерій.

Болонський університет з дня свого створення мав дві особливості - риси, що впливають із самих умов, за яких він утворився. По-перше, це не була асоціація професорів «*universitas magistrorum*», влада яких мала підпорядковуватися студентам, які відвідують їхні лекції, а асоціація студентів «*universitas scholarium*», що сама вибирає керівників, яким підпорядковувалися професори. Болонські студенти ділилися на дві головні частини, ультрамонтанів і цїтрамонтанів, з яких щорічно обирали ректора і раду з різних національностей, що завідувала разом з ним управлінням та університетської юрисдикцією. Професора «*doctores legentes*» вибиралися студентами на певний час, отримували гонорар за умовою і зобов'язувалися не викладати ніде, крім Болоньї. Перебуваючи по статуту, таким чином, залежними від університету та будучи лише вільними в керівництві заняттями студентів, вони мали авторитет і вплив на слухачів виключно своїми особистими якостями і педагогічними талантами.

Друга особливість Болонського університету полягала в тому, що він був юридичним «*universitas legum*» на противагу Паризькому, який спочатку був присвячений єдино теології. Вивчення римського права, яке поклало початок самому університетові, і канонічного, введеного до програми університету з XII ст., залишилися головними, якщо не виключними, предметами

Студентський історико-педагогічний альманах

університетського викладання. Медицина і вільні мистецтва викладалися, дійсно протягом XIII ст. знаменитими професорами; але слухачі їх тим не менш вважалися належними до юридичного університету, і тільки в XIV ст. поряд з ним утворилися два інших факультети: 1) медицини і філософії і 2) теології. Чудовим наслідком чисто юридичного характеру Болонського університету було те, що він не був підпорядкований, подібно Паризькому, верховному управлінню пап, так як не було потреби в церковному дозволі для викладання римського права, яке було потрібно для занять теологією. Однак, починаючи з XIII століття, Папа надавав підтримку університету в його суперечках з міським управлінням та затвердили його статuti у 1253 році, в свою чергу він мав над університетом моральну владу і домогся того, що болонський архідиякон від його імені був контролером на іспитах і при видачі дипломів, щоб переконатися в їх правильності [7].

Таким чином, спираючись на вищевикладене, можна зробити висновок, що рушійною силою становлення і розвитку середньовічних університетів як основи системи західноєвропейської освіти був розвиток нових верств суспільства, таких як інтелігенція, зростання потреби у висококваліфікованих фахівцях. Важливу роль відігравав розвиток промисловості і торгівлі, а також бажання людей жити в правовому суспільстві. Слід також зазначити, що незалежність навчального закладу теж мала певний вплив на його розвиток.

Список використаних джерел

1. Perkin H. The Historical Perspective / H. Perkin // Perspectives on Higher Education / ed. by B. R. Clark. – Berkeley : University California Press, 1984. – P. 45-46.
2. Самардак М.М. Університети як фактор інституювання західноєвропейської науки / М.М. Самардак, М.М. Кобилянська // Вісник ЖДУ ім. Івана Франка. – 2003. – Вип. 11. – С. 3-7.
3. Brizzi G.P. Le Universita dell'Europa: La nascita delle Universita / eds. G.P. Brizzi and J. Verger. – Milan : Amilcare Pizzi Editore, 1990. – 192 p.
4. Cobban A.B. The Medieval Universities: Their Development and Organization / A.B. Cobban. – London : Methuen & Company, Ltd, 1975. – 223 p.
5. Geuna A. European universities: An interpretive history / A.Geuna. – Limburg, 1996 – 56 p.
6. Галілейська О.В. Виникнення англійських університетів: передумови та причини / О.В. Галілейська // Наукові записки НаУКМА. Том 20 : Спец. випуск у 2 ч. Ч. 1. – К, 2002. – С. 208-212.
7. Болонський університет // Енциклопедичний словник Брокгауза і Ефрона: Т.82, 4 дод. – СПб., 1890-1907.

Ткачук Світлана,
студентка 24 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова

Організаційні засади діяльності Болонського університету

Останнім часом своєчасною та досить актуальною є проблема поєднання освітнього середовища в Європейський освітній простір, необхідність і доцільність максимальної сумісності національних систем вищої освіти в межах єдиного європейського освітнянського простору, що становить основну мету і завдання Болонського процесу. За визначенням сам же болонський процес являє собою процес європейських реформ, що спрямований на створення спільної Зони європейської вищої освіти [4].

Цей процес здійснюють 46 країн – учасників у співпраці з чисельними міжнародними організаціями, включаючи і Раду Європи. Символічність назви процесу пов'язана з найдавнішим вищим навчальним закладом Європи – університетом м. Болонья, який є одним з ініціаторів створення Європейського освітнього простору. Відповідно, актуальності набуває дослідження історії виникнення та становлення університету м. Болонья як одного з найвідоміших вишів Європи.

Історія виникнення та становлення університету м. Болонья як найстарішого вишу Європи досліджувалася в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема М. Аркаса, Е. Аннерса, Г. Бермана, С. Рижкова, Ж. Карбоньє, Р. Давида, О. Підпригора та інших. Наслідком цих досліджень є низка теорій і концепцій щодо історії виникнення, розвитку та діяльності університету впродовж історичних епох та впливу на загальний освітнянський та культурний рівень суспільства та Європи в цілому.

Метою цієї статті є розкриття основних історичних аспектів виникнення та розвитку університету м. Болонья.

Аналіз літературних джерел [1-6] дозволяє визначити історичний процес розвитку та становлення університету м. Болонья. Болонський університет, що знаходиться у місті Болонья, провінція Емілія-Роман'я – найстаріший, після університету Аль-Карауїн, університет світу, що безперервно існує. Відповідно, можна стверджувати що цьому вишу належить незаперечна роль у зародженні та популяризації вищої освіти.

Точна дата заснування Болонського університету невідома, однак, установу, яку ми сьогодні називаємо університетом, заснована в м. Болонья в кінці XI ст., коли майстри граматики, риторика і логіки почали вивчати право. У XIX ст. комісія істориків на чолі з Г.Кардуччі, припустили що 1088 рік – є датою створення університету. Причому, цей університет був створений як юридичний навчальний заклад.

Студентський історико-педагогічний альманах

Болонський університет з дня свого утворення мав дві особливості. *Перше*, це не була виключно асоціація професорів, владі яких повинні були підкорятися учні, які відвідують їхні лекції, а об'єднання студентів, котрі самостійно обирають керівників, яким підпорядковувалися професори. Ультрамонтани і цізмонтани на своїх окремих зборах щорічно призначали ректора і радника з різних націй, що завідував разом з ним управлінням і здійснював університетську юрисдикцію. Професорів студенти призначали на певний час. Перші отримували *від учнів гонорар* і зобов'язувалися ніде, крім Болоньї, не викладати. Перебуваючи в залежності від університету і будучи лише вільними в керівництві заняттями студентів, вчителі могли набути авторитет і вплив на слухачів виключно своїми особистими якостями і педагогічними талантами.

Друга особливість Болонського університету була в тому, що він був юридичним, на противагу Паризькому університету, який спочатку був звернений виключно до теології. Вивчення римського права, яке поклало початок самого університету, і канонічного, введеного в програму університету з XII ст., залишилося пріоритетним. Медицину і вільні мистецтва теж викладали, причому одні з найзнаменитіших професорів, але слухачами, все-таки, були майбутні юристи. Наслідком виключно юридичного характеру Болонського університету стало те, що він не був підпорядкований, подібно Сорбонні, верховному управлінню пап, оскільки дозволу Ватикану на викладання римського права не було потрібно, у той час, коли для занять теологією папська санкція була необхідна. Однак із другої половини XIII ст. папський престол затвердив його привілейований статус (1253 рік), добився, щоб представник церкви (болонський архієпископ) від імені Риму був контролером на іспитах і при видаванні дипломів.

Авторитет, яким користувалися професори Болонської школи, був не тільки в успіху, який мали їхні лекції і твори, а й у високому положенні, яке вони займали як у самій Болоньї, так і за її межами. Вони були звільнені від податків та військової служби і автоматично отримували всі права громадян Болоньї, навіть якщо вони там не народилися. Їм привласнювали титул *dominus* на відміну від найменування *magister*, яке носили професори школи вільних мистецтв. Вони навіть числилися лицарями. Багато з них брали активну участь у громадських справах як судді, правителі міста або посланники. Проте, врешті-решт, все це стало викликати заздрість і роздратування у «батьків» міста, тому влада почала конфліктувати з університетом, що часом загрожувало знищити його права і навіть призводило до тимчасового припинення занять. До того ж, боротьба гвельфів (прихильники Папи) і гібелінів (прихильники імператора), розділила Італію на два ворогуючі табори, не могла не торкнутися й університету. Таке становище, природно, не сприяло його процвітанню.

Втім, життя болонського навчального закладу ніколи не було безхмарним. Основний кістяк студентства становили діти з багатих міських сімей, зарозумілі і хуліганисті. Майбутні законники влаштовували дебоші у шинках, билися з городянами і спокушали дам, часто заміжніх. Мешканці

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Болоньї бурчали, що університет стає для міста не благодаттю, а напастю. Влада, церква, а також багато професорів були, до того ж, незадоволені тими правами, якими володіли студенти. Як вже зазначалося, студенти не тільки обирали ректора, організовували свої ради (*consilii*) і проводили щось на зразок профспілкових зборів студентського братства, а й самі наймали професорів і оплачували їх роботу. Однак гроші, прислані з дому на ці цілі, вони часто програвали і пропивали, а потім відмовлялися платити, тому професори іноді загрожували пікетами. Втім, викладачі не впливали на процес прийому і видавання дипломів, тому нерідко до них не прислухалися [5].

Прийманням до університету займалися найкращі студенти. Лекції ділили на обов'язкові і необов'язкові. Після п'ятого курсу студенти могли самі вийти на кафедру. Єдине зобов'язання, яке накладалося на випускника університету, – відпрацювати після закінчення задля слави міста і не залишати область упродовж деякого часу.

Іспити приймали ліберально, а на молодших курсах контроль був і зовсім відсутній. Якщо іноді відвідуєш лекції, значить, ти студент. Тільки на високих щаблях, отримуючи ступінь *Licentiate*, кандидат зобов'язаний був витримати іспит, а отримуючи ступінь *Doctorate* – пройти публічний тест в присутності приймальної комісії (*conventus*).

Якщо врахувати, що посади, в тому числі суддівські, у той час купували майже офіційно, студенти не дуже старалися в навчанні.

Рівень освіти через це знижувався, тому Святий престол занепокоївся. У 1219 році Ватикан наказав, щоб ніхто не міг отримати диплома без згоди архієпископа Болонського. Вчитися і не отримати диплома, а значить не мати права на посаду, вважали ганьбою. Через 70 років університет знову став одним з кращих навчальних закладів, і в 1292 році Микола IV постановив, що випускник Болонського університету з дипломом доктора, підписаним церквою, володіє найвищим ученим званням в Італії.

До традиційних предметів (юриспруденція, риторика і граматики) додали філософію, математику, фізику, медицину та інші науки. Іноді один з факультетів міг відокремитися і переїхати до іншого міста, де утворював ще один університет. Подібним чином з'явилися вищі навчальні заклади в Падуї, Модені, Пізі і Неаполі.

Свобода університету закінчилася в XIV ст., коли колишні привілеї відібрали. З XVI по XIX ст. слава його повільно тьмяніла, тому що в багатьох великих містах з'являлися свої навчальні заклади. Крім того, Болонський університет сильно постраждав від війн, особливо від наполеонівської навали, коли меблі й навіть частина будівлі були зруйновані. Університет відновлювали за допомогою всієї Італії, в 1859 році він вийшов з підпорядкування Святого престолу і знову став світським. Проте колишня слава до університету не повернулася аж до теперішнього часу.

Справжнім скарбом Болонського університету вважають його бібліотеку, засновану у 1605 році професором Альдрованді. Вона не найстаріша в світі, проте найцінніша. У бібліотеці зберігається приблизно 250 тис. книжок та

Студентський історико-педагогічний альманах

1350 періодичних видань. Нещодавно було більше, але після довгих перемовин значна частина старовинних манускриптів та раритетних томів була передана до музеїв. Унікальним є відділ старовинної книги. У ньому всього 2,5 тис. томів, але серед них видання XVI, XVII та XVIII століть. Це один з найкрупніших фондів книжок з математики, геометрії, архітектури [2].

Нині структура Університету м. Болонья становить 23 факультети, 68 відділів, більш ніж 200 освітніх програм за якими навчається 92 тис. студентів (у тому числі біля 5 тис. іноземців). Крім звичних факультетів юриспруденції, математики, архітектури та мистецтва, в університеті тепер є відділення сільського господарства, культури, педагогіки, економіки, іноземних мов та літератури, техніки, хімії, філософії, фізики, природознавства, медицини, фармакології, політології, психології, статистики [5]. Як і в більшості інших вишів Європи, система освіти в Болонському університеті триступенева, відповідає міжнародній класифікації «бакалавр-магістр-доктор» [2].

Болонський університет є одним з найбільших вищих навчальних закладів в Італії. Університет має тисячолітню історію наукової діяльності та студентського життя – найдовшу у західному світі. Його історія, як одного з провідних академічних інститутів з природничих і гуманітарних наук робить його основним орієнтиром у сценарії європейської культури. Крім того, виш має давні академічні зв'язки з іншими навчальними закладами на всіх континентах, а також бере участь у європейських програмах студентських та наукових обмінів (Socrates, Leonardo, Tempus).

Список використаних джерел

1. Аврус А.И. История российских университетов: [Курс лекций: Учебн. пособ] / А.И. Аврус. – Саратов: Изд-во Гос УНЦ «Коледж», 1998. – 128 с.
2. Бобрик М.І. Болон'я, що надихає / М.І. Бобрик // Науковий вісник Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, 2009. – № 2. – С. 208-210.
3. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін) / Упоряд. Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
4. Болонський процес. Становлення в Європі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/bologna/stanov/>
5. Болонський університет – найдревніший університет Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita-pl.at.ua>
6. Офіційний сайт Університету м. Болонья [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eng.unibo.it/PortaleEn/default.htm>

*Ущановська Олена, Хіміч Леся,
студентки 31 групи фізико-математичного факультету.*

*Придибайло Тетяна,
студентка 18 групи ННІ іноземної філології.*

*Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

Особливості змісту освіти Болонського університету

Болонський університет – найстаріший університет Європи, в місті Болонья (Північна Італія), заснований в 1088 році як юридичний навчальний заклад. Медичний, філософський та теологічний факультети створені в XIV ст. Серед викладачів Болонського університету були видатні анатоми – Везалій і Мальпігі. В Болонському університеті зробив своє знамените відкриття Луїджі Гальвані. Одним із ректорів університету був українець, русин за походженням, Юрій Дрогобич.

У середині XII ст. Болонський університет називали *Mater Studiorum*, що в перекладі з латини означає «мати навчання, наук». Справді, цей найдавніший в Європі вищий навчальний заклад став «матір'ю» європейської вищої освіти. Саме там з'явилося поняття *universitas* – вільне співтовариство викладачів та учнів, що ставив собі за мету поширення освіти у всіх сферах тодішнього знання.

З італійським університетом пов'язана поява знаменитої болонської юридичної школи глосаторів (від «Глоссо» – робити позначки на полях), яка вплинула на так звану рецепцію римського права, тобто перетворення його на основу законодавства всіх європейських народів. Упродовж XII-XIV ст. Болонський університет був провідним загальноєвропейським освітнім центром. Торквато Тассо і Карло Гольдоні, Парацельс, Еразм Роттердамський, Ульріх фон Гуттен і Альбрехт Дюрер – цей далеко не повний список пов'язаних з університетом геніальних умів дозволяє оцінити внесок, який університет зробив у розвиток європейської цивілізації. Досить лише додати, що саме під час навчання в Болоньї Миколі Копернику потрапила до голови «єретична ідея» про те, що Земля обертається навколо Сонця. Потім, як згадував великий польський астроном, він цю ідею лише перевіряв і розвивав [1].

Перший європейський університет з'явився саме в Болоньї зовсім не випадково. Етруски, що заснували місто, назвали його *Felsina*. Пізніше його завоювали й заселили галли. Римляни перейменували поселення на *Bononia* (від слова *bono* – добре). Згодом справи у міста насправді пішли добре. Після краху Римської імперії місто стало вільної комуною і перейменувало себе на Болонью, а незабаром перетворилося на потужний торговельний та ремісничий центр під заступництвом папського престолу. Ну, а процвітання торгівлі та ремесел, як відомо, неодмінно сприяє розвитку наук і мистецтв.

Існує легенда, що приписує візантійському імператору Феодосію II заснування в Болоньї ще в 433 році вищої юридичної школи. Однак це міф,

Студентський історико-педагогічний альманах

який розвинули в XIII ст. болонські юристи, що бажали, щоб честь відкриття університету, в якому вони перебували, належала імператорам. Безсумнівно, в Болоньї існувала школа вільних мистецтв, що користувалася популярністю ще в X ст., де учні під час додаткових занять до курсу риторики вивчали римське право. Найбільш популярною вона стала в кінці XI ст., коли там викладав Ірнерій (іноді його називають Вернером, Варнер, Гарнер). Він вивчив самостійно, без допомоги вчителя, Юстиніанове право і набув репутацію відомого законознавця (легіста). Як свідчать деякі джерела, Ірнерій відкрив спеціальну юридичну школу на прохання Матільди, колишньої маркграфині Тоскани і частини Ломбардії. Графиня, що була прихильницею Папи в його боротьбі з імператорами Священної Римської імперії, була проти запрошення до своїх судів легістів з Равенни, що відрізнялися традиційною ворожістю до папського престолу. Однак вона побажала мати в Болоньї свою школу права, яка випускала б лояльних до Папи Римського юристів. І ось в 1088 році Ірнерій відкрив публічні лекції. Саме цей рік вважають датою заснування університету [2].

У Ірнерія з'явилося багато учнів, і дуже скоро болонські професори права отримали помітну перевагу над вченими Равенни й набули європейської популярності. Сталося це завдяки передовим на той час методам викладання і заступництву німецького імператора Фрідріха I Барбаросси, що був у той час королем Ломбардії і дуже зацікавленого в заохоченні занять римським правом, авторитет якого можна було завжди використовувати в політичній боротьбі. Після сейму у Ронкаль в 1158 році, на якому були присутні болонські професори і де були врегульовані взаємні правові відносини між імператором та італійськими містами, Фрідріх I урочисто погодився надати тим, хто прийшов до Болоньї вивчати право, такі пільги: вільно подорожувати по всіх країнах, користуючись захистом його імені; бути підсудним у Болоньї виключно суду професорів або єпископа. Все це було оформлено у вигляді спеціальної хартії, яка стала першим в Старому Світі університетським статутом.

Висока репутація болонської юридичної школи, а також розташування міста, його здоровий клімат, багатство його промисловості і торгівлі, вільна атмосфера волелюбності з XIII ст. почали приваблювати до фельзінського храму премудрості (від етруського Felsina) студентів з усіх кінців Італії і навіть Європи, включаючи дітей коронованих осіб. Вже тоді в університеті налічувалося більше десяти тисяч випускників. Він став першим у світі міжнародним навчальним закладом. Щоправда, італійці та іноземці навчалися на різних відділеннях: місцеві громадяни в Cismontanes («живуть перед горами»), а іноземці – в Ultramontanes («живуть за горами»). У другому підрозділі були групи для 18 різних націй. Цікаво, що французів як єдиної нації тоді ще не було. В університеті навчалися нормандці, бургундці, бретонці і гасконці. Студенти не забарилися утворити корпорації за зразком різних ремісничих і художніх цехів. Дивно, але до вузу допускали і жінок, причому не тільки до слухання лекцій, але і як викладачок (лектрис) [1].

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

І тепер студенти з усього світу їдуть до Болоньї, більше того, вони становлять значну частку нинішніх 50 тис. болонських Сколарі. Але це більше за традицією – сьогодні університет не входить до десятки найкращих навчальних закладів світу. Однак він, як і раніше, один з перших в Італії. Крім того, виш має давні академічні зв'язки з іншими навчальними закладами на всіх континентах, а також бере участь у європейських програмах студентських та наукових обмінів (Socrates, Leonardo, Tempus) [2].

Як і в більшості інших ВНЗ Європи, система навчання в Болонському університеті триступінчата, відповідає міжнародній класифікації «бакалавр – магістр – доктор». Навчальні плани складаються в основному з лекцій – італійська освіта розрахована в першу чергу на самостійну роботу студентів. Усяка ініціатива по перевірці і уточненню знань виходить від самого учня; завдання викладача – порадити необхідну літературу і прояснити складні питання на співбесідах по певних днях [1].

Крім звичних факультетів юриспруденції, математики, архітектури та мистецтва, в університеті тепер є відділення сільського господарства, культури, педагогіки, економіки, іноземних мов та літератури, техніки, хімії, філософії, фізики, природознавства, медицини, фармакології, політології, психології, статистики.

Болонський університет засновано в XI ст. Це один із найстаріших університетів Європи. Навіть гордість французів Сорбонна посіла у світі лише друге місце за часом заснування. Особливістю Болонського університету було те, що він був юридичним навчальним закладом, де за головні предмети було римське і канонічне право. Лише в XIV сторіччі з'явилися факультети філософії, медицини та теології. Сьогодні в стінах університету регулярно проводяться міжнародні наукові студентські конференції, а ректорат підтримує зв'язки з провідними освітніми закладами світу.

Список використаних джерел

1. Вища освіта в Україні і болонський процес. / За ред. Кременя. – Т., 2004.
2. Українська радянська енциклопедія / За ред. М. Бажана. – 2-ге вид. – К., 1974. – 1985.

*Руцька Ніна, Бернадська Анастасія,
студентки 22 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Болонський університет – колыска європейської освіти

Вища освіта в сучасному суспільстві займає важливе місце серед інших соціальних інститутів. На сучасному етапі розвитку світової культури університети вносять свій відбиток не лише в традиції та мистецтво окремої країни, а й на формування світогляду націй та цілих континентів.

Метою даної статті є ознайомити з усіма аспектами виникнення та існування першого європейського університету у Болоньї

Студентський історико-педагогічний альманах

Болонський університет (**Universita di Bologna**) вважається найстарішим безперервно існуючим європейським університетом. Розташований університет в мальовничому місті Болонья, яке знаходиться в північній частині Італії та є центром регіону Емілія-Романья. Місто засновано ще 534 до н. е. етрусськими народами, та протягом багатьох століть було освітнім центром Європи і отримало до своєї назви загальновідоме звання «вчена». Сьогодні Болонья входить в європейську університетську асоціацію «Утрехтська мережа» [4, с. 1].

Початком зародження вищої освіти можна вважати саме вивчення правової науки, адже сліди її вивчення пронизують всю світову історію від Стародавньої Шумерії до XXI ст. Здавна вона вивчалася у всіх осередках культури як Європи, так і Сходу. Болонський університет завдячує своїм існуванням саме правовій науці. У Болоньї, як і в інших центрах Італії, вивчали та впроваджували в життя систему римського права, а також там існувала школа «вільних мистецтв». Вона набула особливої популярності в X-XI ст. Поряд з римським правом в цей період учні вивчали курс риторики [1, с. 220].

Поглибив та розширив вивчення права Ірнерій наприкінці XI ст. Він був учителем у вищезгаданій школі «вільних мистецтв». Однак, після того, як Ірнерій самостійно вивчив Юстиніанове право, йому було присвоєно звання легіста (**Легіст** – юрист, правник, котрий обіймав посаду королівського радника). Як свідчать твори болонського юриста Одфруа, Ірнерій на прохання графині Матільди, власниці Тоскани та частини Ломбардії, заснував спеціальну юридичну школу. Він був дуже освіщеною людиною в тогочасній Італії, знав досконало право, користувався популярністю і в наступних поколіннях юристів не лише Болоньї. Точкою відліку існування Болонського університету вважають 1088 рік – саме цього року Ірнерій почав викладати публічні лекції з права та був завідувачем кафедри. Так в історії Болоньї з'являється перший паросток вищої освіти – правова школа.

Ірнерій був талановитим викладачем, оскільки багато його учнів стали відомими не лише в Італії, але й в Європі. Серед них також були доктори правової науки: Бульгари Мартін, Гозіа, Гуг і Жак де ла Порті Ревеннанте.

У Ірнерія виявилось багато учнів, з яких самими знаменитими були чотири доктори права: Бульгари Мартін, Гозіа, Гуг і Жак де ла Порті Ревеннанте [3, с. 45].

На початку XII ст. освіта в Болоньї набуває популярності, а до кінця століття вчені та професори в своїх здобутках випереджають інших вчених Італії. Болонська правова школа стає відомою завдяки методу викладання і заступництву Фрідріха I (Барбаросса) – імператора Священної Римської імперії. Важливою подією для університету є те, що на сеймі 1158 в м. Ронкалья в присутності болонських професорів, Фрідріх I надав всім студентам, що вивчали римське право, певні привілеї. Вони могли вільно подорожувати по всіх країнах під захистом короля (що допомагало уникати неприємностей, з якими зазвичай стикалися іноземці), судити їх мали право

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

виключно професори. Це дало великий поштовх в розвитку університету та збільшило кількість студентів Болоньї втричі.

Не останню роль відіграв клімат, розвинута сфера торгівлі та виробництва. Студентами того часу були не лише молодь, а й цілком сімейні люди. Важливим було те, що зверталася увага в першу чергу на знання кандидата в студенти, а не на його багатства та титул. Це означало, що в стінах навчального закладу всі мали рівні права – і син ремісника, і принц. На відміну від більшої кількості університетів Європи того часу до навчання та викладання допускалися жінки та дівчата, що дало змогу університету зайняти провідне місце на тривалий час [3, с. 47 – 48].

У період розквіту Болонського університету XII-XIV ст., поряд з юриспруденцією починають розвиватися й інші науки: філософія, латинська і грецька література, а згодом медицина. Саме тут вченим та викладачем Люцином ді Луцци було введено метод викладання анатомії людського тіла і тварин на трупах. На терені занять медициною, а потім природничими науками, і відрізнялися особливо жінки-професора Болонського університету. У ряді їх відомі імена Доротеї Буккі (XIV – XV ст.), яка зайняла після смерті свого батька Джіованні Буккі кафедру практичної медицини і моральної філософії, і ближчих до нашого часу знаменитих болонських лектріс XVIII ст. – Лаури Бассі, що займала кафедру експериментальної фізики і філософії, гордості болонських жінок.

Протягом всього свого існування в цьому університеті зосереджувалися знання світової нації та її культурна спадщина. Болонський університет, окрім того, що вважається найстарішим університетом у світі, має дві особливості-риси. Першою, і найбільш цікавою, особливістю є те, що це не була асоціація професорів (*universitas magistrorum*), під владою яких були учні, що зобов'язувалися відвідувати їхні лекції, а асоціація, до складу якої входили виключно студенти (*universitas scholarium*), у повноваженнях яких було право обирати керівників, яким підпорядковувалися професори. Всі студенти ділилися на дві рівні частини, які відомі нині як ультрамонтани і цітрамонтани, кожна з яких щорічно самостійно обирала ректора, та рада, що складалася з студентів різних національностей, які разом із попередніми завідували управлінням та університетською юрисдикцією. Досить цікавим був процес обрання професора (*doctores legentes*), адже саме студенти вибирали його на певний час. Професори отримували гонорар, але зобов'язувались викладати виключно в Болоньї. Таким чином, вони були залежними від цього університету, будучи вільними лише в керівництві заняттями студентів, а для того, щоб отримати певний авторитет і вплив над слухачами, вони користувалися лише своїми особистісними якостями та талантами в педагогічній сфері [2, с.240].

Іншою, не менш цікавою особливістю є те, що по суті він був юридичним (*universitas legum*) на противагу Паризькому, який спочатку був присвячений тільки теологічному вченню. Вивчення римського права, якому присвячують початок створення університету, і канонічного права, який було введено в програму університету, за історичними даними, в XII ст.,

залишилися основними, якщо не виключними, предметами університету. Викладання медицини та вільних мистецтв відбувалося протягом XIII ст. відомими викладачами, проте їхні слухачі вважалися студентами саме юридичного університету, але вже в XIV ст. поряд з ним утворилися два інших університети: медицини і філософії; теології. Одним із найважливіших та позитивних результатів чисто юридичного характеру Болонського університету було те, що він, на відміну від Паризького університету, не був підпорядкований верховному управлінню пап, оскільки проблема щодо прохання церковного дозволу викладання римського права, яке було потрібне для занять теологією, була відсутня. Однак, близько XIII століття, папи, підтримавши університет у суперечках з управлінням міста, та затвердивши його статuti у 1253 році, отримали так звану моральну владу над ним. Згодом вони домоглися того, щоб болонський архидьякон, від імені пап, був присутнім на екзаменах та на урочистій церемонії вручення дипломів, оскільки мусив запевнити їхню правильність.

Щоб вступити до університету, абітурієнту мало було володіти певним статусом, адже однакову якість знань потребували як від сина ремісника, так і від сина короля. В стіни університету допускалися жінки, як студентки, так і викладачі [2, с. 130].

Протягом всього часу свого існування школа Болоньї мала не тільки надзвичайний вплив на Італію, але й на всю Західну Європу. Університет завдячує репутації своїх професорів, адже завдяки їм він розглядається як осередок римського права. Багато науковців та істориків вважають, що саме в ньому можна знайти ґрунтовне знання римських законів та церковних правил. Саме це слугувало основною причиною виникнення такого палкого бажання молоді з усіх куточків Європи почути з уст самих професорів основу права. Випускники цього університету були не тільки освіченими, а й досить активними, адже вони впевнено пропагували доктрину глоссаторів. Тепер уже не новина, що у Франції П'єр де Блуа, Жак де Ревін, Гільйом Дюран, в Англії – Вакаріус, Франциск Аккурсі; в Іспанії Пон де Ларіда; в Італії численна група легістів проводили лекції задля поширення тих знань, які вони отримали в Болоньї. Крім цього, більшість юридичних факультетів, які засновувались згодом, були створені саме за зразком цього університету його ж професорами: в Італії – Падуанський (1222), Віченський (1204) та ін; в Арагонії – Перпіньянський (1343); у Франції – університет в Монпельє, заснований Плацентином в кінці XII ст.

Саме завдячуючи роботі професорів та їхніх студентів, рецензія на римське право стає загальнодоступним явищем, адже згідно доктрині вчених того часу, вона мусила називатися загальним правом, яке, у свою чергу, повинно було служити всім законам християнських народів. Більше того, в цей період стало популярним вивчення канонічного права, що від самого початку досліджувалося в Болоньї. Проте потрібно пам'ятати, що римське право вивчалось задовго до XII ст. (приблизний період виникнення університету), але Болонська школа, завдяки своїй доктрині та новаторським методам, повністю оновила науку права. Вона зробила неоціненний вплив на

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

законодавства, установи і на самі ідеї європейського суспільства, який яскраво помітний крізь призму часу від Середніх віків та до сьогодення. Мабуть це слугувало основною причиною того, що святкування 800-річчя Болонського університету (1088-1888 р.) мало міжнародний характер, адже на нього відгукнувся фактично весь вчений світ Європи. Сучасний його стан, починаючи з 1859 р, коли до нього повернувся світський характер, звільнившись від впливу папи, вже майже не нагадував старий університет. При ньому зараз знаходиться 4 факультети та ціла низка інститутів, на кшталт педагогічна семінарія, інженерна школа, школа політичних наук, незалежні від юридичного факультету. Ректор призначався з середовища професорів, яких в 1888 було більше 200 осіб. Цікавим фактом є те, що одним із професорів був Кардуччі, який викладав на кафедрі італійської літератури, а також читає паралельно порівняльну історію романських літератур, а також і жінки-лектриси – Джузеппіна Каттані і Мальвіна Огоновський, які відомі в університеті як професори слов'янських нарід [3, с. 48 – 53].

Болонський університет відомий не тільки своєю історією, але й випускниками. Ними були й ті, хто в майбутньому стали Папами Римськими, і ті, хто повністю змінили історію, як Томас Бекет, Данте Аліг'єрі, Джованні Боккаччо, Франческо Петрарка, Еразм Роттердамський, Микола Коперник та інші. Я.Д. Ісаєвич у своїй праці «Історія української культури» пише: «7 лютого 1483 р. з римської друкарні Еухаріуса Зільбера (Франка) вийшла у світ невелика книжка (прогностична оцінка поточного 1483 р. магістра Юрія Дрогобича з Русі доктора мистецтв і медицини Болонського університету). На даний момент, це перша друквана праця автора. У цій книзі перед нами відкривається той міцний зв'язок, який виник між землями України з провідними осередками науки і книжності. Біографія цього автора допомагає зрозуміти форми і напрями міжнародних зв'язків, які позначилися на перебігу процесу розвитку всього культурного життя. Юрій Дрогобич, здобувши у Болонії ступінь доктора вільних мистецтв, а згодом і медицини, читав там лекції з астрономії, продовжуючи вивчати медицину. Всім відомий той факт, що природничі знання в той час були тісно пов'язані з філософією. Напевно саме тому звичай надавати разом докторські ступені з філософії і медицини та часті переходи викладачів з медичних кафедр на філософські і навпаки. Різні природничі науки, особливо медицина, вважались на той час філософією природи, біль того, широковідоме було судження, що саме ці науки можуть допомогти пізнати закономірності навколишнього світу та знайти відповіді на питання, які турбували суспільство того часу.

З 1481-1482 роки Юрій Дрогобич був відомий, як ректор університету у Болонії. Проте навіть тоді, коли ректор Болонського університету розпоряджався тоді корпорацією студентів, це місце, як показує автор ґрунтовного дослідження з історії болонської вищої школи Альбано Сорбеллі, була «провідною в університеті».

Студентський історико-педагогічний альманах

Майже кожне століття дарувало університетові по-справжньому талановитих студентів. Вже в XI ст. він був прославлений Ірнерієм, а в XII покидають стіни вищого навчального закладу Граціан та Вільгельм Тірський. Щодо XIII століття, то воно запам'яталося завершенням навчання Гвідо Фави, Гвідо Гвініцеллі, а в XIV Чекко д'Асколі, Данте Аліг'єрі, Франческо Петрарка, Мануїл Хрисолор, Колуччо Салютаті теж отримали свої дипломи. Юрій Дрогобич, Леон Баттіста Альберті, Микола Копернік, Альбрехт Дюрер, Сципион Дель Ферро, Джироламо Кардано, Парацельс, Григорій XIII, Андреас Везалій, П'єтро Помпонацці, Карло Борromeo, Торквато Тассо, Марія Гаетана Аньєзі, Луїджі Гальвані, Умберто Еко, П'єр Паоло Пазоліні, Романо Проді, Аугусто Ригі, Федеріго Енрикес, П'єрлуїджі Колліна – це далеко не повний список тих студентів, якими університет Болоньї буде завжди пишатися [1, с. 220-225].

Отже, Болонський університет – це не тільки найвідоміший вищий навчальний заклад у світі, адже був заснований ще в XI ст., але це й університет, який вражає своєю стійкістю та могутністю в долатті важкого тернистого шляху історії. Найвідоміші люди Італії та не тільки навчалися саме в цьому початковому закладі, зробивши його по-справжньому бажаним для абітурієнтів. На сьогодні цей університет є всесвітньо визнаним та престижним. Адміністрація цього закладу співпрацює з великою кількістю вищих навчальних закладів світу, що дає змогу відібрати найталановитіших студентів. Колиска вищої освіти – Болонський університет не здає своїх позицій з дня заснування і продовжує навчати майбутнє світової нації.

Список використаних джерел

1. Вормс А.Е. Болонський університет та римське право в Середньовіччі / А.Е. Вормс. – К.: Либідь, 1985. – Т.1. – 450 с.
2. Суворов Н.С. Средневековые университеты / Н.С. Суворов. – М. : Типолит. т-ва И. Н. Кушнеров и Ко, 1898. – 254 с.
3. Уваров П.Ю. Университет в средневековом городе // Культура и искусство западноевропейского средневековья / П.Ю. Уваров. – М. : Искусство, 1981. – С. 45 – 53.
4. Офіційний сайт університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eng.unibo.it/PortaleEn/default.htm>

*Козаченко Юрій,
студент 21 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Вища медична школа в Салерно

Одним із перших вищих навчальних закладів Європи вважається вища медична школа в Салерно, заснована ще в IX столітті. Незважаючи на те, що університетом вона не вважалась, це був перший заклад подібного типу в тогочасній Європі.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Мета статті: дослідити особливості навчання у вищій медичній школі у Салерно.

Історія створення цієї школи починається ще у 883 році, коли місцевість Монте Кассіно, де і знаходиться місто Салерно, було розграбовано сарацинами. Місто утримувало шпиталь для хворих ченців монастиря, що знаходився неподалік. Після набігу, ченці переїхали до іншого міста, а лікарі, зокрема Фрідріх Лотарінзький та Дезидерій, відбудували монастир та заснували там школу. Дякуючи цій школі, Салерно став одним з найвпливовіших медичних центрів тогочасної Європи. Праці школи використовувались як посібники в інших медичних школах Європи, які відкривались згодом. У XII ст. школа досягла такого розвитку, що імператор Священної римської імперії Фрідріх II надав Салерно виключне право навчати медичній справі і заборонив займатися медичною практикою без ліцензії цієї школи [4].

Люди з усього світу з'їжджалися до Салерно: хворі - в надії на зцілення, а студенти - бажаючи досягнути лікарського мистецтва. Оскільки школа в Салерно об'єднала античну греко-римську традицію з арабською і єврейською медициною, виникла легенда, начебто Медичну школу заснували чотири лікаря: єврей Хелін, грек Понтій, араб Адела і римлянин Салерн. Саме місто Салерно стало називатися «місто Гіппократа» (Civitas Hippocratica).

Зміст освіти у цій школі поєднав у собі основи медичних шкіл, що існували в арабських халіфатах та основи інших середньовічних шкіл. Методи викладання і самий характер науки були схоластичними. Студенти напам'ять заучували те, що говорили професори. Провідними у навчанні і медицині вважались твори Гіппократа, Галена, Ібн-Сіні (Авіценни). Великий корпус медичних знань того часу було представлено в створених у Салерно трактатах *Liber Graduum*, *Antidotarium Nicolai* та *Circa Instans*. Відбулося виокремлення фармацевтичної галузі, як окремої галузі медичного знання, що було закріплено Салернським едиктом Фрідріха II. Особливою славою користувалася гігієнічна поема «Правила салернської школи» (лат. «*Regimen scholae Salernitanae*»), вперше надрукована в 1480 році в Кельні, що відтоді багато разів перевидавалася [1].

На початку XIII ст. тут була створена праця «*Flos medicinae*» («Цвіт лікарського мистецтва»), в якому висвітлювались найрізноманітніші питання: яким повинен бути лікар, призначення медицини, теорія зараження й багато іншого.

Слава і блиск середньовічного професора полягали колись у його начитаності й в умінні підтвердити кожне своє положення цитатою, узятою в якого-небудь авторитету і приведеною напам'ять. Тому до навчального плану окрім медицини входили філософія, теологія та право. Всього навчання тривало 8 років. Перші 3 роки вивчали логіку, вони також називались підготовчими курсами, наступні 5 - власне медицину. До цих предметів також входили хірургія та анатомія, власне пасивна практика. Диспути, що широко використовувались у навчальному процесі, представляли собою

найкращу можливість виразити усе своє знання і мистецтво. Та в школі в Салерно перевагу надавали практиці, тому останній рік навчання був активною практикою для випускників школи. Займаючись цією діяльністю, вони співпрацювали з професійними лікарями й одночасно були їхніми асистентами [2; с. 124, 145].

Революційним в медичній школі в Салерно було те, що там могли вільно викладати та навчатись жінки. Найзнаменитішою жінкою-лікарем в Салерно була Тротула де Руджеро. Вона залишила після себе цінні роботи з лікарського мистецтва. Її основна праця – «*Passionibus Mulierum Curandorum*» («Жіночі захворювання»). Вона складається з 63 розділів, що розповідають про проблеми жіночого здоров'я. Тротула поставила своїм завданням розповісти чоловікам-лікарям про особливості жіночого тіла, які вони в принципі не в силах зрозуміти [1].

Арнольд з Вілланова (бл. 1235-1312 рр.) знаменитий лікар і алхімік, магістр медицини в Монпельє, склав збірник розумних порад і настанов, знаменитий як «Салернський кодекс здоров'я». До нього увійшли медичні вірші, написані в Салерно та інших медичних школах. Наприклад, Салернський кодекс застерігав проти розведення їжі рідиною: *Дуже шкідливо запивать те, що їси за обідом. Холод виникне в шлунку, а з ним незваріння їжі*.

Анатомічні дослідження на свинях примножили медичне знання завдяки припущенню, що між анатомією цієї тварини та людини існує анатомічна схожість будови внутрішніх органів. Та старі медичні теорії і методи лікування не відразу поступилися місцем істинно науковій медицині. Починаючи з XIV ст., школа почала втрачати свій авторитет, оскільки почали відкриватись інші медичні школи. Салерно отримувала від церкви все менше і менше прав, не дивлячись на те, що залишалась провідною в медичному плані. Для порівняння: новій медичній школі в Монпельє дозволялось один раз на рік забирати труп страченого злочинця для дослідів, тоді як школі у Салерно дозволялось це робити лише раз на 5 років. Догматичний підхід занадто глибоко укорінився в медицині, визначаючи терапію в якості провідного метода лікування аж до епохи Відродження [3].

Оригінальні грецькі тексти стали поштовхом для здійснення прогресу та замінили спотворені і неточні переклади схоластів. Проте в природничих дисциплінах, таких як фізіологія та анатомія (що були складовою основою наукового підходу до лікування), наставники Салерно були справжніми сподвижниками нового підходу у тогочасній медичній науці. Наприклад, процес нагноєння розглядався тут як частина природного процесу загоєння ран. Враховуючи рівень середньовічної медицини, такий погляд був справді новаторським. Знаменитий хірург Гюї де Шоліак застосовував витягування при переломах, одночасно впровадивши Салернську теорію гною, та порекомендував масло скорпіона в якості сечогінного препарату проти венеричних захворювань [1].

Школа в Салерно була першим вищим навчальним закладом Старого Світу, і хоча університетом ніколи не вважалась, здобула найбільший авторитет серед своїх наступників. У Салерно впроваджувались новаторські

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

методи викладання, видавались відомі на всю Європу праці (які користувались популярністю ще багато століть потому), проводились досліді, що стали базовим підґрунтям у розвитку медичної галузі.

Список використаних джерел

1. Популярная история медицины. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.e-reading-lib.org/chapter.php/83377/22/Gricak_-_Populyarnaya_istoriya_mediciny.html.
2. *Die Schule von Salerno.*: Medizinhistorisches Journal 13/1978. С. 124, 145
3. Гуго Глязер. О мышлении в медицине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bibliotekar.ru/424/8.htm>.
4. Школа в Салерно [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

*Бойчук Богдана,
студентки 21 групи факультету іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В.Павленко*

Історія виникнення та становлення медичного університету в місті Салерно (Італія)

Салерно – місто, розташоване на березі затоки, захищене з півночі і сходу високими гірськими ланцюгами. Уже римські хроніки I ст. до н.е. згадують про нього як про кліматичний курорт. З IX ст. поряд з монастирськими лікарнями в Салерно існувала лікарська корпорація. Численні хворі прибували морем або спускалися з гір до місць, де можна було сподіватися на зцілення. Місто стали називати «**Містом Гіппократа**» («**civitas Hippocratica**»). Однією з перших праць салернської вищої школи був «Антидотарій». Згодом його неодноразово коментували й доповнювали. Ця школа деякими дослідниками вважається найдавнішим університетом Європи, хоча офіційно університетом не називалася.

Мета статті – ознайомитися з історією виникнення вищої медичної школи у Салерно.

Люди з усього світу з'їжджалися до Салерно на лікування, студенти – бажаючи досягнути лікарське мистецтво. Оскільки школа в Салерно поєднала античну греко-римську традицію з арабською та єврейською медицинами, виникла легенда, що Медичну школу заснували чотири лікаря: єврей Халин, грек Понтій, араб Адель і римлянин Салерн.

Крім самої медицини в Медичній школі Салерно викладали філософію, теологію і право. Ще одна характерна особливість, в школу приймали як чоловіків, так і жінок (як студентами, так і викладачами), що для середньовічної Європи було дуже не характерно. Найвідомішою жінкою-лікарем була Тротула де Руджеро. Вона залишила після себе цінні роботи по лікарському мистецтву. Її основна праця «*Passionibus Mulierum Curandorum*» («Жіночі захворювання»). Вона складається з 63 глав, що розповідають про

проблеми жіночого здоров'я. Тротула поставила своїм завданням розповісти чоловікам-лікарям про особливості жіночого тіла, які вони в принципі не в силах зрозуміти [1]. Збереглося багато інших медичних трактатів, створених жінками цієї школи. Так, Ребекка Гуарна написала трактати «Про лихоманки», «Про зародки» та інші.

В історії школи Салерно виділяють два періоди: грецький – від початку існування школи і до XII ст., та греко-арабський – з середини XII ст. За архієпископа Альфануса та за допомогою Костянтина Африканського, який добре розбирався в медицині й займався перекладами грецьких та арабських медичних трактатів на латину, школа набула великого розголосу. Період розквіту школи припадає на X-XIII ст. У розпорядженні школи були навчальні посібники: класичні праці давнини, зокрема грецька медична література, а також твори Костянтина Африканського.

Костянтин, який переселився до Італії зі свого рідного Карфагена, зіграв роль посередника між Сходом і Заходом. В своїй келії в Кассіно він перекладав твори арабських вчених, що вперше завдяки йому отримали популярність в Європі. Число творів перекладених Костянтином Африканським, дуже велике. Вони спочатку потрапляли до Салерно, а звідти до інших країн Європи, особливо до Парижу, де багато з них стали обов'язковими підручниками. Йому ми зобов'язані розповсюдженням книг Галена і тим самим пропагандою галенівського способу лікування. У Салерно медицині навчали і займалися нею і як мистецтвом, і як наукою. Тут було написано багато праць, що охоплюють всі галузі медицини: не були забуті й анатомія, хірургія і акушерство. Але нові форми мислення не розвивалися, користувалися старими і їх вистачало на довго.

У вчених Салерно, природно, виникали і свої власні думки, власні теорії. Таким був Урсо, останній представник старшого покоління. Це був лікар і богослов. Від його творів збереглося небагато, ми можемо побачити, що він спочатку тримався в межах звичайних для Салерно уявлень, причому джерела його мислення йшли з філософії Аристотеля. Міркування Урсо були спутаними внаслідок містики, частково зумовленої його часом. Він намагався пояснити медичні дії на підставі причини і причини на підставі дій.

Загалом слід зазначити, що середньовіччя, досить багате культурними досягненнями, саме в медицині залишило порожнечу. Давню спадщину було врятовано від забуття, і не одна медична школа перетворилася на університет, але успіхи в практичній медицині та медичному мисленні, якщо їх зіставити з тривалістю цієї епохи – незначні.

Саме тут відбулося виокремлення фармації, як окремої галузі медичного знання, що було закріплено Салернським едиктом Фрідріхом II. Особливою славою користувалася поема «Правила Салернської школи» («Regimen scholae Salernitanae»), вперше надрукована в 1480 році в Кельні, що відтоді багато разів перевидавалася [2].

На початку XIII ст. тут була створена праця «Цвіт лікарського мистецтва» («Flos medicinae»), в якому висвітлювались найрізноманітніші

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

питання, в тому числі й погляди на те, яким повинен бути лікар, призначення медицини, теорія зараження й багато іншого.

У 1480 році з'явилася знаменита праця «Салернський кодекс здоров'я», що належав Арнольду з Вілланови. Ще одним відомим лікарем, що навчався в Салерно був француз Жиль де Корбей.

Анатомічні студії на свинях примножили медичне знання завдяки плідному припущенню, що між анатомією свині та людини існують принципові відповідності. Рецепт успіху школи в Салерно було гармонійне поєднання медичного знання з різних культур: грецької, арабської, єврейської та західно-латинської. Навчальний план виглядав таким чином: 3 роки – логіка, 5 років – медицина (потім хірургія і анатомія, після цього автопсія людського тіла), однорічна практика в лікаря [2].

Випускники одержували ступінь магістра (від лат. *magister* – начальник) або доктора. Ймовірно, саме тут з'явилася традиція використання терміна «доктор» (від лат. *doctor* – учитель) в значенні лікаря. За указом імператора Фрідріха II з 1240 року тільки диплом медичної школи Салерно давав право італійському медику самостійно займатися приватною практикою. Тоді ж були встановлені правила, що забороняли володіння аптекою, приготування та торгівлю лікарськими препаратами без санкції державного інспектора.

Релігійна мораль, засуджуюча «пролиття крові», прирікала студентів на теоретичне навчання. Розтин людських трупів, що став звичайною практикою в Новий час, до XV – XVI ст. проводився з особливого розпорядження міської влади [1].

Волею правителя Лангедока герцога Анжуйського в 1376 році університет Монпельє отримав дозвіл забирати тіло страченого злочинця один раз на рік. Анатоми Салерно відчували більш значні труднощі: їм видавався лише один труп на п'ять років. У Паризькому університеті суворо заборонялися хірургічні операції та клінічні обстеження. Магістр Мондино де Луцци з Болоньї за багато років викладання зробив розтин усього двох трупів і все ж зумів написати чудовий підручник з анатомії. Щодо клінічної медицини самим прогресивним вважався університет в Монпельє. Тут програмою передбачалося лікувальна практика, що проходила в заміській лікарні. Якщо на початку XIII століття студенти вчилися, відвідуючи операції професорів, то з 1240 року була введена обов'язкова піврічна практика поза стінами *Alma mater*. В 1309 році період клінічного стажування збільшився до 8 місяців. В інших університетах хірургія не викладалася і навіть не входила до числа медичних дисциплін [2].

Починаючи з XIV ст. лікарська школа у Салерно поступово втрачала колишній авторитет, поступаючись місцем іншим медичним навчальним закладам. У той час як слава Салерно поступово блідла, досяг блиску Монпельє, і його медична школа в перші десятиліття XIII ст. отримала небувалий розквіт. Але і тут не виявилось особливого польоту думки, хоча в Монпельє надавалася велика свобода розуму. Його викладачі цікавилися головним чином практичними керівництвами з медицини, в тому числі з

Студентський історико-педагогічний альманах

педіатрії і досягли успіху у цій галузі. Але медицина як наука ледь розвивалася.

Отже, школа Салерно – перша вища медична школа у Середньовічній Європі, яка дала поштовх для виникнення нових університетів з традиційно високим рівнем викладання медицини.

Список використаних джерел

1. Медицинская школа в Салерно [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://apteka.uz/glava_9_medicina_srednevekovoy_evropy/9_5_medicinskaya_shkola_v_salerno
2. Салерно [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.komarovski.net/salerno.html>

Весельська Юлія,

студентка 54 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: асистент Н.П. Щербакова

Історія виникнення Оксфордського університету

У зв'язку з необхідністю поширення знань та з економічним розвитком Європи в XII-XIII ст. почала складатися особлива форма вищих навчальних закладів – університети (від лат. «universitas» – сукупність). Це були небачені раніше корпорації вчителів-магістрів та учнів-школярів. Університети виникали по всій Європі: у Болоньї, Оксфорді, Парижі, Кембриджі, Празі, Кракові та в інших містах.

Оксфордський університет – найстаріший серед англomовних університетів світу. Він має довгу і славу історію. Цей університет отримав своє ім'я від міста, в якому розташований. Місто Оксфорд знаходиться недалеко від Лондона, на березі річки Темзи. Це важливий транспортний вузол і торговий центр, але всьому світу він відомий завдяки своєму університету.

Отже, *метою* нашої статті є стислий аналіз історії виникнення та становлення Оксфордського університету, а також визначення важливості його функціонування в усі періоди його існування.

Історія Оксфордського університету почалася ще в XI ст., хоча назвати точну дату заснування складно. Стрімкий розвиток Оксфорда як освітнього і наукового центру почався саме в другій половині XII ст. Його викликала королівська заборона здобувати освіту у Франції. У середні століття Оксфорд закінчували здебільшого священнослужителі, і лише пізніше він став місцем навчання привілейованих осіб. Тут навчалися члени багатьох відомих чернечих орденів. Обов'язковим для всіх студентів було вивчення вільних мистецтв – граматики, риторики, логіки, музики, арифметика, геометрії, астрономії.

Суспільна та політична вага університету поступово зростала, проявом чого стало право обирати своїх представників до парламенту. Якщо з часом через Оксфорд майже в обов'язковому порядку проходили члени вищого світу, то в середні віки до цього було ще далеко. В XIII ст. через сутичку між

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

студентами та міським населенням із Оксфорда втекла група студентів і професорів, які незабаром заснували Кембриджський університет.

Викладання носило характер шкільних, часто приватних уроків. Оксфорд вирізнявся суто англійською системою навчання, яка передбачає, окрім викладачів, за кожним учнем закріплення ще і педагога-наставника. В його обов'язки входить щоденно пильнувати та повністю курувати молоду людину як особистість, слідкувати за її манерами, поведінкою, зовнішнім виглядом, розвитком та наполегливістю.

Першу бібліотеку в Оксфорді, відкриту для публічного навчання, заснував історик Геральд з Уельсу (1188), а початок міжнародної підготовки пов'язується з першим іноземним студентом – Емо з Фрисландії (1190). Найстарші коледжі Оксфорда були створені у 1249 (Balliol) і у 1264 (Merton) роках. З 1878-го університет відкрив свої двері для академічного навчання жінок, а перші жінки-викладачі з'явилися в університеті у 1920 році. Починаючи з 1974 року, 38 коледжів Оксфорда з 39-ти змінили свої статuti, щоб дозволити спільне навчання чоловіків і жінок [4].

Історія Оксфордського університету знає періоди, коли стосунки між городянами і студентами були ворожими, між ними траплялися справжні сутички, які переростали в бойові дії. У лютому 1355 доведені до відчаю добропорядні обивателі вривалися в коледжі, громили і підпалювали їх. Тільки в XIX ст. місто перестало виплачувати штраф за завдані університету збитки. А сьогодні маленький затишний Оксфорд зобов'язаний університету всім: і старовинними вежами, і загальною атмосферою інтелігентності. Оксфордський університет дає роботу десятій частині місцевих жителів, а середньовічні споруди і давні порядки приваблюють сюди безліч туристів.

Сьогодні університет складається з 38 коледжів і факультетів, а також 7 закритих навчальних закладів, що належать релігійним орденам. Девіз університету – Dominus Illuminatio Mea, що перекладається як «Господь – просвічення моє». Символом Оксфорда вважаються башти-близнючки. Вони символізують зв'язок наставника та учня і дійсно спроектовані учителем та учнем архітектурного факультету. Величезна різноманітність відділень дозволяє вибрати практично будь-яку спеціальність: від музики і класичної літератури до менеджменту та комп'ютерних наук. Щорічно тут навчається приблизно 18-19 тисяч студентів, чверть від цієї кількості становлять іноземці [5].

Оксфорд закінчили Тоні Блер, Маргарет Тетчер, Біл Клінтон. Університет славиться такими відомими викладачами як Льюїс Керролл і Джон Толкієн. Оксфордський університет п'ятий раз поспіль визнаний найкращим вузом, випередивши при цьому Кембридж. У 2002 р, Оксфорд перервав дев'ятирічну гегемонію Кембриджа і з того часу не відпускає першого рядка в престижних рейтингах.

Напевне, у світі немає нікого, хто б не мріяв навчатися у найкращому університеті світу – Оксфордському університеті.

Список використаних джерел

Студентський історико-педагогічний альманах

1. Виникнення перших університетів у західній Європі та організація навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bko.com/book_224_glava_15_4._ВИНИКНЕННЯ_ПЕР.html
2. Історія Оксфордського університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://myhelper.com.ua/index.php?newsid=28366>
3. Оксфордський університет - один з найстаріших і найбільших університетів Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://revolution.allbest.ru/pedagogics/00255950_0.html
4. Освіта в Британії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/abroad/articles/34.html>
5. Скільки років Оксфордському університету? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://myhelper.com.ua/index.php?newsid=28775>

*Дмитров Денис,
студент 31 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

Становлення Оксфордського університету в середні віки (XII – XV ст.)

Вивчення історії виникнення Оксфордського університету як класичної моделі середньовічної освіти має неабияке значення виходячи, перш за все, з двох положень. *По-перше*, більшість сучасних вищих навчальних закладів схожі в своїй організації і устрої зі середньовічними університетами, і більш ясне розуміння того, як виглядало суспільне життя цих структур в минулому, може бути корисним при плануванні сучасної адміністративної політики вузів. *По-друге*, актуальність такої роботи виходить з того, що дослідження відносин середньовічної англійської академічної корпорації з оточуючими її суспільними інститутами дозволяє глибше зрозуміти процеси, пов'язані з розвитком суспільства і становленням англійської держави.

У зв'язку з цим слід звернути увагу на низку обставин, що свідчать на користь пильного і всебічного вивчення становлення англійської системи університетської освіти. Очевидно, що здійснення реформаторської діяльності в галузі освіти повинно спиратися на міцні засади у вигляді системних прикладних досліджень з соціокультурної історії освіти Англії, взятої в єдності цивілізаційного контексту епохи Середньовіччя.

Питаннями виникнення та становлення Оксфордського університету займалися як вітчизняні (А.В. Личагін, А.Я. Гуревич, О.В. Галілейська, Н.О. Терентьева, М.С. Суворов, В.П. Гайденок, Г.О. Сирнов, М.Ю. Рисіна, П.Ю. Уваров, В.Н. Ігнатовський, М.М. Боришанська, Н.А. Богодарова.), так і зарубіжні (Salter H.E, Aston T.H., Duncan G.D., Evans T.A. R., Callus D.A., Curtis M., Cobban A. B., Gibson S., Hammer C.I. Jr., Jacob E.F., Little A. G.) вчені. Праці вищезазначених дослідників допомагають систематизувати нагромаджені знання щодо проблеми історичного становлення Оксфордського університету в середні віки.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Однак, аналіз історико-педагогічної літератури засвідчив фрагментарність, мозаїчність та недостатню презентативність наукової інформації з досліджуваного питання. Саме тому, *метою* даної статті є розгляд можливості теоретично обґрунтувати історичний аспект становлення університетської освіти в Оксфордському університеті в період з XII до XV ст.

В Англії університети виникли дещо пізніше, ніж в інших країнах Західної Європи. В.Н. Івановський у своїй роботі пише: «У той час склалося навіть уявлення, що в Англії й не може бути ніяких університетів, оскільки дари Бога великим народам Європи були різними: германцям – імперія, французам – наука, Риму – духовенство з його резиденцією. При цьому поділі Оксфорд просто ігнорували, а панівною була думка, що для освіти цілком достатньо одного місця – Парижа» [1].

Але ж в Англії саме для підтримки імперії повинні були бути власні університети або принаймні школи для духовенства. Так у XII – XV ст. усе інтелектуальне життя Англії зосереджується у двох університетах – Оксфорді та Кембриджі, які стають зразком для духовенства та світської знаті. Саме Оксфорд найдовше зберіг початковий характер середньовічного університету (деякі риси він зберіг й дотепер). Це значною мірою завдячує тому, що Англія взагалі найконсервативніша країна в Європі, найсуворіший зберігач старовинних звичаїв.

Точна дата заснування Оксфордського університету невідома. Деякі вчені відносять її до часів правління легендарного короля Артура, інші – його заснування приписують королю Альфреду Великому, але скоріше за все, це – красиві легенди. Точку зору А. Ліча, що університет був природним розвитком монастиря Святого Фридсвальда, теж можна піддати сумніву [5].

Ми погоджуємося з думкою дослідників, які вважають, що Оксфордський університет був заснований англійським духовенством, яке вирішило дати своїм священнослужителям освіту, адже на відміну від континентальних, англійські священики часто були неграмотними.

У ті часи англійські теологи (а саме вони тоді становили верхівку освітнього прошарку) їздили за знаннями до Франції. Створенню в Оксфорді свого університету сприяла сварка Генріха II Плантагенета з паризьким архієпископом, що сталася в 1167 році. В гніві король заборонив своїм підданам навчатися в університеті у «французькій стороні». Висилка іноземців з Паризького університету внаслідок реформи Генріха II змусила багатьох англійських учнів поїхати з Франції та поселитися в Оксфорді, прийнявши систему освіти *stadium generale* за зразком Паризького університету. Англійські вчені викладали світські предмети і називали себе «masters». У 1190 році сюди прибув перший іноземний студент – дехто Емо з Фрисландії, який вивів Оксфордський університет на міжнародний рівень освіти. Згодом, в 1231 році, корпорація магістрів затвердила статус університету («universitas»). Поява нової системи освіти змусила єпископа з Кентербері, центра католицької релігії, прислати до Оксфорду наглядача, що отримав назву «chancellor» (канцлер).

Студентський історико-педагогічний альманах

Так, за часів Генріха II, Оксфорд став справжнім університетським містом: навчання в цьому університеті стало обов'язковим для знаті. В 1188 році англійський історик Джеральд з Уельсу заснував в Оксфорді першу бібліотеку для публічного навчання, приблизно в цей час там почали оформлюватися структури майбутнього університету. Менш ніж за століття Оксфорд досяг високого положення серед правителів Англійської держави. В 1355 році Едвард III нагородив цей навчальний заклад за неоціненний внесок в освіту.

Оксфорд складався як децентралізований університет: спочатку з'являлися коледжі, які були учбовими факультетами і гуртожитками одночасно, в яких професори та студенти жили разом. Університет являв собою вільну корпорацію на церковних засадах. Він мав внутрішнє управління, утримував себе на власні кошти, які отримував від пожертвувань, уряд не втручався у внутрішнє життя та порядок управління, який зберігався майже до XIX ст.

Кожен коледж був автономним у всіх питаннях, в єдину структуру їх надбудовували пізніше; вона якби виростала знизу, особливо не регламентуючи життя факультетів і вирішуючи лише загальні питання. Засновниками перших коледжів були, як правило, сановники високого рангу (аж до монархів). Наприклад, три прадавні коледжі університету, що виникли між 1249 і 1264 роками, – Університетський (University College), Балліоль (Balliol College) і Мертон (Merton College), – носять імена своїх творців. Перший був організований за ініціативою університету, другий – Джоном де Балліелем, батьком шотландського короля, що сподівався таким чином замолюти свої гріхи, а третій – лорд-канцлером Уолтером де Мертоном.

Так, Оксфордський університет з початку XIII ст. до середини XV ст. стає невід'ємною та необхідною частиною суспільства. Історичний аспект становлення Оксфордського університету особливо яскраво прослідковується на прикладі *взаємовідносин університету з церквою, державою та міським оточенням*.

Аналіз наукової літератури дозволив виділити декілька *етапів* становлення процесу незалежності Оксфордського університету від місцевої церковної влади на основі росту повноважень та привілеїв канцлера і університету: 1) 1214-1216, 2) 1216-1281, 3) 1281-1370, 4) 1370-1479.

На всіх цих етапах найважливішим показником незалежності університету від церкви був ріст прав його канцлера. Розмір і сила його юрисдикції ставали показником незалежності всієї академічної корпорації.

Перша згадка посади канцлера відносилася до 1214 року, а вже в 1216 році магістри університету стверджували вибір канцлера, змусивши єпископа під загрозою саморозпуску університету погодитися з їх рішенням. Тобто в цей період, всього за два роки, університет Оксфорду подолав опір місцевій церковній владі з питання про існування посади голови школи і порядку його обиравання.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

На другому етапі, з 1216 по 1281 рік, починався період формування повноважень канцлера. Після припинення викладання в Парижі в 1229 році багато паризьких магістрів та школярів прибули до Оксфорда зі своїми статутами – саме цим пояснюється схожість цих двох університетів: концентрація влади в руках магістрів, провідна роль теології та «мистецтв» за рахунок інших галузей, посада канцлера. Якщо в 1219 році від єпископа залежав нагляд за університетом, надання посад та ліцензій, то пізніше ця посада з усіма функціями була передана канцлеру. Тип канцлерівського університету, найдавнішим представником якого був Париж, в Оксфорді набуває деяких особливостей: канцлер не вступав у боротьбу з корпорацією, а посада перетворилась поступово на виборчу, причому канцлер залишався беззаперечним головою університету, тим самим ректорська посада, основна для континентальних університетів, була неактуальною в Англії.

Цей період не був відмічений серйозними сутичками з представниками церковної влади, що пояснюється з одного боку особами єпископів, що очолювали діоцез (церковне територіальне утворення, єпархія, що підкорювалась єпископу або архієпископу), їх помірною позицією по відношенню до внутрішніх справ університету Оксфорда, а з іншого боку невизначеністю положення університету в структурі церковної ієрархії, адже навчальні корпорації залишалися феноменом, що не мав аналогів.

Однак в цей час Оксфордський університет отримав право контролювати видачу ліцензій на викладання, забезпечивши невтручання єпископів в навчальний процес, формувати основи судів канцлерів і закріпити право школярів на особливий суд. Крім того, до кінця цього періоду Оксфордський університет добився того, що частиною представників церкви визнається унікальність його положення і усвідомлюється, що існування академічних корпорацій можливе тільки при гнучкій і розумній позиції з боку церковних ієрархів, що фактично було визнано на раді архієпископів Кентербері в 1279 році. Відбувається усвідомлення того, що грубе втручання в справи університету може загрожувати припиненням його існування. Тим самим створюється основа для майбутнього зміцнення позицій університету, що дозволила йому більш рішуче і безкомпромісно вступити в боротьбу за незалежність від церкви.

В XIII ст. масовий безлад, влаштований студентами і звичайними людьми, прискорив становлення навчальної університетської резиденції.

Зважаючи на те, що університет знаходився в центрі міста, його взаємовідносини з Оксфордом характеризувалися високою інтенсивністю і різноманітністю. Періодичні конфлікти, які траплялися між городянами та школярами, ставали своєрідними маркерами в історії їх відносин. Причини та приводи для конфлікту були різні, але витoki протистоянь лежали у всезростаючій ролі університету і його канцлера в житті міста, як в економічній, так і в правовій сфері. Такі сутички ввійшли в історію як «Town» vs «Gown» (town – місто, gown – мантия, традиційна університетська одяг). При цьому майже після кожного зіткнення вплив академічної корпорації зростав, що було обумовлено з одного боку підтримкою

Студентський історико-педагогічний альманах

університету з боку королівської влади, а з іншого – залежністю міст від тієї ж влади. Однак як університет не міг з об'єктивних причин існувати без міста, так і городяни були зацікавлені в продовженні існування в їх стінах академічної корпорації. Яскравим прикладом цьому слугують події 1214 року, коли саме за проханням городян папський легат зайнявся поверненням школярів в Оксфорд і коли городяни пішли на суттєві поступки заради того, щоб мати університет в своїх стінах. Як і в інших містах, в Оксфорді університет був важливим джерелом фінансових поповнень, адже школярі були важливою групою споживачів ресурсів, що вироблялися містом і його околицею.

Шкільний контингент складався, в основному, з духовних осіб, а особлива підсудність духовенства була загальновизнаною нормою в середні віки. Сама ідея Оксфордського університету як корпорації чужинців вела до відокремлення цієї корпорації від корпорацій інших громадян, в тому числі у сфері судовій. Суд мав проводитись рівними – з цієї точки зору справедливою була підсудність школяра судові, який складався з рівних йому.

Члени університету звільнялись також від повинностей: військової, охоронної (на вежах), караульної, податків, від подорожньої та митних відшкодувань [3, с. 175].

При заснуванні Оксфордського університету постало питання про його забезпечення. Найчастіше дотація складалась із церковних податків, також існували привілеї з боку папської влади: такі як звільнення студентів від військової служби, право на полювання в межах певної території тощо. Привілеї були частково папськими, частково королівськими або князівськими, а по суті, вони розподілялись на світські та духовні, при цьому вони могли знімати з населення певний тягар повинностей, які накладали загальні закони, церковні або державні, або ж привілеї носили характер вигідних та почесних переваг, або поєднували в собі і те й інше. До папських церковних привілеїв, які мали найбільш важливе значення для університету, можна віднести звільнення студентів від канонічного обов'язку резиденції. (За загальним правилом, кожна церковно-урядова особа мала перебувати за місцем своєї служби. У відступ від цього загального правила, папи дозволяли викладачам та студентам в університетах використовувати свої бенефіції, ніби вони знаходились за місцем проживання та знаходження цих бенефіцій.) Ця пільга зазвичай мала п'ятирічний термін, часто й довше, для університетських студентів. Це пояснювало наявність церковних посадових осіб у стані школярів [4].

Досить важливе значення серед університетських привілеїв мав так званий *rotus*, тобто список, або перелік викладачів та студентів – кандидатів для подання папі, для наділення їх бенефіціями або інакше – про призначення їх на церковну посаду, матеріальне забезпечення.

Привілеї особливої підсудності з вилученням з кола відомства загальних судів надавались членам університету частково від пап, частково від королів, відповідно із звільненням від духовних та світських судів. Ці привілеї

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

розповсюджувались не тільки на викладачів та студентів, а й на їх слуг, тобто всіх, хто стикався з університетським світом за професією чи родом діяльності. Саме в цьому аспекті найбільше проявився зв'язок міста з університетом.

Для Святого престолу це не означало дарування виняткових привілеїв університету Оксфорда, однак це була, безсумнівно, прихильна позиція. Таке ставлення римського престолу було обумовлено рядом факторів. З одного боку, ріс престиж самого університету Оксфорда. Він був одним з небагатьох університетів, де здійснювалося викладання повного набору дисциплін, включаючи теологію. До цього часу університет Оксфорду став достатньо відомим. Так Матфій Паризький називає його не інакше як «другою школою Церкви». Першою школою залишався, звичайно, університет Парижа. З іншого боку, сам Святий престол підтримував розповсюдження вищих шкіл, де здійснювалась підготовка кадрів для Церкви. Як і у випадку з континентальними університетами, академічна корпорація Оксфорду в своєму прагненні до свободи на протигагу місцевій владі знайшла підтримку у вигляді папської протекції.

Період з 1281 по 1370 найбільш яскраво демонструє, що фігура канцлера більш всього виражає корпоративні спрямування, і що саме через нього академічна корпорація набуває сили. Цей етап є заключним періодом в боротьбі університету Оксфорду з єпископом діоцеза Лінкольна, результатом якого стала абсолютна незалежність університету від єпископа.

Повної автономії від місцевої духовної влади, в тому числі і від архієпископа Кентербері, університет Оксфорду добився на наступному етапі з 1370 по 1479 рік. До цього часу університет вже є могутньою силою в суспільстві, фактично автономною корпорацією. Саме тому навіть неуспішна спроба в кінці XIV – початку XV ст. отримати незалежність від архієпископа не зменшила достоїнства університету і влади його голови.

До початку XV ст. університет Оксфорду володів практично повною незалежністю від місцевої церковної влади, а те що визнання цього факту відбулося лише в 1479 році, було пов'язано з внутрішньою ситуацією в університеті: з розповсюдженням ересі лоллардів (Lollards). Крім того, про досягнення Оксфордським університетом незалежності від місцевої церковної влади саме на початку XV ст. свідчить і той факт, що з того часу припиняються будь-які серйозні сутички академічної корпорації з цією владою. Більш того, до часу отримання в 1479 році статуту, що підтверджував незалежність, кардинально змінилася сама посада канцлера. Ця посада все в меншій мірі виражала інтереси корпорації. З початку другої половини XV ст. канцлерами університету Оксфорду все частіше стають не члени університету. Посада канцлера перетворюється на почесне звання. Відповідальність за внутрішні справи університету переходить до конгрегації магістрів – раді регентів і нерегентів, а поточні питання вирішують назначені радою чиновники – проктори. Така кардинальна трансформація структур була пов'язана зі змінами, які відбувалися в англійському суспільстві в той час і зміною позиції університету в тому

Студентський історико-педагогічний альманах

суспільстві, який все частіше розглядається як один з інститутів королівської влади. Посада голови університету номінально залишилася виборчою, але практично канцлер назначався з Лондону.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна впевнено сказати, що взаємовідносини з єпископами діоцезів, де розташовувалися університети, стали визначними в становленні незалежності Оксфордського університету. Емансипація університету від церковної влади не була притаманна виключно англійським академічним корпораціям. Практично всі європейські університети пройшли такий етап в своїй історії. Однак при цьому Оксфордський університет зміг не просто позбавитися втручання церкви, але й отримати від неї права, які забезпечили його самостійність в області духовної юрисдикції. Збільшення об'єму духовної юрисдикції канцлера було показником росту корпоративної незалежності всього університету. Поступово в його руках акумулювалася частина прав єпископа та архідіякона діоцезу.

Королівська влада також відігравала суттєву роль у долі англійських академічних корпорацій. З її допомогою Оксфордський університет та його голова до другої половини XIV – початку XV ст. отримали величезні повноваження, як в економічній сфері життя міста, так і в області громадської і карної юрисдикції. В усіх цих процесах вища світська влада ставала важливою опорою для середньовічних англійських університетів в їх прагненнях та сподіваннях. Рання централізація Англії, сила її правителів, кінець кінцем, обумовили як загальний розвиток Оксфордського університету, так і характер його взаємовідносин зі світською владою.

Таким чином, аналізуючи еволюцію історичного становлення Оксфордського університету і його взаємовідносин з оточуючим суспільством протягом XII-XV ст., ми бачимо, що Оксфордський університет стає невід'ємною його частиною, набувши національного характеру майже одразу після виникнення, на відміну від континентальних університетів, які по своїй суті були космополітичними. В цей період визначається його подальший розвиток, закладається фундамент його впливу і престижу як провідного освітнього, наукового і інтелектуального центру, що ми можемо спостерігати і сьогодні.

Список використаних джерел

1. Ивановский В.Н. Народное образование и университеты в средние века / В.И. Ивановский // Книга для чтения по истории средних веков, составленная кружком преподавателей. Под ред. Виноградова П.Г. – СПб, 1913. – С.63.
2. Игнатович В. История английских университетов / В. Игнатович. – СПб, 1861. – 123 с.
3. Средневековая культура и город в новой исторической науке. – М.: Интерпакс, 1995. – 309 с.
4. Суворов Н. Средневековые университеты / Н. Суворов. – М, 1898. – С. 99.
5. Leach, A. F. Educational Charters and Documents. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1911. – 598 p.

Особливості організації навчання та традиції Оксфордського університету

Важко знайти людину, яка ніколи не чула про Оксфордський університет. Університет Оксфорда – найвідоміший вищий навчальний заклад Великобританії і Північної Ірландії. Тому слова про рейтинг, репутацію і престиж університету будуть, мабуть, зайвими. В даному випадку ім'я говорить саме за себе.

Історія англійської вищої освіти розпочинається з 1096 року, коли англійський король Генріх II заборонив англійцям вчитися у Франції і «рекомендував» їм Оксфорд. У 1209 році по університету прокотилися хвилювання, викликані стратою двох студентів, і більшість учнів разом з викладачами пішли до Кембріджа. Саме з цих двох дат і починається відлік історії двох прославлених університетів. Кембрідж і Оксфорд втілюють традиції, елітарність і найвищу якість освіти. У свідомості іноземців, та і самих англійців ці два вузи настільки нероздільні, що їх навіть називають одним словом – Оксбрідж.

Тут навчаються студенти більш ніж із 140 країн світу. Кількість студентів рівняється приблизно 20 тисячам. Більше третини із них – студенти – іноземці. В цьому британському ВНЗ існує особлива система навчання, яка поєднує в собі високо-кваліфіковане наукове керівництво з персональною підтримкою видатних студентів. Викладацький склад університету звертає особливу увагу на міждисциплінарний підхід і стимулює активну, наукову і дослідницьку діяльність, що робить Оксфордський університет лідером в багатьох сферах [4].

Мета статті – ознайомитися з історією виникнення та становлення Оксфордського університету.

Оксфорд був заснований у IX ст., коли Альфред Великий створив уздовж усього королівства мережу укріплених міст, названих бургамі. Одним із них був Оксфорд. Оксфорд уперше згадують у 911 р. в англосаксонській хроніці. Згідно з легендою, Оксфордський університет був заснований у 872 році, коли Альфред Великий випадково зустрів ченців і провів з ними академічні дебати, що тривали кілька днів. Реально ж він з'явився у XII ст., коли відомі викладачі почали читати там лекції і коли туди стали приїздити групи студентів, щоб жити й учитися в місті. У 1133 році, коли в Англії було вирішено створити університет для священнослужителів, вибір припав на Оксфорд, одне з найбільших міст країни.

Для підтримки суворої церковної дисципліни, пізніше в університеті були створені і дрібніші структури з обмеженим самоврядуванням – коледжі. Два найдавніші коледжі Оксфорда – Балліоля (заснований в 1260 році) і

Студентський історико-педагогічний альманах

Мертон (у 1264 році) – названі на честь своїх творців Джона Балліоля і Уолтера де Мертон. Називати коледжі за іменем або чином засновника стало однією з оксфордських традицій. Так, Кардинальський коледж, у дворі якого з дня заснування в 1525 році щовечора лунає дзвін дзвону «Великий Том», який заснував кардинал Томас Уолсі. Собор цього коледжу з 1545 є кафедральним, а його багате зібрання вітражів – одна з визначних пам'яток Оксфордського університету. Як це нерідко траплялося в ті роки, поява в місті вчених мужів не сподобалося місцевим ремісникам і торговцям. Сутички між «town and gown» – містом і мантиєю – тривають досі, адже в Оксфорді, де проживає близько 250 000 жителів, крім університетського центру, є і робітничі околиці. Тут, зокрема, виробляють знамениті автомобілі Rover. У XIII ст. університет став центром математики та астрономії. Саме тут Джон Голлівуд вперше замінив римські цифри арабськими і скоро за оксфордськими підручниками математики почали вчитися у всій Європі [1].

У XIX ст. університет, який кілька сотень років проіснував у якості «держави в державі» був реформований: призначення викладачів ґрунтувалося виключно на науковій репутації, вперше були засновані історичний та юридичний факультети, пізніше додалися факультети і за іншими спеціальностями. Але головне: університет поступово почав втрачати автономію, все більш потрапляючи в залежність від загальнодержавних законів і цивільних чиновників, поки в 1950 році у нього не було відібрано право посилати свого представника до Парламенту, що проіснувало без малого 350 років. Проте, Оксфордський університет не втратив своєї елітарності і в наші дні, як і раніше залишаючись найбільш престижним навчальним закладом Великобританії, що робить значний вплив не тільки на наукове життя країни, але і на її зовнішню і внутрішню політику.

Оксфорд, як і століття тому, релігійний і є активним членом міжуніверситетського Християнського Союзу. Головна університетська церемонія – «Matriculation» (формальне посвячення у студенти) проводиться на латині. На цей древній ритуал потрібно одягати шапку з пензликом і мантию поверх темного костюма з білою сорочкою, для леді – поверх темної спідниці з білою блузою. Такий же одяг потрібно одягати на іспити.

Оксфордському університету належать 47 нобелівських премій і три медалі Філдса (аналог Нобелівської премії для математиків), 2 британських Прем'єр-міністра (Маргарет Тетчер і Ентоні Блер) – його випускники. Університет видав дипломи трьом святым і одному Папі Римському. Крім того, там навчалися вісім іноземних королів і двадцять вісім президентів, включаючи Білла Клінтона. З університетом пов'язані імена Р.Бекона, Т.Гоббса, Д.Свіфта, Л.Керролла, О.Уайльда та інших видатних політичних і культурних діячів.

Сучасний Оксфордський університет являє собою об'єднання коледжів – автономних фінансових одиниць. На чолі Оксфордського університету стоїть і обирається довічно канцлер. Його заступник носить звання віце-

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

канцлера і зазвичай займається адміністративними та виховними завданнями.

У віце-канцлера є два помічника-проктора, що відповідають за дисципліну і дотримання законів університету. Раніше Проктори патрулювали вулиці міста після настання темряви з університетською поліцією – «бульдогами» – студентами, які по черзі повинні ходити з наставником і ловити порушників дисципліни.

Оксфордський університет складається з кафедр і факультетів. При цьому кафедри відіграють роль організаційно-методичних центрів навчання в науці та медицині. Факультети – Вищі академічні одиниці університету, яких нині налічується 16. Деякі з факультетів, у свою чергу, розділені в під-факультети. **Факультети:** антропології та географії, біологічних наук, клінічної медицини, англійської мови та літератури, юридичний, світової літератури, математичних наук, сучасних і середньовічних мов, сучасній історії, музики, сходознавства, фізичних наук, фізіології, психології, соціології, теології.

Кожен факультет має обирати раду, що відповідає за підготовку навчальних курсів, включаючи зміст програми та організацію навчання. Факультет також здійснює прийом студентів, контроль їх навчання та організацію досліджень аспірантів. Серед завдань факультетів і призначення академічного штату, який потім затверджується радою університету.

Деякі навчальні курси, наприклад, в галузі педагогічних наук, мають власні ради з правами ради факультету, що відповідає за спеціалізацію курсу.

Багато факультетів організують кафедри, які здійснюють підготовку з окремих дисциплін:

- Кафедра фізики та кафедра технічних наук організовані на факультеті фізичних наук,
- Кафедра зоології та кафедра енергетики рослин (фотосинтезу) – на факультеті біологічних наук,
- Кафедра хірургії – на факультеті клінічної медицини [4].

Основних академічних ступенів в Оксфорді три – бакалавр, магістр і доктор. Але є й проміжні, наприклад, для тих, хто, провчившись належний час, так і не написав дисертацію.

Навчальний рік тут триває три семестри і вісім тижнів. Іспити потрібно здавати лише випускні після закінчення курсу, обов'язково у письмовій формі. Доктор Оксфордського університету отримує право ставити після свого прізвища приписку «Охон», від англійського слова «Oxonian» – оксфордець.

Оскільки навчання на ступінь бакалавра займає всього три роки (і тільки з мовної спеціалізації – чотири), то число курсів, обраних студентом, обмежена.

Хоча університет закінчили чимало прекрасних вчених, його основною функцією була і залишається підготовка еліти для управління країною. Британії, як ніякій іншій державі Європи, була властива жорстка соціальна

диференціація. Щоб належати до еліти, недостатньо було мати кошти, було потрібно закінчити певну школу, певний університет, належати до певного прошарку суспільства, розмовляти з певним акцентом і мати певні погляди і заобони [1].

Закінчити університет Кембриджа чи Оксфорда, де потрібно не стільки блищати академічно, скільки навчитися ораторському мистецтву, показати себе у спорті та у політичній діяльності, необхідно для майбутнього політика чи високопосадовця. Спеціальність абсолютно не має значення, адже більшість випускників зайнято в консалтингових і аудиторських фірмах або банках, де їх навчають професійним навичкам. Головне – свідоцтво про закінчення, тим більше, що багато хто з майбутніх шефів – самі оксфордські вихованці. Традиційна університетська система взаємної підтримки – «old boys network» – діє ефективно і поза стінами університету.

Штат викладачів Оксфорда величезний – майже 4 тисячі осіб, з них 70 – члени Королівського товариства, а більше 100 – Британської Академії.

Один з елементів навчання в Оксфорді – «тьюторіум», коли групи студентів призначається наставник – «tutor» з числа старшокурсників. Заняття зазвичай проводяться поза стінами аудиторії, його тема і формат обговорюються заздалегідь. Близьке спілкування зі старшими студентами дозволяє новачкам отримати допомогу в академічних та побутових питаннях.

У той же час, видатний економіст і філософ Адам Сміт, який провчився деякий час в Оксфорді і який кинув навчання в цьому університеті, звертає увагу на низький рівень викладання, який там існував: «Ті галузі знання, які зазвичай викладаються в університетах, викладаються, можна сказати, не дуже добре. В Оксфордському університеті більшість професорів протягом вже багатьох років зовсім відмовилися навіть від видимості викладання», – констатує Сміт. Його міркування з цього приводу, засновані на власних спостереженнях, малюють картину майже повного нехтування своїми обов'язками з боку викладачів. «Якщо викладач – людина недурна, – пише вчений, – для нього має бути неприємно свідомість того, що, викладаючи своїм студентам, він говорить або читає дрібниці або щось таке, що дуже мало відрізняється від дрібниць. Точно також йому має бути неприємно помічати, що більша частина студентів не відвідує його лекцій або, може бути, присутній на них, досить ясно виявляючи свою зневагу, презирство і глузування. Далі Сміт пише, що викладачі пускають в хід різні засоби, що звільняють їх від необхідності проявляти старанність. «Замість того, щоб самостійно викладати своїм учням науку, викладач, наприклад, може читати їм яку-небудь книгу на цю тему, а якщо вона написана на іноземній або латинською мовою, то змусити студентів переводити її на англійську і час від часу вставляти зауваження від себе, що заподіє йому ще менше занепокоєння. Так він може зваблювати себе думкою, що читає матеріал, – іронізує вчений, – У той же самий час дисципліна коледжу може дозволити йому примусити всіх своїх учнів до самого акуратного відвідування його

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

ганебних лекцій і до збереження пристойної і шанобливої поведінки під час їх читання» [3].

Таким чином, можна констатувати, що якщо студент хоче присвятити себе науковій кар'єрі, то вічний суперник Оксфорда – Кембридж – більш відповідне для нього місце. В Оксфорді ж іноді відверто нехтують своїми академічними обов'язками, зате дають випускникам необхідні для суспільної та політичної кар'єри зв'язки і престиж. Оксфордський університет іноді називають «вежею зі слонової кістки» – дуже вже своєрідне його життя.

Більшість коледжів складається з трьох самоврядних «кімнат»: молодшої (Junior Common Room), куди входять майбутні бакалаври; середньої (Middle Common Room), що об'єднує шукачів всіх наступних ступенів; та старшої (Senior Common Room), членами якої є викладачі. У деякі коледжі приймають тільки людей з вищою освітою. А коледж All Souls (Всіх Святих), складається виключно з видатних учених.

Члени кожної «кімнати» коледжу вибирають своїх президента, секретаря і стюарда – людини, що відповідає за організацію спільних питних заходів, які займають важливе місце в житті університету.

Урочисті вечери відносяться до категорії «black tie», на них прийнято приходити в смокінгах та вечірніх сукнях. По неділях, всі члени коледжу збираються на спільну вечерю з «високим столом» (High Table): за цим особливим столом на узвишші сидять викладачі, іноді право сидіти за «високим столом» надають і *обдарованим студентам* [2].

У наші дні понад 3000 студентів воліють жити не в гуртожитку, а знімати приватні квартири. Більшість їх них проживає в Східному Оксфорді на вулиці Коулі-Роуд або в Північному Оксфорді на Ебінгдон-Роуд.

В університеті надзвичайно багато уваги приділяється спорту. Тут немає ні спортивного залу, ні басейну, оскільки традиційні англійські види спорту: теніс, крикет, футбол, регбі та веслування – повинні практикуватися на відкритому повітрі. Для ігрових видів спорту використовується університетський парк, його газони такі рівні, що тенісні корти розбивають прямо на них. Взимку популярний сквош, для якого є криті зали.

Але найпрестижнішим оксфордським видом спорту залишається веслування на вісімках. Кожен коледж має кілька команд різного рівня. Мрія кожного весляра – команда вищої університетської ліги blues, або «блакитних», яка щорічно у березні міряється силами з суперниками з Кембриджа в гонці по Темзі.

Ще одна пристрасть оксфордських студентів – політика. Нею займаються на різних рівнях і завжди з великою серйозністю. Передвиборчі кампанії претендентів на різні посади (від президента Junior Common Room коледжу до глави всього університету) проходять з дебатами, організованими на зразок засідань британського парламенту, інтригами, а іноді і скандалами. Крім того, у кожному коледжі є численні суспільства – гурманів, земляків, молодих консерваторів, захисників тварин і т.д.

В університеті відкрито багато клубів і товариств. Процвітають театральні суспільства, виступи та концерти яких проводяться щодня. Зараз

Студентський історико-педагогічний альманах

в Оксфорді навчається 18500 студентів, близько чверті з них – іноземні. Їх кількість різко збільшується влітку, коли відкриваються мовні школи.

Отже, Оксфорд відомий своїми красивими будівлями так само, як і першокласною освітою. Найрозумніші люди країни живуть і працюють тут. Оксфорд дає їм усе: спокійну обстановку, дружніх колег і 400 – літню бібліотеку, у якій близько 5 мільйонів книг. В Оксфорді розташовані найкрасивіші будинки Британії. Деяким коледжам, каплицям і бібліотекам 300, 400 і навіть 500 років, і вони повні книг і безцінних полотен. Тут багато гарних садів, де студенти читають і відпочивають у літні місяці [5].

Список використаних джерел

1. Оксфорд [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.esisbest.ru/2011/09/15/oxford-blizhe-chem-kazhetsya/>
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.russianoxford.ru/view.php/page/rotday2_ru
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ahmadtea.ua/>
4. Українська радянська енциклопедія. – Т. 7. – К., 1982. – С.517.
5. Бережна О., Кубарьков Г., Тимощук В. Збірник нових тем із сучасної англійської мови. – Д., 2008. – С. 101.

*Мулярчук Інна, Чайківська Анастасія,
студентки 22 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: док. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Особливості розвитку Оксфордського університету

Оксфордський університет в Англії є одним з найавторитетніших навчальних закладів не лише Європи, а й світу. У свідомості іноземців, та й самих англійців Оксфорд є втіленням традицій, елітарності та найвищої якості освіти. Мрією багатьох молодих людей з усього світу, є навчання саме у цьому вищому навчальному закладі. Слід зазначити, що свою славнозвісність він здобув через свою довгу, багату та славу історію.

Метою статті є встановлення особливостей розвитку Оксфордського університету починаючи від його заснування та до сьогодення, розкриття змісту освіти, визначення головних методів та принципів виховання, виявлення головних організаційних засад підготовки студентів, порівняння процесів навчання та виховання в період становлення університету та в наш час. Як відомо, Оксфордський університет займає друге місце в списку найстаріших університетів світу (після Болонського), крім того, це – найстаріший англomовний університет у світі, а також перший університет у Великобританії.

Дослідження історії виникнення та становлення Оксфордського університету є актуальним та доцільним, адже воно розкриває всі проблемні запитання та закономірності створення та розвитку європейської освіти. Також значущість даного дослідження полягає в поглибленні знань про освіту закордоном. Як відомо, в наш час стає досить типовим запозичення певних принципів та методів освіти, які успішно протягом багатьох років

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

застосовуються в Європі. Саме тому ми повинні глибоко та змістовно розглянути дане питання.

Точна дата заснування Оксфордського університету, на жаль, не відома, оскільки навчання в Оксфорді велося ще з 1096 року. Однак більшість науковців схиляється до 1117 року, як дати заснування Оксфордського університету. З X ст. в Салерно, Падуї, Болоньї, Парижі існували університети. Отже, можемо з упевненістю зазначити, що європейська освіта уже поширювалася та розвивалася. Там студенти вивчали астрономію, право, латинську мову, філософію, медицину, математику. В Англії справи були дещо гірші: навіть серед духовенства було чимало неграмотних. Саме тому, у 1117 р. був створений університет, що мав на меті дати священнослужителям більш ґрунтовну освіту. Вибір впав на Оксфорд, одне з найбільших міст королівства (графства Оксфордшир). Але тільки за правління Генріха II Оксфорд став справжнім університетським містом. Вигнання іноземців з Паризького Університету в 1167 році змусило багатьох англійських учнів виїхати з Франції та оселитися в Оксфорді. Це сталося в результаті освітньої реформи Генріха II Плантагенета, яка полягала в забороні англійським студентам навчатися в Сорбонні, тобто англійський король «рекомендував» їм Оксфорд. Обов'язковим для всіх студентів було вивчення вільних мистецтв – риторики, логіки, музики, математики та ін. Суспільна та політична вага університетів поступово зростала, проявом чого стало право обирати своїх представників до парламенту. Якщо з часом через Оксфорд майже в обов'язковому порядку проходили всі члени вищого світу, то в середні віки до цього було ще далеко. Там навчались тільки священнослужителі, вони наймали кімнати у місцевих жителів. Історик Джерард Уельський читав лекції студентам ще в 1188 році, а перша згадка про іноземних учнів була зазначена ще в 1190 році, тоді студентів називали «Eino of Friesland». Головою університету був (і є донині) канцлер. Студенти ділилися на північних (шотландці) і південних (ірландці і валлійці). У наступних століттях географічна приналежність продовжувала впливати на багатьох студентів, однак з часом дружба між коледжами або гуртожитками стала звичаєм. Проте, не можна не згадати 1209 рік, коли по Оксфордському університету прокотилися хвилювання, викликані стратою двох студентів. Саме тоді на знак протесту більшість учнів разом з викладачами пішли до Кембриджа. Саме з цієї дати і починається відлік історії двох прославлених університетів [1].

Члени багатьох чернечих орденів, такі як Домініканці, Францисканці, Кармеліти, Августинці, влаштувалися в Оксфорді в середині XIII ст. Вони впливали й підтримували студентські будинки. Приблизно в той же час благодійниками було створено приватні коледжі, щоб жити як самостійне учнівське співтовариство. Серед перших були Вільям Дарем, який, в 1249 році заснував Університетський коледж (англ. University College), Іван I де Балліоль, батько майбутнього Короля Шотландії, на честь якого названо Коледж Балліоль (англ. Balliol College). Англійський лорд-канцлер і засновник (англ. Merton College), Вальтер де Мертон розробив правила для

коледжів. Мертон коледж став прикладом для інших коледжів Оксфорда і Кембриджа. Це були найперші коледжі Оксфордського університету. Після цього багато студентів залишили життя в гуртожитках і релігійних будинках і переїхали в коледжі. Особливою красою відрізняється коледж Магдалини (1458 р.), башта дзвіниці якого стала символом всього міста. Знамениті також коледж Трійці (1555 р.), коледж Церкви Христа з собором (1529 р.), коледж Королеви (був заснований в 1340 р., перебудовувався в 1672-1760 рр.). У Оксфорді розташований старий в Англії Ботанічний сад. Місто славне також багатою бібліотекою, музеєм Cast Gallery в якому зберігаються витвори мистецтва Стародавньої Греції, Єгипту, Ассирії, музеєм Ashmolean, першим в Англії музеєм, відкритим для відвідин, де можна побачити твори Леонардо да Вінчі, Рафаеля, Мікеланджело, Рембрандта і Констебля. Також варто зазначити, що саме в Оксфорді в 1190 році була розпочата традиція міжнародних стипендій. У роки після війни, Оксфорд додав у свій основний гуманістичний науково-дослідницький потенціал галузі природничих і прикладних наук, у тому числі й медицину. Працюючи таким чином, університет розширив й зміцнив свої традиційні ролі як центр для навчання та інтелектуальних дискусій [1].

Розглядаючи Оксфорд в наш час треба зазначити, що Оксфорд не є університетом у традиційному розумінні. Він складається з факультетів (деякі з них мають підфакультети), і не залежних один від одного коледжів. Всього у закладі нараховується 16 факультетів і 39 коледжів більшість з яких були побудовані в XIII-XIV ст. (6 із них релігійного характеру). Також є 7 так званих гуртожитків – закритих навчальних закладів, які не мають статусу коледжу і належать, як правило, релігійним орденам. У розпорядженні кожного коледжу є своя науково-дослідна лабораторія. Найбільш відомі коледжі Оксфорду: Balliol College, Merton College, Christ Church College, Magdalen College та ін.

Кожен із 39 коледжів відомий тією чи іншою спеціалізацією: економіка, право, філологія тощо. Велику різноманітність факультетів можна знайти в Оксфорді. **Факультети Оксфорда:** фізико-математичний, медичний, гуманітарних наук, соціологічних наук, антропологічний, географічний, біологічний, юридичний, механіко-технічний, філософський, лінгвістичний, мистецтва, історичний, теологічний.

Потрібно зауважити, що Оксфордський університет налічує надзвичайно велику кількість відділень. Ось лише деякі з них: відділення класичних мов і літератури, стародавньої історії, філології, лінгвістики і фонетики, живопису та образотворчого мистецтва, англійської мови та літератури, середньовічних і сучасних мов, сучасної історії, музики, філософії, теології, історії мистецтв, історії медицини, антропології, археології, кардіоваскулярної медицини, генетики, молекулярної медицини, офтальмології, педіатрії, психіатрії, здоров'я населення і першої допомоги, хірургії, наук про рослини, зоології, математики, статистики, хімії, наук про Землю, інженерних наук, економіки, інституту Інтернету та багато інших [4].

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Отже, основними напрямками підготовки студентів є гуманітарні, математичні, фізичні, соціальні науки, медицина, науки про життя і навколишнє середовище.

Розподіл *функцій* між коледжами та університетом такий: коледжі займаються відбором та прийомом абітурієнтів, організацією навчального процесу, розміщенням, харчуванням, спортивними заняттями і дозвіллям студентів; університет же надає всім студентам бібліотечне і лабораторне забезпечення, центральний лекторій, організовує клуби і товариства, затверджує учбові плани, встановлює і приймає іспити, присвоює вчені ступені.

Кафедри в Оксфордському університеті виконують роль організаційно-методичних центрів навчання, науки та медицини. Вони не організовуються на факультетах, що спеціалізуються на архітектурі і мистецтвах.

Повертаючись до історії університету, в той час такі відділення (їх було, звісно, значно менше) являли собою вільну корпорацію на церковних засадах. Університет мав внутрішнє управління, утримував себе на власні кошти, які отримував від пожертвувань, тобто від благодійних внесків жителів Великобританії, уряд не втручався у внутрішнє життя та порядок управління університетом. Такий порядок керування університетом зберігався майже до XIX ст. Професори та студенти жили разом у коледжах та холах. Головним чином, ці навчальні заклади мали на меті надати загальну освіту, гідну джентльмена, саме тому основним факультетом був артистичний факультет – *facultas artium*. Справжнє наукове дослідження, так само, як і підготовка до наукової діяльності, не становило його завдання. Основними предметами викладання були загальноосвітні науки – мови, історія, математика, згодом – природознавство, філософія. Викладання носило характер шкільних, часто приватних уроків. Отже, як бачимо, на протязі років Оксфорд кардинально змінив зміст та систему освіти. На сьогоднішній день всім відомо, що Оксфорд не має студентів як таких, а є лише претенденти на ступінь: бакалавр, магістр або доктор.

Це означає, що Оксфорд надає надзвичайно широкі можливості розвитку їхньої наукової діяльності студентів. Мусимо зауважити, що в наш час Оксфорд – це не тільки університет, а ще й найбільший науково-дослідний центр. У Оксфорді більше сотні бібліотек (найбільша університетська бібліотека в Англії) і музеїв. Крім того, Оксфорд має своє власне видавництво. Більше того, стосовно системи проведення занять, можна помітити значні зміни в ній. Іспити, більшість лекцій і лабораторних занять організовані централізовано, а коледжі проводять індивідуальні заняття зі студентами та семінари.

Порівняно з тогочасною системою виховання та навчання, яка була досить вузькою та не надто цікавою, сьогодні Оксфорд може пишатися тим, наскільки змістовно та правильно організовано навчання та вільний час студентів. На відміну від студентів інших університетів, студенти Оксфорда мають можливість присвячувати досить багато часу дозвіллю – до їхніх

Студентський історико-педагогічний альманах

послуг понад 300 гуртків за інтересами. Традиційно пильну увагу в Оксфорді приділяється спорту як корисному і престижному виду відпочинку.

Крім того, Оксфорд вирізняється суто англійською, унікальною системою навчання – тьюторством (від англ. tutor – викладач, наставник, репетитор, класний керівник). Дана система передбачає те, що окрім викладачів, за кожним учнем закріплюється ще й педагог-наставник. В його обов'язки входить щоденно пильнувати та повністю курувати молоду людину як особистість, слідкувати за її манерами, поведінкою, зовнішнім виглядом, розвитком та наполегливістю. Також тьютор, допомагає розвивати логічне мислення та аналітичні здібності, вміння вести диспути.

Символом Оксфорда вважаються башти-близнюки. Вони символізують зв'язок наставника та учня і дійсно спроектовані учителем та учнем архітектурного факультету. Говорячи про штат викладачів, в Оксфорді він величезний – майже 4 тисячі осіб, з них 70 – члени Королівського товариства, більше 100 – члени Британської Академії (англ.).

Говорячи про дітей, які могли стати студентами Оксфордського університету, то є закономірним, що Споконвіку в Кембриджі і Оксфорді вчилися діти аристократів і родичі вищого духовництва. Сьогодні, звичайно, можливості всіх абітурієнтів рівні, проте елітарність вузів збереглася і до цього дня: лише трохи більше половини учнів – випускники державних шкіл, інші закінчували приватні пансіони або спеціальні школи. До того ж, у кожного п'ятого студента в цих університетах вчився один з батьків. І все-таки вступити можна – на одне місце в Оксфорді претендують всього чотири-шість чоловік, тоді як в менш відомому Ноттінгемському університеті конкурс доходить до дев'яти чоловік на місце. До того ж в Оксфорді вже навчається близько 50 росіян, причому багато з них – стипендіати різних міжнародних програм. В цілому, на сьогодні в Оксфорді навчається більше 20 тисяч студентів, близько чверті з них – іноземці. Їх кількість особливо різко збільшується влітку, коли відкриваються літні мовні школи. Жінок в Оксфорд почали приймати тільки в 1920-х рр., Проте вже в 70-х було скасовано роздільне навчання.

Повертаючись до історії Оксфордського університету, варто зазначити, що свій справжній початок експериментальне природознавство знайшло в Оксфордському університеті (роком його заснування вважається 1168-й). В той час на Британських островах інтенсивно зростали ремісничке виробництво і торгівля, посилювалася роль міст. Такі важливі процеси загострювали інтерес інтелектуально підготовлених людей до природних (а не надприродних) чинників. До того ж Оксфордський університет, на відміну від університетів континентальної Європи, знаходився на периферії католицького світу, а отже на периферії релігійного контролю. За таких обставин у ньому не існувало істотних перепон для природничо-наукових ідей та експериментів. У цьому університеті склалося товариство з розробки натуральної філософії (від латинського natura – природа). Природничо-наукову спрямованість Оксфордський університет набув завдяки Роберту Гроссетесту (1175 – 1253), магістру, а пізніше й канцлеру цього університету.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Гроссетест доводив, що закони світобудови об'єктивні й доступні людині, що їх пізнання починається з індивідуального досвіду, що істинність чи хибність набутого знання встановлюється не стільки схоластично логічними (загальноприйнятими на той час) процедурами, скільки досвідними перевірками. На початку XIV ст. Мертон-коледж Оксфордського університету став центром досліджень механічних проблем. Група «естонців» (Томас Брадвардайн, Вільям Гейтсбері, Ричард Свайнсхед, Джон Дамблтон) у 20-30-ті роки XIV ст. зосереджує свою увагу на таких ще не розв'язаних питаннях механіки, як уточнення поняття швидкості (зокрема, введення поняття миттєвої швидкості), визначення пройденого шляху при рівномірно прискореному русі тощо. Дослідження оксфордських вчених поступово стають відомими в деяких університетах Західної Європи. Отже, можемо зробити висновок, що багато видатних, талановитих людей є випускниками саме Оксфордського університету. Оксфорд закінчили Томас Гоббс – філософ, Джонатан Свіфт – письменник, Джон Локк – філософ та педагог, Оскар Уайльд – поет, прозаїк, драматург, есеїст, естет, Тім Бернерс-Лі – винахідник Світової павутини, Едуард VII – король Великої Британії з 1902 до 1910, Маргарет Тетчер – прем'єр-міністр Великої Британії з 1979 до 1990, Едвард Гіт – прем'єр-міністр Великої Британії з 1970 до 1974 та багато інших.

Університет славиться такими відомими викладачами як Льюїс Керролл і Джон Толкієн. За статистикою, Оксфордський університет п'ятий раз поспіль визнаний найкращим англійським вузом за версією «Times», випередивши при цьому Кембридж. У 2002 р., Оксфорд перервав дев'ятирічну гегемонію Кембриджа і з того часу не полишає першого рядка в престижному рейтингу (всього в переліку «Times» згадано 109 учбових закладів). Успіхи Оксфорда співпали за часом з інтенсивним обговоренням реформ у його управлінській системі.

Отже, можна зробити висновок, що Оксфордський університет є надзвичайно цікавим об'єктом дослідження із своєю багатою та славною історією. Звісно, варто зазначити, що проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми, однак ми сподіваємось, що нам вдалося встановити найсуттєвіші особливості та закономірності розвитку Оксфордського університету починаючи від його заснування та до сьогодення.

Список використаних джерел

1. Оксфордский университет // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: В 86 томах (82 т. и 4 доп.). – СПб., 1890 – 1907.
2. Оксфордский университет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ru.wikipedia.org/wiki/Оксфордский_университет
3. Оксфордський університет – мрія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.blog.edukation.com.ua/oksfordskomu-universitet--mriya/>
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ox.ac.uk/>

Випускники Оксфордського університету

Оксфордський університет – найстаріший англomовний університет у світі, а також перший університет Великобританії. Заснований в 1168 році, розташований в місті Оксфорд, графство Оксфордшир. Університет складається з факультетів і 39 коледжів, а також 7 так званих гуртожитків – закритих навчальних закладів, які не мають статусу коледжу і належать, як правило, релігійним орденам. Усі іспити, як і більшість лекцій і лабораторних занять організовані централізовано, в той час як коледжі проводять індивідуальні заняття із студентами і семінари.

Мета статті: дослідити життя, діяльність та досягнення випускників Оксфордського університету.

Важливу роль для університету відіграють його випускники. А саме:

Джон Локк (англ. John Locke, 1632, Рінгтон, Сомерсет, Англія – 1704, Ессекс, Англія) – англійський філософ, один із основних представників англійського емпіризму та Просвітництва. Народився в Англії в сім'ї адвоката. Початкову освіту здобув вдома. Закінчив Вестмінстерську граматичну школу, Оксфордський університет. Самостійно вивчив нову філософію (Бекона, Декарта та ін.), природознавство, медицину. Працював викладачем грецької мови і літератури в університеті, пізніше був вихователем сина, а потім внука відомого політичного діяча графа Шефтсбері, багато подорожував, довго жив у Франції, де познайомився з ідеями М.Монтеня. В час розгулу абсолютистської реакції (1683) Дж. Локк емігрував разом з своїм патроном, графом Шефтсбері до Голландії, повернувся до Англії після революції 1688 року [8, с. 33-39].

Дж. Локк став одним із засновників договірної теорії походження держави. Локк першим сформулював принцип «поділу влади» на законодавчу, виконавчу і федеральну. Ім'ям Дж. Локка названо один з ключових персонажів відомого телесеріалу «Загублені». Прізвище Локк як псевдонім взяв один з героїв циклу фантастичних романів Орсона Скотта Карда про Ендер Віггіне. У російській перекладі англomовне ім'я «Locke» невірно передано як «Локі». Прізвище Локк носить головний герой у фільмі Мікеланджело Антоніоні «Професія: репортер» 1975 року. На честь Джона Локка названо один з астероїдів 7010 Локк.

Оскар Вайльд (також Уайльд), повне ім'я Оскар Фінгал О'Флаєрти Вілліс Вайльд (Oscar Fingal O'Flahertie Wills Wilde, 16 жовтня 1854, Дублін, Ірландія – †30 листопада 1900, Париж, Франція) – англо-ірландський поет, драматург, письменник, есеїст. Народився у сім'ї лікаря Вільяма Вайльда і письменниці Джейн Франциско Елджі (англ. Jane Francesca Elgee). Отримав класичну освіту: естетичні погляди формувались у Триніті Коледжі (Дублін) та оксфордському коледжі св. Магдалени, – проте ішов власним шляхом, керуючись власною тезою: «Те, що дійсно треба знати, не розтлумачить

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

ніхто». У 1881 р. вийшла друком перша збірка його поезій. Проте, з 1882 по 1888 рр., щоб здобути кошти на утримання сім'ї, займається здебільшого журналістською працею: редагує дамський журнал «Жіночий світ» (англ. Woman's World), часопис «Драматичне рев'ю» (англ. Drama Review). У 1888 р. вийшла друком збірка казок «Щасливий принц» (англ. The Happy Prince and Other Stories). 1891 р. позначився збіркою «Злочин лорда Артура Севіля» та інші оповідання (англ. Lord Arthur Savile's Crime and Other Stories), що вийшла друком, та оприлюдненням, як і критичних праць «Задуми» (англ. Intentions (Oscar Wilde)), «Занепад неправди» (англ. The Decay Of Lying: An Observation), «Критик як художник» (англ. The Critic As Artist), «Душа людська при соціалізмі» (англ. The Soul of Man under Socialism), так і єдиного роману «Портрет Доріана Грея» (англ. The Picture of Dorian Gray) – тепер найбільш ушлюбленого його твору, який після публікації приніс доволі неслави: скандал, процес, суд і дворічне ув'язнення за моральні збочення. Знову власною тезою-підсумком пролунали, гіркі слова виданої анонімно «Балади Редінзької тюрми» (англ. The Ballad of Reading Gaol, 1898): «Коханих убивають всі» Успіх і визнання принесли автору його п'єси «Віяло леді Віндермір» (англ. Lady Windermere's Fan, 1892), «Жінка, не варта уваги» (англ. A Woman of No Importance, 1893), «Ідеальний чоловік» (англ. An Ideal Husband, 1895). І все ж кращою вважається п'єса «Як важливо бути поважним. Легковажна комедія для серйозних людей» (англ. The Importance of Being Earnest, 1895). Останні роки доброхітного вигнання з батьківщини провів у Франції, де оселився після звільнення з тюрми під придбаним ім'ям, зазнавши там матеріальної скрути, – а ще більш духовної. Жив у Парижі, де й помер. Письменника і вигнанця блюзнірського суспільства вікторіанської Англії поховали на цвинтарі Пер-Лашез в Парижі [4].

Стівен Вільям Гокінг (англ. Stephen William Hawking; 8 січня 1942, Оксфорд, Велика Британія) – фізик-теоретик, відомий своїми дослідженнями в астрофізиці, зокрема теорії чорних дір, популяризатор наукових знань. Стівен Гокінг народився в 1942 році. У 1962 він закінчив Оксфордський університет та почав заняття теоретичною фізикою. С.Гокінг хворий на захворювання мотонейронів. Перші симптоми недуги з'явилися, коли йому ще не було 21 року. Спочатку вони були слабкими: легка незграбність та кілька несподіваних падінь. Однак з часом, як можна було передбачити, знаючи природу захворювання, невиліковний стан лише погіршувався. Діагноз став величезним потрясінням, однак допоміг людині визначити своє майбутнє. «Хоча над моїм майбутнім нависла хмара, на свій подив я з'ясував, що тепер почав отримувати від життя більше задоволення, ніж раніше», – каже професор. У 1965 році С.Гокінг одружився з Джейн Вайлд, пізніше в них народилась дочка та двоє синів. До 1974 року сім'я професора сама давала раду із захворюванням. На той час він ще міг самотійно їсти, вставати й лягати в ліжку, хоча довгі прогулянки були вченому не під силу. Через кілька років стало очевидним, що родині потрібен професійний доглядач і що професор С.Гокінг більшу частину своїх днів проводитиме в колісному візку. У 1985 році вчений захворів на пневмонію, яка дала серйозне ускладнення.

Студентський історико-педагогічний альманах

Після необхідної операції професор втратив голос. Відтепер йому до кінця життя стала потрібна цілодобова допомога відданої команди людей. Впродовж 30 років С.Гокінг працював на посаді Лукасівського професора математики в Кембриджському університеті, тобто на тій же посаді, що її триста років тому обіймав Ісаак Ньютон. У житті вченого, як і в будь-якої іншої людини, були свої злети та падіння. Після 26 років подружнього життя в 1990 році вони з Джейн розлучилися. Через п'ять років професор С.Гокінг одружився вдруге – з однією зі своїх доглядальниць. Однак після 11 років життя їхня родина також розпалася на тлі звинувачень у тому, що професор під час цих стосунків був жертвою нападів. Сам вчений заперечував такі заяви. Поліція, провівши розслідування, сказала, що не виявила доказів цим твердженням. Впродовж усього життя фізик не припиняв працювати. У свої 70 років, професор С.Гокінг не подає жодних ознак послаблення на цьому фронті. Дідусь трьох онуків продовжує активно займатися наукою, пише книжки. Учений залишається оптимістом у плані свого фізичного здоров'я. «Людська раса така немічна, якщо порівнювати з Всесвітом, що бути інвалідом – не така вже й важлива річ з точки зору космосу». «Перекоаний, моя інвалідність має відношення до того, чому я широковідомий. Людей зачаровує контраст між дуже обмеженими фізичними можливостями та широченною природою Всесвіту, з якою я маю справу». «Я – архетип генія-інваліда, чи, краще сказати, генія з обмеженими фізичними можливостями, щоб бути політично коректним. Принаймні, я очевидно маю обмежені фізичні можливості. А от чи геній я – це питання сумнівне», – каже вчений [9].

Едуард VII (англ. Edward VII) (9 листопада 1841, Букінгемський палац, Лондон – 6 травня 1910, там же) – король Великої Британії та Ірландії, імператор Індії з 22 січня 1901, австрійський фельдмаршал (1 травня 1904), перший з Саксен-Кобург-Готської (нині Віндзорської) династії. Старший син королеви Вікторії та принца-консорта Альберта Саксен-Кобург-Готського. Оскільки його мати жила довго, вступив на престол у 59-річному віці; до 2008 року (60-річчя принца Чарльза) був найбільш похилим принцом Уельським в історії Британії. Царювання Едуарда почалось у січні 1901 року після смерті матері. До сходження на престол принц Уельський був більше відомий під своїм першим ім'ям за хрещенням Альберт (Берті), а мати (на пам'ять про покійного чоловіка) бажала, щоб син царював під ім'ям Альберт-Едуард I. Однак, оскільки королів Британії з іменем Альберт не було (і, що важливіше, багато англійців вважали це ім'я німецьким), не було і прецедентів використання подвійних імен, тронним іменем наступника Вікторії стало друге ім'я – Едуард. Коронація нового монарха була призначена на 26 червня 1902 року, однак за кілька днів до цієї дати король зазнав сильного нападу апендициту, що вимагав негайної операції, тому єдиного разу за всю історію Великої Британії коронацію перенесли, й вона відбулась 9 серпня того самого року [6].

Едуард VIII (англ. Edward Albert Christian George Andrew Patrick David, 23 червня 1894 – 28 травня 1972) – король Сполученого Королівства та

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Британських домініонів, імператор Індії в період з 20 січня 1936 року до 11 грудня 1936 року. Зрікся королівського престолу й по тому носив титул герцога Віндзорського. 16 листопада 1936 року Стенлі Болдвін заявив, що перед королем є три альтернативи:

1) відмовитися від ідеї шлюбу;

2) одружитися з Уолліс проти волі міністрів, що призведе до відставки уряду, дострокових виборів і конституційної кризи в Британії і у всіх домініонах, крім ірландського, причому основним приводом слухань в новому парламенті стане особисте життя короля;

3) відректися від престолу.

Не бажаючи державі кризи і можливого розпаду, і твердо бажаючи одружитися з коханою жінкою, Едуард вибрав останній варіант. Був підготовлений закон про порядок відречення, указ про введення котрого в дію Едуард підписав 10 грудня 1936 року в своєму замку, форті Бельведер, за присутності 3 братів: герцога Альберта Георга Йоркського, герцога Генрі Глостерського та герцога Георга Кентського. Наступного дня він дав формальну згоду (Royal assent) на обнародування акту у всіх домініонах Співдружності, крім Ірландії, котра не побажала з такого випадку скликати парламент і лише 12 грудня підтвердила це рішення; таким чином, протягом 24 годин у Великобританії та Ірландії були різні королі. В ніч на 11 грудня колишній король виступив на радіо з такою промовою: «Я знайшов неможливим нести тяжкий тягар відповідальності і виконувати обов'язки короля без допомоги і підтримки жінки, котру я кохаю». Герб герцога Віндзорського Безпосередньо потім, 11 грудня 1936 року, наступний в порядку наслідування герцог Альберт Георг Йоркський автоматично став королем Великобританії як Георг VI, а дочка його, принцеса Єлизавета, нині діюча королева, стала наслідницею престолу. Георг VI коронувався в травні 1937 року, в той самий день, коли збирався коронуватися його брат [5].

Ентоні Чарлз Лінтон Блер (англ. Anthony Charles Lynton Blair; 6 травня 1953) – прем'єр-міністр Великобританії з 3 травня 1997 до 27 червня 2007 року. Представник Лейбористської партії. Перший лорд Казначейства, член Таємної ради, міністр Британської цивільної служби і член парламенту від виборчого округу Седжфілд у північно-східній Англії. Блер став лідером британської Лейбористської партії в липні 1994, після раптової смерті його попередника, Джона Сміта. Під його керівництвом партія отримала рішучу перемогу на виборах 1997 року, поклавши кінець 18-річному правленню урядів правоцентристської Консервативної партії. Блер займав посаду прем'єр-міністра довше за будь-якого іншого представника Лейбористської партії і є єдиною людиною, яка б привела партію до трьох послідовних перемог на виборах. Він був наймолодшим прем'єр-міністром після лорда Ліверпуля у 1812 році. Разом з Гордоном Брауном і Пітером Мендельсоном, Блеру приписують заслугу повернення Лейбористської партії до центру британської політики, використовуючи термін «Нова Праця» щоб відрізнити свою про-ринкову політику від більш колективістської політики партії в минулому. Цю зміну порівнюють з центристськими реформами

Демократичної партії США, пов'язаними з Білом Клінтоном і «новими демократами», хоч з меншою кількістю соціально консервативних елементів та культурними відмінностями між британським і американським суспільствами. Блер описує свою політичну філософію як «сучасну соціал-демократію» і «третій шлях». Блер підтримував цілий ряд аспектів зовнішньої політики США, беручи участь у вторгненнях до Афганістану в 2001 і Іраку в 2003. В результаті він зіткнувся з різкою критикою більшості ліберально настроєних британців, тобто прихильників своєї власної партії, а обставини втягнення Британії до війни в Іраку розглядаються багатьма як безчесні [7, с. 64-82].

Гарольд Вільсон (англ. Harold Wilson) 11 березня 1916 – 24 травня 1995) – прем'єр-міністр Великої Британії. Гарольд Вільсон мав довічний (не успадкований) титул барона Ріво, англ. Baron Wilson of Rievaulx, був кавалером орденів Підв'язки та Британської імперії; , політиком-лейбористом, лідером партії з 1963 року, прем'єр-міністром Великої Британії (1964 - 1970 та 1974 - 1976). Він вважається одним з найвидатніших британських державних діячів ХХ ст. Під його керівництвом лейбористи виграли загальні вибори 4 рази. Вільсон пішов у відставку несподівано, на піку популярності, можливо за станом здоров'я. Закінчив Оксфордський університет (Коледж Ісуса, 1937). З цього ж року викладав в альма-матер: спочатку у Новому коледжі, а потім (1938 - 1945) в Університетському коледжі. З початком Другої світової війни спробував записатись добровольцем до чинної армії, але був направлений працювати статистиком та економістом у вугільній промисловості. У 1943-44 роках керував відділом економіки та статистики у міністерстві палива та енергетики; за свою діяльність був нагороджений Орденом Британської імперії. На виборах 1945 року був обраний до палати громад від округу Ormskirk (з 1950 до 1983 обирався від округу Huyton). З 1947 року займав посаду міністра торгівлі у кабінеті Клементі Аттли. У квітні 1951 року Вільсон залишив уряд разом із Еньюріном Бівеном та Джоном Фріменом після того, як лейбористський уряд збільшив витрати на оборону через Корейську війну у збиток безкоштовній охороні здоров'я. До середини 50-их Вільсон вважався у партії представником лівого крила, але потім долучився до Г'ю Гейтскелла, представника правого крила партії. У 1955-61 роках Вільсон був канцлером казначейства у тіньовому кабінеті, у 1961-63 – тіньовим міністром закордонних справ. 18 січня 1963 року Гейтскелл помер, і новим лідером партії було обрано Вільсона. З постом лідера партії Вільсон отримав пост лідера опозиції [2].

Девід Вільям Дональд Камерон (англ. David William Donald Cameron; 9 жовтня 1966) – прем'єр-міністр Великобританії (з 11 травня 2010), лідер Консервативної партії Великобританії, член Парламенту по виборчому округу Вітні. 2010 року очолив коаліційний уряд з ліберальними демократами, ставши наймолодшим прем'єр-міністром країни за останні 198 років. Девід Камерон народився в родині біржового маклера Іана Дональда Камерона і Мері Флер Маунт, дочки сера Вільяма Маунта, 2-го баронета.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Камерон має шотландські корені, один з його предків був спорідненим з королем Вільгельмом IV Ганноверським. Навчався в Ітонському коледжі. У цей час на рік перервав своє навчання і прожив певний час у Гонконзі, перебував у Радянському Союзі, де за його зізнанням КДБ намагався завербувати його. Навчання продовжив у Брейсноуз коледжі Оксфордського університету, який закінчив зі ступенем бакалавра в галузі політології, філософії та економіки. У студентські роки вживав алкоголь і легкі наркотики, такі як маріхуана. Освіту закінчив з відзнакою у 1988 році, потім працював протягом чотирьох років у науково-дослідному відділі Консервативної партії. Після виборів 1992 року став спеціальним радником уряду, спочатку у відділі казначейства, а потім у Міністерстві внутрішніх справ. У 1994-2001 роках був директором корпоративних зв'язків медійної Корпорації Карлтон.

Генрі Пелем (англ. Henry Pelham, 25 вересня 1694 – 6 березня 1754) – британський державний діяч, член партії вігів, 3-й прем'єр-міністр Великої Британії (обіймав посаду з 27 серпня 1743 року до своєї смерті). Генрі Пелем народився у родині політика Томаса Пелема, члена палати громад, а у подальшому – палати лордів, 1-го барона Пелема. У 1717 році його було обрано до парламенту від міста Сіфорд у Сассексі. З 1724 року Пелем входив до складу уряду Роберта Волпола (партія вігів) до його відставки у 1742 році. Завдяки коаліції партій Пелем у 1743 році був обраний прем'єр-міністром, першим лордом Казначейства і канцлером Казначейства. Перший рік реальна влада належала державному секретарю Джону Картерету, у подальшому важливу роль у діяльності уряду Пелема відігравав його старший брат Томас Пелем-Холлс, 1-й герцог Ньюкасл. У період правління Пелема Велика Британія брала участь у кількох війнах, в тому числі у війні за австрійську спадщину й кількох конфліктах у колоніях. Важливою подією стала зміна календаря у 1752 році: Велика Британія прийняла григоріанський календар, початок року було перенесено з 25 березня на 1 січня. Після смерті Пелема прем'єр-міністром став його брат Томас, також від вігів.

Вільям Пітт, 1-й граф Четем (англ. William Pitt; 15 листопада 1708 – 11 травня 1778) – британський державний діяч, представник партії вігів, який у якості військового міністра за часів Семирічної війни зробив неоціненний внесок до становлення Британії як світової колоніальної імперії та зміг значно розширити заморські володіння британської корони. Завершив кар'єру прем'єр-міністром (з 1766 до 1768 року). Його часто називають Вільям Пітт старший, щоб відрізнити від його сина Вільяма Пітта молодшого, який керував британським урядом за часів Наполеонівських війн. Його ім'я носить американське місто город Піттсбург. Пітт народився у самотійній родині. Його дідом за батьком був «алмазний» Пітт, який нажив казковий статок, будучи керівником мадраського відділення Ост-Індської компанії; це він привіз до Європи знаменитий алмаз Регента. За матір'ю дідом майбутнього політика був віконт Грандісон з родини Вільєрсів – далекий родич герцога Бекінгема. Тим не менше за народженням він належав до стану нуворишів, а

Студентський історико-педагогічний альманах

не спадкової аристократії, й більшу частину політичного життя займав місце у палаті громад, а не у палаті лордів, за що отримав прізвисько «великого громадника» (The Great Commoner). Навчався в Ітонській приватній школі (разом із Генрі Філдінгом) та вільно відвідував принаймні два університети – Оксфордський і Утрехтський. За звичаєм тих часів, він здійснив коротку подорож континентальною Європою на кошти, виділені свояком – лордом Кобемом, власником розкішної садиби у Стоу. Цей впливовий сановник, готуючи усунення всевладного Роберта Волпола, набирал команду вірних собі молодих вігів. Будучи блискучим оратором, Пітт був рупором цього гуртка, засипаючи миролюбного Волпола звинуваченнями у малодушності та закликаючи до відновлення колоніальних війн. Після того, як «юні патріоти» з «виводку Кобема» перетягнули на свій бік і принца Уельського, Волпола було у 1742 року усунено від управління державою.

Баронеса Маргарет Гільда Тетчер (англ. Margaret Hilda Thatcher, 13 жовтня 1925 – 8 квітня 2013) – 71-й прем'єр-міністр Великої Британії (Консервативна партія Великої Британії) у 1979–1990 роках, баронеса з 1992 року. Перша і поки єдина жінка на цій посаді, а також перша жінка, що стала прем'єр-міністром європейської держави. Прем'єрство Тетчер стало найтривалішим у ХХ ст. Відома як «залізна леді». Втілила у життя ряд консервативних заходів, які стали частиною політики так званого «тетчеризму». Маргарет Тетчер (у дівочтві Робертс) закінчила Оксфордський університет у 1950 році. Була першою жінкою-головою університетської асоціації консервативної партії. У 1951 році вийшла заміж за підприємця Дениса Тетчера. 1953 року народила двійнят, яких назвали Керол і Марк. У 1954 році отримала свідоцтво адвоката. У 1959 році її обрано депутатом Палати громад. У 1961–1964 роках парламентський секретар міністерства пенсій і соціального забезпечення. У 1970–1974 роках Маргарет Тетчер була міністром освіти і науки в кабінеті Едварда Гіта. З лютого 1975 року – лідер Консервативної партії. У 1979 році стала прем'єр-міністром. На цій посаді Тетчер доклала максимум зусиль для реформування британської економіки і всього суспільства. Було приватизовано багато державних компаній з метою підвищення ефективності їх діяльності. Під час Фолклендського конфлікту Тетчер проявила себе як рішучий політик і лідер держави, задіявши всі військові й дипломатичні можливості для відновлення суверенітету Великої Британії над островами. Рішучими діями, непохитним слідуванням обраному курсу (попри сувору критику), Тетчер заслужила прізвисько «залізна леді». У листопаді 1990 року вона залишила пост лідера партії й посаду прем'єр-міністра. Прем'єрство Тетчер було найтривалішим у ХХ ст. Навіть у ХІХ ст. довше, ніж вона, британський уряд очолювали тільки лорд Ліверпуль і Гладстон (причому Гладстон не поспіль). Після виходу у відставку написала книгу «Мистецтво управління державою». 26 червня 1992 Тетчер було надано титул баронеси (у своєму праві) й герб. Дама Ордену підв'язки. Постійний член Більдерберзького клубу [1].

Отже, Оксфордський університет – це не тільки університет, а й заклад з гарною базою. Великі результати відображені у кар'єрі випускників.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Список використаних джерел

1. Белоусов Л.С., Смирнов В.П., Строганов А.И. и др. История новейшего времени стран Европы и Америки 1945-2000гг. / Под ред. Е.Ф. Языкова. – Простор, 2003. – 480 с.
2. Большая советская энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия. 1969-1978.
3. Випускники Оксфордського університету <http://uk.wikipedia.org>. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>
4. История английской литературы. – М. : Издательство Академии СССР, 1958.
5. О контактах Эдуарда с нацистами, из газеты Guardian, 29 июня 2002. <http://uk.wikipedia.org> . – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>.
6. Остапенко Г.С. Спадкоємці королеви Вікторії й перші британські монархи ХХ століття: Едуард VII і Георг V / Г.С. Остапенко. – «Нова й новітня історія», № 6, 1999.
7. Перегудов С.П. Тони Блэр. – Вопросы истории. – 2000. – № 1. – С. 64-82.
8. Пискунов А.И. История педагогики / А.И. Пискунов. – М.,1997. – Ч. 2. – С. 33-39.
9. Храмов Ю.А. Физики / Ю.А. Храмов. – М.,1983.

*Омельченко Альона,
студентка 17 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

Роль Кембриджського університету як загальнокультурного освітнього центру

Кембриджський університет – один з найстаріших та найвідоміших університетів у світі. Кембриджський університет входить в п'ятірку найпрестижніших навчальних закладів у світі. Станом на 2009 рік випускниками Кембриджа є 83 нобелівських лауреатів – за цим показником він лідирує серед університетів світу.

Мета статті – проаналізувати історію виникнення та розвиток Кембриджського університету.

Кембриджський університет налічує вісімсот річну історію. Папа Джон (Іоанн) ХХІІ офіційно визнав університет в 1318 році, але до того моменту це був вже цілком сформований навчальний заклад. У 1209 році після хвилювань в Оксфорді, викликаних стратою двох студентів-ченців, звинувачених у вбивстві, більшість студентів добровільно покинули Оксфорд і попрямували продовжувати освіту в Парижі, Рідінге та Кембриджі. П'ять років опісля багато хто повернувся в Оксфорд, але деякі залишилися в Кембриджі, натхненні можливістю потрапити в оточення єпископа кафедрального собору в Елі. До 1225 року з'являється канцлер університету, який призначається єпископом. По ряду практичних міркувань університет частіше звертався за сприянням та привілеями не до

Студентський історико-педагогічний альманах

церкви, а до короля. Королівська влада, у свою чергу, потребувала здатних адміністраторів і дипломатів, тому вже в 1231 році Генріх III видав три укази, що забезпечують привілеї університетів [3].

Рушійною силою університету була гільдія викладачів. Кожен випускник, який закінчував основний факультет зі ступенем «майстра» або «доктора», повинен був залишитися на факультеті і, принаймні, два роки займатися викладацькою роботою. Теоретично ніхто (крім «братів» ченців) не міг продовжувати подальшу освіту в області теології або права, не віддавши частину часу викладанню. Базовий курс в середньовічному університеті складався з граматики та «Ліберальних» мистецтв (риторики, логіки, арифметики, музики, геометрії та астрономії). Навчання складалося в основному з лекцій та «диспутів», і студенти повинні були відвідувати, принаймні, три «обов'язкових» лекції на тиждень. Цікаво, що музика викладалася як галузь математики або фізики, а не як виконавське мистецтво. Кульмінацією всієї освіти вважалося вивчення теології і права. Щоб отримати ступінь доктора вимагалось майже сімнадцять років.

До середини XVII ст. відбулися значні зміни в розкладі. Більше уваги приділялося риторики, введені давня історія і географія як необхідні для розуміння класичної літератури і подій у світі. Викладалася анатомія. У 1649 році була заснована кафедра математики, яку потім з таким успіхом очолював з 1669 Ісаак Ньютон [3].

Спочатку тільки студенти чоловічої статі могли бути зараховані до університету. В 1869 році був заснований Girton, перший коледж для жінок. Перші студенти жінки були проекзаменовані в 1882 році, однак спроби зробити жінок повноправними членами університету зазнавали краху аж до 1948 року. Жінкам було дозволено відвідувати курси, здавати іспити, а з 1881 року в письмовому вигляді отримувати свої результати. З 1921 року жінок почали нагороджувати дипломами, які «дарували своєму власникові Ступінь бакалавра Мистецтв».

Згодом була скасована і релігійна «повинність» для студентів, вони вже не були зобов'язані щодня відвідувати службу в соборі (за винятком студентів Selwyn College, яким це ставилося в обов'язок аж до 1957 року). Згідно з прийнятими в 1570 році «Уложенням», всі студенти повинні бути членами одного з коледжів. Цього правила дотримуються і до цього дня. Університет організовує публічні лекції, а індивідуальні заняття є відповідальністю коледжів [2].

За довгі роки своєї історії, завдяки щедрим пожертвам царствених осіб і власних випускників (спочатку це були монахи, які не мали нащадків, кому можна було заповідати нажите), багато коледжів обзавелися величезними статками, деякі з них є найбільшими власниками нерухомості в Англії. Вони часто надають фінансову допомогу менш забезпеченим коледжам. Як пише історик Гордон Джонсон у своїй книзі «Політика університету», «завжди було важко описати Університет у Кембриджі, і як він працює, бо це одна з тих особливих форм соціальної організації, яка розвивалася зі спеціальною

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

метою створення, відкриття, збереження і передачі знань ... Університет по суті – світ у собі» [1].

Як в університеті з довгою і багатою історією, в його стінах було створено величезну кількість різних легенд та міфів. Приміром, найгіршому студенту видавалася символічна дерев'яна ложка. У деяких коледжах в їдальню пускають лише в офіційному одязі, що складається з темного костюма, студентської мантиї і чотирикутної шапки з пензликом. При вступі кожен студент зобов'язаний пройти обряд матрікуляції, що полягає у вимові клятви студента на латині перед канцлерами університету. Не менш урочиста і процедура випуску, в ході якої студент також вимовляє клятву на латині і змінює свою стару мантию на нову, відповідну отриманого ним нового ступеня. Процедура випуску проходить в будівлі Сенату (Senate House), причому студенти допускаються до церемонії за старшинством, в суворій відповідності з часом заснування коледжу.

У 2009 році Кембриджський університет святкував річницю – 800 років. Святкуючи найкраще із багатої історії Кембриджу, і дивлячись у майбутнє, Університет відобразив безліч досягнень та ідей, які змінили світ [3].

Хоча університет іноді критикують за неспішність у прийнятті рішень та неготовність до змін, 83 нобелівських лауреата, які вийшли з його стін, є найкращим аргументом на користь збереження багатовікових традицій.

Отже, Кембриджський університет має чималу історію від початку виникнення до становлення одного з найвідоміших у всьому світі. Поступово змінюючись і розвиваючись, переживаючи періоди занепаду і процвітання, Кембриджський університет перетворився на престижний вищий навчальний заклад з багатими традиціями та високою якістю освіти. Донині він привертає велику кількість абітурієнтів, які вважають за особливу честь навчатися в одному з найстаріших університетів країн Західної Європи.

Список використаних джерел

1. Галілейська О.В. Виникнення англійських університетів: передумови та причини / О.В. Галілейська // Наукові записки. Том 20. Спеціальний випуск: у двох частинах. Частина 1 / Національний університет «Києво-Могилянська академія» – Київ, 2002. – С. 208-212.
2. Страны и народы. Научно-популярное географо-этнографическое издание в 20 томах. Зарубежная Европа. Западная Европа / Под ред. Ю.В. Бромлея. – М.: Мысль, 1981.
3. Офіційний сайт університету Кембридж [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cam.ac.uk/>

Черняк Наталія,
студентка 18 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко

Кембриджський університет – найбагатший університет в Європі

Студентський історико-педагогічний альманах

Кембриджський університет – один із найстаріших та найбільших англійських університетів, який був заснований в 1209 році. На початку свого становлення він існував у вигляді груп – будинків – «коледжів», в яких жили студенти, час від часу відвідуючи лекції, які поступово стали більш організованими. Саме коледжі відповідальні за викладання лекцій, організацію семінарів, за проведення досліджень та затвердження студентських програм [3].

Мета статті: проаналізувати становлення університету від Середньовіччя до сьогодення.

У XIII ст. в Кембриджському університеті чітко визначились традиційні факультети: *гуманітарний, юридичний, богословський і медичний*.

В XVI ст. один із попечителів університету був Томас Мор. Також саме з цим університетом пов'язана діяльність Еразма Роттердамського.

Пізніше, університет стає центром Реформації в Англії, а у XVII ст. – центром передової науки того часу. Викладання в університеті будувалось на основі *індуктивного методу* Френсіса Бекона, і це спричинило розвиток природничих наук поряд з гуманітарними.

У 1669 – 1702 рр. в університеті працював відомий професор Ісаак Ньютон. І саме після цього університет став акцентувати свою увагу на прикладній математиці, зокрема, на математичній фізиці, вивчення якої було обов'язковим. В 1837 році в Кембриджському університеті отримав ступінь магістра Чарльз Дарвін. В лабораторії Кембриджу працювали багато визначних учених, таких як Дж. К. Максвел, П. Дірак, Дж. Томсон, Е. Резерфорд. Великий внесок в науку внесли Лістеровський інститут та Кембриджська обсерваторія [2].

Цікавим фактом було те, що усі середньовічні університети могли отримати певні привілеї, даровані у формі писаного документа імператора або папи. Саме завдяки цим привілеям університети ставали впливовими, і відповідно, кількість студентів одразу збільшувалась [1].

За своєю організацією сучасний Кембридж зберігає багато традиційних рис. Він, напевно, найдовше зберігав початковий характер середньовічного університету (деякі риси він зберіг). Англія – найконсервативніша країна в Європі. Університет являв собою вільну корпорацію на церковних засадах. Він мав внутрішнє управління, утримував себе на власні кошти, які отримував від пожертвувань. Цікаве те, що уряд не втручався у внутрішнє життя та порядок управління [1].

У 1971 р. університет складався із 28 чоловічих і жіночих коледжів. І також мав такі факультети: класичний, богословський, англійський, нових і середньовічних мов, музики, західної економіки і політики, історичний, юридичний, філософський, інженерний, географії та геології, математичний, фізико – хімічний, археології та антропології, 2 біологічних факультети, медичний, педагогічний. Це доводить, що студенти, які навчались в університет були всебічно розвинені. Кількість студентів вражає – понад 11 тисяч, працювало понад 1000 викладачів, з них 150 – професори.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Щодо сьогодення та структури університету, то на чолі Кембриджу стоїть канцлер, якийзначається уповноваженими особами; фактично університетом управляє віце-канцлер (тобто ректор), при якому є рада, яка складається з керівників коледжів. Посаду канцлера займає Девід Сейнсбері, віце-канцлера – Лешек Борісевич – саме він здійснює внутрішнє управління.

На даний момент, університет нараховує 31 коледж, 3 з яких – жіночі, 150 кафедр, факультетів, шкіл, синдикатів та інших закладів. Також в склад університету входять «школи» – це широка адміністративна одиниця, яка складається із з'єднаних між собою факультетів. Загалом існує 6 шкіл: Мистецтв та гуманітарних наук, Біологічних наук, Клінічної медицини, Гуманітарних та соціальних наук, Природничих наук та Технологій. Якщо говорити в цілому, то :

Кембриджський університет – малодоступний, тому що плата за навчання надзвичайно висока;

Кембриджський університет – найбагатший університет в Європі. Звернемо увагу на той факт, що він займається благодійністю: зроблені пожертви оцінюються у 4,3 мільярда фунтів стерлінгів.

У 2011 році Кембриджський університет очолив світові рейтинги: другий рік підряд він займає перше місце у Світовому Рейтингу університетів. За результатами наукової експертної оцінки репутації він зайняв *перше місце* в природничих науках, *друге* – в біомедицині, *третє* – в галузі мистецтва і гуманітарних наук, *четверте* – в соціальних науках.

Список використаних джерел

1. Галілейська О.В. Виникнення англійських університетів. Передумови та причини / О.В. Галілейська // Наукові записки, том 20, Спеціальний випуск, Київ, 2002 – С. 2-4.
2. Офіційний сайт Кембриджського університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.adelanta.info/encyclopedia/education/cambridge
3. Лепчинская В.П. Большая Советская Энциклопедия. «Кембриджский университет» / В.П. Лепчинская, 1969-1978, СРСР – С.81

Трофіменко Віра,
студентка 21 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова

Кембриджський університет – один з найстаріших навчальних закладів Великобританії

Кембриджський університет – один найпрестижніших університетів світу. Він входить до групи Рассел – спільноти 20 великих університетів Великобританії. Серед знаменитих випускників Кембриджу – математик, фізик і астроном Ісаак Ньютон, фізик Стівен Хокінг, астрофізик Мартін Джон Ріс, актор Х'ю Лорі і багато інших відомих людей.

Кембриджський університет виник у 1209 році за зразком Паризького університету. Він був заснований викладачами та студентами з Оксфорду,

які були вимушені тікати через конфлікт з місцевим населенням. З тих пір Оксфорд здобув сильного суперника, адже саме університет Кембриджа останні кілька століть вважають кращим серед британських ВНЗ [3].

Відоме на весь світ університетське місто, невелике та безпечне, знаходиться у 80 км від Лондона. Цей регіон у Великобританії відомий як своєрідна англійська Силіконова долина. Населення міста близько 100 тисяч, серед них понад 18000 студенти, близько 40% з яких – іноземці. Кембридж значно відрізняється від того, як влаштовані наші вузи. Кембридж не є університетом у класичному вигляді. Це ціле місто, в різних кварталах якого розташовані три десятки коледжів. І у кожного – своя спеціалізація. Студентські кампуси облаштовані на території коледжів – в приміщеннях, зведених кілька століть тому. Кожен коледж відокремлений стіною – в них свій статут і свої традиції (одна з таких - вручення дерев'яної ложки студенту з найнижчим балом). Та всі заклади об'єднані в один університет – із загальною навчальною програмою і обов'язковими предметами. Умовно в його структурі можна виділити дві групи: факультети і коледжі. Причому коледж приблизно відповідає нашому факультету, а факультет – нашій кафедрі. Факультети адміністративно ще поділяються на департаменти. Університет в Кембриджі – це незалежна самоврядна корпорація, що складається з низки установ (коледжі і університети), що не одержує від уряду ніякої допомоги і що не підлягає ніякому нагляду [2].

Університет складається з центрального департаменту і 31 коледжу. Кожний коледж має свій власний статут і свій комплект професорів і викладачів, іноді з усіх предметів, іноді тільки з однієї галузі наук. На чолі кожного коледжу знаходиться директор (Head, Master, іноді Provost або President), що обирається довічно, обов'язково з духовних осіб, що мають ступінь доктора. Члени коледжу складаються з Graduates, тобто осіб, що одержали вчені ступені. Останні живуть у самому коледжі, одержують платню й звичайно займаються викладанням; для одержання цього звання необхідно здати особливий конкурсний іспит.

У Кембриджському університеті більше 150 факультетів (у кожного факультету є шарф своїх власних кольорів, а ще толстовки, майки й сумки для підручників та зошитів), кафедр, наукових центрів та інститутів, об'єднаних в шість окремих шкіл:

- мистецтва і гуманітарних наук;
- біологічних наук, в тому числі ветеринарної медицини;
- клінічної медицини;
- гуманітарних і соціальних наук;
- фізичних наук;
- технічних дисциплін.

Академічний рік поділяється на три триместра : Міклмас (жовтень-грудень), Лент (січень-березень), Істер (квітень-червень). Триместри в університеті Кембриджа коротші, ніж в інших університетах Великої Британії і складають вісім тижнів кожний. Передбачається, що під час довгих канікул студент повинен активно навчатися самостійно.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

У Кембриджському університеті за перший рік навчання студенти повинні скласти 4 письмових іспити, кожний з яких триває 3 години. Під час другого року навчання частина курсів оцінюється за результатами письмових іспитів, але є курси, де студент обирає більш зручну особисто для нього форму оцінювання знань. Так, підсумкова оцінка при формуванні може бути складена на третину з письмових робіт, зданих студентом (есе, невеликих дослідницьких проєктів), частина, що залишилася, формується з оцінки, отриманої на іспиті. По завершенню третього року навчання студенти Кембриджського університету обирають між складанням звичайного письмового іспиту й написанням дисертації (кваліфікаційної роботи бакалавра) обсягом 10000 слів [1].

Папа Іоанн ХХІІ офіційно визнав університет в 1318 році, але до того моменту це вже був навчальний заклад, який цілком затвердився. Освіта в Кембриджі тривала довгі роки, а після закінчення навчального закладу потрібно ще провести в ньому не менш двох років як викладач. На території Університету розташовано кілька надзвичайно цікавих для обивателя і науково значущих для дослідника музеїв: Музей археології і антропології, Ботанічний сад, Полярний музей, Музей історії науки, університетський музей зоології – і це ще не все. Та й весь університет, заснований в 1209 році, став частиною історії. За якістю освіти – він другий у Великобританії (перший – Оксфордський), і четвертий – у світі [5, с. 35].

Найзнаменитіша споруда Кембриджа – собор Королівського коледжу. Він будувався майже сто років: з 1446 року – і став найбільшою архітектурною спорудою. Виступ хору хлопчиків собору Королівського коледжу щороку традиційно транслює телебачення на Різдво.

Як вже згадувалось раніше, в Кембриджі всього 31 коледж. Найстарішим є Петерхаус коледж (заснований у 1284). Робінсон коледж – найновіший, був заснований у 1977 році. Три коледжі приймають лише жінок (Нью-Хол, Ньюнам, Люсі Кавендіш). Шість (Клер-Хол, Дарвін, Х'юз-Хол, Люсі Кавендіш, Св. Едмунда, Вулфсон) – студентів, що отримують свій перший ступінь (бакалавр) у віці 21 рік, або тих, хто отримують другий ступінь (магістр) або здійснюють дослідження. Два коледжі приймають до свого складу лише магістрів та аспірантів, це Клер Хол та Дарвін коледжі, і ще чотири приймають загалом доросліших студентів або аспірантів. Є також кілька теологічних коледжів у Кембриджі (наприклад Весткот Хаус, Вестмінстерський), які пов'язані з університетом через Кембриджську Теологічну федерацію. Ці коледжі не є частинами університету, але використовують навчальні програми, що пов'язані з Кембриджським університетом та Школою мистецтв [4, с. 68].

Кембриджський університет управлявся на підставі Universities of Oxford and Cambridge Act (1877), в 1882 р. затвердженого королевою. Сутність реформи полягала в знищенні виняткового права осіб англіканської церкви на отримання посад, стипендій тощо в університеті та коледжах, у відміні обмежень щодо осіб різних національностей і станів, у залученні коледжів до участі у витратах по університету, в перетворенні колишніх і введенні нових

Студентський історико-педагогічний альманах

галузей викладання, в допущенні жінок до вищої освіти. Законодавчим органом Кембриджського університету став сенат, до складу якого входить канцлер, віце-канцлер, всі доктори, а також магістри (Masters), що продовжували перебувати членами університету, тобто платити щорічний внесок [4, 89].

За свою багату історію Кембриджському університету є чим похвалитися – 88 його випускників стали нобелівськими лауреатами. Цей рекорд не побив ще жоден вищий навчальний заклад світу.

Та це далеко не єдиний рекорд Кембриджу. У 2010 році сюди на математичний відділ вступив Арран Фернандес, який став наймолодшим студентом за останні два з гаком сторіччя. До Фернандеса самим юним студентом Кембриджського університету був 14-річний Вільям Пітт, що вступив у 1773 році. А американка Хезел Соарес зі штату Каліфорнія отримала диплом про закінчення коледжу у віці 94 років [1].

Щодо спорту, найпопулярнішим видом є веслування. Човнова регата «Оксфорд – Кембридж» вважається найстарішою і найпрестижнішою в світі. Починаючи з 1856 року, змагання проходило на головній столичній водній артерії – Темзі, щороку, за винятком періодів двох світових воєн. За всі ці роки в загальному заліку лідирує Кембридж. Довжина дистанції складає 6,779 кілометрів. Веслова гонка між Оксфордом і Кембриджем давно вже є однією з улюблених спортивних подій британців.

Кембридж відкритий для світу. Працює міжнародна студентська команда та активно розвивається практика дистанційного навчання : зараз існують два дистанційних курси – Legacies of war: online seminar group и Sex and gender: online seminar group. Для онлайн-студентів доступні всі матеріали бібліотек Кембриджу [1].

З 2006 року Кембридж вводить зміни в свій курс слов'янських мов. Раніше на кафедрі викладали тільки російську і польську мови і літературу, а до 800-річчя Кембриджу відкрили курс, де вивчають українську культуру та літературу. Ідея запровадити новий курс належала громадянину України Дмитру Фірташу. Тривалий час меценат вів переговори з керівництвом Кембриджського університету, – аби українську мову та культуру почали вивчати в одному з найпрестижніших університетів світу. Хто-зна, можливо хтось із студентів нового курсу у Кембриджі колись теж прославиться науковими здобутками світового значення, як 88 його нобелівських лауреати.

Потрапити на навчання до Кембриджа не так вже й складно, – якщо рівень освіти достатньо високий. Тут значна квота для обдарованих студентів, вони навчаються безкоштовно. Щоправда, на охочого чекає чимало екзаменів та співбесіда із керівництвом факультету. Для абітурієнтів з країн СНД крім співбесіди по вибраних предметах, потрібно гарантувати університету свою платоспроможність. На різних факультетах навчання коштує від 10-ти до 20-ти тисяч євро, крім цього необхідні кошти на проживання. Для того, щоб взяти участь в співбесіді, потрібно представити високі оцінки з чотирьох предметів з обраної вами галузі науки. І, зрозуміло,

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

здати міжнародний іспит на знання англійської мови. За статистикою, шанс поступити мають близько 2% їх тих, хто подав заявку [2].

Навчатись у Кембриджі мріє більшість абітурієнтів світу, а ось отримати в ньому науковий ступінь – бажання, яке може здатися нездійсненним. Адже наукове звання тут слід заслужити. Нещодавно доктором історичних наук став Аллан Брігхем. Нині він найвідоміший мешканець Кембриджа. Він уже 30 років працює двірником. У вільний від роботи час влаштовує безкоштовні екскурсії містом і пише наукові статті у найкращі історичні журнали світу. Він любить своє місто і свій університет. Та попри вчений ступінь, роботу міняти не збирається. Пояснює просто – він щасливий бути єдиним у Кембриджі двірником-доктором наук [1].

Отже, сьогодні Європа Знань – найважливіший фактор соціального розвитку, що може забезпечити всім її громадянам необхідний рівень компетенції і знань для відповіді викликам нового тисячоліття, допомогти усвідомити загальність цінностей та приналежність до глобального інформаційного суспільства. І першочергова роль у цій галузі надається освіті та співпраці.

Список використаних джерел

1. University of Cambridge [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cam.ac.uk/>
2. University of London [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lon.ac.uk/>
3. Community of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/>
4. Неженцева А. Управління якістю освіти в університетах Великої Британії / А. Неженцева // Науково-методичний збірник «Гуманізація навчально-виховного процесу» за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном» 28-29 жовтня 2010 р. Спецвипуск 5. Частина 2. – Слов'янськ, 2010.

*Довбня Ольга, Сич Діана,
студентки 23 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Вища освіта Великої Британії

Вища освіта – це рівень знань, що набувається у певних навчальних закладах на базі повної середньої освіти. У кожній країні існує своя специфіка здобуття освіти. Система вищої освіти у Великобританії бере свій початок у XII ст., коли були засновані Оксфордський і Кембриджський університети.

Студентський історико-педагогічний альманах

У Великобританії вищу освіту можливо здобути з 18 років у коледжах та університетах, у середньому тривалість навчання триває 3-4 роки. У Великобританії існує три вчені ступені: *бакалавр*, *магістр* та *доктор наук*.

Актуальність даної статті зумовлена тим, що у вищій освіті України відбувається інтеграція та глобалізація. Це зумовлено новими методами та принципами навчання, взятими із закордону, а саме із Великобританії. У вітчизняних ВНЗ є досить популярним тестування із різноманітних дисциплін, цей метод перевірки знань запозичений закордоном.

Великобританія, як і багато інших країн є учасницею Болонського процесу, але її особливість у тому, що вона була однією із перших країн, які у 1999 році підписали угоду щодо стандартизації освіти. Тобто специфіку освіти Британії брали за приклад під час створення основних цілей Болонського процесу. Наприклад, вищу освіту поділили на два етапи – *доступневу* (*undergraduate*) та *післяступеневу* (*graduate*). За основу була прийнята система освіти, що давно використовується у Великобританії і США: бакалавр – магістр.

Диплом британського вузу намагаються здобути іноземці та самі британці, адже його наявність дає можливість працювати у кращих компаніях. Мова викладання у вузах – англійська, саме вона є міжнародною мовою, це дає змогу випускникам працювати у будь якому куточку світу.

У свій час багато видатних вчених, інженерів, політиків навчались у Великобританії, серед них колишній президент США Білл Клінтон, Спенсер Комптон – британський державний діяч, Генрі Мозлі – англійський фізик. Освіту Британії поважають за її якість та спрямованість. Адже у Британії намагаються виховувати вдумливих, впевнених, самостійних людей, а такі якості цінуються найбільше під час роботи.

Система вищої освіти пройшла перевірку часом, адже засновувалась та реформувалась вона тривалий час, тому її вважають зразковою та беруть собі за приклад.

Мета статті – проаналізувати вищу освіту Великобританії, проінформувати про найвизначніші вузи Великобританії, розширити знання про системи вищої освіти країн зарубіжжя, визначити здобутки та недоліки вищої освіти Британії.

В країні нараховується понад 850 вищих навчальних закладів (43 університети, 159 педагогічних коледжів, 30 політехнічних інститутів) [3, с. 85]. Також в країні є коледжі та інститути, які прирівнюються за своєю вагомістю до університетів. Загалом, в країні 43 університети. До них прирівнюються 5 інших вищих навчальних закладів: *Манчестерський інститут науки і технологій*, *Манчестерська школа бізнесу*, *Королівський коледж мистецтв*, *Лондонська вища школа бізнесу*, *Кренфілдський технологічний інститут* [2, с. 326]. Таким чином, в Англії існує досить багато факультетів. Найпрестижнішим є юридичний факультет, а найменш престижними є технологічний факультет.

В Англії навчання є дуже престижним, а також привілейованим, тому що вступити до будь-якого вищого навчального закладу досить складно. У Великобританії навчання – не право, а рідкісна можливість.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Заяви студентів про вступ до англійського університету або коледжу проходять через Університетську центральну раду по прийому. Правила прийому до будь-якого університету різні, тому що в Англії не існує єдиної системи прийому, але найголовнішою вимогою є освіченість та серйозна підготовка абітурієнта. Перш за все абітурієнти проходять співбесіду, яка допомагає виявити обдарованість майбутнього студента. На співбесіді вирішується кількість вступних екзаменів для майбутнього студента. Їх може бути три, чотири і більше. В Британських університетах досить часто в оцінці знань абітурієнтів важливу роль відіграють співбесіди (так звані інтерв'ю), які проводяться членами педагогічного штату університету або спеціально підготовленими екзаменаторами [1, с. 48]. Співбесіди будуються таким чином, щоб перевірити не рівень знань студентів, а їхню психологічну підготовленість учитися в цьому університеті і на цьому факультеті, вивчаючи той чи інший предмет.

Для прийняття студентів створюється конкурсна комісія. Крім конкурсної комісії призначається особа, яка перевіряє документи студентів, їх особові справи.

Вважається, що англійські університети можна поділити на 8 типів.

До *першого* належать два найстаріших університети не тільки Великобританії, але і світу – Оксфорд і Кембридж, засновані XII і XIIIст. [1, с. 20]. До початку століття інших університетів в Англії не існувало. Особливістю цих університетів є система коледжів. Весь університет діляться на коледжі, які є незалежними один від одного. З самого початку існування коледжі розвивались як автономні заклади, не допускаючи контролю зі сторони центральних органів університету. Сьогодні Університет Кембриджа нараховує 29 коледжів; Університет Оксфорда – 39 коледжів і 5 академічних відділень [1, с. 21].

Так як Оксфорд і Кембрідж є найвпливовішими університетами, то їх назви поєднують в один термін «Оксбрідж», де навчається соціальна еліта.

До *другого типу* належить група старовинних шотландських університетів. Перші із них виникли у XV – XVI ст. – це Аберденський, Глазгівський, Единбурзький та Сент-Ендрюський університети. Всі шотландські університети мають різні традиції і свої «стилі». Різноманітні не лише програми в університетах, але й форми навчання: денна, вечірня, дистанційна [4].

Третій тип включає найбільший університет країни – Лондонський. Він включає в себе декілька десятків шкіл, коледжів, університетів. У ньому широко розвинена система медичної освіти.

Четвертий тип включає у себе дванадцять «червоноцеглинних» університетів (*red-brick*) або міських (*civic*), або «сучасні» (*modern*). Такі університети будували з цеглин, у той час як Кембридж та Оксфорд були збудовані із каменя. Ці університети були створені на базі університетських коледжів, основне місце в яких займали предмети природничо-наукового і технічного циклу [1, с. 23].

Студентський історико-педагогічний альманах

П'ятий тип включає у себе федеральні університети, а саме Уельський та Даремський. Вони були створені у процесі з'єднання декількох шкіл, коледжів та інститутів.

До **шостого типу** належать десять технологічних університетів, які були створені на базі вищих технологічних коледжів. Вісім із них знаходяться в Англії, а два у Шотландії. Вони почали існувати як технологічні коледжі, вони є регіональні по характеру, центральне місце в них відводиться предметам науково-технічного циклу [1, с. 24].

Сьомий тип охоплює Нові університети, в задачу яких входило перекинути місток між науками та мистецтвом (тобто природничо-науковими та гуманітарними предметами) [1, с. 24].

Восьмий тип представляє університети заочного типу, Відкриті. Університети приймають студентів-англійців (починаючи з 21 року), що працюють на виробництві. Для тих хто вступає у Відкритий університет (який почав існувати з 1971р.) формально не потрібно ніяких документів про освіту. Процес навчання будується на широкому використанні матеріалів для заочного навчання, радіо, телебачення і аудіо – візуальних засобів [1, с. 25].

Вступивши до одного із цих університетів, деяким студентам щастить навчатись безкоштовно, а інші навчаються на контрактній формі навчання. Плата за навчання різниться в залежності від університету і факультету. Студенти-іноземці платять вдвічі більше, ніж британці. Студенти окремо платять за навчання, проживання в гуртожитку і харчування. Але ця плата варта того, тому що диплом британських університетів дійсний у всіх державах світу і є досить престижним.

Кожен зі студентів, навіть ті студенти, які навчаються на контрактній формі навчання, може отримати державну премію за свої старання у навчанні або за написання різних статей, творів та есе.

Студент формується як професіонал своєї справи та особистість лише у тісній взаємодії з викладачами та за рахунок довірливих відносини з ними. Фактично в британських університетах існує стійка ієрархія серед викладацького складу. В британських університетах існують наступні посади: професор (*Professor*), рідер (*Reader*) або асистент професора (*Assistant Professor*), старший лектор (*Senior Lecturer*), т'ютор (*Tutor*), лектор (*Lecturer*). Саме високе положення в цій ієрархічній драбині займає *професор*.

Найбільш наближеною особою до студентів є т'ютор. Під час навчання кожен студент має свого т'ютора (в українському розумінні це наставник), який слідкує за успіхами студента, його життям під час перебування в університеті, а також за навчальною практикою. Більшість університетів мають т'юторську систему навчання, під якою розуміють регулярні заняття одного або двох студентів з викладачем-т'ютором протягом усього курсу навчання. Т'юторські заняття проводяться викладачами (але не професорами), аспірантами, а також спеціалістами-практикантами, які не знаходяться у викладацькому штаті університету. Відвідування т'юторського заняття (*a tutorial*) обов'язкове [1, с. 96]. Т'юторська система навчання є в

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

більшості університетів Британії, через те, що це є традиційна система навчання, яка передається з покоління в покоління.

В Британських університетах відводиться значне місце *самостійній роботі* студентів. Вважається, що самостійна діяльність є найголовнішою частиною навчального процесу. Через це одне із головних робочих місць студентів є британські бібліотеки. Кожен факультет має свою бібліотеку, в яких є вся навчальна література необхідна для навчання на цих факультетах. Бібліотеками можуть користуватись викладачі, студенти та випускники цього університету, якщо вони отримують дозвіл від завідуючого бібліотеки. «В кожній бібліотеці існує декілька каталогів: авторський, систематичний та каталог з планом та схемою бібліотеки. Він дає уявлення про структуру бібліотеки, і про те, яка література знаходиться на тих чи інших полицях» [1, с. 108]. Кожному студенту дозволяється брати з бібліотеки не більше 6 книг. Студенту, який навчається на відмінно, дозволяється брати 10 книжок. Така ж сама кількість дозволяється брати аспірантам. Викладачам дозволяється брати не більше 25 книг. В бібліотеках існують досить суворі штрафи за порушення правил користування бібліотекою (якщо ви загубили або пошкодили книгу).

В англійських університетах широко застосовуються різноманітні технічні засоби навчання. Значна роль відводиться роботі з фоно – і фільмотеки. Це розширює можливості викладача подати матеріал більш яскраво та доступно. Предметом особливої турботи аудіовізуальних центрів є лабораторії усного мовлення, які увійшли в систему викладання іноземних мов в університетах.

У зв'язку з тим, що навчальний процес в британських університетах в значній мірі є індивідуальним, роль викладача в навчальному процесі набуває вагомого значення. Вищі навчальні заклади є автономними і самостійно визначають вимоги відносно кадрів. Не існує ніяких законів, що регулюють цю сферу. Кожен університет встановлює свої правила і систему підготовки фахівців певної спеціальності. Наприклад, професійна підготовка майбутніх учителів в університетах Англії здійснюється за паралельною, послідовною та альтернативною моделями.

Паралельна модель навчання зазвичай включає в Англії – три роки повного навчання вчителя і призводить до першого ступеня – бакалавра освіти. Таке навчання забезпечується педагогічним коледжами «загального» профілю (*General Training Colleges*) університетського рівня і коледжами вільних мистецтв.

«Послідовна модель навчання в Англії включає три-чотири роки навчання з предмету (чи предметів) спеціалізації майбутнього вчителя, по закінченні якого він отримує перший ступінь (BED), і подальшого річного професійно-педагогічного навчання, що призводить до отримання другого ступеня – сертифіката про закінчення курсу з освіти після університету (*Postgraduate Certificate in Education - PGCE*)» [4]. Таке навчання забезпечується в технічних педагогічних коледжах (*Colleges for Technical Teachers*), художніх

Студентський історико-педагогічний альманах

педагогічних коледжах (*Art Training Colleges*) й педагогічних відділеннях університетів.

«Альтернативні шляхи отримання статусу кваліфікованого вчителя QTS в Англії включають такі моделі: схему контрактного навчання вчителів; схему ліцензійного навчання вчителів; спеціальну схему навчання вчителів, які пройшли педагогічну підготовку в країнах, що не входять до Європейського товариства; шкільні центри з початкової педагогічної підготовки вчителів» [4].

Коли студенти закінчують університет, то отримують ступінь бакалавр. Існує декілька типів ступеня бакалавра, що присуджуються у Великобританії.

«Чотири основні ступеня – це бакалавр гуманітарних наук BA, бакалавр природничих наук BSc, бакалавр технічних наук EEng, бакалавр права LLB, BM – бакалавр медицини. Назви ступенів у різних університетах інколи різні» [4].

Ступінь бакалавра присуджується після навчання в Англії за спеціалізованими програмами на денному відділенні університету або коледжу. Існують такі навчальні заклади, які надають студентам можливість отримати досвід практичної роботи вже під час навчання.

Ступінь бакалавра є необхідною умовою для продовження навчання на наступному, після ступеневого (*Postgraduate*).

Аспірантський рівень освіти починається після отримання ступеня бакалавра і призводить до отримання ступеня магістра та доктора. «Існують дві великі групи програм, що дозволяють отримати ступінь магістра. Це програми, що орієнтовані на дослідницьку діяльність, і навчальні програми, що орієнтовані на підвищення професійного рівня за однією зі спеціалізацій» [4].

«Для отримання ступеня Магістр Наук в Освіті (*Master of Sciences in Education – MSc*) необхідно закінчити річний курс навчання. Після 8-9 місяців лекцій і семінарів складаються іспити. За результатами іспитів та захисту дипломної роботи обсягом від 15 до 20 тисяч слів присвоюється ступінь магістра» [4].

«Ступінь магістра-дослідника часто називають магістром філософії (*Master of Philosophy*). Щоб отримати цей ступінь, потрібно протягом 1-2 років вести під керівництвом старшого професорсько-викладацького складу самостійну науково-дослідницьку роботу» [4]. Зазвичай студенти не закінчують освіту за цим ступенем, а продовжують свою дослідницьку роботу з метою отримання ступеня доктора.

«Вищим ступенем підготовки в Англії є ступінь Доктора Філософії (*Doctoral or PhD Degree*). Слово "філософія" в назві зовсім не означає, що їх володар – неодмінно філософ, це всього лише данина традиції. В середні століття всі дисципліни, що не належать до медицини, визначалися як філософія» [4].

У Великобританії більшість програм, що спрямовані на отримання ступеня доктора – це дослідницькі проекти за обраною спеціальністю під

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

керівництвом наукового керівника (інколи двох). Ніяких лекцій чи навчальних семінарів ці програми зазвичай не містять. Ступінь доктора присвоюється після успішного захисту дисертації обсягом 1000 тисяч слів.

Отже, освіта Великобританії є досить складним процесом в порівнянні з українською. Студенти Англії спрямовані більше на самостійну роботу, ніж студенти українських університетів. В нашій системі освіти не існує такого поняття як «т'ютор», але це дуже добре мати наставника, який може допомогти, підказати та роз'яснити матеріал. Україна могла б запозичити таку систему освіти, хоча б для першокурсників, яким потрібна «рука допомоги». Британські університети відкривають широкі можливості перед випускниками і дають впевненість у завтрашньому дні.

Список використаних джерел

1. Барбарига А.А., Федорова Н.В. Британские университеты / А.А. Барбарига, Н.В. Федорова. – Москва «Высшая школа», 1979. – 126 с.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : Методичний посібник для студентів магістратури / С.С. Вітвицька. – Житомир : ЖДУ, 2003. – 232 с.
3. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка: Навчальний посібник / А.А. Сбруєва. – Суми: Редакційно-видавничий відділ СДПУ, 1999. – 300 с.
4. Соколова А.В. Структура підготовки майбутніх учителів в університетах Англії та Шотландії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://referatu.net.ua/newreferats/27/183121/?page=1>.

*Мотрюк Яна,
студентка 21 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

Вища освіта Великобританії : етапи розвитку

Метою даної статті є дослідження розвитку вищої освіти у Великобританії. Певні зміни в освітній системі відбулись. Вона стала більш орієнтована на розробку корисних знань. Але незважаючи на це, у британській системі освіти багато пережитків минулого, які як і раніше залишаються. Вища освіта у Великобританії – це система, що включає в себе навчальні заклади різного рівня та якості. Вона складалася історично протягом кількох століть, завжди відображаючи конкретні соціально-історичні потреби виробничої, наукової, культурної, політичної, економічної сфер життєдіяльності суспільства Великобританії. Історія системи вищої освіти Великобританії (як і взагалі у світі) позначена боротьбою двох тенденцій: тенденції до переважання навчальної діяльності над дослідницькою та тенденції до переважання наукової діяльності студентів і викладачів. Ідея університетської освіти, що зародилася в середньовіччі, пройшла шлях від панування теологічної освіти до ідеї спеціалізованого (наприклад, технічного) університету і далі – до ідеї мультиуніверситету. Історію розвитку вищої освіти Великобританії умовно можна поділити на **три етапи** :

Студентський історико-педагогічний альманах

1. Період виникнення так званих «кам'яних» університетів (наприклад, Кембріджа та Оксфорда);
2. Період виникнення так званих «червоно цегляних» університетів (наприклад, Лондонський, Манчестерський, Бірмінгемський та ін.);
3. Період виникнення так званих «скляних» університетів (наприклад, Ноттінгемський, Сассекський та ін.).

Великобританія (об'єднання з Англії, Уельсу й Шотландії) має давню й розвинену систему освіти. Перші школи існували на території Англії ще в часи, коли майже вся вона входила до складу Римської імперії і Лондон із мікроскопічного поселення перетворився на центр ремесла і торгівлі. Надалі система освіти спочатку обслуговувала церкву і керівну адміністрацію країни, а з середньовіччя розвивалася паралельно з економікою країни, задовольняючи її потреби. Засновані на початку XIII ст. університети в Оксфорді й Кембріджі, кожен з яких складається в наш час з декількох коледжів, для навчання еліти, покликаної слугувати Богові й державі, кілька століть репрезентували всю її вищу освіту. Аж до XIX ст. вони залишались єдиними університетами в країні. Жінок в ті часи в університети не приймали. В XV–XVI століттях в Шотландії були відкриті університети Сент-Ендрюса (1411), Глазго (1451), Абердина (1494) і Едінбурга (1583) [6].

Наступні університети з'явилися тільки після 1830 року під тиском суспільних вимог періоду індустріальної революції та нових потреб країни. Та й після цього вища освіта країни була елітарною і охоплювала надто малий відсоток молоді.

Охопивши в XIX ст. всю Британію промислова революція призвела до нестачі кваліфікованих управляючих і адміністраторів. В багатьох промислових містах з'явилися нові університети. В 1836 році був заснований Лондонський університет, в 1851 році – Манчестерський, в 1893 – Уельський, в 1900 – Бірмінгемський, в 1903 – Ліверпульський, в 1909 – Брістольський і в 1926 році – університет в Редінзі. Ці університети стали відомими як «червоно цегельні» (red-brick), оскільки вони в багатьох випадках будувалися із цегли, в той час як древні стіни Оксфорда і Кембріджа були збудовані із каменя.

Істотне розширення вищої освіти настало відразу після перемоги у другій світовій війні, коли за порівняно короткий час кількість університетів подвоїлася, а їхній контингент зріс ще більше. Після 1945 року в країні були відкриті ще кілька нових університетів: в 1948 році Ноттінгемський, в 1949 – Кільський, в 1955 – Екзетерський і в 60-х роках – Сассекський, Варвикський, Кентський, Східноанглійський і Ессекський. До недавнього часу ці університети були відомими як «нові» або «скляні» (glass), оскільки при будівництві і обробці їх сучасних споруд використовувалось багато скла.

У 80-ті роки XX ст. стрімкий прогрес науки й техніки, суттєві соціально-економічні й політичні перетворення, а також динамічні процеси інтеграції Європи змусили європейські країни, зокрема Великобританію, реформувати вищу освіту. В 1992 році 33 політехнічних інститути були оголошені «чартерними» (charter) університетами [8]. В цих інститутах здавна

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

викладалися професійні і технічні дисципліни з присвоєнням їх випускникам учених ступенів і високих професійно-технічних кваліфікацій. Різниця між старими і новими університетами дещо стерлась, але все ще помітна. Нові університети тісно пов'язані з торгівлею і промисловістю і тому будують свої навчальні програми з певним врахуванням інтересів підприємців. Старіші університети стараються не відставати і скріплюють свої зв'язки з місцевими і національними комерційними кругами. І тим не менше старі університети в своїх навчальних програмах все ж концентруються на таких «чисто теоретичних» дисциплінах, як філософія, література і природничі науки

З кінця XIX ст. у Великобританії працювали технічні коледжі, але їхні дипломи вважалися нижчими від академічного стандарту університетів. Лише з 1956 р., зі створенням Національної ради з присудження академічних звань, дипломи закладів технічного сектора вищої освіти підняли до рівня бакалаврських. Майже століття вища освіта Великобританії була взірцем бінарної моделі, для якої притаманний чіткий поділ на університетський та не університетський сектори, проте Акт (Закон) 1992 р. надав технічним інститутам статус університетів, і два сектори злилися в один, хоч відмінності між технічними й рештою університетів залишилися значними. Отож вища школа Великобританії перестала бути бінарною.

Сучасні системи освіти Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії відрізняються певними деталями, але основні їхні структури подібні. Всі університети Великобританії мають високий рівень автономії у визначенні курсів, програм і методів навчання. Загальну патетику у вищій освіті здійснює Міністерство освіти й науки шляхом розподілу матеріальних ресурсів. Посередницькі функції між урядом та університетами покладені на три ради університетських фондів (Англії, Шотландії та Уельсу). До складу цих рад входять представники закладів вищої освіти з регіонів Великобританії, шкіл та ліцеїв, роботодавців. Таке широке представництво дає змогу поєднати інтереси держави й вищих шкіл, досить об'єктивно оцінюючи останні. Для цього з 1996 р. розширюється число критеріїв, за якими має визначатися якість навчальних послуг і рівень закладу. Консультативним органом в оцінюванні є комітет ректорів, який з 1992 р. перейменований на Комітет з якості вищої освіти.

1993 р. у Великобританії було майже 440 внесених у довідники вищих закладів освіти (ВЗО): 76 університетів, 48 інститутів, 30 вищих шкіл, 3 академії, 4 навчальних центри та коледжі різного типу, серед яких чимало гігантів із багатьма тисячами студентів і карликів з кількома викладачами і десятком-другим студентів. Для того щоб ВЗО міг (за бажання) додати до своєї назви слово «університет», він повинен виконати вимогу Закону 1992 р. і мати не менше 4000 студентів, з них понад 3000 – на денному навчанні за програмами університетського рівня.

Науково-технічний прогрес у будь-якій країні залежить від рівня підготовки спеціалістів. Для цього потрібна відповідна система технічної освіти. У цьому відношенні досягнення Британської вищої школи в

Студентський історико-педагогічний альманах

функціональних технічних рішеннях, в організації навчального процесу, його комп'ютеризації, підготовці кваліфікованих технічних кадрів привертають увагу науковців.

Традиційну основу британської системи вищої освіти становлять університети, політехнічні навчальні заклади та коледжі.

Якщо в більшості країн сектор вищої технічної освіти характеризується певною кількістю відповідних навчальних закладів, то у Великобританії головним показником є наявність у даних навчальних закладах курсових програм.

Нині в країні існує 89 університетів і 70 інших закладів вищої освіти, у тому числі коледжі для підготовки вчителів, технічні та інші коледжі. Закінчивши університет, випускник одержує ступінь або свідоцтво про здобуту професію. Слід зазначити, що британські кваліфікації визнаються всіма як найкращі в світі. Їх можна здобути на всіх рівнях – від базового до найбільш просунутого, і з усіх дисциплін (спеціальностей). Професійні кваліфікації встановлюють, як правило, певні асоціації (ради) за дуже жорсткими вимогами. Для їх виконання випускникам університетів необхідні роки праці й самостійного вдосконалення. У Великобританії, як і в інших західноєвропейських країнах, найпоширенішими вважаються такі кваліфікації: бакалавр (Bachelor), магістр (Master), доктор філософії (Doctor of Philosophy). Більшість студентів у Великобританії обирають курсові програми, що дають змогу здобути першу кваліфікацію. Ступінь бакалавра надається після трьох-чотирьох років навчання на денному відділенні університету, коледжу чи інституту. Він дає змогу зайняти хорошу посаду в середній інженерно-технічній ланці або середньому керівному складі державної організації, приватної компанії чи заснувати приватну практику. У деяких сферах ступінь бакалавра є вищим рівнем і не потребує продовження освіти. Але для більшості спеціальностей освіта може бути продовжена до здобуття ступеня магістра чи навіть доктора наук.

Видатну роль в сучасній вищій освіті Великобританії відіграє Відкритий університет, що став зразком наслідування в усьому світі. Його створення (1969 р.) пов'язується з ім'ям відомого лейбористського діяча Гарольда Вільсона. Доступ до навчання (переважно заочного і рекордно різноманітного щодо засобів і методик) вільний. Тому кожен може обрати для себе одну з сотень програм нижчого чи університетського рівня.

Процес реформування вищої освіти у Великобританії носить логічний, послідовний, поміркований, поступовий характер. Його основними особливостями виступають: спрямованість на інтеграцію в європейський освітній простір (участь у Болонському процесі); спрямованість на впровадження сучасних інформаційних технологій навчання (розвиток дистанційної освіти); намагання зберегти баланс між інноваціями та традиціями.

Список використаних джерел

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України / А.М. Алексюк. – К., 1998. – С. 315–327.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

2. Бідюк Н. Підготовка бакалаврів технічного профілю в університетах Великобританії / Н. Бідюк // Шлях освіти. – 2000. – №2. – С. 22 –24.
3. Долженко О. Вестник Высшей школы. Alma mater вказати рік видання і сторінки
4. Ключковський Є. Європейська єдність і європейська освіта / Є. Ключковський // СІЧ. – 2003. – №10. – С. 7 –12.
5. Корсак К.В. Світова вища освіта / К.В. Корчак. – К., 1997. – С. 14 – 45.
6. Корсак К.В. Великобританія: система освіти і підготовки наукових кадрів / К.В. Корчак // Науковий світ. – 1999. – №4 – С.8 – 11.

*Стельмащук Наталія,
студентка 24 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Вищі навчальні заклади Великобританії

Великобританія (об'єднання з Англії, Уельсу й Шотландії) має давню й розвинену систему освіти. Перші школи існували на території Англії ще в часи, коли майже вся вона входила до складу Римської імперії і Лондон із мікроскопічного поселення перетворився на центр ремесла і торгівлі. Надалі система освіти спочатку обслуговувала церкву і керівну адміністрацію країни, а з середньовіччя розвивалася паралельно з економікою країни, задовольняючи її потреби.

Система вищої освіти в Англії – одна з найстаріших в Європі. Оксфордський і Кембриджський університети функціонують з початку XIII ст. Проте до початку XX ст. ця система була представлена десятком університетів з дуже невеликою кількістю студентів [5]. Засновані на початку XIII ст. університети в Оксфорді й Кембриджі, кожен з яких складається в наш час з декількох коледжів, для навчання еліти, покликаної слугувати Богові й державі, кілька століть репрезентували всю її вищу освіту. Аж до XIX ст. вони залишались єдиними університетами в країні. Жінок в ті часи в університети не приймали. В XV – XVI ст. в Шотландії були відкриті університети Сент-Ендрюса (1411), Глазго (1451), Абердина (1494) і Едінбурга (1583).

Наступні університети з'явилися тільки після 1830 року під тиском суспільних вимог періоду індустріальної революції та нових потреб країни. Та й після цього вища освіта країни була елітарною і охоплювала надто малий відсоток молоді.

Охопивши в XIX ст. всю Британію, промислова революція породила проблему нестачі кваліфікованих управляючих і адміністраторів. В багатьох промислових містах з'явилися нові університети. В 1836 році був заснований Лондонський університет, в 1851 році – Манчестерський, в 1893 – Уельський, в 1900 – Бірмінгемський, в 1903 – Ліверпульський, в 1909 – Брістольський і в 1926 році – університет в Редінзі. Ці університети стали відомими як «червоно цегельні» (red-brick), оскільки вони в багатьох випадках будувалися

Студентський історико-педагогічний альманах

із цегли, в той час як древні стіни Оксфорда і Кембриджа були збудовані із каменя [3].

Вищі навчальні заклади Великобританії неофіційно, проте досить чітко диференційовані за своїм престижем, який визначає вимоги до вступників і витрати на навчання. Найбільш престижні – найстаріші університети (Оксфордський і Кембриджський). Вони являють собою федерацію коледжів (нараховують приблизно 11 тис. студентів). Найкрупнішим англійським університетом є Лондонський (40 тис. студентів); загалом же в країні 42 університети. До них прирівнюються 5 інших вищих навчальних закладів: Манчестерський інститут науки і технології, Манчестерська школа бізнесу, Королівський коледж мистецтв, Лондонська вища школа бізнесу, Кренфілдський технологічний інститут. У кількісному складі університети займають невелику частку системи вищої освіти Англії.

Скоро, однак, вслід за цими «новими» університетами появилася велика кількість ще новіших. В 1992 році 33 политехнічних інститути були оголошені «чартерними» (charter) університетами [4]. В цих інститутах здавна викладалися професійні і технічні дисципліни з присвоєнням їх випускникам учених ступенів і високих професійно-технічних кваліфікацій. Різниця між старими и новими університетами дещо стерлась, але все ще помітна. Нові університети тісно пов'язані з торгівлею і промисловістю і тому будують свої навчальні програми з певним врахуванням інтересів підприємців. Старіші університети стараються не відставати і скріплюють свої зв'язки з місцевими і національними комерційними кругами. І тим не менше старі університети в своїх навчальних програмах все ж концентруються на таких «чисто теоретичних» дисциплінах, як філософія, література і природничі науки.

На відміну від американської системи вищої освіти, що закріпила пріоритет дослідницьких університетів, перевагу досліджень над навчанням, традиції і міцність британських університетів, особливо Оксфорда і Кембриджа, забезпечуються рівнем навчання. У Великобританії університетська освіта зберегла елітну спрямованість; можливість отримати освіту розглядається швидше як привілей, аніж право. Громадянські та технологічні університети, створені на базі технологічних коледжів займають у Англії менш престижне місце [5].

З кінця XIX ст. у Великобританії працювали технічні коледжі, але їхні дипломи вважалися нижчими від академічного стандарту університетів. Лише з 1956 р., зі створенням Національної ради з присудження академічних звань, дипломи закладів технічного сектора вищої освіти підняли до рівня бакалаврських. Майже століття вища освіта Великобританії була взірцем бінарної моделі, для якої притаманний чіткий поділ на університетський та не університетський сектори, проте Акт (Закон) 1992 р. надав технічним інститутам статус університетів, і два сектори злилися в один, хоч відмінності між технічними й рештою університетів залишилися значними [3].

Англійські університети завдяки багатовіковій традиції зберегли (теоретично) незалежність від виконавчої влади і підпорядковані лише

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

парламентові. Університет очолює канцлер, призначений для церемоній. Так, наприклад, канцлером Королівського університету в Белфасті у 70-х роках була королева Єлизавета II. Фактично головою університету є віце-канцлер, який спирається у своїй діяльності на університетські суди, раду, сенат. Формально суд є вищим органом, однак на практиці його функції обмежені. Рада займається фінансовими справами, сенат відповідає за академічні. Університетські коледжі в межах університетів мають певну долю самоврядування. Проте університетська автономія обмежена фактично повною фінансовою залежністю університетів від урядових асигнувань, оскільки лише незначну частину їх бюджету складає частка прибутків від наукової роботи і платні за навчання.

Сучасні системи освіти Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії відрізняються певними деталями, але основні їхні структури подібні. Всі університети Великобританії мають високий рівень автономії у визначенні курсів, програм і методів навчання. Загальну патетику у вищій освіті здійснює Міністерство освіти й науки шляхом розподілу матеріальних ресурсів. Посередницькі функції між урядом та університетами покладені на три ради університетських фондів (Англії, Шотландії та Уельсу). До складу цих рад входять представники закладів вищої освіти з регіонів Великобританії, шкіл та ліцеїв, роботодавців. Таке широке представництво дає змогу поєднати інтереси держави й вищих шкіл, досить об'єктивно оцінюючи останні. Для цього з 1996 р. розширюється число критеріїв, за якими має визначатися якість навчальних послуг і рівень закладу. Консультативним органом в оцінюванні є комітет ректорів, який з 1992 р. перейменований на Комітет з якості вищої освіти.

1993 р. у Великобританії було майже 440 внесених у довідники вищих закладів освіти (ВЗО): 76 університетів, 48 інститутів, 30 вищих шкіл, 3 академії, 4 навчальних центри та коледжі різного типу, серед яких чимало гігантів із багатьма тисячами студентів і карликів з кількома викладачами і десятком-другим студентів. Для того щоб ВЗО міг (за бажання) додати до своєї назви слово «університет», він повинен виконати вимогу Закону 1992 р. і мати не менше 4000 студентів, з них понад 3000 – на денному навчанні за програмами університетського рівня [3].

Нині в країні існує 89 університетів і 70 інших закладів вищої освіти, у тому числі коледжі для підготовки вчителів, технічні та інші коледжі. Закінчивши університет, випускник одержує ступінь або свідоцтво про здобуту професію. Слід зазначити, що британські кваліфікації визнаються всіма як найкращі в світі. Їх можна здобути на всіх рівнях – від базового до найбільш просунутого, і з усіх дисциплін (спеціальностей) [2]. Професійні кваліфікації встановлюють, як правило, певні асоціації (ради) за дуже жорсткими вимогами. Для їх виконання випускникам університетів необхідні роки праці й самостійного вдосконалення. У Великобританії, як і в інших західноєвропейських країнах, найпоширенішими вважаються такі кваліфікації: бакалавр (Bachelor), магістр (Master), доктор філософії (Doctor

of Philosophy). Більшість студентів у Великобританії обирають курсові програми, що дають змогу здобути першу кваліфікацію.

Видатну роль в сучасній вищій освіті Великобританії відіграє Відкритий університет, що став зразком наслідування в усьому світі. Його створення (1969 р.) пов'язується з ім'ям відомого лейбористського діяча Гарольда Вільсона. Доступ до навчання (переважно заочного і рекордно різноманітного щодо засобів і методик) вільний. Тому кожен може обрати для себе одну з сотень програм нижчого чи університетського рівня [1].

Таким чином, вища освіта Великобританії є дуже привабливою і відкритою для всіх громадян Великобританії та Євросоюзу (і не тільки для них). Маючи давні добрі традиції навчання і виховання молоді ВНЗ Великобританії користуються великим авторитетом.

Список використаних джерел

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України / А.М. Алексюк. – К., 1998. – С. 315-327.
2. Бідюк Н. Підготовка бакалаврів технічного профілю в університетах Великобританії / Н. Бідюк // Шлях освіти. – 2000. – №2 – С. 22 -24.
3. Корсак К.В. Великобританія: система освіти і підготовки наукових кадрів / К.В. Корсак // Науковий світ. – 1999. –№4 – С.8 – 11.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://po/test1.ru/article/1_velikobritania.shtml
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://psi-help.com/pdruchnik-z-psixologchno-pedagogki/33-metodichnij-posbnik/282-sistema-vishho-osvti-u-velikobritan.html>

Унгурян Валентина,

студентка 43 групи природничого факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Розвиток вищої освіти у Великій Британії

Для того, щоб мати більш чітке уявлення про ті зміни, які повинні відбутися в Європі у відповідності до Болонського процесу, розглянемо систему вищої освіти Великобританії, яка існувала до підписання конвенції та після неї.

Вивчення розвитку вищої освіти в Великій Британії є важливим та актуальним завданням, адже наша країна прагне вдосконалювати власну систему вищої освіти подібно європейській. У вищих навчальних закладах Об'єднаного Королівства вже давно використовується Болонська система освіти, в Українських ВНЗ вона тільки впроваджується та практикується, звичайно з певним успіхом. Переваги та недоліки освіти в прогресивних країнах Європи, в числі яких і Великобританія, допоможуть нашим освітянам покращити власну систему освіти, знайти «підводне каміння» та ліквідувати його.

Мета статті – аналіз розвитку вищої освіти в Великій Британії.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Великобританія (об'єднання з Англії, Уельсу й Шотландії) має давню й розвинену систему освіти. Перші школи існували на території Англії ще в часи, коли майже вся вона входила до складу Римської імперії і Лондон із мікроскопічного поселення перетворився на центр ремесла і торгівлі. Надалі система освіти спочатку обслуговувала церкву і керівну адміністрацію країни, а з середньовіччя розвивалася паралельно з економікою країни, задовольняючи її потреби. Засновані на початку XIII ст. університети в Оксфорді й Кембриджі, кожен з яких складається в наш час з декількох коледжів для навчання еліти, покликаної слугувати Богові й державі, кілька століть репрезентували всю її вищу освіту. Аж до XIX ст. вони залишались єдиними університетами в країні [3].

Жінок в ті часи в університети не приймали. В XV – XVI ст. в Шотландії були відкриті університети Сент-Ендрюса (1411), Глазго (1451), Абердина (1494) і Едінбурга (1583) [2].

Промислова революція, яка в XIX ст. охопила всю Британію породила проблему нестачі кваліфікованих управляючих і адміністраторів. В багатьох промислових містах з'явилися нові університети. В 1836 році був заснований Лондонський університет, в 1851 році – Манчестерський, в 1893 – Уельський, в 1900 – Бірмінгемський, в 1903 – Ліверпульський, в 1909 – Брістольський і в 1926 році – університет в Редінзі. Ці університети стали відомими як «червоно цегельні» (red-brick), оскільки вони в багатьох випадках будувалися із цегли, в той час як древні стіни Оксфорда і Кембриджа були збудовані із каменя.

Істотне розширення вищої освіти настало відразу після перемоги у Другій Світовій війні, коли за порівняно короткий час кількість університетів подвоїлася, а їхній контингент зріс ще більше. Після 1945 року в країні були відкриті ще декілька нових університетів: в 1948 році Ноттингемський, в 1949 – Кільський, в 1955 – Екзетерський і в 60-х роках – Сассекський, Варвикський, Кентський, Східноанглійський і Есекський.

У сучасній системі вищої освіти у Великобританії основу становлять університети, політехнічні навчальні заклади та коледжі. Нині в країні існує 89 університетів та 70 інших закладів вищої освіти, в тому числі коледжі для підготовки вчителів, технічні і інші коледжі. Закінчивши університет випускник одержує ступінь або свідоцтво про здобуту професію. Слід зазначити, що британські кваліфікації визнаються як найкращі в світі. Видатну роль в сучасній вищій освіті Великобританії відіграє Відкритий університет, що став зразком наслідування у всьому світі. Доступ до навчання у ньому вільний, тому кожен може обрати для себе одну з сотень програм нижчого чи університетського рівня.

Право вступу до ВНЗ без іспитів надає атестат про загальну освіту підвищеного рівня (скорочено «A level»). Три університети: Оксфордський, Кембриджський та Дюркгемський проводять для абітурієнтів конкурсні вступні екзамени. Після завершення навчання першого рівня студент може продовжити освіту для отримання вищої кваліфікації, яка часто називається «магістр». Отримання цього диплома відкриває шлях до ступенів

Студентський історико-педагогічний альманах

докторського рівня з присвоєнням звання «доктор філософії», рідше «магістр філософії» [1].

На відміну від українських, британські дипломи мають переважно академічне наповнення, надаючи право продовжувати навчання і виконувати певні професійні обов'язки на невисокому рівні. Згідно з прийнятою системою кожний вуз у Великобританії має автономне право визначати зміст і обсяг інженерної підготовки бакалаврів, методи навчання, правила вступу до вузу, надання академічних ступенів з урахуванням традицій, досвіду, структури студентського та професорсько-викладацького складу й інших показників.

У Великобританії, як і в більшості країн західноєвропейського простору, не існує жодних затверджених урядом правил, що охоплюють фахові чи професійні кваліфікації. Законодавство існує лише в галузі наукових ступенів. Визнання професійних кваліфікацій здійснюється, як правило, певними асоціаціями, що встановлюють (для більшості регульованих фахів) дуже жорсткі вимоги. Для їх виконання випускникам університетів необхідні роки праці й самостійного вдосконалення [1].

Найвища академічна кваліфікація в країні – докторська. Доктор має два рівні. Перший докторський ступінь – доктор філософії (PhD чи DPhil) [2].

Другим докторським ступенем у Великобританії є «вищий докторат» (Higher Doctorate), який присуджується на відзнаку значного внеску науковця у певну царину досліджень на підставі його опублікованих праць.

У Великобританії немає встановлених правових норм щодо визнання закордонних дипломів і кваліфікацій. Академічні дипломи розглядаються у ВЗО суто індивідуально, а у випадку вимоги професійного визнання оцінку і перевірку ведуть визнані професійні асоціації, які мають право надати дозвіл на регульовану діяльність.

Болонський процес почався 25 травня 1998 року, коли Великобританія, Німеччина, Італія і Франція прийняли в Болоньї спільну декларацію. Сьогодні в процесі беруть участь уже 40 країн.

У Великобританії, наприклад, визначально система вищої освіти дворівнева, на бакалавра учать 3 роки, але там загальна школа – 13 років. Однак і в Англії, і в Шотландії, і в Північній Ірландії програми, які дають людині реальний доступ до посади інженера, передбачають 4-річне навчання у вузі. Поступити в університет або заклад, який має відповідну акредитацію можна, пред'явивши сертифікат про здачу екзаменів з двох або трьох предметів навчального курсу середньої школи просунутого рівня. При випуску можна отримати диплом про професійну кваліфікацію і вчену ступінь [2].

Очевидним достоїнством освітньої системи Великобританії є її виняткова гнучкість. Серед різноманітних навчальних курсів завжди знайдеться той, який найбільше підходить саме вам.

Таким чином, можна стверджувати, що вища освіта в Великій Британії розвивається в кращих Європейських традиціях. Болонська система внесла позитивні корективи і тепер вища освіта Англії є однією з кращих в світі.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Вона характеризується винятковою гнучкістю та можливістю вибору курсів та професій. Випускники університетів вважаються висококваліфікованими спеціалістами, а дипломи мають вагому цінність в країнах Європи та поза її межами.

Список використаних джерел

1. Бідюк Н. Підготовка бакалаврів технічного профілю в університетах Великобританії / Н.Бідюк // Шлях освіти. – 2000. – №2 – С. 22 – 24.
2. Корсак К.В. Великобританія: система освіти і підготовки наукових кадрів / К.В Корсак. – Науковий світ. – 1999. – №4 – С.8 – 11.
3. Корсак К.В. Світова вища освіта / К.В Корсак. – К., 1997 – С.14 – 45.

Козел Аліна,

студентка 22 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук,

професор О.Є. Антонова

Розвиток вищої освіти Великобританії

Загальновідомо, що система вищої освіти в Великобританії – одна з найстаріших в Європі. Оксфордський і Кембріджський університети функціонують з початку XIII ст. Проте до початку XX ст. ця система була представлена десятком університетів з дуже невеликою кількістю студентів. У XX ст. були відкриті близько 30 університетів і майже 800 вищих навчальних закладів інших типів (коледжів, технологічних інститутів, політехнічних інститутів, педагогічних коледжів, що діють і нині) з платним навчанням. Вивченням окремих аспектів розвитку вищої освіти у Великобританії займалися такі вчені як А.Барбарига, В.Капранова, А.Саргсян, Б.Шуневич.

Метою даної статті є дослідження процесу розвитку вищої освіти в Великобританії та виявлення його результату.

Протягом багатьох століть вищими навчальними закладами у Великобританії вважалися університети, тому що тільки тут студенти могли здобути освіту, яка давала право на науковий ступінь. Тому до середини XIX ст. вища освіта у Великобританії була представлена виключно університетами. В країні на той час налічувалось сімнадцять університетів. В перші післявоєнні роки став відчуватися гострий дефіцит висококваліфікованих кадрів. Уряд країни шукав вихід з кризи вищої школи. З 1952 – 1957 рр. чотири університетські коледжі набули статусів університетів. За період з 1958 по 1961 роки уряд Великобританії прийняв пропозиції Університетського фінансового комітету, в сфері дії якого знаходяться всі університети країни, відкрити сім нових університетів. Аналіз літератури свідчить, що у 1961 р. частка осіб з вищою освітою становила всього 5 % від загальної кількості активного населення Великобританії, 87 % осіб вищого управлінського складу великих підприємств не мали вищої освіти. Університетський сектор був не в змозі реагувати на ситуацію, що склалася [5, с. 220].

Студентський історико-педагогічний альманах

Для вирішення ситуації в 1961 році була створена комісія, яку призначив уряд з метою дати оцінку стану вищої освіти в країні і надати уряду рекомендації щодо принципів, на яких повинен базуватися її подальший розвиток. Лорд Л. Роббінс очолив комісію і в 1963 році була опублікована доповідь про стан вищої освіти в країні, про перспективи та план її подальшого розвитку. Комісія сформулювала цілі вищої освіти, а саме: підготовку не тільки спеціаліста, а культурної людини, тобто окрім надання спеціальних знань вища освіта повинна формувати широкий світогляд; забезпечення балансу між дослідженням та навчанням; розповсюдження вищими навчальними закладами культури та норм цивілізованого суспільства у соціум. Доповідь Л. Роббінса містила 178 рекомендацій, які мали на меті такі зміни в плані подальшого розвитку університетської освіти у Великобританії: розширення вищої освіти шляхом створення нових університетів; збільшення кількості університетських місць до 1973 – 1974 навчального року до 219 тисяч осіб, а до 1980 року – до 350 тисяч; розширення багатьох з існуючих університетів з 8 до 10 тисяч місць; створення шести нових університетів; упровадження бінарної системи вищої освіти; збільшення терміну навчання для набуття першого академічного ступеня до чотирьох років і забезпечення дослідницької підготовки; представлення університетського статусу 10 регіональним вищим технологічним коледжам; розвивати альтернативні канали здобуття вищої освіти; підвищити статус коледжів з підготовки вчителів, запровадити ступінь бакалавра освіти [2, с. 222]. Доповідь комісії Л. Роббінса містила заяву про необхідність зробити вищу освіту доступною для всіх, хто відповідає вимогам до вступників в університет. У цьому полягає велике прогресивне значення доповіді. Вона показала, що система вищої освіти Великобританії стояла на порозі кризи і була в той час не в змозі задовольнити потреби населення країни у вищій освіті [1, с. 127].

Урядом Великої Британії були ужиті такі заходи щодо реалізації рекомендацій комісії Л.Роббінса: відкриття нових університетів, подвоєння чисельності студентів; поява 10 технологічних університетів, створення Відкритого університету (1969 р.); відкриття 30 професійно-орієнтованих політехнічних коледжів, розрахованих на задоволення потреб місцевої економіки; встановлення терміну навчання на набуття ступеня бакалавра – 4 роки та завершення першого циклу навчання робото-дослідного характеру; підготовка педагогічних кадрів почала проводитись у стінах університету, до складу яких було приєднано педагогічний факультет; запроваджено ступінь бакалавра освіти; виділення урядом 650 млн. фунтів стерлінгів на реалізацію рекомендацій комітету.

З періодом роботи комісії Л.Роббінса збігся процес створення у Великобританії нових університетів. Вісім з них знаходились в Англії. У 1964 році був створений Стерлінгівський університет, на базі Глазгського комерційного коледжу та Глазгського королівського коледжу точних наук татехнології був створений перший британський університет нового типу, технологічний – Стратклайдський. Відбувалися й інші зміни: збільшувалась

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

кількість студентів в середині університетів, зростала кількість студентів Оксфордського та Кембриджського університетів у результаті створення при них коледжів; відбувалося відторгнення університетських коледжів від університетів і перетворення їх в самостійні університети.

У 1966-1967 роках в Англії декілька вищих технологічних коледжів набули університетського статусу і створили групу так званих технологічних університетів. За період 60-70-х років кількість студентів університетів більш ніж подвоїлась кількість університетів збільшилась до 45. Таким чином, наприкінці 60-х – на початку 70-х років у Великобританії формується бінарна система вищої освіти, представлена, з одного боку, університетами, з іншого – політехнічними закладами й іншими навчальними закладами суспільного сектора вищої освіти.

Треба зауважити, що класичні університети є вельми проблематичними для масової освіти з низки причин: вони дуже дорого коштують, тому що основний робочий час професорсько-викладацького складу призначений для дослідної роботи; вимоги до студентів є дуже високими, а головне жорсткими: студент повинен витрачати весь свій час на навчання; психологічна атмосфера в таких університетах не відповідає завданням інтеграції в університетське життя та залученню до вищої освіти людей зрізних прошарків суспільства з різною біографією і різним рівнем підготовки [4, с. 220].

Сьогодні ж спостерігається значне зростання ролі студентів у житті вищої школи Великобританії, зокрема в оцінці її якості. Нинішній студент дуже відрізняється від того, яким він був ще років 20 тому. Він вже не обов'язково 18-річний випускник школи, а часто дорослий і зрілий громадянин, який здобуває вищу освіту заочно чи дистанційно, за трьох чи двохрічною програмою; він сам вибирає навчальну програму, проходить її відразу чи з перервою, в одному або в кількох вузах світу. Є немало і таких студентів, які з міркувань ощадливості залишаються в рідному місті, щоб працювати і вчитись одночасно. Результатом такого розмаїття варіантів здобування вищої освіти є зростаюча потреба в об'єктивній інформації щодо якісних показників навчальних закладів та навчальних програм, де б обов'язково врахованою була думка студента. У Великобританії більшість студентів отримують від держави і місцевих органів допомогу. Всі вузи країни державні. Основною одиницею системи вищої освіти є коледж (самостійний вищий навчальний заклад чи частина університету), поділений на факультети і кафедри. Традиції і міцність британських університетів, особливо Оксфорда і Кембриджа, забезпечуються рівнем навчання. У Великобританії університетська освіта зберегла елітну спрямованість; можливість отримати освіту розглядається швидше як привілей, аніж право. Громадянські та технологічні університети, створені на базі технологічних коледжів займають у країні менш престижне місце. Створені за ініціативою підприємців, вони пропонують програми і курси навчання відповідно до інтересів промисловості та бізнесу.

Студентський історико-педагогічний альманах

Типовий строк навчання в англійських вищих навчальних закладах, за невеликим виключенням, складає три роки, – як в університетах, так і в спеціалізованих коледжах. Тривалість навчального року, завантаженість аудиторними заняттями (не більше 16 годин в тиждень); так само дозволене вільне відвідування лекцій. Не проводиться виробнича практика; малою є частка дисциплін для вивчення за вибором [3, с. 32-38]. Основними видами занять залишаються лекції і семінари. Останнім часом у процесі навчання частіше застосовуються технічні засоби, рольові ігри, мікрОВикладання й ін. Традиційно важливими є заняття студентів з персонально закріпленими за ними викладачами (тьюторами). Такі заняття створюють міцний контакт між студентами й викладачами. Викладач виступає не тільки передавачем знань, але й вчить свого підопічного самостійно діяти і мислити.

Отже, на основі вище сказаного можна зробити висновок про те, що процес розвитку вищої освіти в Великобританії йшов шляхом створення бінарної системи вищої освіти, представленої, з одного боку, університетами, з іншого – політехнічними закладами й іншими навчальними закладами суспільного сектора вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Барбарига А.А. Британские университеты :учебное пособие для ин-тов по спец. «Иностр. яз.» / А.А. Барбарига, Н.В. Федорова. – М. : Высш. шк., 1979. – 127 с.
2. Капранова В. А. Сравнительная педагогика. Школа и образование за рубежом : учеб.пособие / В. С. Капранова. – Мн. : Новое знание, 2004. – 222с.
3. Кісіль М. В. Система зовнішньої оцінки якості вищої освіти в Англії // Нова парадигма: Журнал наукових праць / Гол. ред. В.П. Бех. – Вип. 53. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – С. 32-38.]
4. Либин-Леван В.А. Теория и практика дистанционного образования Открытый Университет Израиля): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Либин-Леван Виктория Анатольевна. . – М.,1998. – 220 с.
5. Саргсян А. Л. Реформування системи вищої освіти Великобританії в кінці ХХ – на початку ХХІ століття : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Саргсян А. Л. – Луганськ, 2009. – 220 с.

*Соловійова Оксана,
студентка 23 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Система вищої освіти Великої Британії

Система освіти у Великої Британії дуже гнучка і надає широкий спектр професійних кваліфікацій і методів їх отримання. У країні нараховується понад 850 вищих навчальних закладів (43 університети, 159 педагогічних коледжів, 30 політехнічних інститутів тощо). Всі вони державні. Найпрестижнішими серед університетів є Оксфорд (1117) та Кембридж

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

(1209), які разом іноді називають Оксбридж. 65% їх студентів є випускниками паблік скулз.

Британські університети підтримують дуже тісні зв'язки з промисловістю та комерційними структурами. Університети є незалежними самокерованими структурами. У Великобританії університетська освіта зберегла елітну спрямованість; можливість отримати освіту розглядається швидше як привілей, аніж право.

Мета статті – ознайомитись з системою вищої освіти у Великобританії; дізнатись про організацію навчання та форми роботи в університетах. Розглянути системи навчання в університетах Великої Британії. Дізнатися про види учбових закладів. Розглянути ступені кваліфікацій.

В англійських ВНЗ немає єдиних правил прийому, вони різні. Проте, це більше залежить від вступника до вищого навчального закладу, від його підготовки, від показників у свідоцтві про освіту. Отримавши середню освіту, абітурієнт проходить співбесіду і тільки тоді вирішується, чи складатиме він екзамени з 3-4 предметів. Співбесіда має виявити обдарованість і мотивації майбутнього студента, а також його соціальних облік (систему ціннісних орієнтацій) [1].

Сучасний розвиток англійської освітньої системи визначається Законом про реформу освіти 1998 р. На відміну від континентальної Європи він традиційно визначається філософією есенціалізму, згідно з якою метою освіти є передача основних (essential) знань та навичок. Отже, навчальні заклади повинні зосередитись на найважливішому, не відволікаючись на другорядне.

Англійські університети завдяки багатовіковій традиції зберегли (теоретично) незалежність від виконавчої влади і підпорядковані лише парламентам. Університет очолює канцлер, призначений для церемоній. Так, наприклад, канцлером Королівського університету в Белфасті у 70-их роках була королева Єлизавета II. Фактично головою університету є віце-канцлер, який спирається у своїй діяльності на університетські суди, раду, сенат [1].

Курси вищої освіти пропонують учбові заклади *чотирьох типів*:

1. Університети, відкриті університети та коледжі (Open Universities and Colleges), які працюють за допомогою радіо і телебачення, методом кореспонденції і електронної пошти. Перед екзаменаційними сесіями студенти відвідують семінари, де мають можливість безпосередньо спілкуватися з викладачами, що працюють з неповною зайнятістю (part-time).

2. Учбові заклади вищої освіти (наприклад, педагогічні коледжі, медичні школи) і коледжі подальшого навчання.

3. Коледжі мистецтва і культури. Більшість університетів організовані за факультетами, які поділяються на департаменти. Галузі навчання часто відносяться до прикладної науки, промисловості і комерційних структур. Більшість з цих технологічних і професійно направлених установ пропонує курси неповного навчання (part-time). На додаток до технічної і професійної

підготовки вони також пропонують курси з соціальних та гуманітарних наук.

4. Інститути і коледжі вищої освіти, більшість з яких є результатом злиття колишніх коледжів з підготовки вчителів та інших коледжів, пропонують широкий спектр курсів високого рівня, що надають можливість отримати технічні та професійні кваліфікації. Вища освіта в цих установах затверджується Відкритим університетом або довколишнім університетом як високопрофесійною установою [2, с.82-88].

Навчальний рік поділяється на 3 триместри. В університетах склалися дві системи навчання: основу першої складають лекції. Тьюторські заняття, семінари і групові заняття виконують додаткові функції. Ядро другої складають тьюторські заняття, а лекції і семінари є додатковими формами навчання.

Суттєве місце в англійській системі вищої освіти завжди займали заняття із застосуванням диспутів, дискусій, оскільки такі заняття сприяють виробітку у студентів умінь висловлювати і аргументувати свою думку, слухати інших, виступати у ролі критика.

Одним з найбільш цінних елементів англійської методики навчання педагоги вважають тьюторський метод, який передбачає регулярні заняття 1-2 студентів з викладачем-тьютором протягом усього навчального курсу. Тьюторські заняття проводяться з викладачами (але не з професорами), аспірантами, спеціалістами-практиками. Їх відвідування є обов'язковим. Кожного студента офіційно прикріплюють до тьютора, який тримає у полі зору успішність студента, формування його особистості як спеціаліста.

Велика увага приділяється в британських університетах самостійній роботі студента. Вона спеціально планується і розглядається як справа надзвичайно важлива. Серед форм самостійної роботи домінує робота в бібліотеках, які відкриті і в канікулярний час. Взагалі канікули вважаються тут часом, призначеним не стільки для відпочинку студентів, скільки для опрацювання літератури, написання рефератів. Деякі університети вимагають здати такі реферати за два тижні до закінчення канікул.

Кваліфікації у вищих учбових закладах діляться на три ступені, які, залежно від тривалості і глибини спеціалізації за конкретною галуззю навчання, ведуть до привласнення кваліфікацій.

1. *Перший ступінь* – це поглиблене вивчення одного або більш предметів або галузей навчання. Вона триває від 3 до 4 років (залежно від вибраної спеціальності) і веде до отримання First degree або Bachelor degree.

2. *Другий ступінь* (Diploma of higher education) є продовженням першого і є ще більш поглибленим вивченням певного предмету або його частини. Навчання триває 9-12 місяців, і після його закінчення студенти отримують сертифікати або дипломи (postgraduate certificates and diplomas).

3. *Третій ступінь* – це навчання в аспірантурі [2].

Висновок, отже система освіти у Великій Британії дуже гнучка і надає широкий спектр професійних кваліфікацій, вища освіта у Великій Британії є однією з найпрестижніших у Європі. В університетах склалися дві системи

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

навчання: основу першої складають лекції, а основу другої – тьюторські заняття. Одним з найбільш цінних елементів англійської методики навчання педагоги вважають тьюторський метод, який передбачає регулярні заняття 1-2 студентів з викладачем-тьютором протягом усього навчального курсу. Дана методика є досить ефективною, такі заняття створюють міцний контакт між студентами та викладачами. Викладач виступає не лише передавачем знань, але й вчить свого підопічного самостійно діяти і мислити. Курси вищої освіти пропонують учбові заклади чотирьох типів: університети, відкриті університети та коледжі, учбові заклади вищої освіти, коледжі мистецтва і культури, інститути і коледжі вищої освіти. Кваліфікації у вищих учбових закладах діляться на три ступені.

Список використаних джерел

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи / С.С. Вітвицька. – Київ, 2011. – С.384-386.
2. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка / А.А. Сбруєва. – Суми, 1999. – С.82-88.

Таран Марія,

студентка 21 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Особливості навчання в епоху Середньовіччя

Період середньовіччя можна назвати «темним століттям». Відбувався перехід від античності до середньовіччя, таким чином в Західній Європі був занепад культури. Грамотних людей було майже неможливо знайти не тільки серед селян, а й серед знаті.

Мета статті – проаналізувати особливості навчання в епоху Середньовіччя.

Теодоріх Остготський, не вміючи писати, користувався для підпису дощечкою, на якій було вирізане його ім'я. До кінця життя так і не навчився писати засновник франкської держави – Карл Великий. Карл видав указ про створення шкіл при монастирях. При дворі була організована школа, де готувались люди для управління державою. Згодом з'являється вчений гурток, названий Академією. Академія була чимось середнім між зборами друзів і вченим співтовариством, де у вільній бесіді, обговорювалися філософські і богословські питання, створювалися і читалися латинські вірші. Та згодом культурне життя зосередилось в монастирях. Монастирські і церковні школи являли собою найперші навчальні заклади середньовіччя.

З часом зростаючим містам і державам потрібно було все більше освічених людей (судді і чиновники, лікарі та вчителі). Прийшла черга освіти вищих шкіл – університетів. У XII столітті в Європі з'явилися перші університети. Деякі університети у Парижі, Кембриджі, Оксфорді, Болоньї були засновані в XII – XIII ст. Решта в Копенгагені, Орлеані – у XIV – XV ст. [4].

Студентський історико-педагогічний альманах

В XII ст. відкрився Паризький університет. Він завоював визнання як головний центр богослов'я. У середньовічному університеті були такі *факультети*: юридичний, медичний, богословський. Але навчання починалося з «підготовчого» факультету, де викладали «сім вільних мистецтв». Мистецтво – «Артес», то й факультет називався артистичним. Студенти – «артисти» вивчали граматику, риторику та діалектику. Лише після цього вони переходили до арифметики, геометрії, музики та астрономії. Середньовічну науку називали схоластичною. У навчальному житті середньовічного університету велике місце займали диспути. На диспутах навчав студентів магістр, він вміло втягував їх у суперечку, пропонуючи підтвердити або заперечити висунуті ним тези.

Universitas – типовий продукт середньовіччя. Якщо моделлю шкіл були античні аналоги, то університет не мав свого прототипу. Такого роду корпоративних формацій і вільний асоціацій учнів і наставників з їхніми привілеями, встановленими програмами, дипломами, званнями, – не бачила античність ні на заході, ні на сході. Париж – модель організації, на яку, орієнтувалися інші університети. У Парижі переважав «Універсітас магістрооум пов сколарум», об'єднана корпорація магістрів і студентів. Особливою перевагою в XII столітті відзначена Кафедральна школа Нотр-Дам, що збирала під свій покров студентів з усіх кінців Європи [2].

Два ефекта супроводжували діяльність університетів. Перший – це народження стану вчених, священиків, яким церква довіряла місію викладання істин одкровення. Магістрам офіційно дозволялося обговорювати питання віри. Святий Фома, Альберт Великий і Бонавентура будуть названі пізніше «докторами церкви». Поряд з традиційними двома владами – церковної та світської – з'явилася третя – влада інтелектуалів, вплив яких на соціальне життя з часом ставав дедалі відчутніший. Другий ефект пов'язаний з відкриттям Паризького університету, куди стікалися студенти і викладачі всіх станів. Університетське товариство не знало кастових відмінностей, воно утворювало нову касту гетерогенних соціальних елементів. Середньовічний університет був «народним», діти селян і ремісників через систему привілеїв ставали студентами. З'явився новий зміст поняття «благородства» і «витонченості». З цього приводу справедливо висловиться Бокаччо: «утворений не той, хто після довгого навчання в Парижі готовий продати свої знання по дрібницях, як це багато хто і робить, але той, хто вміє дізнавати до причин всього в самих витоках».

В університеті всі заняття велися латинською мовою. Університет домігся самоврядування: тепер він мав виборних керівників і власний суд. Паризькому Університету незалежність від світської влади була дарована в 1200 р. грамотою короля Філіпа II Августа. Викладачі університету створили об'єднання з предметів – факультети. На чолі їх стояли декани. Викладачі та студенти обирали ректора – керівника університету. Середньовічна вища школа мала зазвичай три факультети: юридичний, філософський і медичний. Але якщо підготовка майбутнього юриста чи медика займала п'ять-шість років, то майбутнього філософа – цілих 15. Однак перш ніж

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

вступити на один з трьох факультетів, студент повинен був закінчити підготовчий – артистичний – факультет. Колегія, яку заснував Робер де Сорбон, духівник французького короля, – Сорбонна – поступово розрослася і дала свою назву всьому Паризькому Університету [1].

Паризький університет виріс з кафедральної школи собору Паризької Богоматері, і хоча датою його заснування часто називають 1215 р., коли його статuti були затверджені легатом Робертом де Курконом, ясно, що ці статuti існували і раніше [2]. У Паризькому університеті склалася система колегій, контрольованих докторами або викладачами. У XIII ст. Паризький університет, займав передові позиції в області теології і спекулятивної філософії.

Важливою подією в житті університету було організація навчальних закладів, створюваних новими чернечими орденами. У 1217 р., домініканці влаштувалися в Паризькому університеті, а 1229 р. отримали там кафедру теології [4]. У тому ж році францисканці, що влаштувалися в Парижі дещо пізніше, також отримали кафедру, а їх першим професором був англієць Олександр з Гельса. Знамениті філософи XIII ст. в більшості були членами чернечих орденів. В XIII ст. в Парижі студенти шість років навчалися на факультеті мистецтв. У цей період студент міг стати «бакалавром» [3]. Але він не міг почати вчителювати, поки йому не виповниться двадцять років. Зміст навчального курсу становили «вільні мистецтва. Після завершення курсу на факультеті мистецтв і декількох років викладання студент присвячував чотири роки вивченню Біблії і два – вивченню «сентенцій» Петра Ломбардного. Ступінь магістра або доктора він отримував ще через чотири – п'ять років. У 1215 р. затверджений статут Паризького університету заборонив професорам факультету мистецтв читати лекції по творам Аристотеля. Але в 1263 р. лекції про Аристотеля в Парижі читалися вільно. Після від'їзду багатьох англійців під час Столітньої війни у період Великої Схизми Паризький університет стає все більш французьким за своїм складом [4].

З часу правління Філіпа Красивого він відіграє значну політичну роль. Університет офіційно представлений в національних соборах французької церкви [1]. Престиж пояснюється не тільки числом студентів та викладачів, а й усіх його магістрів, які займають першорядні посади по всій Франції та за її межами, зберігаючи тісні зв'язки з університетом. У ті часи розігралась суто французька криза, яка підірвала позиції Паризького університету. Після повстання Париж стає столицею англійського короля. Найвідомішим епізодом цього періоду Паризького університету були дії проти Жанни д'Арк. У 1437 р. король позбавляє університет податкових привілеїв і примушує внести свій внесок у підвищені податки для відвоювання Монтеро. Освіта зазнала двояку еволюцію.

Отже, ми знаємо, що аж до XIII ст., коли починається формування університетів, школи були: монастирськими і придворними. Сім вільних мистецтв, були включені в контекст теології. Теологія виділила себе в окремий факультет Паризького університету. Паризький університет –

Студентський історико-педагогічний альманах

найбільший університет середньовіччя. Друга назва – Сорбонна. Університет – це об'єднана корпорація магістрів і студентів. Універсальний мова – латинь. Після травневих подій 1968 року був перетворений в 1970 в 13 паризьких незалежних університетів [4]. До 1985 року в них налічувалося 230 тисяч студентів.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія: «Всесвітня історія» / Гол. ред. М. Аксьонова. – Москва «Авант +» 1997 р. – Т. 1.
2. Паризький університет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dic.academic.ru>
3. Копстон Ф. Історія середньовічної філософії / Ф. Копстон. – «Енігма» Москва, 1997.
4. Гофф Ле Жак Интеллектуалы в средние века [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Goff_Int/index.php

Цегельник Тетяна,

студентка 44 групи природничого факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Організація діяльності університетів епохи Середньовіччя (Сорбонна)

Раннє Середньовіччя іноді називають «темним століттям». Перехід від Античності до Середньовіччя супроводжувався в Західній Європі глибоким занепадом культури. Монастирські та церковні школи були найпершими навчальними закладами Середньовіччя. З розвитком держав виникала гостра потреба в освічених людях: урядовцях, суддях, лікарях, учителях іт. д. Почали виникати вищі школи – університети.

Будь-який прогрес суспільного розвитку пов'язаний з передачею культурно-історичного досвіду від покоління до покоління. Певній стадії розвитку кожного суспільства, як правило, відповідає і певна система освіти. В кожному суспільстві існує свій механізм пізнання науки та отримання освіти. Поки сума знань про навколишній світ була невеликою (на ранніх етапах розвитку людського суспільства) і зводилася швидше до досвіду пристосування до навколишньої дійсності, а не до її пізнання, питання про способи передачі цих знань не вимагало від людей спеціального осмислення. Але на пізніших етапах культурного розвитку, з появою основ не тільки емпіричного, але і теоретичного наукового пізнання, великі мислителі стали звертатися до аналізу шляхів ефективності процесу передачі накопичених знань. Так з'явилися перші наукові та педагогічні теорії і практичні моделі навчання і виховання. Так, середньовіччя в нашій свідомості асоціюються перш за все з трьома його інститутами – **Церквою, Імперією і Університетом**. З них два перших прийшли в середньовіччя з Античності, і лише університет народжений саме Середньовіччям.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Мета статті полягає в детальному розгляді процесів формування середньовічних університетів, а саме Паризького, його розвитку та організації діяльності.

Паризький університет виріс з кафедральної школи собору Паризької Богоматері, і хоча датою його постанови часто називають 1215 р., коли його статuti були затверджені папським легатом Робертом де Курконом, ясно, що ці статuti існували і раніше. У Паризькому університеті склалася система колегій, контрольованих докторами або викладачами. У XIII ст. Паризький університет, безсумнівно, займав передові позиції в області теології і філософії. Він об'єднував у своєму складі викладачів і учнів, а також тих, хто його обслуговував, навіть аптекарів і власників трактирів, де університетська братія проводила чимало часу [2].

На початку навчального року у храмах збирався найрізноманітніший народ. Це були й нащадки маєтних батьків, і поважні мужі-високопосадовці, і молоді ченці, й злиденні бурлаки. Наука належала всьому світу, і долучитися до неї міг кожен охочий незалежно від *походження, заможності й суспільного стану*.

Університетське товариство з самого початку не знало кастових відмінностей, скоріше, воно утворювало нову касту гетерогенних соціальних елементів. І, якщо в наступні епохи університет знаходить аристократичні риси, середньовічний спочатку був «народним», в тому сенсі, що діти селян і ремісників через систему привілеїв (у вигляді низьких цін за навчання і безкоштовне житло) ставали студентами, взявши на себе ношу суворіших зобов'язань, неминучих на цьому тернистому шляху. Ніяких критеріїв добору, вступних іспитів тоді ще не існувало, тому рівень підготовки новачків виявлявся дуже різним. Одні вже на першому році навчання могли вільно дискутувати з магістрами, інші ж ледве опанували грамоту в церковній школі [1].

Навчальна програма зазвичай розписувалася на цілий рік. Умовно існували два навчальних періоди: *великий* – від середини вересня – жовтня до Великодня і *малий* – від великодніх канікул до середини липня.

Всі заняття велися латинською мовою, тому німці, французи, іспанці могли слухати італійського професора з не меншим успіхом, ніж його співвітчизники. На латині спілкувалися студенти і між собою.

Навчання в університетах відбувалося в декілька циклів. Першим (за зростаючої складності предметів та соціальної значущості) був загальноосвітній факультет (*facultas artium*) або так званий «Факультет вільних мистецтв», а надалі *філософський факультет*, де проходило поглиблене вивчення «семи вільних мистецтв». Наступним після філософського факультету був *медичний*, потім *юридичний* і, нарешті, найпрестижніший – *теологічний*. Методика викладання на всіх факультетах була суворо канонізована. Аксиоматичний рівень освіти на будь-якому факультеті був строго визначений набір текстів. Текстуальним канонам на нижчому факультеті були логічні твори Аристотеля, так званий «Органон», на *медичному факультеті* базисними текстами були роботи Гіппократа і

Студентський історико-педагогічний альманах

Галена, на *юридичному* – церковне право (canones et decreta) і римське право (Кодекс Юстиніана), на *теологічному* – Святе писання та інші догматичні тексти.

Навчальних курсів як таких не існувало. Студенти слухали не курс, а певну книгу. Лекції поділялися на ординарні (важливі, обов'язкові) та екстраординарні (додаткові). Перші читалися вранці, коли голова у молоді працює краще, другі – після обіду й на свята. Обстановка на ординарних лекціях була суворою, наче на месі: заборонялося переривати лекцію запитаннями, лектор мав носити формене вбрання. До речі, за запізнення або пропуск занять стягувався штраф, причому не лише з лінивого школяра, а й із несумлінного викладача! За два тижні пропусків без поважної причини студента могли не допустити до іспиту.

Читання лекцій *«із напірця»* не схвалювалося. Вимагалось, аби мова викладачів була *живою і вільною*, наче у проповідника. *За диктування ж могли позбавити права викладання на рік*. Університети намагалися вжити заходів, для бідних студентів відводилися окремі години диктанту, але повністю уникнути диктування все-таки не виходило.

Студенти об'єднувалися в організації – «земляцтва», «провінції», «науки». У Паризькому університеті було чотири «науки» – норманська, англійська, пекардійська та галльська. Кожну «науку» очолювала виборна особа – прокуратор. Ректора – голову всього університету – обрали всі «науки». Така внутрішня організація Паризького університету стала зразком для інших університетів Західної Європи [2].

Отже, Паризький університет – найбільший університет середньовіччя. У Паризькому університеті були факультет теології і мистецтв, причому другий служили підготовкою до першого. У XIII ст. відіграв важливу роль в політиці. Друга назва – Сорбонна. Можна стверджувати, що навчання в Парижі вважалося престижним і користувалося величезним попитом, випускники університету могли знайти собі застосування не тільки в країні, а й за її межами. Париж епохи середньовіччя був єдиним великим європейським містом, в якому поєднувалися функції управління державою з розвитком в стінах його першого університету християнського духовного життя і теологічної науки.

Список використаних джерел

1. Гайдено В. Западноевропейская наука в средние века : Общ. принципы и учение о движении / В. П. Гайдено, Г. А. Смирнов,; Отв. ред. И. Д. Рожанский, А.В. Ахутин ; АН СССР, Ин-т истории естествознания и техники. – М. : Наука, 1989. – 351 с.
2. Піскунов А.І. Історія педагогіки та освіти. Від зародження виховання в первісному суспільстві до кінця XX ст. / А.І. Піскунова. – М.: Сфера, 2001. – 510 с.

Дубовенко Марина, Кузьменко Тетяна,
студентки 31 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко

Організаційні засади діяльності Паризького університету

Будь-який прогрес суспільного розвитку пов'язаний з передачею культурно-історичного досвіду від покоління до покоління. В кожному суспільстві існує свій механізм пізнання науки та отримання освіти.

В процесі культурного розвитку, з появою основ не тільки емпіричного, але і теоретичного наукового пізнання, великі мислителі стали звертатися до аналізу шляхів ефективності процесу передачі накопичених знань. Так з'явилися перші наукові та педагогічні теорії, практичні моделі навчання і виховання.

Мета статті полягає в детальному розгляді процесів організації діяльності середньовічних університетів, а також їх впливу на формування середньовічної науки.

Університети, що в науковому обігу відомі як «класичні», масово виникають у Європі в добу Середньовіччя. За влучним виразом П. Уварова, «університет – це дар, яке Високе Середньовіччя дало Європі Нового часу». Основу європейської університетської освіти було закладено Болонським університетом [2, с. 157].

Від початку визначилося кілька типів університетів. З організаційної точки зору, а також світської чи релігійної орієнтації змісту навчання, традиційно розрізняють болонську і паризьку моделі. *Болонська* (переважно світська) характеризувалася домінуванням студентської гільдії, що впливала на зміст навчальних дисциплін і вибори професорів на контрактній основі. *Паризька* (теологічної спрямованості) відзначалася переважанням магістерської гільдії [3, с. 87].

Паризький університет виріс із кафедральної школи собору Паризької Богоматері, і його датою заснування називають 1215 рік.

Два ефекти супроводжували діяльність університетів. *Перший* – це народження стану вчених, священників і мирних людей, яким церква довіряла місію викладання істин. Історичне значення цього феномена у тому, що і стосовно сьогодні офіційна доктрина церкви мусить і може бути довірена лише церковній ієрархії. Святий Фома, Альберт Великий і Бонавентура [3, с. 91] буде названо пізніше «докторами церкви». Поруч із традиційними двома владами – церковної і світської – стала третя – влада інтелектуалів, вплив яких на соціальне життя згодом ставав все відчутнішим.

Другий ефект пов'язаний з відкриттям Паризького університету, куди сходились студенти й викладачі всіх станів. Середньовічний університет споконвіків був «народним», тому що селяни, ремісники, враховуючи систему привілеїв (такі як низькі ціни навчання й безкоштовне житло) ставали студентами [1, с. 24]. З'явилися поняття «шляхетності» і «витонченості», у значенні аристократизму – потужні мізки і поведінка, тонкощі психіки і рафінованість смаку.

Термін навчання у Паризькому університеті визначався тривалістю у 6 років. Спостерігалася загальна *тенденція* до його скорочення. Вступ допускався з 14-15 років, а мінімальний вік особи для отримання ступеня

магістра у Парижі становив 20 років [1, с. 69]. Ступінь бакалавра можна було отримати через чотири роки навчання, з яких перші два відводилися на слухання лекцій і відвідування диспутів. Наступні два роки передбачалася безпосередня участь у диспутах під керівництвом магістра, до якого студент прикріплювався на час навчання, і в будинку якого міг проживати (на відміну від університетів Італії, де магістри жили самостійно як члени коледжів чи гільдій). Отже, офіційними формами навчання вважалися лекції (поділялися на магістерські (звичайні) й бакалаврські (оглядові)), диспути і репетиції. Останні виконували контрольні функції. Серед неофіційних – класи для повторення матеріалу, приватне викладання тощо.

Усі заняття велися латинською мовою [2, с. 102]. У Паризькому університеті читали лекції викладачі, серед яких були – книготорговці, переписувачі рукописів, виробники пергаменту, пір'їн, чорнильного порошку, аптекарі тощо. У довгій боротьбі з міською владою, університет домогся самоврядування: він мав виборних керівників держави і власний суд. Паризькому університетові незалежність від світської влади була надана в 1200 році грамотою короля Філіппа II Августа [2, с. 108].

Викладачі університету створили об'єднання з предметів – факультети. На чолі їх стояли декани. Викладачі і студенти обирали ректора – керівника університету. Середньовічна вища школа мала зазвичай три факультети: юридичний, філософський (богословський) і медичний [1, с. 65]. Але якщо підготовка майбутнього юриста чи медика займала 5-6 років, то майбутнього філософа-богослова – цілих 15 років.

Та перш ніж опанувати один із трьох факультетів, студент мав закінчити підготовчий – артистичний факультет (на ньому вивчали «сім вільних мистецтв») [2, с. 169]. При цьому до середини XIII ст. перелік вільних мистецтв пережив певні зміни. Зокрема, в нього ввійшли три філософії: натуральна, моральна і метафізична. Крім того, тривіум і квадрівіум, як і окремі дисципліни цих груп, розвивалися нерівномірно. Наприклад, граматики і логіка витіснили у тривіумі риторику. Така різноманітність пояснювалася відмінністю у взаємовідносинах факультету мистецтв із вищими факультетами. До середини XIV ст. Париж і, меншою мірою, Оксфорд та Кембрідж були монополістами в галузі теології. У зв'язку з цим підготовчий курс мистецтв мав філософський характер із домінуванням логіки старого тривіуму і трьох філософій, які його доповнили. Однак, якщо у Парижі більше уваги приділялося практичній і метафізичній філософії, то в Оксфорді переважала натуральна. Праву і медицині надавалася перевага в університетах Південної Франції, Італії та Іспанії, тому риторика розглядалася як предмет, необхідний для опанування права, а логіка і натуральні науки вивчалися з точки зору завдань медицини.

На заняттях студенти слухали й голосували, записували лекції професорів і магістрів. Освіченість викладача виявлялася у його вмінні роз'яснити прочитане, пов'язати його із змістом інших книжок, розкрити сенс термінів та наукових понять. Крім лекцій проводилися диспути –

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

суперечки з заздалегідь висунутим питанням. Гарячі за напругою, вони переростали в рукопашні сутички між учасниками.

У XIII ст. Паризький університет, безсумнівно, обіймав передові позиції в області теології і спекулятивної філософії. Важливою подією у житті цього університету була організація навчальних закладів, створюваних новими чернечими орденами. Орден проповідників, відомий як домініканський, виявив цілком зрозумілий інтерес до вивчення теології.

Курс теології викладався спочатку протягом максимально восьми років, проте мав тенденцію подовжуватись. Після закінчення курсу на факультеті мистецтв, і кілька років викладання, студент присвячував чотири роки вивченню Біблії і два – вивченню «Сентенцій» Петра Ломбардського [1, с. 69]. Після цього міг стати бакалавром й протягом двох років читати лекції з Біблії, а протягом одного року – по «Сентенціям». Ступінь магістра або доктора він отримував ще через чотири – п'ять років.

У 1210 році місцевий собор у Парижі під загрозою відлучення заборонив використовувати на факультеті мистецтв твори Аристотеля з «Природної філософії». У 1215 році статут Паризького університету заборонив професорам факультету мистецтв читати лекцій з творів Аристотеля, присвяченим метафізиці і філософії природи, чи з їх викладам [3, с. 69]. У 1245 році Інокентій IV скасував заборони 1210 і 1215 років, і у Парижі знову почали читатися лекції з усіх відомих творів Аристотеля.

У XIV-XV ст. з'являються так звані колегії (звідси – коледжі) [3, с. 86]. Спочатку так називали гуртожиток для студентів. З часом в них також стали проводитися лекції і диспути. Колегія, яку заснував Робер де Сорбон, духівник французького короля, – Сорбонна – поступово розрослася і надала свою назву всьому Паризькому університетові.

Престиж університету величезний. Він пояснюється числом студентів та викладачів, магістрами, які закінчили заклад, і які посідають першорядні посади у всій Франції та за її межами, зберігаючи тісні зв'язки з університетом.

У 1970 році Паризький університет реорганізований у самостійну мережу університетів. До 1985 року у ньому налічувалося 230 тисяч студентів. У 1972 році університет Парижа було реорганізовано в 13 університетів, що розрізняються за напрямками навчання. Вони відносяться до 3 академій Парижа та Іль-де-Франс. 4 з цих університетів розташовані в історичних будівлях Сорбонни, решта – в інших кварталах Парижа і його передмістях [4]. Сьогодні університет складається з 14 факультетів (економіки, менеджменту та економіки підприємств, математики й інформатики, історії мистецтв й археології, мистецтва, географії, історії, філософії, загальних юридичних наук, державного права, управління та урядових установ, комерційного права, інтернаціонального та європейського права, політичних наук та соціальних наук) та 8 інститутів (демографії, економічного і соціального розвитку, соціальних наук в галузі праці, вищий інститут туризму, юриспруденції, страхування, комунікацій, адміністрації підприємств) й дослідницьких центрів, до яких належить і Дім економіки –

Студентський історико-педагогічний альманах

дослідний центр Університету Париж і в галузі економіки та прикладної математики. В цьому центрі працюють близько 300 дослідників, він складається з дев'яти науково-дослідних підрозділів [5].

На початку XIII ст. в Європі починають діяти нові соціально-економічні і політичні чинники: розвиток міст і поява міських комун, підйом сільського господарства, розвиток торгівлі. Розвиток нових форм торгівлі і певною мірою ремесла викликає необхідність в грамотних людях.

З'являються нові соціальні групи, ускладнюються різні форми державних утворень. Це приводить до ускладнення права і зростання різних управлінських структур. Різко росте необхідність в грамотних людях і фахівцях, що привело до виникнення нової системи вищої освіти, тобто до створення університетів, зокрема Паризького університету, відомого своєю другою назвою – Сорбонна. Університет відомий своєю системою трьохступінчастого навчання:

–читання, письмо, елементарні поняття латини, загальне уявлення про Біблію та літургійні тексти;

–вивчення «семи вільних мистецтв» (спочатку тріо граматики, риторики і діалектики, потім квартет арифметики, геометрії, астрономії, музики);

–поглиблене вивчення священного писання.

Не дивлячись на всі перешкоди діяльності, Паризький університет все ж таки давав можливість дістати непогану освіту, що спостерігається і в наш час.

Список використаних джерел

1. Гофф ле, Ж. Интеллектуалы в средние века. Долгопрудный: Аллегро-Пресс, 1997. – 160 с.
2. Гуревич А.Я., Харитонович Д.Е. История Средних веков / А.Я. Гуревич, Д.Е. Харитонович. – М.: Интерпракс. – 1995. – 336 с.
3. Копстон Ф.Ч. История средневековой философии / Ф.Ч. Копстон. – М.: Энигма. – 1997. – 512 с.
4. Сорбонна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
5. Університет Париж і Пантеон-Сорбонна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

Шевчук Інна,

студентка 33 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Історія розвитку Сорбонни та її сьогодення

Навчатися в Сорбонні – мрія будь-якого студента, який володіє французькою мовою. На відміну від інших університетів, які очолюють світові рейтинги вузів, навчання тут доступно практично кожному. До того ж іноземці можуть розраховувати на стипендію.

Назва Сорбонна здавна сприймається як символ першокласних знань, як еталон не тільки французької, але й усієї класичної європейської освіти в

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

цілому. Це більше, ніж просто університет – це кілька університетів, об'єднаних в єдине ціле.

Мета статті : ознайомити з історією виникнення Сорбонни та її сучасним життям.

Історія Сорбонни починається з 1215 року, коли церковні коледжі, що знаходилися на лівому березі Сени недалеко від Собору Паризької Богоматері, були об'єднані під загальною назвою Паризького університету. На чотирьох його факультетах – богослов'я, права, медицини і мистецтв – навчалися не тільки французи й англійці, але також пікардійці і нормандці, які в ті середньовічні часи ще не входили до складу французької нації, а вважали себе окремими народами. З першого дня свого існування університет задумувався як навчальний заклад міжнародного масштабу.

В 1257-1258 роках з ініціативи духівника короля Людовіка IX монаха-домініканця Робера де Сорбонна було відкрито коледж для незаможних студентів Паризького університету. Спочатку цей навчальний заклад був розрахований на 16 учнів, по 4 від кожної з націй, які мали найбільше представників серед паризьких студентів (французи, німці, англійці і італійці). Але незабаром з'явилася можливість визначити комплект в 36 учнів. Не минуло і 50 років, як популярність коледжу затьмарила багато богословські заклади Європи. Колеж представляв собою навчальний інститут, в якому студенти та викладачі і вчилися і жили одночасно. Досить скоро він перетворився на богословський факультет університету, який став іменуватися Сорбонною. Починаючи з XVII ст. ім'ям факультету, який швидко став одним з центрів не тільки богословської, а й філософської європейської думки і здобув собі гучну славу, стали називати і весь Паризький університет [2].

В 1554 коледж отримав назву Сорбонна і поступово об'єднався з теологічним факультетом Паризького університету. Курс навчання був 10-річний, і на останньому іспиті студент піддавався з 6 години ранку до 18 години вечора нападу 20 диспутантів, які змінювалися кожні півгодини, він же був позбавлений відпочинку і не мав права за всі 12 годин іспиту ні пити, ні їсти. Витримав випробування – ставав доктором Сорбонни (docteur en Sorbonne) і увінчувався особливою чорною шапочкою. Репутація Сорбонни настільки зростає, що незабаром її керівники заявили, що вони титул доктора даватимуть лише одному члену кожного з чернечих орденів.

У XVII ст. кардинал Рішельє оновив і розширив Сорбонну, але в 1791 році, після Французької революції 1789 року, вона була закрита і лише в 1821 році університет знову почав свою роботу. На межі XIX-XX ст. будівлі були розширені і перебудовані, і тепер Сорбонна володіє численними аудиторіями-амфітеатрами, конференц-залами, лабораторіями, бібліотекою, двома музеями і т.д.

Особливе значення має бібліотека Паризького університету. Вперше вона відчинила свої двері 3 грудня 1770 року. Тоді в ній налічувалося 20 тис. томів, що було чимало на ті часи. Доступ до цієї скарбниці знань з перших днів був відкритий не тільки для студентів та викладачів, а й для всіх

бажаючих. Фонди бібліотеки, постійно поповнюються, досягли до 1936 року значної цифри в мільйон томів. Тоді ж було прийнято «демократичне» рішення замінити комфортабельні крісла для читачів вузькими лавами – читальним залам катастрофічно не вистачало простору. До 1997 року кількість книг потроїлася. Сьогодні бібліотека Сорбонни – найбільше в світі зібрання інтелектуальної думки, близько половини багатств якого представлено книгами та періодичними виданнями на іноземних мовах.

У ході знаменитої «травневої революції» 1968 саме в Сорбонні почалися заворушення, які переросли потім у загальну студентський страйк, який призвів до перебудови всієї системи французької вищої освіти. Внаслідок цих подій гігантський університет був розчленований на частини, які отримали статус автономних вузів.

В 1972 Сорбонна, або Університет Парижа, була реорганізована в 13 університетів, що розрізняються за напрямками навчання. Вони відносяться до 3 академій Парижа та Іль-де-Франс. 4 з цих університетів знаходяться в основному в історичних будівлях Сорбонни, решта - в інших кварталах Парижа і його передмістях. У різні роки в Сорбонні працювали такі видатні вчені, як Жозеф Гей-Люссак, Антуан Лавуазьє, Луї Пастер, П'єр і Марія Кюрі і багато інших. Саме завдяки роботі таких видатних талановитих вчених університет здобув грандіозне визнання та авторитет у всьому світі [4].

Управління всіма університетами і вищими школами Сорбонни здійснює Канцелярія. Вона знаходиться безпосередньо в підпорядкуванні Міністерства освіти. Канцелярії, у свою чергу, підпорядковуються Паризьке міжнародне студентське містечко і Міжнародний студентський гуртожиток.

Всі університети зв'язані в єдине ціле мережею організацій і установ загального призначення – таких, наприклад, як Центр підвищення професійної кваліфікації, Центр професійної орієнтації, міжуніверситетський центр фізкультури і спорту. Крім того, кожен з університетів виконує в спільних інтересах якусь особливу функцію. Так, при університеті ім. Декарта працює Міжуніверситетська служба профілактичної медицини та охорони здоров'я; при університеті Париж-Сорбонна створені єдиний центр документації та радіостанція; при університеті Нова Сорбонна - культурний центр і прес-агентство; при університеті Пантеон-Сорбонна-видавничий центр [1].

Розуміючи, як важко іноземним студентам звикати до високорівневої елітної системі навчання, університети Сорбонни організовують спеціальні центри орієнтації і інформації. У національному масштабі таку допомогу надає Міжнародний центр студентів і стажистів (CIES).

Сама Сорбонна або будь-який інший державний університет не займається «видачею» стипендій: це робить уряд – український (стипендія посольства – тільки на магістратуру) або французький. На сайті посольства Франції є перелік можливих грантів для студентів різних напрямків, також на сайті CampusFrance (він є і в Києві) існує програма пошуку стипендій [3].

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Канцелярія Сорбонни щорічно засновує 15 власних стипендій по 80 тисяч французьких франків для аспірантів і 12 премій від 14 до 60 тисяч франків, володарями яких можуть стати студенти та викладачі.

Головне, що відрізняє Сорбонну від інших університетів – навчальний процес максимально наближений до середньовічних зразків. Студенти основну масу часу повинні витратити на роботу з текстами першоджерел або проводити в лабораторіях. Навіть лекційні заняття часто являють собою читання декількох джерел та їх подальше обговорення під контролем викладача. До речі, звичного чергування лекцій і семінарів у Сорбонні немає – основні зусилля зосереджені на самостійну роботу.

Список використаних джерел

1. Арнольд В.И. Парижский университет – Сорбонна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.unisvit.com.
2. Жан Роберт Піт Історія університету Сорбонна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.delarina.info.
3. Карпов Б. Сорбонна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.yastudent.ru.
4. Нікітін П.Н. Сорбонна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.uni-versity.info
5. Офіційний сайт Сорбонни [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.sorbonne.fr.

*Залевська Катерина, Сизоненко Марія,
студенти 23 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Історія виникнення та становлення університету Саламанка

Саламанка. Назва міста в автономній області Кастилья-Леон на заході Іспанії і найстарішого університету відразу ж викликає в пам'яті образ хвацького середньовічного студента з творів Лопе де Веги та Тірсо де Моліни, якогось сеньйора Нібенімеда або ліценціата Відрієри, народженого фантазією Сервантеса. Витівки школярів, що носили діряві плащі і старі капелюхи, бентежили спокій городянок, організовували дуелі і звичайні бійки з різаниною, увійшли в іспанську літературу і фольклор настільки, що жоден класик XVI – XVII ст., не обійшов увагою школяра-авантюриста. Саламанка увійшла до прислів'їв.

Минуло стільки століть, але крихітна незалежна країна, що породила цей персонаж, й досі існує і процвітає. У наші дні університет Саламанки, будучи одним з найважливіших культурних та освітніх центрів Іспанії, підтримує свою всесвітню славу на диво органічним поєднанням дбайливо збережених традицій і найновітніших досягнень.

На відміну від ряду європейських країн, наприклад від Італії, де ініціатива створення університетів належала в першу чергу містам, перший іспанський університет зобов'язаний своїм народженням королівській владі.

Студентський історико-педагогічний альманах

У 1218 році король Леона Альфонс IX, усвідомивши потребу держави в освічених людях, об'єднав в Універсальну школу мережу навчальних закладів Саламанки, що займалися в основному вивченням Священного Писання і канонічного права. Так зародився відомий університет, найстаріший в Європі поряд з Сорбонським, університетом Болоньї, Оксфордом та Кембріджем. Королівський указ залучив у Саламанку вчених зі всієї Іспанії, а також з Італії та Франції. Сприяла створенню ВНЗ і католицька церква. До того ж без папської булли не було статусу університету, тобто *Estudios Generales* (загальне навчання). Фернандо III Святий в 1243 році підтвердив указ свого попередника про освіту університету, а онук Альфонса IX Альфонс X Мудрий 1254 року закріпив за ним особливі привілеї та джерела фінансування [1].

В 1255 році папа Олександр IV дарує Універсальній школі право власної печатки, а його випускникам право повсюдного викладання. *Estudios Generales* передбачало початкове навчання студентів усіх факультетів граматики і мистецтвам, потім слідувало розподілення (основними вважали факультети теології та права), після якого можна було вчитися для підвищення кваліфікації. У 1401 році благодійник і меценат дон Дієго де Анайя-і-Мальдонадо заснував при університеті коледж Святого Варфоломія і домігся для його студентів права безкоштовно відвідувати будь-які заняття всіх факультетів і працювати в унікальній професорської бібліотеці. Він підтримував здатних, але незаможних молодих людей спеціальними стипендіями і подав приклад багатьом іншим: незабаром подібні коледжі зросли по всій Іспанії. Колегіати-варфоломійці виправдали надії свого благодійника і незабаром вийшли в перші студенти. Активно складаючи один одному протекцію, вони з часом окупували ключові пости у світській та церковній адміністрації королівства [2, 3].

Завершення Реконкісти в кінці XV ст. католицькими королями поклало початок розквіту Іспанії. Централізація світської влади при Фердинанді та Ізабеллі і активна колонізація Америки зажадали різкого збільшення числа освічених людей. Звідси енергійне заступництво Саламанці з боку королівської влади, що виражалося у значній фінансовій допомозі та остаточному затвердженні за університетом статусу провідного в Іспанії. Завдяки високій підтримці вуз став лідером серед інших навчальних закладів Піренейського півострова. Туди потягнулися юні нащадки шляхетних родин і діти городян, чиновників, землевласників, військових і купців з різних кінців країни.

Незважаючи на терор інквізиції, в Саламанці відкрито вивчали геліоцентричну систему Коперника, повсюдно прокляту. Університет, що перетворився в XVI столітті в центр європейського лібералізму, інтенсивно розвивався. У 1566 – 1567 навчальному році кількість студентів досягла 7863 осіб, у той час як все населення Мадрида становило всього 11000. До кінця XVI ст. в Саламанці налічувалося 70 кафедр, серед яких виділялися кафедри права, теології, медицини, логіки та філософії, риторики, граматики, давньогрецької, латинської, старосєврейської і халдейської мов, астрології і

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

музики. Розквіт університету тривав до кінця XVII століття. Серед знаменитих випускників того часу - драматург Кальдерон де ла Барка, поети Хуан де ла Крус і Луїс де Гонгора, белетрист і музикант Вісенте Еспінель, письменник і математик Дієго Торрес Вільяроель [1].

Потім почалася криза. Втім, в середині XVIII ст. був і світлий період, пов'язаний з реформаторською діяльністю Карлоса III. Метою реформ стало ослаблення впливу церкви в університеті і зростання авторитету королівської влади. Такий напрям відповідав духу просвітництва, головним символом якого вважали абсолютну монархію. Вперше були розроблені навчальні плани, впорядкована державна система контролю над вищою освітою, з'явилися цензори, куратори університету, відповідальні за фінансове забезпечення. Навчальний заклад з автономного організму перетворювався на частину централізованої державної машини. Проте в XVIII - XIX ст. Саламанка розділила сумну долю всіх іспанських університетів. Окупація держави наполеонівською армією, війна за незалежність іспанських колоній в Америці та політичні негаразди надовго підірвали престиж класичної освіти в країні. Починання Карлоса III були завершені в період правління партії лібералів у другій половині XIX ст. Теологія остаточно покинула університет, а сам він перейшов під повне державне управління. Розвиток промисловості, науки і техніки вимагав спеціалізації знань. Нові навчальні плани містили тепер особливий набір предметів і дисциплін для кожного факультету. Оновлена Саламанка, як і раніше залишалася провідним центром освіти Іспанії. Вже оформилися основні напрямки університету: філософський і філологічний. Сильними залишалися факультети права і медицини. Розквіт Саламанки в XX ст. припадає на його першу половину, коли в навчальному закладі працював великий іспанський філософ Мігель де Унамуно. Унамуно був професором античної філософії та філології, а також ректором університету в 1901 - 1914 роках. Він любив говорити: «Коли я говорю вам про мою Іспанію, я кажу вам про Саламанку». Проте він був негативно налаштований проти церкви, соціалістів та короля Альфонса XIII, за що був звільнений і фактично висланий на Канари. Та в 1930 році Унамуно тріумфально повернувся в Саламанку і знову зайняв пост ректора, на якому пробув до 1936 року.

Після громадянської війни 1936 - 1939 років і перемоги франкізму університет використовували, як політичний інструмент, проте жорсткий контроль і ідеологічний тиск з боку режиму не сприяли його престижу. У 1965 році тут навчалася трохи більше шести тисяч осіб - менше, ніж у XVI ст. Освітній бум, що охопив Європу 15 роками раніше, розпочався у Саламанці тільки в 70 х роках, коли була демонтована диктатура. З'явилося конкурентне середовище, котрого класичний іспанський університет не знав. У привілейованій ситуації опинилися столичні вузи, і маленькому саламанкському університетові в національному рейтингу вже не під силу стало змагатися з Мадридом і Барселеною. Проте по ряду параметрів він утримував першість [3].

Студентський історико-педагогічний альманах

Так, у Саламанці найбільш різноманітний склад студентів: тут представлена молодь з усіх кінців Іспанії і, зрозуміло, з інших країн. Багатьох приваблює репутація університету – академічна спільнота Саламанки підтримує і розвиває рішуче всі освячені віками традиції. Сучасний Університет Саламанки – це 16 факультетів і 10 університетських центрів, в яких можна отримати більше 80 спеціальностей [3].

Будівлі університету – це як найстаріші, з унікальною архітектурою розташовані в самому серці Саламанки, так і сучасні, обладнані за останнім словом техніки, на території університетського кампусу. Найпопулярніші старовинні будівлі університету, та, напевне, найкрасивіші у всій Саламанці це: Escuelas Mayores, Escuelas Menores і Hospital del Estudio. Будівлю Escuelas Mayores було побудовано між 1411 і 1533 рр., каплиця і бібліотека, які знаходяться тут мають велику художню вартість. Аудиторії у цьому будинку – найстаріші в університеті і носять імена видатних людей, що мали відношення до університету: «Мігеля де Унамуно», «аудиторія Фрая Луїса де Леон», «аудиторія Альфонсо X» [3].

Університетський кампус «Унамуно» неподалік від центральної площі Пласа Майор. Тут розташовані будівлі факультетів, університетських резиденцій, їдальня, бари, бібліотека, спортивний павільйон. У Саламанці Антоніо Небріха, професор риторики і автор першої в світі граматики народної романської мови, тобто іспанської, легко отримав найвище благословення на публікацію своєї праці, хоча Ізабелла Кастильська і здивувалася: «Що за дивну книгу ви написали, професор? Для чого вона?» Той знайшов рятівну відповідь: «Мова завжди супроводжувала імперію, Ваша Величносте». Прониклива королева оцінила іронію, але зробила вигляд, що не зрозуміла її. Небріху не спалили, хоча могли. Тоді вважали, що християнські держави підкорюють нові землі для Святого престолу, тому їх придбання треба реєструвати на латині. Також 12 листопада 1543 року юний майбутній король Філіп II обручився в місцевому соборі Саламанки з принцесою Марією Португальською. Університет Саламанки пережив пік свого розквіту в Золоте вік Іспанії. У XIV ст. тут навчали цивільного і канонічного права, медицини, логіки, граматики, музики. Поступово все більше уваги приділяли теології. У перші роки п'ятнадцятого століття архієпископ відкрив перший коледж для незаможних студентів, який був названий на честь Святого Варфоломія. Як і будь-який середньовічний вуз, Саламанкський університет поділявся на відносно автономні «великі» (mayores) і «малі» (minores) коледжі, причому «малі» були в більшій мірі світськими, ніж «великі». В «малих» вчили усіляким прикладним наукам, навіть військовій справі. Нині університет Саламанки – спокійне, тихе місце, де майже всі жителі – студенти, будинки на заході відливають старим золотом (властивість місцевого каменю, що містить домішки заліза). Для занять іспаністики у всіх її проявах кращого місця не знайти. Тут чудова бібліотека і багатющі архіви [2].

Список використаних джерел

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

1. Калишевский М. Саламанка древнейший город Испании : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.spain.com.ua/universidad_de_salamanca
2. Університет Саламанки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://academspain.ru/salamanca/universitet_salamanki/
3. Університет Саламанки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unisvit.com/is_us.html

Глушенок Олександр,

студент 32 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Системи вищої освіти Середньовіччя: університет Саламанка

Розвиток системи освіти тісно пов'язаний з еволюцією суспільства. У кожному суспільстві існує свій механізм розвитку освіти. Прогнозування майбутнього ґрунтується на вивченні досвіду попередників, оскільки це дає змогу визначити певні закономірності досліджуваних процесів, і, спираючись на них, визначати перспективні напрямки подальшого розвитку. Саме цими міркуваннями й обумовлюється наше звернення до аналізу соціально-історичних умов формування системи вищої освіти Саламанкського університету, оскільки саме вона дала поштовх до розвитку вищої освіти в Європі.

Мета статті полягає у вивченні історії виникнення і становлення університету в Саламанці, як частини системи вищої освіти Середньовіччя, що стало результатом соціально-економічного розвитку Європи.

У загальній масі середньовічних університетів виділяються так звані «материнські» – це університети Болоньї, Парижа, Оксфорда і Саламанки. На думку деяких дослідників, це були свого роду освітні орієнтири, зразки, а решта університетів лише наслідували їм. Найбільш раннім університетом середньовічної Іспанії по праву вважається Саламанкський, який в 1218 році був заснований королем Леоном Альфонсом IX (Alfonso IX de Leon). Девіз університету «*Onium scientarium princeps Salamanca docet*» («Саламанка – перша у викладанні наук») висловлював гордість за те, що університет був першим серед університетів Іспанії та Європи [4, с. 421].

На відміну від низки європейських країн, наприклад, від Італії, де ініціатива створення університетів належала, в першу чергу, містам, перший іспанський університет зобов'язаний своїм народженням королівській владі. У 1218 році король Леона Альфонс IX, усвідомивши потребу держави в освічених людях, об'єднав в Універсальну школу мережу навчальних закладів Саламанки, що займалися головним чином вивченням Священного Писання і канонічного права [2].

Університет Саламанки став першим вищим навчальним закладом в Європі, якому був даний статус «університету». Цього статусу в 1254 року його удостоїв іспанський король Альфонсо X, а вже через рік його визнав

Студентський історико-педагогічний альманах

Папа Римський Олександр IV. Саламанський університет став першим європейським навчальним закладом з власною публічною бібліотекою [3].

Навчання в університеті було не безкоштовним, тому навчатися там могли лише діти заможних батьків. Але вже в 1410 році дон Дієго де Анайа-і-Мальдонадо заснував коледж Святого Варфоломія для бідних, але здібних студентів, які могли відвідувати всі лекції університету безкоштовно. Також їм надавався повний доступ до унікальної університетської бібліотеки. Після цього кількість студентів різко зростає. Їх налічувалося близько восьми тисяч, тоді як населення Мадриду в той час складало 11 тисяч чоловік [3].

Так як і для всіх університетів Середньовіччя, основним методом навчання у Саламанкському університеті була схоластика, але, не зважаючи на терор інквізиції, в ньому відкрито викладалась геліоцентрична система Коперника, яка в той час була проклята. Саме тому університет в Саламанці називали центром європейського лібералізму.

В свій час у цьому університеті навчалися такі відомі люди, як Христофор Колумб, Ернан Кортес, Франсиско де Вікторія. Тут же проходив курс наук засновник ордену єзуїтів Ігнасіо Лайола, а також Антоніо Небріха – професор риторики, автор першої в світі граматики «народної» романської мови за яку, до речі, його могли легко спалити. Випускникам Саламанкського університету було дозволено викладати у будь-якому університеті Європи, що свідчить про його надзвичайний авторитет та потужний професорський склад.

Університет розвивався, і до кінця XVI ст. в Саламанці налічувалося 70 кафедр, серед яких виділялися кафедри: права, теології, медицини, логіки та філософії, риторики, граматики, давньогрецької, латинської, старослов'янської і халдейської мов, астрології і музики [1].

З приходом епохи просвітництва, вплив церкви на університет значно послабився, а згодом і зовсім зник. Саме тоді вперше були розроблені навчальні плани, з'явилися цензори, куратори університету, відповідальні за фінансове забезпечення.

В XVIII-XIX ст. Саламанка розділила сумну долю всіх іспанських університетів. Окупація держави наполеонівською армією, війна за незалежність іспанських колоній в Америці та політичні негаразди надовго підірвали престиж класичної освіти в країні, та після повалення диктатури відбувся освітній бум. У 1954 році університет повернув відібране колись право самостійно за рішенням своєї вченої ради присвоювати наукові ступені, і поступово відновив собі славу одного з найкращих університетів Європи.

В наш час університет складається з 16 факультетів (факультет красних мистецтв, біологічний факультет, аграрний факультет, факультет природничих наук, хімічний факультет, факультет соціології, юридичний факультет, економічний факультет, педагогічний факультет, фармацевтичний факультет, філологічний факультет, філософський факультет, історико-географічний факультет, медичний факультет, факультет психології, факультет перекладу та архівознавства) та 10

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

університетських центрів, де можна набути понад 80 спеціальностей. Університет Саламанки єдиний в Іспанії видає офіційний державний диплом на знання іспанської мови як іноземної – D. E. L. E. (аналог американського TOEFL, англійської IELTS і німецького GDS) [5].

Університет Саламанки – спокійне, тихе місце, місто, де майже всі жителі – студенти, будинки на заході відливають старим золотом (властивість місцевого каменю, що містить домішка заліза). Для занять іспаністикою у всіх її проявах кращого місця не знайти. Тут чудова бібліотека, багаті архіви.

Список використаних джерел

1. Военно-исторический клуб «Золотая Шпора». Общие сведения о Саламанкском Университете [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.shpora.org.ua/measures/announcements/spain/spain-history/university.html>
2. Азбука Испании. Славная история университета Саламанки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://abcspain.ru/news-and-articles/learning/ucheba-v-ispanii-slavnaya-istoriya-universiteta-salamanki/>
3. Ларивера. Университет Саламанки (Universidad de Salamanca) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://larivera.info/encyclopaedia/estudio/salamanca/>
4. Большая советская энциклопедия: в 30 т. – М. : «Советская энциклопедия», 1978.
5. Вікіпедія. Університет Саламанки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Університет_Саламанки

Потривайло Яна, Калінчук Надія,
студентки 21 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова

Випускники Падуанського університету

Падуанський університет (італ. Universit degli Studi di Padova) – Один з найстаріших університетів Європи та Італії, відкритий в Падуї в 1222. Девіз – Universa universis patavina libertas «Свобода Падуї, загальна і для всіх».

Метою статті є дослідження діяльності випускників Падуанського університету.

Заснований викладачами та студентами, які залишили Болонський університет через конфлікт з начальством. В середні віки в Падуї навчалися студенти з усієї Європи, розділені на «нації» (земляцтва) за місцем походження. З 1339 по 1813 роки розділений на дві організації – Universitas Iuristarum, де викладалося цивільне і канонічне право і богослов'я, і Universitas Artistarum, де викладалися астрономія, діалектика, філософія, граматика, медицина і риторика. Студенти поділялися на 2 великі групи – ультрамонтанів (вихідці з-за меж Італії) та цітрамонтанів (студенти з Апеннінського півострова) залежно від свого походження. Нації очолювалися ректорами, обраними з числа її членів. У Падуанському університеті нації

Студентський історико-педагогічний альманах

найдовше зберегли значення й вагу як незалежні корпорації. Вони були структурами, що надавали всіляку допомогу та послуги студентам (фінансові, юридичні, банківські, поштові тощо). Університет був дуже популярним в Європі, особливо в німецькомовних країнах. Вчилися вихідці із земель Речі Посполитої. 1592 вони утворили самостійну націю – Natio Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae. Матрикуляційні книги польської нації (Album nationis Polonie) за 1592 – 1747 охоплюють 2359 імен із теренів Речі Посполитої. До них були записані імена не лише польських студентів, а й видатних осіб, котрі відвідували Падую й робили грошові внески на склеп і вівтар св. Станіслава в соборі св. Антонія. Очевидно, один із таких записів зробив Кирило Терлецький (1595-96), коли відвідав Італію. Вступ до «нації» здійснювався шляхом власноручного запису й грошового пожертвування. Спершу грошовий внесок був добровільним, а згодом став обов'язковим (у розмірі 1 венеціанського скудо). Польська «нація» святкувала дні своїх національних святих, надавалася лікарська допомога, влаштовувала поховання своїх померлих студентів. У найкращі роки свого існування польська нація утримувала також учителів іноземних мов та фехтування. 1556 – 1589 польські студенти мали інституцію допомоги своїм студентам – окремий притулок поблизу площі Al Santo. У матрикуляційних книгах польські «нації» збереглися імена студентів з українських земель. В університеті навчалися вихідці з князівських родин Вишневецьких, Заславських, Збараських, Сенют, Масальських, Острозьких, Чорторійських.

Падуанський університет став одним із центрів науки епохи Відродження, йому протегувала Венеціанська республіка, яка забезпечувала дух незалежності від схоластичної догматики і впливів Риму. Тут вчилися або працювали такі діячі першої величини Відродження та раннього Нового часу, як Піко делла Мірандола, Микола Кузанський, Коперник, один із засновників італійської літературної мови П'єтро Бембо, Торквато Тассо, Галілей, Везалій, білоруський першодрукар Франциск Скорина. В 1678 ступінь доктора філософії вперше в світі отримала жінка – Олена Корнаро Піскопія.

У XIX - XX ст. спостерігалася *тенденція* до децентралізації (процес перерозподілу функцій, повноважень, людей або речей від центрального управління) університету і до виникнення лабораторій і кампусів за межами Падуї. 8 лютого 1848 під час революції 1848-1849 рр. відбулося повстання студентів проти австрійського панування, університет був закритий до 1850. В 1995 прийнятий новий статут, що дає університету більше незалежності.

Університетський ботанічний сад (Orto Botanico) – найстаріший у світі з постійно діючих Ботанічних садів. Був заснований в 1545 році рішенням Венеціанського Сенату з метою вирощування «лікувальних трав» для Медичного факультету Падуанського Університету .

Зараз університетський Orto Botanico займає площу 22 тис. м². і може похвалитися найстаршими в Європі зразками магнолії і гінко. У 1997 році Падуанський ботанічний сад як «прототип всіх ботанічних садів» був занесений ЮНЕСКО до числа пам'яток світової спадщини.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

У структуру університету входить також Астрофізична обсерваторія Азіаго, заснована в 1942 році на Плато Азіаго в провінції Віченца, Італія.

Сучасний стан університету: 65000 студентів, 13 факультетів: гуманітарних наук і філософії, економіки, освіти, інженерний, юридичний, фізико-математичний, медично-хірургічний, фармацевтичний, сільськогосподарський, психологічний, політологічний, статистичний і ветеринарний.

Хто ж вони, найвидатніші випускники Падуанського університету та чого вони добились?

Польський астроном, математик, економіст, автор геліоцентричної системи світу **Микола Коперник** народився 19-го лютого 1473-го року.

Геліоцентрична система у варіанті М. Коперника може бути сформульована в семи твердженнях:

- орбіти і небесні сфери не мають загального центру;
- центр Землі – не центр Всесвіту, але тільки центр мас і орбіти Місяця;
- всі планети рухаються по орбітах, центром яких є Сонце, і тому Сонце є центром світу;
- відстань між Землею і Сонцем дуже мало в порівнянні з відстанню між Землею і нерухомими зірками;
- добовий рух Сонця – уявне, і викликане ефектом обертання Землі, яка обертається один раз за 24 години навколо своєї осі, яка завжди залишається паралельною самій собі;
- Земля (разом з Місяцем, як і інші планети), звертається навколо Сонця, і тому ті переміщення, які, як здається, робить Сонце (добовий рух, а також річний рух, коли Сонце переміщається по Зодіаку) – не більше ніж ефект руху Землі ;
- це рух Землі та інших планет пояснює їх розташування і конкретні характеристики руху планет [3].

Головний і майже єдиний твір Коперника, плід більш ніж 40-річної його роботи, – «Про обертання небесних сфер». Твір видано в Нюрнберзі в 1543-му році.

Нагадаємо, М. Коперник одним з перших висловив думку про всесвітнє тяжіння. У його книзі (частина I, глава IX) говориться: «Я думаю, що тяжіння є не що інше, як деяке прагнення, яким божественний Зодчий обдарував частки матерії, щоб вони з'єднувалися у формі кулі. Цією властивістю, ймовірно, володіють Сонце, Місяць і планети; йому ці світила зобов'язані своєю кулястою формою ».

Елена Лукреція Корнаро Піскопія (італ. *Elena Lucrezia Cornaro Piscopia*; 25 червня (за іншими даними 5 червня) 1646, Венеція – 26 липня 1684, Венеція) – італійська філософ, математик, перша жінка у світі, яка здобула докторський ступінь.

Піскопія була дочкою прокуратора Венеції. Здобула добру освіту, зокрема опанувала декілька сучасних і класичних мов та «вільні мистецтва». Вона зневажала фривольність венеціанського суспільства й ще замолоду пішла в черниці до бенедиктинок. Піскопія з часом вирішила повністю присвятити себе науці. У 1677 році вона провела свій перший публічний

Студентський історико-педагогічний альманах

диспут в Падуанському університеті. Спроби батька організувати для дочки докторський титул спершу закінчилися невдачею. Опоненти вважали, що місце жінки в церкві, де вона має мовчати, тож викладати жінці не пасує. Та врешті Піскопія добилася дозволу захистити докторську дисертацію. 25 червня 1678 року вона стала першою жінкою у світі, яка здобула звання доктора наук.

Наступні шість років вона займалася виключно науковою роботою, зокрема на теренах філософії і математики. Померла у віці 38 років, як припускають, від раку. У 1688 році її науковий доробок був опублікований в Пармі.

Вільям Гарвей (англ. *William Garway*, 1 квітня 1578 – 3 червня 1657) – англійський лікар і природознавець, засновник сучасної фізіології та ембріології. Освіту здобував у Кембриджі (1597) та університеті італійського міста Падуя (1602). Працював у Лондоні. Гарвей створив вчення про кровообіг, зокрема довів, що серце є активним м'язовим осередком кровообігу і що кров рухається в одному напрямі по замкнутій системі кровоносних судин. Відкриття Гарвея було вороже сприйняте католицькою церквою. Гарвей також вивчав зародковий розвиток тварин. Вчений хибно вважав, що всі живі організми розвиваються з яйця [4].

Франциск (Франтішек) Лукіч Скорина – білоруський першодрукар, просвітитель, перекладач, митець-графік, один із засновників кириличного книгодрукування. Народився в 2-й половині 1480-х років в сім'ї купця Луки. Первинну освіту здобув в Полоцьку.

1504 – став студентом Ягеллонського університету в Кракові.

1506 – закінчив факультет «семи вільних мистецтв» (граматика, риторика, діалектика, арифметика, геометрія, астрономія, музика) із ступенем бакалавра, пізніше отримав звання ліценціата медицини і ступінь доктора «вільних мистецтв».

1512 – успішно склав іспити в Падуанському університеті на ступінь доктора медицини.

1517 – заснував у Празі друкарню і видав кириличним шрифтом «Псалтир», першу друковану білоруську книгу. Загалом упродовж 1517 – 1519 рр. за підтримки меценатів переклав і видав 23 книги Біблії (під назвою «*Біблія руська, вложена доктором Франциском Скориною із славного града Полоцька, Богу ко чти і людем посполитим к доброму наученію*»). Білоруський переклад Біблії, зроблений Скориною, випередив у часі німецький переклад Мартіна Лютера. Служив лікарем і секретарем у віленського єпископа. Виїздив до Німеччини, де зустрічався з Мартіном Лютером. Вів із братом Іваном торгівельні справи у Варшаві та Познані.

1530 – на запрошення герцога Пруссії Альбрехта їздив до Кенігсбергу у справах книгодрукування.

5 лютого 1532 р. – кредитори за борги покійного брата Івана домоглися арешту Скорини. Але 21 листопада 1532 року Сигизмунд I, розібравшись за допомогою єпископа Яна в справі, звільнив Скорину й видав указ, яким надав останньому всілякі пільги.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

1534 – Франциск Скорина виїхав до Великого Князівства Московського, звідки його вигнали як католика, а його книги – спалили (про цей факт свідчить лист короля та великого князя Жигмонта-Августа).

Близько 1535 р. – переїхав до Праги, де працював лікарем і ботаніком при королівському дворі.

Частина біблійних передмов і перекладів Скорини викладені у віршованій формі, що дає підставу називати його основоположником білоруської письмової поезії.

Сікст IV – (лат. *Sixtus PP. IV*, **Франческо делла Ровере**, італ. *Francesco della Rovere*); 21 липня 1414 – 12 серпня 1484) в Римі, 212 папа римський, понтифікат з 9 серпня 1471 по 12 серпня 1484.

Франческо походить з бідної сім'ї з Лігурії. Прізвище делла Ровере взяв пізніше від однієї сім'ї з Турину, з якою однак не мав родинних зв'язків. Ровере – значить дуб, якого разом з жолудями і зображено на його гербі а також і на гербі його племінника Юлія II. В юному віці відданий під духовну опіку, пізніше вступає до Францисканців. Потім вивчає філософію і теологію в Болоньї, К'єрі, Падуї та Савоні. 14 квітня 1444 отримує титул доктора теології в університеті Падуї. Далі займається викладанням та читає лекції в Болоньї, Флоренції, Падуї, Сієні.

19 травня 1464 за свої заслуги на ниві викладацької роботи вибраний генеральним міністром ордену францисканців. 18 вересня 1467 висвячений папою Павлом II кардиналом і покликаний до Риму в Курію. 19 травня 1469 року іде у відставку з усіх постів в ордені аби сконцентруватися на роботі в Курії. У цей час пише теологічні трактати : *De potentia Dei* та *De sanguine Christi*.

У 1475 – 1483 роках за ініціативою Сікста IV у Ватикані побудована і 15 серпня 1483 р. освячена капела, яка носить його ім'я – Сікстинська капела. За його ініціативою в Римі відкрився перший у світі публічний музей – капітолійський. У 1478 році Сікст IV визначив недійсним декрет Констанцького собору, який визначав перевагу рішень соборів перед папськими декретами. У 1482 р. році канонізував Бонавентуру – середньовічного теолога.

Станіслав (Нестор) Морозенко (*Морозовицький*, 26 травня 1559 р. н. – 1649) – військово-політичний діяч Хмельниччини, за походженням з галицько-подільського шляхетського роду. Навчався у Краківському і Падуанському університетах, з 1638 – полковник реєстрового козацького війська. В 1645 – 1649 – полковник корсунський, організатор військових дій на Поділлі, брав участь в битві під Пилявцями, керував кіннотою під Збаражем, де загинув у бою. Герой історичної пісні «*Ой Морозе, Морозенку, ти Славний козаке*» , в якій відображено його подвиги в боротьбі проти татар, мужність і героїчну смерть.

У 1648 році Морозенко – полковий обозний Кропивнянського полку. В 1649 очолював козацьку кінноту у війську Богдана Хмельницького, брав участь у ряді битв, зокрема у Пилявецькій. Загинув під Збаражем в липні 1649 [4].

Студентський історико-педагогічний альманах

Джироламо Кардано (24 вересня 1501 – 21 вересня-1576) – італійський фізик, математик, філософ, винахідник карданного механізму, автор формули для розв'язку кубічних рівнянь (1545). Народився в Павії 24 вересня 1501 року. Син Фаціо Кардано адвоката Леонардо да Вінчі. 1526 року Джироламо закінчив Падуанський університет. Повернувся до Мілана, читав лекції з математики. Практикував у провінції, 1539 року прийнятий до Колегії лікарів.

У вільний час Кардано складав гороскопи живих і мертвих (його послугами як астролога користувався сам Папа Римський), тлумачив сни. Учений здійснював експериментальні дослідження і конструював різні механізми (зокрема, вал, який тепер називається карданним). Праця Кардано «Велике мистецтво» (*Ars magna*, 1545) став наріжним каменем сучасної алгебри. У ній зроблено першу спробу внести систему до вивчення рівнянь, здійснено деякі операції з уявними числами. Це було чи найпершою публікацією математичного методу, невідомого раніше ні грекам, ні арабам. Публікація *Ars magna* викликала знамениту тяжбу Кардано щодо пріоритету в розв'язку цієї задачі з Нікколо Тарталья, лектором з Венеції. 1535 року Тарталья незалежно від нього винайшов свій метод і повідомив про нього Кардано, узявши з останнього клятву зберегти відкриття в таємниці. Проте Кардано опублікував у своїй книзі все, що було йому відомо про кубічні рівняння, заявивши, що знав про зміст роботи Ферро і це звільняє його від усіх зобов'язань стосовно Тарталі. 1546 року Тарталья звинуватив Кардано у віроломстві. Тяжба скінчилася після публічного диспуту 1548 року, на якому інтереси Кардано захищав Феррарі.[3]. Помер Кардано в Римі 21 вересня 1576.

За легендою, Кардано передбачив день своєї смерті і, щоб довести правоту у той день скінчив життя самогубством.

Отже, випускники Падуанського університету багато чого досягли та багато чому навчили людство. Кожна з цих осіб вирізнялася своєю індивідуальністю та креативністю. Ім'я кожного відоме нам. У всіх були свої стежки та долі та звелись вони до одного і того ж визначного університету. Очевидно можна вважати, що Падуанський університет не тільки дає освіту, але й виховує людину культурно.

Список використаних джерел

1. Альберти Леон Баттиста. Десять книг о зодчестве: В 2т. М., 1935 – 1937.
2. Мастера искусств об искусстве. Т.2. Эпоха Возрождения / Под ред. А. А. Губера, В. Н. Гращенкова. М., 1966.
3. Падуанський університет [Електронний ресурс]. <http://www.unipd.it/>. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>
4. Українська радянська енциклопедія. В 12-ти томах / За ред. М. Бажана. – 2-ге вид. – К.: Гол. редакція УРЕ, 1974-1985. – Т. 5. – К., 1980. – 391 с.

Громницька Ілона,
студентка 32 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко

Зміст освіти в Падуанському університеті

Актуальність теми полягає в усвідомленні сучасними студентами внеску, котрий зробили вчені Падуанського університету в несприятливих для розвитку науки умовах.

Метою даної статті є ознайомлення з цікавими фактами розвитку університетської освіти в Середньовічній Європі через висвітлення ключових моментів навчального процесу Падуанського університету.

У 1222 році був відкритий Падуанський Університет, який відносно швидко завоював повагу і визнання в Середньовічній Європі. Про значення ВУЗу говорить вже той факт, що в стінах Університету Падуї викладав Коперник і вчився Галілео Галілей.

Спочатку в цьому університеті діяли два факультети – юридичний і медичний. До речі, на медичному факультеті, викладали ще філософію і ліберальні мистецтва. У 1363 році тут було відкрито факультет теології. Поглиблене вивчення аристотелівської філософії, скурпульозні наукові дослідження в галузі медицини, перші кроки в гуманізації культури – це лише деякі досягнення Падуанської академії, яку Республіка Сан Марко, прийнявши під своє крило, перетворила згодом в один із найпрестижніших навчальних закладів Європи. З самого початку свого існування університет славився своєю медичною, і особливо, фармакологічною школою. У стінах університету довгий час працював знаменитий Модніно, який залишив докладні коментарі праць Авіценни, а також склав повний, за тогочасними критеріями, фармакологічний словник.

Ботанічний сад Падуанського університету вважається найстарішим у світі. Він був створений в 1545-му році з метою вирощування лікарських трав як місцевого походження, так і екзотичних. Варто зазначити, що, через кілька років після створення, сад обнесли кам'яною стіною: лікарські рослини в ті безпенецієлінові часи настільки цінувались, що люди регулярно влаштовували нічні набіги на лікарські посадки. Культивування рослин проводилося здебільшого для наукових цілей. Завдяки цьому сади наукового спрямування поширились по всій Європі.

Першим ректором Падуанського університету був Рамаззіні. Він склав для царських осіб окремі вказівки, як зберегти здоров'я. Він радив не їсти і не пити занадто багато, утримуватися від пристрастей, а розваги повинні бути гідними їх сану. Цілком зрозуміло, що саме в Падуанському університеті помірність мала таких авторитетних прапорonoсців. Все-таки тут жив і помер світовий рекордсмен в помірності – Лодовіко Корнаро.

Одним з найвідоміших професорів Падуанського університету був Джованні Баттіста Монтано (1498 – 1551 рр..) – перший, хто почав проводити зі студентами заняття біля ліжка хворого. Монтано домігся дозволу на використання кількох ліжок у міському госпіталі Св. Франциска. Монтано вже мав репутацію прекрасного практикуючого лікаря, тому не дивно, що його клінічні доповіді з демонстрацією хворих, відразу ж привернули до себе увагу і отримали широке визнання.

Студентський історико-педагогічний альманах

Все це дозволило історикам назвати Монтано основоположником і творцем «сучасної концепції клінічного викладання». Але наскільки коректно називати ці заняття клінічним викладанням, а тим більше вважати їх прообразом сучасної концепції такого викладання? [1, с. 254]

Аналіз збережених даних показав, що курс практичної медицини в Падуанському університеті не включав в себе як мінімум чотирьох найважливіших компонентів цього феномену. *По-перше*, студенти виступали на заняттях у клініці виключно в ролі спостерігачів і слухачів, між ними і професором не передбачалося навіть діалогу. Не забезпечувалося виконання основного принципу практичного викладання – участі студентів у клінічних роботах. *По-друге*, не проводилося навчання навичкам роботи з хворим: правилам поведінки біля ліжка хворого, опитування та інших форм обстеження пацієнта. *По-третє*, тематичного підбору хворих не існувало. Клінічні демонстрації здійснювалися поза будь-якого змістовного зв'язку з основним систематичним курсом практичної медицини, який продовжував викладатися виключно теоретично. Таким чином, заняття в клініці перетворювалися на якесь театральне дійство, обмежувалися демонстрацією лікарського мистецтва професора. *По-четверте*, курс практичної медицини і особливо заняття в клініці не були ні організаційно, ні змістовно узгоджені з викладанням інших предметів медичного факультету. Однак, це в жодному разі не повинно сприйматися як критика на адресу того, що робив Монтано. Після смерті Монтано у 1551 р. заняття зі студентами в госпіталі в Падуанському університеті припинилися, а на базі університетської клініки виникла практична медична школа «Schola de parvus et urinus».[3, с. 4]

У Падуї під керівництвом професора медицини Монтано, став займатися практичною медициною знаменитий учений Андреас Везалій (1514-1564 роки). У 23 роки Везалій став професором хірургії з правом викладання. Він без зволікань почав ламати сформований метод викладання анатомії. *Перше завдання* – отримати дозвіл робити розтин трупів і домогтися регулярного надходження трупів страчених злочинців. *Друге завдання* – навчити мистецтву препарування студентів. *Третє завдання* – озброїти студентів навчальними посібниками. Так народилася думка про створення ілюстрованих таблиць. Під час викладання анатомії Везалій не довіряв демонстраторам, він сам робив розтин і демонстрував органи. Лекції Везалій читав не по книзі, а по трупу і скелету. До нього цього ніхто не робив, так як основними видами занять в університетах були лекції, коли професор читав по книзі текст і коментував його, та диспути. Вони організовувались на основі тез, які наперед повідомлялись учням і потім обговорювались. Диспути проходили гаряче і тривали інколи по 10-12 годин з невеликою перервою на обід. Крім цього всього, студенти виконували ще й письмові вправи – писали трактати. Вивчення лише Святого Письма не задовольняло людей, які прагнули пізнати навколишній світ. [4, с. 1]

Так як вже було згадано вище, у 28-річному віці Галілей почав викладати в Падуї, де перебував протягом 18 років, до 1610 року. У цьому університеті теоретичною основою викладання природничих наук залишалося вчення

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Арістотеля, проте на медичному факультеті збереглися традиції проведення наукових експериментів. За повідомленням Вівіані, лекції Галілея відвідувалися багатьма слухачами. Основними дисциплінами в курсах Галілея були геометрія і астрономія, згодна з вченням Птолемея і Арістотеля. Викладання астрономії обмежувалося тільки математичними аспектами.

Цікавий факт, у списках 1660 року в Падуанському університеті вперше зустрічається «Йозеф Данило Дзик, катедральний вікарій Луцький, національність – українець, Київський дистрикт». Це найдавніше згадка, в якій вказана українська приналежність у сучасній транскрипції [2, с. 5].

«Свобода Падуї, загальна і для всіх!» Ні, це не гасло якоїсь сепаратистської партії, а девіз як тодішнього, так і сучасного Падуанського університету.

До речі, своїм відкриттям він багато в чому зобов'язаний випадковості – його заснували викладачі та студенти, що залишили Болонський університет через конфлікт з керівництвом. Але, народжений з протиріччя, цей інститут знань виявився більш ніж успішним – університет має велике значення на міжнародній освітній арені як в середні віки, так і сьогодні.

Варто зазначити, що саме завдяки розвитку університетської освіти в Європі в епоху Середньовіччя, ми зараз можемо претендувати на достатньо високий рівень знань в усіх галузях науки та освіти.

Список використаних джерел:

1. Бородулин, Ф.Б. История медицины: избр. лекции / Ф.Б. Бородулин. – М.: Медгиз, 1961.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravmir.ru/delogalileya/>
3. Медицина середніх віків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vreferat.com/54/3929-12-medicina-srednevekov-ya.html>
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.medicworlds.ru/medics-3454-1.html>

*Резнікова Валерія,
студентка 18 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

Система навчання в Неапольському університеті

Неапольський університет (італ. Università degli Studi di Napoli Federico II) – є одним із найстаріших вищих навчальних закладів у Європі. Був заснований 5 червня 1224 року в Неаполі, як державний освітній заклад Королівства Сицилія. Університет носить ім'я імператора Священної Римської імперії Фрідріха II, під час перебування якого на престолі Неапольський університет прийняв перших студентів. Серед викладачів Неапольського університету відомі – професор медицини *Маріо Скіпано* та історії *Андреа Граціозі* [1; 2].

Мета статті – проаналізувати систему навчання в університеті.

В середні віки та на початку нового часу для відкриття університету потребувалися кошти від церкви або керівної місцевої аристократії. Статус університету в католицькій Європі надавався Папською буллою. Винятки з цього правила складають найдавніші європейські університети засновані до XIII ст. У сучасному розуміння ці заклади були окремими факультетами і розвинулися в повноцінні університети лише з часом. Тож важко встановити точну дату їхнього заснування [3].

Король, бажаючи децентралізувати навчання в Італії, пішов проти волі Папи Римського і Неапольський університет став першим університетом у Європі, що діяв без папської булли. Таким чином, Фрідріх II одним з перших государів створив державний університет (насправді перший, щоб бути успішним в цьому), вчителів і правила для якого він міг би обирати і обговорювати, на відміну від повністю безкоштовного і спонтанного процесу, який був основою формування перших європейських університетів в попередні десятиліття. Цей контраст свідчить також про той факт, що імператор заборонив своїм підданам вчитися в іншому місці, і зарезервував собі право присвоювати вчені звання.

Крім того університет Неаполя відіграв значну роль у чудовому культурному розвитку Королівства в другій половині XVIII ст., хоча б тому, що деякі з учителів, серед яких був Антоніо Геновесі, повною мірою приймали участь в епоху руху Просвітництва. Саме тут був сформований новий клас інтелігенції та державних службовців, клас, який започаткував Якобінську революцію 1799 р. До 1860 року навчальний заклад був розділений на шість факультетів : теологію, право, мистецтво, медицину, математику та природничі науки.

У складі Неапольського університету в 1972 р. були такі факультети : *медицини і хірургії, математики, фізики і природних наук, фармакології, інженерний, архітектурний, агрономічний, ветеринарний, юридичний, економічний, філології і філософії*. В університеті викладали 4 тисячі викладачів, серед них більше двохсот професорів. Його бібліотека, заснована в 1615 році, налічує понад вісімсот тисяч томів. За вісім століть свого існування університет дав освіту мільйонам студентів, чимало з яких помітно вплинули на історію Італії та Європи і всієї планети .

Число зарахованих студентів та професорсько-викладацького складу зробили з Університету Неаполя один з найбільших університетів в країні. Таким чином, не важко зрозуміти, що тут, раніше, ніж де-небудь, створення другого університету було визнано за необхідне.

З 2001 року ректором університету Федеріко II є проф. Массімо Marrelli [4]. У 2009/2010 навчальному році в Неапольському університеті навчалися понад 96 000 студентів.

Щодо структури університету, то в університеті Неаполя є такі факультети:

- факультети медицини та хірургії (17 інститутів і 14 клінік);
- факультети математики, фізики та природничих наук (15 інститутів);

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

- факультети фармакології, інженерний (29 інститутів);
- архітектурний факультет (10 інститутів);
- агрономічний факультет (11 інститутів);
- ветеринарний факультет (6 інститутів);
- юридичний факультет;
- економічний факультет;
- факультет філології;
- філософський факультет [1].

Як і в більшості інших ВНЗ Європи, система навчання в Неапольському університеті триступінчата, відповідає міжнародній класифікації «**бакалавр – магістр – доктор**». Учбові плани складаються в основному з лекцій – італійська освіта розрахована в першу чергу на самостійну роботу студентів. Всяка ініціатива по перевірці і уточненню знань виходить від самого учня; завдання викладача – порадити необхідну літературу і прояснити складні питання на співбесідах по певних днях [5].

Список використаних джерел

1. Неапольський університет імені Фрідріха II [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Michele Fatica, Il fondatore dell'università di Napoli. In: Federico II di Svevia. Stupor mundi, hrsg. v. Franco Cardini, Roma 1994, S. 119 – 142.
3. Список найстаріших університетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
4. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unina.it/ateneo/cenni/cenniStoriciEnglish.jsp>
5. Навчання по-італійськи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/abroad/articles/38.html>

*Кльоц Юлія,
студентка 43 групи природничого факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

Карлів університет - один з найпрестижніших та найстаріших університетів світу

Карлів університет є одним з найстаріших університетів у Чехії. Це перший навчальний заклад у Священній Римській імперії, на слов'янських землях і в Центральній Європі загалом, один з найстаріших університетів у світі. На даний момент Карлів університет вважається одним з найкращих навчальних закладів. Він входить до складу Асоціації Європейських вузів, так як і Оксфорд, Сорбонна, Болонья, Бонн, Лейден. Тому дуже актуальним на сьогодні є вивчення питання про становлення і розвиток Карлового університету, його структуру, основні досягнення вчених, що працювали в даному закладі, форми і методи навчання, які використовуються у навчально-виховному процесі.

Студентський історико-педагогічний альманах

Мета: в хронологічній послідовності представити історію розвитку та становлення Карлового університету, розглянути основні форми і методи навчання в даному навчальному закладі.

Карлів університет (Празький) є одним з найпрестижніших та найстаріших університетів світу. На сьогодні до складу університету входить 17 факультетів, з яких 14 розташовані в Празі.

Заснування університету відбулося за ініціативи Карла IV. 26 січня 1347 року Папа Климент VI підписав документ про заснування університету за зразком Паризького університету. Офіційною датою заснування університету вважається 7 квітня 1348 року. Для проведення навчальних занять імператор викупив кілька будівель у кварталі Старе Місце, які отримали за його ім'ям назву Кароліnum.

Великий західний розкол 1378 року парадоксально підсилив кадровий склад Карлового університету чеськими та німецькими професорами, які полишили Париж, проте більшість з них в наступні десятиріччя перейшли до новостворених університетів в Німеччині та в Польщі

На самому початку, за прикладом Паризького університету, Карлів університет складався з чотирьох факультетів: юридичного, медичного, артистичного та богословського. Розвиток та найбільш високу популярність Празький університет отримав завдяки Яну Гусу, який брав активну участь у різноманітних рухах, головною метою яких був перегляд старих норм і традицій в церкві та суспільстві. У часи, коли вирішальне слово практично у всіх питаннях залишалося за церквою, і в питаннях освіти в тому числі, Карлів університет був на той момент єдиним місцем здобуття знань, де «останнє» слово було за людьми, тому доля цього університету була завжди тісно пов'язана з долею чеської держави і людей не тільки в гуситський період, але також і в наступних століттях.

У результаті соціально-політичної революції число факультетів скоротилося до одного – факультету вільних мистецтв. Але значну роль у подальшому відродженні університету зіграло правління Рудольфа II, який зробив Прагу культурною метрополією та центром університетської освіти. Цікаво, що після двохсот років свого існування, в 1654 році Карлів університет за наказом короля Фердинанда III був об'єднаний з Єзуїтським університетом у Клементинумі. Новий навчальний заклад називався Карло-Фердинандським університетом. Назва ця проіснувала аж до 1918 року. У XVII ст. було оновлено всі 4 факультети [2, с.124].

Середина XVIII ст. ознаменувалася поступовим введенням ряду реформ, і цей процес досяг вищої точки в кінці століття. В цей же час німецька мова викладання була замінена латинською мовою. У 1848 році, який був роком постійних заворушень та революцій, Празький університет ще раз опинився в центрі національного, демократичного і революційного перевороту.

У другій половині XIX ст. університет все більш і більш відповідав на політичні та економічні потреби суспільства. Підвищення інтересу до чеського національного життя, науки, культурної і політичної діяльності змусила Віденський уряд у 1882 році розділити університет на дві установи,

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

одна німецька і одна чеська. Вони працювали поруч одна з одною навіть після заснування незалежної чехословацької держави в 1918 році, і аж до 1939 року. Тільки з проголошенням чехословацької державності Карлів університет отримав статус, який повністю відбив його академічну і культурну важливість.

Нацистська окупація в 1939 року була масивним ударом для університету. Один з перших репресивних заходів, який прийняли нацисти, був націлений на чеські науки, людство і вищу освіту. 17 листопада 1939 року, Празький університет, як усі інші чеські установи вищої освіти, був закритий силою, а більшість студентів відправлені до концентраційних таборів. Деякі студенти були страчені, а їхніх викладачів переслідували. Німецький же університет приєднався до союзу університетів Рейху.

Період Другої Світової війни був одним з найбільш похмурих в історії Карлового університету, викладачі та студенти зазнали переслідувань і репресій. Діяльність Карлового університету була відновлена лише в 1945 році, після визволення Чехословаччини. Однак так тривало лише до Комуністичного путчу, який відбувся в лютому 1948 року. Путч означав чистки, кінець академічних свобод і різку репресію стосовно всіх виразів розбіжності з офіційною ідеологією. Того ж року був закритий Німецький університет.

Навесні 1968 року нова хвиля чисток вражає університет і його факультети. Тільки після революції, яка почалася на 17 листопада 1989 року, наступила зміна в ситуації, яка тривала більше ніж сорок років. Призначення нових представників вільної академічної спільноти було легалізовано в січні 1990 року. Це означало початок демократичних перетворень житті університету. На кафедрах вузу в різний час викладали найкращі уми Чехії: священник і богослов, ідеолог чеської Реформації Ян Гус (з 1409 року ректор Карлового університету), медик Ян Ессен, фізіолог Ян Євангеліст Пуркіне, професор філософії, перший чехословацький Президент Томаш Гарріг Масарик, Нобелівський лауреат, хімік Ярослав Гейровскій та інші [1, с. 97].

На початку свого існування в Карловому університеті навчальних курсів як таких не існувало. Студенти слухали не курс, а певну книгу. В університеті також інтенсивно проходило вивчення семи вільних мистецтв [3, с. 176].

Вже до XIII ст. система семи вільних мистецтв вважалася застарілою. За вироком Фоми Аквінського, сім вільних мистецтв недостатні для розподілу теоретичної філософії, тому почали застосовувати інші, більш ефективні методи навчання [2, с. 178].

Одним із основних методів навчання в університеті було застосування лекцій. Лекція тривала 1 – 2 години. Перед початком лекції викладач робив стислий вступ, в якому визначав характер роботи над книгою. Покарання за відступ від цієї методичної постанови було досить суворим: тільки за одне невиконання її викладач позбавлявся права лекторства строком на цілий рік, а разом з тим і всіх посад. Перші лекції читалися вранці, коли голова у молоді працює краще, другі – після обіду й на свята. Обстановка на ординарних

Студентський історико-педагогічний альманах

лекціях була суворою, наче на месі: заборонялося переривати лекцію запитаннями, лектор мав носити формене вбрання.

Також однією з поширених форм викладання був диспут. Диспут (семінар) полягав у тому, що будь-яка тема пропонувалась у вигляді запитання для обговорення, відповіді пропонувались спочатку студентами, а потім – викладачем. Тобто відбувався перехід від лекції до запитання, а від запитання – до диспуту. Диспути могли тривати 15-20 годин [4, с.95].

Жодних письмових робіт на початкових етапах розвитку Карлового університету не існувало. Практичні заняття відбувалися у формі репетицій і диспутацій. На репетиціях студенти повторювали пройдений матеріал, відповідали на запитання, пов'язані з текстом, а на диспутаціях вони мали навчитися оперувати логічними поняттями і вдосконалити свою красномовність під час ученого спору.

Отже Карлів університет є одним з провідних вузів не тільки в Чехії, а й в усьому світі. Це один з передових навчальних закладів, в якому готуються спеціалісти з різних галузей освіти та науки. Сьогодні в Карловому університеті навчаються більше 51 000 студентів.

У академічному рейтингу університетів світу, який складається в Інституті вищої освіти Шанхайського університету і який оцінює 2000 університетів, Карлів університет потрапив у список 300 найкращих. Також, Карлів університет знаходиться серед 100 кращих європейських університетів.

Список використаних джерел

1. Гайденоко В.П. Западноевропейская наука в средние века : Общ. принципы и учение о движении / В.П. Гайденоко, Г.А. Смирнов, И.Д. Рожанский, А.В. Ахутин. – М. : Наука, 1989. – 351 с.
2. История педагогики и образования / под. ред. А.И. Пискунова. – М.: ТЦ Сфера, 2001. – 512 с.
3. Левківський М.В. Історія педагогіки / за ред. М.В. Левківського. – Харків: «ОВС», 2002. – 240 с.
4. Кравець В.М. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва. Навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів / В.М. Кравець – Тернопіль, 1996. – 436 с.
5. Стеценко Т.В. Історія класичної зарубіжної педагогіки./ Т.В. Стеценко. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2002. – 140 с.

Салій Ольга,

студентка 33 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Карлів університет у Празі: історія та сьогодення

Карлів університет у Празі (Університет імені Карла в Празі, *Univerzita Karlova v Praze*, часто згадується як Празький університет) – головний університет Чехії, один із найстаріших університетів Центральної Європи та світу.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Актуальністю розгляду даного університету є можливість вступу до нього. Адже, це є один з найкращих університетів, наряду з такими закладами навчання, як Оксфорд, Сорбонна, Женевський університет та інші.

Празький університет був заснований імператором Карлом IV в 1347 чи 1348 роках з пропозиції першого празького архієпископа Арношта. Для проведення занять імператор викупив декілька будівель в кварталі Старе-Місце, отримавши по його імені назву Каролінума.

Карлів університет став першим німецьким університетом взагалі та першим університетом Центральної Європи. Оскільки він був заснований представниками німецької общини Чехії, то в першу чергу обслуговував її інтереси. Навчання проводилось німецькою мовою до кінця XIX ст., в той час Прага залишалась в складі Австро-Угорщини.

На відміну від багатьох інших університетів, навчання не мало релігійного нахилу, так як у католицької церкви в Празі був навчальний заклад – Клементинум, куди в 1622 році була переведена університетська бібліотека.

Слідом за угорською елітою чеська інтелігенція міста почали рішучі виступи проти політики австрійської власті, тому в 1882-1939 роках Карлів університет розділювався на два потоки: *чеський* та *німецький*.

На переломі століть обидва університети досягли великих успіхів в науці. В Німецькому університеті, наприклад, працював Альберт Ейнштейн. Карлів університет, в свою чергу, виховав діячів, які зіграли значну роль в становленні та розвитку Чеської Республіки в XX ст. Серед них був – Томаш Масарик, який став першим президентом незалежної Чеської Республіки. Крім цього, в університеті навчалися видатні філологи, емігрувавши з Росії. Росіяни, звичайно, не лише лінгвісти, істотно збагатили знамениту університетську бібліотеку Клементинум, саме їх зусиллями був сформований фонд Слов'янської бібліотеки.

В жовтні 1945 року указом президента Едварда Бенеша німецький університет в Празі був закритий, а чеський відновлений як єдиний Карлів університет.

До складу Празького університету в 2005 входило 14 факультетів: католицький богословський, протестантський богословський, гуситський богословський, юридичний, три медичних факультетів, математики і фізики, природничих наук, педагогічний, суспільних наук, гуманітарний, філософії та культури, фізичного виховання і спорту; а також три факультети (філії) в Чехії – медичний в Пльзені, фармацевтичний і медичний у Градець-Кралові; астрономічний інститут (заснований в 1887), інститут удосконалення вчителів (заснований в 1960) [1].

На сьогодні, в університеті навчається близько 50 тисяч студентів, з них приблизно чотири тисячі – іноземці, при чому більше всього вихідців з Словаччини, Греції та Великобританії. Це п'ята частина всіх студентів, які навчаються в Чехії.

Студентський історико-педагогічний альманах

Університет входить а Асоціацію європейських вузів наряду з видатними університетами. Ці університети (разом з іншими провідними університетами 113 країн, в тому числі 23 вузи США, 19 Німеччини та 11 Франції) утворюють так зване єдиний навчальний простір. Вступивши в один університет, навчання можна закінчити в іншому [1].

Структура ВНЗ досить складна та охоплює всі мислимі галузі сучасної вищої освіти. На сьогоднішній день до складу університету входить 17 факультетів, з них 14 знаходиться в Празі, 2 у Градець-Кралові та 1 в Пльзені.

В університеті можна вивчати комп'ютерні технології, економіку, менеджмент, природоведення, фізику. Традиційно, одним з сильніших факультетів вважається медичний, на якому навчається приблизно 8000 чоловік.

Великою популярністю користується юридичний факультет, де навчається більше 4 тисяч людей. Багато студентів вивчають соціологію та культурологію. Найпопулярніша спеціальність – це психологія, конкурс доходить до 30 чоловік на місце. Є можливість вивчат декілька напрямлення та по закінченню отримати «подвійний» диплом.

Згідно конвенції ЮНЕСКО, диплом університету має міжнародне визнання. Тут навчається близько двох тисяч студентів-іноземців з 46 країн [1].

Слід відмітити, що університет має все необхідне, щоб створити оптимальні умови: резиденції та їдальні, 19 центральних бібліотек університету і порядку трьохсот їх відділень на факультетах. Крім цього, в 2012 році університет ввійшов в рейтинг двохсот найкращих в області математики та фізики.

Карлів університет в Празі, або Празький університет пишається своїми випускниками, серед яких Ян Гус, Нікола Тесла, Альберт Ейнштейн, Томаш Масарик, Франц Кафка та багато інших.

На сьогодні, це один з найбажаніших для навчання університет. Для вступу до нього потрібно володіти вільно чеською мовою та мати натхнення, терпіння і величезне бажання навчатися.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Празького університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.cuni.cz

*Гріневич Ярослава,
студентка 43 групи природничого факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

Історія виникнення та становлення Ягеллонського університету (Краків)

Ягеллонський університет – це сучасний авторитетний і престижний вищий навчальний заклад зі старими традиціями поваги до науки. В ХХІ ст. він продовжує розвиватись і вдосконалюватись. Даний університет традиційно займає провідні позиції в різноманітних рейтингах, як

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

внутрішньопольських, так і закордонних. Оскільки на сучасному етапі в Україні здійснюється перебудова більшої частини системи освіти, її наближення до західноєвропейських зразків, вивчення позитивного досвіду Ягеллонського університету, який є близьким до України в історичному та територіальному аспектах держави, є для української освіти актуальним.

Мета статті – в хронологічній послідовності представити етапи становлення найвідомішого університету Кракова, а саме Ягеллонського університету.

У 1364 році король Польщі Казимир Великий одержав від Папи Римського дозвіл заснувати університет у Кракові, на той час польській столиці. Раніше Краківського університету в центральній Європі був відкритий лише Празький університет (1348 р.), а незабаром після нього з'явилися університети у Відні (1365 р.) та Пені (1367 р.). Папа Урбан V, проте, не дозволив викладання теології в Кракові, обмеживши університет факультетами вільних мистецтв, медицини та права. Згідно із порядками, заведеними у Болоньї і Падуї, студенти самі обирали ректора університету, причому його резиденція знаходилася в королівській фортеці Вавель.

Престолонаслідник, передчасно померлого Казимира Великого, Людовик Анжуйський не цікавився розвитком Краківського університету, який швидко занепадав. Новий імпульс його розвитку дала королева Ядвіга. Вона особисто захищала інтереси Краківського університету перед Папою Римським у Авіньйоні і заповіла університету всі свої статки. Найважливішу роль у створенні Краківського університету зіграв і її царствений чоловік Ладислав II Ягелло, ім'ям якого згодом назвали цей університет. Знову він відкрився в 1400 році, і з цього ж часу в ньому розпочали викладати теологію. За образом Паризького університету, ректора тепер обирали вже не студенти, а професори.

Краківський (Ягеллонський) університет швидко завоював славу одного з провідних центрів освіти та науки в середньовічній Європі. Вже до середини XV ст. в Кракові сформувалася школа математики і астрології. В 1491-1495 роках у Краківському університеті навчався Микола Коперник, який завжди вважав його своїм *Alma Mater*. У ті роки до половини всіх студентів, які навчалися в університеті, приїжджали з-за кордону. Разом з університетами Севільї і Толедо, Краківський університет вважався центром середньовічної алхімії. Згідно з легендою, в Кракові якийсь час жив знаменитий доктор Фауст. Нарешті, перші систематичні дослідження географії східних земель також були проведені в Кракові.

У першій половині XVI ст. Краківський університет відкинув ідеї реформації, результатом чого стало різке падіння його популярності серед студентів Німеччини та Угорщини. Як оплот католицької теології, університет приваблював лише студентів з Литви та Польщі. Разом з тим, число польських студентів також зменшилося, оскільки місцева знать завоювала право обіймати важливі позиції в державі незалежно від академічних досягнень. Догматизм і схоластика у викладанні навіть світських наук у XVII ст. призвели Краківський університет до втрати

Студентський історико-педагогічний альманах

міжнародного статусу. Деякі ознаки його відродження з'явилися лише тоді, коли в 1748 році була заснована кафедра природничих наук. До кінця XVIII ст. в Краківському університеті були відкриті астрономічна обсерваторія, ботанічний сад, клініка і низка наукових лабораторій.

Разом з країною Краківський університет у XVIII ст. пережив важкі часи. Послідовні поділи Польщі між Австрією, Пруссією та Росією поставили під загрозу саме існування університету. Уряди цих країн розглядали його як колыску революційних і національно-визвольних ідей. З часом, проте, університет відновив колишній статус і привабливість для студентів з багатьох країн центральної Європи.

У XIX ст. Краківський університет прославився роботами польських фізиків Кароля Ольшевського і Зигмунта Вроблевського, які в 1883 році вперше одержали рідкий кисень у вимірних кількостях. Після трагічної загибелі Вроблевського (при вибуху експериментальної установки) Ольшевський у 1895 році одержав рідкий аргон, добився зріджування водню і у спробі зріджування гелію досяг температури, яка лише на декілька градусів перевищувала абсолютний нуль.

У ті ж роки в Кракові працювали фізіолог Наполеон Цибульський, який пояснив дію адреналіну; анатомопатолог Тадеуш Брович, який виділив мікроб тифу; хімік Леон Мархлевський, який встановив хімічну спорідненість гемоглобіну та хлорофілу. Разом з видатними природодослідниками в Краківському університеті працювали також відомі історики, філософи та правознавці. До початку першої світової війни Краківський університет налічував близько ста кафедр, на яких навчалося понад 3000 студентів.

Після здобуття незалежності Польщею в 1918 році число польських університетів збільшилося від двох (Краків, Львів) до п'яти (додалися Варшава, Вільнюс, Познань), причому професорсько-викладацький склад нових університетів формувався в основному з випускників Краківського університету. Проте велика депресія 1930-1934 років призвела до різкого скорочення фінансування університетів [1]. У роки другої світової війни Краківський університет втратив багато викладачів та студентів. Університетські лабораторії, бібліотека та засоби навчання були в основному знищені або вивезені до Німеччини, дослідження припинилися, і академічні контакти були розірвані.

1948 рік ознаменував собою початок найгіршого періоду в історії університету в післявоєнний період. Польська влада в повному обсязі контролює кожен аспект життя університету. Деякі професори були звільнені. Університет був змушений відмовитись від своєї друкарні і багатьох факультетів, був повністю позбавлений всіх автономій та права проводити наукові дослідження.

Великі зміни сталися в університеті в 1956 році. Професорам, котрі були звільнені в післявоєнний період, було дозволено відновити свою роботу. Також почало відновлюватись студентське самоврядування. Уряд, однак, залишив за собою право на контроль за діяльністю університету [3].

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Сучасна організаційна структура Краківського університету представлена тринадцятьма факультетами, три з яких утворюють Медичний коледж. У 1999 році відкрився Біологічний дослідницький центр, услід за яким у 2002 році були засновані Інститут молекулярної біології та Інститут захисту навколишнього середовища [1].

В Ягеллонському університеті в 2003 році почався якісно новий етап у розвитку і поширенні української освіти у старовинному Кракові – була створена кафедра українознавства на нововідкритому факультеті міжнародних і політичних відносин. Українську освіту в Краківському університеті розвивали й поширювали ще з XVI ст. українські вчені: прихильник Берестейської унії Іпатій Потій, ректор Київської братської школи Касян Сакович, ректор Ягеллонського університету і одночасно парох Краківської греко-католицької церкви Лев Лаврисевич, знаменитий письменник і депутат Галицького сейму Василь Стефаник, визначний учений і письменник Богдан Лепкий та мовознавець Іван Зілінський та ін. [2].

В даний час 3100 професорів і викладачів Краківського університету навчають понад 27000 студентів, утверджуючи тим самим Краків у ролі провідного європейського освітнього і наукового центру. Одним з найвідоміших його випускників був Кароль Войтила – Папа Римський Іоанн Павло II [1].

Отже, Ягеллонський університет є найстарішою науковою установою Польщі, його існування було безперервним, незважаючи на всі політичні потрясіння яких зазнавала Польща. Нині, Ягеллонський університет – це унікальне та одночасне поєднання стародавньої, багатої історії та сучасних інноваційних процесів і розробок.

Список використаних джерел

1. Васильев А. Университеты Польши / А. Васильев // Работа и учеба. – 2006. – № 45 (482). – С. 48-49.
2. Мокрицький В. Українська освіта в Ягеллонському університеті (з досвіду кафедри українознавства факультет міжнародних і політичних відносин) / В. Мокрицький // Українознавство. – 2008. – № 2. – С. 348 – 350.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.eu/ua/articles/Jagiellonian-university-central-eastern-europe/>

*Сай Павло,
студент 33 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

Університети Кракова

З'являються нові інтереси, захоплення, технології. Потік інформації з кожним днем впливає на нас із новою силою. Потреба в освіті неблаганно росте, як і кількість бажаючих отримати нові знання. При цьому, далеко не всі інформовані, коли з'явився на світ їх університет, і який з'явився першим.

Студентський історико-педагогічний альманах

Серед перших були засновані університети в Болоньї (1088, Італія), Оксфордї (1117 р., Англія), Кембриджі (1209 р., Англія), Парижі (1215 р., Франція), Празі (1348 р., Чехія), Кракові (1364 р., Польща) та ін. На 1500-й р. у Європі нараховувалося уже 65 університетів [1].

Метою статті є аналіз розвитку європейських університетів Кракова від часу їх заснування до сьогодення.

Розвиток європейських університетів почали висвітлювати в своїх працях Дж. Ківс, В. Міттер, С. Еверс, Дж. Уокер, Д. Адамс.

Краківський економічний університет був заснований в 1925 році. Це найбільший економічний університет в Польщі. За багато років університет розвинувся в один з кращих ВНЗ Польщі. Характеристичною особливістю університету, є його широкий спектр факультетів та спеціальностей, так крім економічних наук, в університеті викладають наступні спеціальності: *соціологія, право, історія, філософія, хімія, біологія, фізика, товарознавство та екологія* [3].

Найвідомішим університетом Кракова є Ягеллонський університет, або його ще називають Краківський. Ягеллонський університет – вищий навчальний заклад в Кракові, найдавніший і один з найбільших в Польщі, один з найстаріших в Європі. Грамота про заснування університету була видана 12 травня 1364 року Казимиром III, він став другим в Центральній Європі після Празького університету. Реорганізований 1400 року Владиславом II Ягайлом. Назва була надана університетові у XIX ст., щоб підкреслити зв'язок з династією Ягеллонів. Цей вищий навчальний заклад є найдавнішим у Польщі і одним з найдавніших у Європі.

Ягеллонський університет швидко завоював славу одного з провідних центрів освіти та науки в середньовічній Європі. Вже до середини XV ст. в Кракові сформувалася школа математики і астрології. В 1491-1495 роках у Краківському університеті навчався Микола Коперник. У ті роки до половини всіх студентів, які навчалися в університеті, приїжджали з-за кордонів Польщі. Разом з університетами Севільї і Толедо, Краківський університет вважався центром середньовічної алхімії. Нарешті, перші систематичні дослідження географії східних земель також були проведені в Кракові [2].

У першій половині XVI ст. Краківський університет відкинув ідеї реформації, результатом чого стало різке падіння його популярності серед студентів Німеччини та Угорщини. Як оплот католицької теології, університет приваблював лише студентів з Литви та Польщі. Разом з тим, число польських студентів також зменшилося, оскільки місцева знать завоювала право обіймати важливі позиції в державі незалежно від академічних досягнень. Деякі ознаки його відродження з'явилися лише тоді, коли в 1748 році була заснована кафедра природних наук. До кінця XVIII ст. в Краківському університеті були відкриті астрономічна обсерваторія, ботанічний сад, клініка і низка наукових лабораторій.

Разом з країною Краківський університет у XVIII ст. пережив важкі часи. Послідовні розділи Польщі між Австрією, Пруссією та Росією поставили під

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

загрозу саме існування університету. Уряди цих країн розглядали його як колыску революційних і національно-визвольних ідей. З часом університет відновив колишній статус і привабливість для студентів з багатьох країн центральної Європи.

У XIX ст. Краківський університет прославився роботами польських фізиків Кароля Ольшевського і Зигмунта Вроблевського, які в 1883 році вперше одержали рідкий кисень у вимірних кількостях. Ольшевський у 1895 році одержав рідкий аргон, добився зріджування водню і у спробі зріджування гелію досяг температури, яка лише на декілька градусів перевищувала абсолютний нуль.

У ті ж роки в Кракові працювали фізіолог Наполеон Цибульський, який пояснив дію адреналіну; анатомопатолог Тадеуш Брович, який виділив мікроб тифу; хімік Леон Мархлевський, який встановив хімічну спорідненість гемоглобіну та хлорофілу. Разом з видатними природодослідниками в Краківському університеті працювали також відомі історики, філософи та правознавці. До початку першої світової війни Краківський університет налічував близько 100 кафедр, на яких навчалося понад 3000 студентів [1].

У роки другої світової війни Краківський університет втратив багато викладачів та студентів, а його відродження відбулося лише в останні десятиріччя.

Сучасна організаційна структура Краківського університету представлена п'ятнадцятьма факультетами, три з яких утворюють Медичний коледж. У 1999 році відкрився Біологічний дослідницький центр, услід за яким у 2002 році були засновані Інститут молекулярної біології та Інститут захисту навколишнього середовища. В даний час 3100 професорів і викладачів Краківського університету навчають понад 27000 студентів, утверджуючи тим самим Краків у ролі провідного європейського освітнього і наукового центру. Одним з найвідоміших його випускників був Кароль Войтила – Папа Римський Іоанн Павло II.

Список використаних джерел

1. Валтос С.С. Історія Ягеллонського університету : Електронний ресурс : [режим доступу] : <http://www.uj.edu.pl>.
2. Гуревич А.Я. Середньовічний світ / А.Я. Гуревич. – М., 1990. – 396 с.
3. Гайденок В.П. Західноєвропейська наука середньовіччя : Заг. принципи і знання про рух / В.П. Гайденок. – М. : Наука, 1989. – 351 с.

*Люлевич Антон,
студент 21 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

Етапи становлення Краківського університету

Своїм життям, своєю особистістю людина прагне до отримання знань, отримати відповіді на основні питання своєї екзистенції. Що їй в цьому

Студентський історико-педагогічний альманах

допомагає? Звичайно можна відповісти, що допомагають підручники, енциклопедії, праці відомих вчених, численні години проведені в бібліотеках. Але кожна така особистість, яка прагне знань, мусить знайти місце, де буде знаходити відповіді та відповідати на ці питання. Таким місцем є *universitas magistrorum et scholarium*, що сучасною мовою називається університет. Під назвою університет розуміємо – вищий навчальний заклад, метою якого є приготування наукових працівників, який характеризується автономією, академічною свободою, містить факультети точних, природничих та гуманітарних наук для підготовки майбутніх фахівців високої кваліфікації.

У добі середньовіччя в Європі було засновано велику кількість університетів. До найвідоміших та найстарших університетів Європи належать: Болонський університет (1088), Сорбонна (1215), Оксфордський університет (1117), Кембриджський університет (1209), Лісабонський університет (1288), Римський університет ла Сапієнца (1303), Празький університет (1348), Ягеллонський університет (1364), Гейдельберзький університет Рупрехта-Карла (1386), Барселонський університет (1450), Києво-Могилянська академія (1632) і це не весь перелік, до його можна додати ще багато інших університетів.

Розглянемо найстарший університет Польщі – Ягеллонський університет (пол. *Uniwersytet Jagielloński*). 12 травня 1364 році королю Польщі Казимирові III Папою Римським було дано згоду на створення університету в Кракові. Створений він за зразком Болонського університету. *Studium Generale* – така була перша офіційна назва університету в Кракові.

1367році розпочав свою діяльність. Складалося (*Studium Generale*) з **трьох факультетів: філософії, медицини та права**. На створення четвертого, найбільш популярного (*теології*) папа Урбан V не дав згоди.

1370 році помер король Казимир III, а його наступник – Людовік I Великий не був сильно зацікавлений університетом в результаті чого університет призупинив свою активність.

В 1400 році королева Польщі Ядвіга Андегавенська в своїм тестаменті записала свій маєток на рахунок університету. Тим самим дала поштовх до відновлення академічної діяльності. Вже було створено 4 факультети, за взірць слугував Університет в Парижі. Серед них був найголовніший факультет – *теології*, що був для кожного професора основою кар'єри. В 1406 році створено два нових факультети: математичний і астрономічний [9].

Весь світ середньовічний був збудований на ієрархії, а справи божі відігравали важливу роль. Тому університет мусив мати таку ж структуру. Найнижчим в ранзі був факультет *філософії*. Навчання розпочиналося на цій кафедрі, лише по її закінченню можна було продовжити навчання на якійсь іншій кафедрі. А найголовнішим був відділ *теологічний*. Професор цього відділу отримував найбільше винагородження.

Першим ректором університету був Станіслав з Карбінежа (помер 1431), відомий зі своєї праці «*De bello iusto*», зарахований до засновників міжнародного публічного права.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Друга половина XVст. – відбувається розквіт Краківської академії математики та астрономії. В тім часі (1491-1495) навчався відомий всім астролог Микола Коперник. Пізніше багато в чому завдячував саме Університетові в Кракові. В роках 1433-1510 навчалось в університеті 44% студентів з-за кордону.

В XVII ст. Академія Краківська погрузла в війні з орденом єзуїтів, котрі хотіли отримати владу над університетом і перетворити його на свій зразок. Це привело до того, що Академія втратила своє значення на міжнародній арені. Історія університету крокує разом з історією Польщі. На арені політичній створилися несприятливі умови для існування університету, але удалось створити систему середніх шкіл, що тісно були пов'язані з університетом.

В 1586році відбулася реформа освіти, котра дала існування Колегії Нодворській (нині Liceum Ogólnokształcące im. Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie).

В XVIII ст. розпочалися зміни, систематично почали вивчати німецьку та французьку мови, впроваджено лекції польського права, географії, військової справи. В 1748 р. повстав відділ права. Пізніше реформою освіти Хугона Коввотая дійшло до ґрунтовних змін університету – тоді Головної Школи Корни (Szkoły Głównej Koronnej). Повстав сад ботанічний, клініки, лабораторія астрономії. Мова польська стала мовою навчання, запрошено професорів з-за кордону, заняття проводились в дусі просвітництва. В часі Повстання Костюшка (1791-1794) влада університету передала всі свої збереження на його цілі. Останні розбір Польщі (1795) привів до того, що університет змінив свій характер на звичайний ліцей.

Після програної війни Австрії французам (1809) місто Краків було включено до Варшавського Герцогства. Але в 1846р. місто Краків знову було включено до складу Австралії, настав час германізації. Уряд в Відні характеризував університет так: *«полум'я революції і неприємного для уряду політичного клубу»*. Коли політична ситуація в Австрії почала змінюватися, а частина Польщі перетворилася в автономію, почалися зміни на політичній арені і одночасно в університеті. Польська мова знову стала мовою навчання. Університет Ягеллонський ввійшов в новий час розвитку (назва вживається з 1817року).

В університеті працюють і діють відомі професори, академіки. Кількість факультетів збільшується, студентів теж, наприклад, вже в 1913 р. 3000, серед яких є і жінки. По отриманню незалежності (1918), університет не був одним, разом з ним діяли університет в Варшаві, Вільні, Познані, Львові. В часі II Речі Посполитої (1918-1945) університет значно розбудувався. Повстали нові будівлі на кафедрі медицини, де відбувалися курси фізичної підготовки, започатковано курси педагогіки на кафедрі філософії.

В часі великої економічної кризи (1930-1934) фінансування університету зменшилось і тому було ліквідовано п'ять кафедр. Рішення які саме кафедри будуть ліквідовані, залежало від політичної ситуації та діяльності наукових

кіл. Не дивлячись на всі труднощі, університет в Кракові отримав високу оцінку на міжнародній арені.

Несприятлива ситуація склалася під час окупації Кракова німцями 6 листопада 1939 року німці «запросили» професорів та працівників університету на лекцію Obersturmbannführera Müllera. Лекція оказалась пасткою, гітлерівці заарештували 144 професора та кілька студентів і відправили їх в обози концентраційні. Університет закрили, цінні речі вивезли до Німеччини, а що залишилось, то знищили. Не дивлячись на всі перешкоди, університет продовжує навчати студентів, але вже в «спосіб підземний». До кінця війни в таємним навчанні візьме участь 800 студентів.

До 18 січня 1945 року діяльність університету була нелегальною, лише після закінчення окупації Кракові німцями, університет вдихнув ковток свіжого повітря. Після війни, на навчання записалося 5000 нових студентів, запрошено викладачів зі Львові, Вільна та тих, які не могли повернутися до знищеної Варшави. Однак життя університету призупиняє новий режим який створився після війни. **Польська об'єднана робітничка партія (PZPR)** контролює всі сфери життя університету, закривається деякі кафедри, звільняється багато викладачів, руйнуються міжнародні зв'язки. А вже в 1956 році відбувається полегшення, університет отримує часткову свободу, завдяки політичній ситуації.

В 1964 році Університет Ягеллонський святкує своє 600-річчя. Завдяки цій події, будуються нові будівлі для інститутів астрономії та математики. Також для інститутів біології, зоології та геології. Розбудовано бібліотеку університету та Ботанічний сад.

В 1968 році відбуваються демонстрації студентів проти пануючого режиму. Найбільш активний студентів арештовано, а багато професорів були змушені покинути працю і емігрувати.

В 1981 році зібрали комісію верховної палати парламенту (Senat), яку очолював ректор університету Йозеф Геровський і створили проект нового закону освіти, який став основою демократичного і ліберально – закону 1982 року.

Університет Ягеллонський має виняткову в Європі структуру, серед 15 факультетів, які входять в його склад, існує ще 3, які творять **Collegium Medicum**: медичний з відділом стоматології, фармацевтики та охорони здоров'я [5]. В 1993 році повернувся до свої давньої структури Alma Mater. Університет діє на основі Болонської системи, надає три освітні ступені: Бакалавр (*studia licencjackie*), Магістр (*studia magistrskie*), і Доктор (*studia doktoranske*). Було повністю реформовано викладання іноземних мов разом із створенням **Jagiellonian Language School** [6]. Навчатися можна як і польською мовою так англійською. Все навчання контролюється європейською системою кредитних пунктів (ECTS) [7], що сприяє поєднувати навчання в інших країнах Європи. Твориться все це завдяки міжнародній співпраці та мобільності студентів. Існує електронна система зараховування занять, знесення традиційних залікових книжок (*indeksów*) і електронний квиток студента (*Legitymacja Studencka*). Нещодавно стволи електронну систему

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

USOSweb [8], де записується всі заліки та екзамени (якщо викладач не встиг записати студентів екзамен вчасно, система блокується).

Все частіше запрошуються викладачі з-за кордону для проведення лекцій, для обміну практикою та знаннями. Студенти закінчують навчання зі знаннями двох іноземних мов (мінімум рівень B2.2, а на спеціальних відділах рівень C2.2), де англійська мова основна. Без жодних проблем відбувається процес акредитації спеціальностей, займається цим Державна Комісія Акредитації (**Państwowa Komisja Akredytacyjna**) [9] та комісія, яка діє при університеті (**Uniwersytecka Komisja Akredytacyjna**). Університет має акредитацію Департаменту Освіти Сполучених Штатів Америки. Студенти університету щорічно отримують не менше 10% державних стипендій міністерств та виграють міжнародні конкурси. Без жодних проблем знаходять собі працю як в Польщі так і в Європі (треба зазначити, студенти, які активно працюють під час навчання), також співпрацюють з різними європейськими інституціями. Завдяки різним конкурсам та тренінгам, студенти отримують практику, яка так потрібна при написанні **Curriculum Vitae**. Часто організовуються зустрічі (**Targi Pracy**), де студенти можуть прийти з написаним CV і пройти кваліфікаційну розмову з працедавцями.

Бібліотека університету налічує понад 6 млн. томів, заснована в 1364 році.

Collegium Novum [10] – місце знаходження ректора та деканів, збудована в 1887 році, знаходиться на **Platach**, серед інших будинків і творять разом краківську "*Quartier Latin*". Найцінніше з них це **Collegium Maius**, перше колегіум професорів (з 1400 року), а з початку XX ст. міститься там бібліотека університету.

На даний час професором університету є проф. Войцех Новак (prof. dr hab. med. Wojciech Nowak). За даними на 2008 рік в університеті навчається 52445 студентів. Має 15 факультетів (враховуючи Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego):

Wydział Prawa i Administracji (Факультет юриспруденції та адміністрації);

Collegium Medicum – Wydział Lekarski (Лікарський факультет); Wydział Farmaceutyczny (Фармацевтичний факультет); Wydział Nauk o Zdrowiu (Факультет наук про здоров'я); Wydział Filozoficzny (Філософський факультет); Wydział Historyczny (Історичний факультет); Wydział Filologiczny (Філологічний факультет); Wydział Polonistyki (Факультет полоністики); Wydział Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej (Факультет фізики, астрономії та прикладної інформатики); Wydział Matematyki i Informatyki (Факультет математики та інформатики); Wydział Chemii (Факультет хімії); Wydział Biologii i Nauk o Ziemi (Факультет біології та наук про Землю); Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej (Факультет управління та соціальної комунікації); Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych (Факультет міжнародних і політичних досліджень); Wydział Biochemii, Biofizyki i Biotechnologii (Факультет біохімії, біофізики та біотехнології).

Студентський історико-педагогічний альманах

Отже, ознайомившись системою одного з європейських університетів, можемо старатися про навчання більш підходящому для нас виборі. Існує багато програм обміну студентів. Вимогою котрих є знання англійської мови і мови той країни, до якої виїжджаєте. Освіта в Європі коштує значних фінансових витрат, але завжди створюється можливість залишитись і організовувати свою активну діяльність. Але щоб досягнути вершин кар'єри, потрібні нам знання. Значну частину знань (досвід) ми отримуємо в процесі життя, але нам потрібні ще ті, які ми здобуваємо своєю працею, своїм часом, своїми силами, своїми прагненнями і рішеннями. Ми зобов'язані думати про майбутнє – думати на подальшу перспективу. Згідно з Марком Аврелієм, розум людині допомагає розпізнавати те, чому необхідно слідувати, відокремлювати добро від зла, суєтний потяг від справжньої потреби душі. Завданням кожного – пестувати свій розум, щоб воістину божеством людини, збільшувати свою силу розумності.

Список використаних джерел

1. Historia nauki polskiej. T. 1 wstęp i red. Bogdan Suchodolski ; Wrocław 1970
2. Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w dokumentach archiwalnych
3. Kazimierz Morawski, Historyja Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków 1900. Tom I, (XII + 467 stron). Tom II, (472 stron).
4. *Praca Prof. dr hab. Stanisław Waltoś*
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cm-uj.krakow.pl/index.php/ujcm/cm_historia
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uj.edu.pl/en/universytet/jednostki-pozai-miedzywydzialowe/jcj>
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ectslabell.p.lodz.pl/?l=pl>
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.usosweb.uj.edu.pl/kontroler.php?action=actionx:news/default%28%29>
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pka.edu.pl/>
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dnidziedzictwa.pl/collegium-novum-universytetu-jagiellonskiego/>

*Дністрова Вікторія,
студентка 23 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Особливості організації навчально-виховного процесу в Ягеллонському університеті

Ягеллонський університет є найстарішою науковою установою Польщі. Академічний рівень Ягеллонського університету відзначається тим, що практично кожен факультет отримав перший рівень акредитації, найвищий, відповідно до офіційного рейтингу Міністерства науки і Вищої освіти. Сьогодні цей навчальний заклад вважається найкращим у Польщі. Останні десять років система освіти Польщі розвивається швидкими темпами у

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

порівнянні з іншими європейськими країнами. Кількість вищих навчальних закладів і кількість студентів стрімко зростає.

Мета статті: ознайомлення з історією одного з найстаріших університетів в Європі; аналіз форм та методів, які використовувались в Ягеллонському університеті.

Краків – місто культури, місто королів, місто знань. Кажуть, що Польща без Кракова – це як тулуб без голови. Краків був і залишається столицею культурного життя Польщі, науковим і адміністративним центром країни. У ньому розташований один з найстаріших в Європі університетів і найдавніший вищий навчальний заклад у Польщі – Ягеллонський університет (пол. Uniwersytet Jagielloński, лат. Universitas Jagellonica Cracoviensis).

Університет має дуже багату та насичену подіями історію. У 1364 році, після багатьох років наполегливої боротьби, король Казимир Великий отримав дозвіл Папи Римського для створення університету в Кракові, на той час столиці Королівства Польського. Це другий університет котрий був створений в Центральній Європі, після Праги в 1348 році.

Studium Generale в Кракові, тоді університет називався школою, почав повноцінно функціонувати з 1367 року. Він складався з трьох факультетів: гуманітарні науки, медицина і право. Папа Урбан V не надав дозволу на створення факультету теології, тоді теологія розглядалась як дисципліна з найвищим рейтингом [1].

Так як і в університетах Болоньї і Падуї студенти Ягеллонського університету мали право обирати ректора. Університет розміщувався в Королівському замку на Вавелі. Передчасна смерть короля Казимира в 1370 році і повна відсутність інтересу до університету з боку його наступника, короля Людовіка Анжуйського (король Польщі й Угорщини), ледве не призвели до поступового занепаду цього навчального закладу. Університет (або академія, так Ягеллонський університет називався в той час) був відновлений завдяки зусиллям королеви Ядвіги, яка у 1400 році пожертвувала перед смертю всі свої прикраси на потреби університету. З цього часу він набув усіх ознак середньовічного університету, що складався з чотирьох факультетів. Також почав активно використовуватись досвід Паризького університету, відтепер ректор обирався тільки голосуванням професорів [4].

Були створені спеціальні коледжі з проживанням для професорів та гуртожитки для студентів. Вчилися, як і зараз, два семестри з перервами. Ось тільки починалися заняття в інший час, ніж в сучасному UJ: зимовий семестр – в середині жовтня, річний – у квітні. Існувало три *форми* проведення занять: *лекції, практичні вправи та диспути* (проводилися раз на тиждень). Студенти здебільшого слухали, але також мали право голосу і могли виступити певну кількість разів протягом диспуту. Студент здавав іспит перед комісією. Якщо вступник показував хороший результат, він заслуговував перші лаври – вчений ступінь бакалавра вільних мистецтв. До речі, у другій половині XV – початку XVI століть ступінь бакалавра отримували лише кожен четвертий

Студентський історико-педагогічний альманах

студент. На факультеті вільних мистецтв у середні віки найбільша увага приділялася вивченню філософії (за Арістотелем), логіці. Крім цього, були такі предмети, як математика, астрономія, геометрія, географія, геодезія, картографія, граматика (латинської мови), риторика.

Незабаром університет у Кракові зарекомендував себе як один з найкращих університетів Європи того часу. Його перший ректор, Stanislaw Skarbimierz, автор відомої праці *De bello iusto*, яка стала основоположницею міжнародного права [3].

У XVII ст. Академія була втягнена в конфлікт з єзуїтами які, за підтримки короля Сигізмунда III, намагалися контролювати університет. Академія також пережила облогу Кракова шведами в 1655 році. Згодом університет був розграбований після капітуляції міста.

У XVIII ст. важкі роки для університету продовжуються, проте ознаки позитивних змін стають все більш очевидними. Запроваджено систематичне викладання німецької та французької мов, лекції з права та військової техніки. У 1748 року починає функціонувати факультет природничих наук, відбуваються спроби по залученню іноземних викладачів. Були створені астрономічні обсерваторії, ботанічні сади, клініки та лабораторії. Всі лекції викладались польською мовою. Спільнота університету приймала активну участь у повстанні Костюшка 1794 року, в той час керівництво університету пожертвувало практично всі свої цінні речі, для боротьби за національну ідею.

Ягеллонський університет сильно постраждав від німецької окупації Польщі. 6-го листопада нацисти нібито запросили професорів університету та інших викладачів на лекцію підполковника Мюллера. Лекція виявилася пасткою. 144 співробітника університету були заарештовані гестапо, разом з деякими студентами та 21-им професором і відправлені до концентраційного табору. Загалом 183 людини були заарештовані. Університет був закритий, його майно розграбовано, конфісковане і відправлено до Німеччини. Незважаючи на всі ці події співробітники університету вирішили продовжувати роботу у таких небезпечних умовах. Заняття проводяться таємно, під час війни це «підпільний» університет у якому було близько 800 студентів. Це тривало до 18 січня 1945 року, який ознаменував собою кінець нацистської окупації Кракова [1].

Тим не менш, незважаючи на труднощі, Ягеллонському університету вдається зберегти свою високу академічну репутацію.

Взагалі в університеті навчалися тільки чоловіки, але завдяки однієї жінки все змінилося. Суворі закони забороняли дівчатам переступати поріг цього навчального закладу. Але одна з них – Навойка – легендарна середньовічна польська жінка, перевдягнулася в чоловічий одяг і записалася в університет під ім'ям Якуб. Навчалася вона дуже добре і незабаром була в числі кращих студентів. Професори хвалили Якуба, а колеги-студенти трохи кепкували, тому що той цурався їх забав і не брав участі в бійках. І ось одного разу Навойка серйозно захворіла і кілька днів не з'являлася на заняттях. Засмучений ректор вислав лікаря, щоб той подивився хворого студента. І

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

тоді таємниця відкрилася: Якуб – це дівчина! Виявилося, що Навойка – донька ректора парафіяльної школи з Гнезно. Дівчині загрожувало серйозне покарання за те, що вона порушила головне правило університету. Але в її захист виступили і колеги-студенти, і професори. Навойка unikла покарання, однак змушена була залишити навчання й піти в монастир. А сьогодні в Кракові є вулиця, яка носить ім'я цієї сміливої дівчини. Один з навчальних корпусів UJ також називається «Навойка» [2].

Сьогодні Ягеллонський університет – єдиний університет Польщі, в якому зберігся медичний факультет. На 2010 рік у Ягеллонському університеті навчалися 45000 студентів. Бібліотека університету, заснована в 1364 році, налічує понад 6 млн. томів. Все частіше курси лекцій читаються на іноземних мовах і викладаються закордонними професорами. Університет розширюється, вдосконалюється його інфраструктура. На базі університету створено безліч наукових центрів і різних організацій.

Серед тих хто навчався в Ягеллонському університеті були такі відомі випускники як Микола Коперник – астроном, математик, автор геліоцентричної теорії побудови Сонячної системи; Станіслав Лем – письменник-фантаст; Кароль Войтила – Папа Римський Іван Павло II; Антоній Реман – географ; Войцех Кавінський – польський поет; Єжи Штур – польський актор та режисер та такі алхіміки як Maciej Miechowita та Adam Bochen. Слава Кракова в області алхімії, швидше за все, сприяла легенда, що доктор Фауст також жив у Кракові [1].

Отже, ми ознайомились з історією одного з найстаріших університетів в Європі; проаналізували форми та методи, які використовувалися в університеті та дійшли висновку, що Ягеллонський університет – це унікальне та одночасне поєднання стародавньої, багатої історії та сучасних інноваційних процесів і розробок.

Список використаних джерел

1. Гайдукевич Лешек, Карась Мечислав. Ягеллонський університет. Історичні традиції – справжнє – майбутнє. Переклад з польської. – Краків, 1975. – 110 с.
2. Alain S.Mikhaýhu. Nawojka. – Tempor, 2011. – 148 p.
3. Andrzej Kazimierz Banach, Julian Dybiec. The History of the Jagiellonian University. – Wydawn. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2000. – 256 s.
4. A.Vetulani. Początki najstarszych wszechnic środkowoeuropejskich (Beginnings of the oldest central European universities). Kraków, 1970. – 215 s.

*Шуляковська Маргарита,
студентка 21 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є.Антонова*

Випускники Ягеллонського університету

Ягеллонський Університет є найстарішою науковою установою Польщі, його існування було безперервним, незважаючи на всі політичні потрясіння, яких зазнавала Польща. У 1364 році, після багатьох років наполегливої

боротьби, король Казимир Великий отримав дозвіл Папи Римського для створення університету в Кракові, на той час столиці Королівства Польського. Це другий університет, котрий був створений в Центральній Європі, після Праги в 1348 році. Незабаром університет у Кракові зарекомендував себе як один з найкращих університетів Європи того часу. Девіз університету – «Розум перед силою» (лат. *Plus ratio quam vis*) [4].

Метою статті є дослідження діяльності видатних випускників Ягеллонського університету протягом його існування та оцінка їхніх здобутків.

У другій половині XV ст. Краківська школа математики та астрології набули свого розквіту та процвітання. Їх найбільш видатними представниками були: Marcin Krol of Zurawica (1422 – 1460), Marcin Bylica of Olkusz (1433 – 1493), який згодом став головним астрологом короля Matthias Corvinus in Buda; Marcin Biem (1470 – 1540), який розробив реформи юліанського календаря, Jan of Glogow (1445 – 1507), автор численних математичних і астрономічних трактатів, відомих по всій Європі; Wojciech of Brudzewo (1446 – 1495), котрий став наставником для багатьох студентів, які, в свою чергу, стали провідними вченими в інших європейських університетах. У цей період, 1491 – 1495 роки, Mikolaj Kopernik (Nicolaus Copernicus) вивчав гуманітарні науки в Кракові. В останні роки свого життя у своїх працях він чітко дав зрозуміти, що у великому боргу перед Краківським університетом. Високий академічний статус університету знайшов своє відображення в тому, що в роки 1433-1510 більше, ніж 44% студентів університету були іноземці.

Серед тих, хто навчався в Ягеллонському університеті, були такі відомі вчені як Jan Virdung of Hassfurt (професор Гейдельберзького університету), Johann Vollmar, та провідні вчені школи астрономії у Відні – Konrad Celtis, Erasmus Horitz and Stefan Roslein. Краків, разом з такими містами як Севілья і Толедо, був великими центрами з вивчення алхімії, куди в основному були залучені такі професори медицини, як Maciej Miechowita (1457 – 1523) та Adam of Bochen. Славі Кракова в області алхімії, швидше за все, сприяла легенда, що доктор Фауст також жив у Кракові.

Краків став провідним центром із вивчення географії. Одним з найбільш видатних випускників був географ Maczei Miechowita, котрий був також відомим лікарем та істориком. Він автор відомої праці, котра перекладена багатьма мовами світу *Tractatus de duabus Sarmatiis* (1517), де представлено перший систематичний та детальний опис територій між річками Вісла та Дон і аж до Каспійського моря.

У 1848 році Краків увійшов до складу Австрійської імперії. Це був початок нового золотого століття для університету, який було перейменовано в Ягеллонський університет у 1817 році. Університет знову стає великим науковим центром. Тогочасна історія університету славиться науковими досягненнями таких вчених як: хімік Karol Olszewski (1846 – 1915), фізик Zygmunt Wroblewski (1845 – 1888), які були першими, хто добув кисень та азот з повітря в 1883 році, а пізніше також інших газів; фізіолог Napoleon

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Cybulski (1854 – 1919), який пояснив функціонування адреналіну; фізик Marian Smoluchowski (1872 – 1917), автор праць з кінетичної теорії матерії; хімік Leon Marchlewski (1869 – 1946), який проводив дослідження з хлорофілу; Paulin Kazimierz Zurawski (1866 – 1953) і Stanislaw Zaremba (1863 – 1942), чії видатні дослідження дали старт для створення математичної школи. Їхня робота отримала подальший розвиток завдяки їхнім учням.

Велика депресія у 1930 – 1934 роки завдала серйозного фінансового удару по молодій польській державі, що призвело до різкого скорочення витрат на освіту. Тим не менш, незважаючи на труднощі, Ягеллонському університету вдається зберегти свою високу академічну репутацію. Професор Tadeusz Banachiewicz (1882 – 1954), математик, астроном і геодезист, розробив новий метод математичного розрахунку, відомий як Краківський розрахунок. Краківська школа лінгвістики може похвалитись такими видатними вченими, як: Jan Rozwadowski (1867 – 1935), Jan Ios (1860 – 1928), Kazimierz Nitsch (1874 – 1958) і Tadeusz Lehr-Splawinski (1891 – 1965). Серед інших великих наукових досягнень стала школа диференціальних рівнянь, розроблених Tadeusz Wazewski (1896 – 1972) учень Stanislaw Zaremba, який став міжнародно визнаним після Другої світової війни. Школа аналітичних функцій, розроблена Franciszek Leja (1885 – 1979). Серед інших відомих вчених були: Konstanty Michalski (1879 – 1947), фахівець із середньовічної філософії; Rafal Taubenschlag (1881 – 1958), професор римського права; Adam Krzyzanowski (1873 – 1963), професор політичної економіки; Tadeusz Sinko (1877 – 1963), письменник, професор класичної культури, Roman Dyboski (1883 – 1945), професор англійської літератури; Wladyslaw Konopczynski (1880 – 1952), історик [3].

Іван Павло II (лат. Ioannes Paulus PP. II, пол. Jan Paweł II, італ. Giovanni Paolo II; мирське ім'я: Кароль Войти́ла, пол. Karol Józef Wojtyła) (* 18 травня 1920, Вадовіце, Польща – † 2 квітня 2005, Ватикан) – Блаженний Католицької Церкви, 264-й Папа Римський, перший в історії Папа-слов'янин, 6-й суверенний голова міста-держави Ватикан, римо-католицький польський єпископ, єпископ-помічник Кракова, а пізніше архієпископ-митрополит Краківський і кавалер Ордену Білого Орла. Поет і поліглот, також актор, драматург і педагог. Філософ історії, феноменолог, містик й представник християнського персоналізму. У 1938 році Кароль вступає на філософський факультет Ягеллонського університету. Коли у 1939 році розпочалася Друга світова війна, Кароль Войтила, студент II курсу, змушений був залишити навчання. У 1953 році Войтила отримує ступінь доктора морального богослов'я на теологічному факультеті Ягеллонського університету, після чого викладає в університеті суспільну етику. У липні 1958 року за призначенням Папи Пія XII він стає вікарним єпископом Кракова, а з вересня – єпископом.

Іван Павло II та його курія написали стільки праць, які за кількістю і якістю дорівнюють працям таких великих богословів, як Святий Тома Аквінський. Самих лише енциклік Іван Павло II видав 14. До найвідоміших належать: *Redemptor hominis* (1979), *Dives in misericordia* (1980), *Laborem*

exercens (1981), Slavorum apostoli (1985), Dominum et vivificantem (1986), Sollicitudo rei socialis (1987) [1].

Микола́й Копе́рник (пол. Mikołaj Kopernik, лат. Nicolaus Copernicus Torinensis або Thorunensis або Torunensis, ім'я при народженні – Nikolas Koppernigk; *19 лютого 1473, Торунь, Польща – †24 травня 1543, Фромборк, Польща) – польський астроном і математик, автор геліоцентричної теорії побудови Сонячної системи. У 1491 році вступив до Краківського університету, де вивчав математику, медицину і богослов'я, але вже тоді його найбільшу увагу і зацікавленість привернула астрономія. На той час астрономію у Краківському університеті викладав відомий український вчений Юрій Котермак.

Крім теоретичних досліджень, до заслуг Коперника в цей час належать проектування і будівництво гідравлічної машини у Фромборку, що постачала в будинки воду, а також запуск польського монетного двору. Крім того, М.Коперник вів постійну лікарську практику, зокрема боровся з епідемією 1519 року.

М.Коперник – славетний учений. Міжнародний союз чистої та прикладної хімії (IUPAC) затвердив, запропоновану в липні 2009 року співробітниками німецького Інституту важких іонів в Дармштадті, офіційну назву для 112-го елемента таблиці Менделєєва – коперніцій (Copernicium – Cn). На Місяці на честь М.Коперника названо кратер. Крім того, ім'ям вченого названо астероїд головного поясу 1322 Коперник. Монументи М.Копернику встановлено у Варшаві, Кракові, Торуні, Регенсбурзі, Ольштині, Вроцлаві тощо. Ім'я Миколи Коперника має Торунський університет (відкритий у 1945 році). У Торуні та Фромборку діють музеї М.Коперника [2, с. 391].

Віслава Шимборська (польськ. Wisława Szymborska; 2 липня 1923, Бнін, нині Курник поблизу Познані – 1 лютого 2012, Краків) – польська поетеса; лауреат Нобелівської премії з літератури 1996. В 1945-1948 роках вивчала польську літературу і соціологію в Ягеллонському університеті. В 1996 році удостоєна Нобелівської премії з літератури «за поезію, яка з граничною точністю описує історичні й біологічні явища в контексті людської реальності».

Дебютувала у пресі з віршем під назвою «Szukam słowa» («Шукаю слово») у березні 1945 в газеті «Dziennik Polski». Перша збірка віршів «Dlatego żyjemy» («Тому живемо») видана в 1952 році. Перекладала на польську мову твори французьких поетів [6]. Отримала такі нагороди та премії: Премія Гете (1991), Премія Гердера (1995), Орден Білого орла (13 січня 2011) [5].

Ягеллонський університет у Кракові – один з найстаріших в Європі та найбільший у Польщі. Відкритий у 1364 році, заклад пережив багато потрясінь: і розквіт, і занепад. Багато видатних людей, які прославилися у різних галузях науки і мистецтва, у свій час навчалися в Ягеллонському університеті. Норман Девіс – британський історик, Кшиштоф Зануссі – кінорежисер, Іоанн Павло II – папа римський, Януш Кшиштоф Козловський – археолог, дослідник стародавньої історії Європи, Микола Коперник –

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

астроном, математик і економіст, автор геліоцентричної системи світу, Станіслав Лем – письменник-фантаст, Ян III Собеський – король Польщі, Віслава Шимборська – поетеса, лауреат Нобелівської премії з літератури, Єжи Штур – актор і режисер. Цей перелік можна ще довго продовжувати, але зрозуміло одне, що така плеяда талановитих людей, вихованців Краківського університету, беззаперечно підвищує авторитет закладу та вказує на його високий рівень організації навчання.

Список використаних джерел

1. Біографія Кароля Войтили – Івана Павла II [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.papalvisit.org.ua/ukr/theropebio.php>
2. Українська радянська енциклопедія. В 12-ти томах / За ред. М. Бажана. – 2-ге вид. – К.: Гол. редакція УРЕ, 1974-1985. – Т. 5. – 391 с.
3. Ягеллонський Університет – один з найстаріших університетів Центрально-Східної Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.eu/ua/articles/Jagiellonian-university-central-eastern-europe/>
4. Ягеллонський університет [Електронний ресурс] : <http://www.uj.edu.pl/>. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>
5. Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 stycznia 2011 r. o nadaniu orderu i odznaczenia – MP 2011 nr 32 poz. 384 – [isap.sejm.gov.pl / DetailsServlet?id=WMP20110320384](http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WMP20110320384)
6. Потемкин А. Пани Шимборска – Моцарт в поэзии // Эхо планеты, 1996. – № 42.

Stefan Mieszalski

Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie

Profesor Wincenty Okoń (1914 – 2011)

Gdy odchodzi ważna dla nauki postać, ci, którzy się z nią stykali, wracają zwykle myślą do jej dokonań, a także do osobistych, mniej lub bardziej odległych wspomnień. W takich chwilach subiektywne doświadczenia i osobiste refleksje wraz z towarzyszącymi im emocjami przeplatają się z podbarwionymi obiektywizmem próbami analitycznego oglądu całego dorobku. Korzystając jednak z prawa przysługującego autorowi pozwalam sobie oddzielić moją próbę spojrzenia na najważniejsze – moim zdaniem – dokonania naukowe Profesora Wincentego Okonia od wątków osobistych. Obydwa wątki są dla mnie ważne. Wydaje mi się, że w tej subiektywnie odczuwanej równowadze ich znaczenia tkwi jakaś ważna dla mnie tajemnica wyłaniająca się z naszych kontaktów, które – co zresztą zrozumiałe – z czasem ewoluowały: od zawodowych, zasadniczych i chłodnych do swobodniejszych, przyjaznych i ciepłych. Spoza naukowego dorobku stopniowo wyłaniał się człowiek, który ma energię, daje swym uczniom swobodę działania, ale wymaga, a gdy to przyniesie plon, wspiera i – myślę, że mogę tak stwierdzić – staje się przyjacielem.

Trzy idee dydaktyczne

Słusznie czy niesłusznie Profesor Wincenty Okoń ze względu na pierwszy okres swej twórczości kojarzony jest z dydaktyką, ze względu na prace późniejsze zaś – z całą pedagogiką. Nie jest to opinia bezzasadna, ponieważ Profesor stworzył oryginalną szkołę, określaną czasami jako warszawska szkoła dydaktyki. Szkołę tę należy pojmować dwojako: jako w miarę wyraziście zarysowany obszar dociekań teoretycznych i badań oraz jako kojarzone z tym obszarem środowisko.

W obszarze dociekań i badań Profesora oraz jego zespołu, do którego należałem, można wskazać kilka punktów orientacyjnych. Jednym z nich jest struktura dydaktyki jako subdyscypliny pedagogicznej. Profesor opracował propozycję rozumienia dydaktyki jako obszaru obejmującego wyraziście określone elementy, jak – nazywane dziś w uproszczeniu – cele kształcenia, treści, metody dydaktyczne, zasady, formy organizacyjne itd. Rozwiązanie to miało istotne znaczenie ze względu na porządkowanie myślenia nie tylko dydaktyków-badaczy, ale także nauczycieli-praktyków. Może dlatego było potem i wciąż bywa nadużywane jako obowiązująca i uniwersalna matryca kształtująca lub odzwierciedlająca strukturę kształcenia, a także strukturę dydaktyki jako subdyscypliny pedagogicznej. Tymczasem wydaje się, że pierwotny zamysł był znacznie skromniejszy. Można sądzić, że chodziło raczej o uzgodnienie zestawu dość ogólnych, a zarazem jakościowo odmiennych kategorii dydaktycznych, które pozwoliłyby dydaktykom porozumiewać się między sobą, a następnie – porozumiewać się z nauczycielami. Na taką interpretację wskazują kolejne podręczniki Profesora i chociażby porównanie układu treści „Zarysu dydaktyki ogólnej” – pierwszego napisanego przez Niego podręcznika – z układem treści „Wprowadzenia do dydaktyki ogólnej” – podręcznika ostatniego.

Inny, ważniejszy z pewnością punkt orientacyjny stanowi zespół rozwijanych przez Profesora Okonia idei. Choć różnią się one skalą ogólności, to zbiegają się wokół pewnej spójnej wizji kształcenia oraz szkoły, której ich Autor konsekwentnie hołdował i pozostał wierny.

Jedna z tych idei ukształtowała się wokół ogólnych celów kształcenia i wiąże się ze wskazaniem dwóch ich stron. W swych pracach Profesor określał je jako stronę rzeczową i stronę osobowościową. Zestawienie obydwu stron wskazuje na dążenie do przełamania zauważonej przez Profesora Okonia jednostronności w myśleniu o szkole i szkolnej edukacji, którą wyraża orientacja na cele ulokowane po stronie rzeczowej przy marginalizacji celów ulokowanych po stronie osobowościowej. Idea równoważenia i integracji strony osobowościowej ogólnych celów kształcenia ze stroną rzeczową promuje integrację dydaktycznej i wychowawczej funkcji szkoły. Można ją zarazem odczytywać jako założenie, że integracja różnych jakościowo celów doprowadza do rzeczywistej integracji oddziaływań pedagogicznych. W ten sposób możliwe staje się osiągnięcie różnych jakościowo lecz wzajemnie wzmacniających się efektów poprzez zróżnicowany wewnętrznie, ale zintegrowany, koherentny system działań nauczyciela i szkoły.

Inna rozwijana przez Profesora Wincentego Okonia idea ukształtowała się na gruncie refleksji o treściach kształcenia. I znów mamy w tym przypadku do czynienia z próbą wyjścia ponad utrwalone podziały. Profesor wskazywał na jednostronności trzech historycznie ukształtowanych, tradycyjnych spojrzeń na

treść kształcenia: materializmu dydaktycznego, formalizmu dydaktycznego i utylitaryzmu dydaktycznego. Każde z tych trzech stanowisk kieruje się wybranym kryterium traktowanym jako wyłączność. Materializm dydaktyczny wyolbrzymia informacyjne znaczenie wiadomości, formalizm z kolei na plan pierwszy wysuwa ich znacznie dotyczące kształcenia umysłu, a utylitaryzm orientuje się przede wszystkim na praktyczno-życiową przydatność tego, co uczniowie za szkoły mają wynosić. Jednakże Profesor widział nie tylko sprzeczności, lecz także wskazywał na punkty styczne tych trzech stanowisk. I tak zrodziła się idea materializmu funkcjonalnego. *Materia* – czyli wiadomości i umiejętności mają *funkcjonować* – czyli wzbogacać, a zarazem rozwijać umysł wraz z różnego rodzaju sprawnościami praktycznymi. Ujęta w programie kształcenia wiedza opisująca człowieka i jego świat nie jest celem samym w sobie, ma bowiem doprowadzać do rozwoju umysłu ucznia i rozszerzać krąg jego sprawności. Profesor wskazywał przy tym na generatywne znaczenie przyswajanych przez ucznia wiadomości. Z nich przecież może on, jeśli tylko ma ku temu sposobność, wyprowadzić samodzielnie nieznane mu dotąd twierdzenia, wiązać je w jakościowo nowe układy, wysnuwać wnioski odnoszące się do działań praktycznych.

A zatem program kształcenia i jego cele to w ujęciu Profesora integralna jedność. Jakościowo różne cele, osiągane na podstawie programu zorientowanego na erudycję, sprawność umysłową, sprawność praktyczną ucznia i jego otwartość na wartości to podstawowe choć nie jedyne elementy ogólnego projektu dydaktycznego. To wszakże jedynie swoisty projekt. Zamiar, który – jeśli ma się urzeczywistnić - musi być realizowany we właściwy sposób w korzystnych warunkach. Krocząc tą drogą zmierzał Profesor Wincenty Okoń ku trzeciej idei - idei kształcenia wielostronnego. U jej podłoża leży założenie, że uczeń jest jednością – ale nie jednością amorficzną, lecz wewnętrznie zróżnicowaną i ustrukturyzowaną. Spojrzenie na ucznia przenika idea dotycząca celów kształcenia oraz idea materializmu funkcjonalnego. Te dwie idee przy holistycznym spojrzeniu na ucznia prowadzą wprost do zasady harmonizowania w kształceniu poznawania, przeżywania i działania.

Sama istota wielostronności kształcenia zawiera się we wskazaniu czterech strategii dydaktycznych, które mają pozostawać we wzajemnych związkach i równowadze. Jedna z nich to strategia asocjacyjna oparta na przekazie wiadomości i przyswajaniu ich przez uczniów. Choć jest to krytykowane dość powszechnie podejście, to Profesor zauważył, iż jest ono do pewnych celów w kształceniu szkolnym potrzebne. Druga strategia to strategia problemowa, oparta na rozwiązywaniu problemów i uczeniu się przez odkrywanie. Dwie pierwsze strategie odwołują się przede wszystkim do intelektualnej strony aktywności uczniów na plan pierwszy wysuwając efekty poznawcze oraz kształcące, jak na przykład rozwój myślenia. Trzecia strategia odwołuje się do emocji uczniów. Uczenie się przez przeżywanie odgrywa w całym kształceniu istotną rolę, zwłaszcza że odwołuje się do wartości kulturowych i estetyki. I wreszcie strategia czwarta – operacyjna akcentuje znaczenie szeroko rozumianego działania. Nie chodzi to bowiem tylko o aktywność praktyczną, manualną lecz również o

aktywność społeczną, o rozwijanie wśród uczniów gotowości do współdziałania. Dokładniejsze opisy strategii należy traktować jako swoistą operacjonalizację obecnych w trzech opisanych wyżej ideach haseł jednoczenia nauczania i wychowania, wiedzy i jej funkcji oraz poznawania, przeżywania i działania.

Trzy, traktowane łącznie idee są próbą przewyciężenia silnie zakorzenionych w szkołach jednostronności, próbą urozmaicenia i ożywienia szkolnej edukacji poprzez wskazanie zestawu korelowanych ze sobą strategii dydaktycznych. Jest to zarazem próba ożywienia lekcji, ograniczenia tkwiących w jej strukturze inwariantów, próba przełamania szkolnej rutyny.

Widać wyraźnie, że przez całą swoją wyteżoną i owocną pracę Profesor Wincenty Okoń tworzył i promował dydaktykę zorientowaną na wielostronną aktywność ucznia. Był zarazem orędownikiem szeroko rozumianej jego samodzielności. Niezależnie od warunków Profesor Okoń był konsekwentnym orędownikiem szkoły kształcącej i wychowującej uczniów jako jednostki samodzielne, zdolne do krytycznego osądu, sprawne intelektualnie, dysponujące bogatym wykształceniem erudycyjnym, jednostki zdolne do przeżyć i kierujące się ugruntowanymi wartościami. Opisane tu trzy idee nie wyczerpują oczywiście całego wachlarza problematyki podejmowanej przez Profesora w jakże przecież licznych pracach. Ze względu na swój pedagogiczny uniwersalizm pozostają jednakże wciąż aktualne.

Kilka osobistych doświadczeń – spojrzenie wstecz

O Profesorze Wincentym Okoniu jako autorze „Zarysu dydaktyki ogólnej” słyszałem już jako uczeń liceum pedagogicznego. Była to dla uczniów tego liceum jedna z pozycji lektury obowiązkowej. Potem jako student pedagogiki na Uniwersytecie Warszawskim uczęszczałem na Jego wykłady. Odbywały się one w jednej z sal wykładowych Pałacu Kazimierzowskiego, który jest siedzibą rektoratu. Czekaliśmy na pierwszy wykład Profesora. Wyobrażałem sobie, że za katedrą pojawi się starszy, nobliwy pan. Przecież ktoś, kto napisał już tyle książek nie może być młody. Wtem na salę wkroczył sprężystym krokiem mężczyzna w średnim wieku o sportowej sylwetce. Pomyślałem: „Widocznie starszy pan zaniemógł i przysłał na wykład jednego ze swoich adiunktów”. Za chwilę usłyszeliśmy: „Dzień dobry państwu. Nazywam się Wincenty Okoń i będę prowadził wykład z dydaktyki ogólnej”.

Wykład kończył się egzaminem, który zdawałem u Profesora i to był nasz pierwszy bezpośredni kontakt. Po egzaminie Profesor zapytał mnie, czy rozważam po studiach zostanie na uczelni i podjęcie pracy na stanowisku asystenta. Nie wiem, czym się kierował otwierając mi taką możliwość. Bezpośrednio po studiach podjąłem pracę w kierowanej przez Profesora Katedrze Dydaktyki ówczesnego Wydziału Psychologii i Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego.

Pamiętam Jego wykłady. Były świetnie uporządkowane. Profesor miał zwyczaj rozpoczynać każdy wykład kilkoma kierowanymi do studentów pytaniami, nawiązującymi do treści poprzedniego wykładu. Przynajmniej jeden raz „trafił na mnie”. Warto więc było przed wykładem przewertować notatki. Pamiętam też seminaria. Miały utrwaloną strukturę. Najpierw referat wygłaszany

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

przez studenta, dotyczący jego pracy magisterskiej, potem pytania i dyskusja, a na końcu podsumowanie Profesora obejmujące wątpliwości i przede wszystkim ukierunkowujące pracę sugestie. W seminariach magisterskich poza studentami uczestniczyli członkowie kierowanego przez Profesora zespołu: doktorzy i magistry. Profesor prowadził też ogólnopolskie seminarium naukowe. Zebrania miały podobną strukturę, odbywały się raz w miesiącu; o ile pamiętam w poniedziałki. Gromadziły liczne grono magistrów, doktorów, docentów i profesorów z całej Polski, a także wizytatorów oświatowych i nauczycieli-praktyków.

Profesor sporo wymagał od siebie i to się czuło w codziennych kontaktach. Cecha ta udzielała się Jego współpracownikom. To działało jak zobowiązanie. Przez kilkanaście lat pracowałem jako sekretarz redakcji „Kwartalnika Pedagogicznego”, Profesor był wówczas redaktorem naczelnym. Co jakiś czas otrzymywałem tekst do recenzowania. To było dobre ćwiczenie. Różne osoby próbujące pisać doktoraty kierowały do Profesora swoje teksty lub wstępne koncepcje badań. Profesor od czasu do czasu prosił swoich asystentów o recenzowanie tych opracowań. Potem czytał te recenzje i omawiał je. Kierując rozwojem naukowym swoich współpracowników Profesor łączył dwie cechy. Z jednej strony dawał dużo swobody w kwestiach kluczowych, jak problematyka badań czy ich strategia. Z drugiej, – gdy koncepcja badań była omawiana – rzeczowo, a niejednokrotnie krytycznie oceniał zagłębiając się w liczne szczegóły. Bardzo cenił naukową rzetelność. Równocześnie cieszyły Go sukcesy Jego uczniów. Zawsze wyraźnie to okazywał.

Kiedyś był wzbudzającym onieśmienie i szacunek mistrzem. Po jakimś czasie - po Jego propozycji - zaczęliśmy się zwracać się do siebie po imieniu, choć muszę przyznać usunięcie z moich relacji zwrotu „Panie Profesorze” nie przyszło mi łatwo. Zwykle kończył rozmowę telefoniczną zwrotem: „Bywaj zdrów”. W rozmowach wykazywał wiele zainteresowania moimi sprawami, także tymi, które bezpośrednio nie dotyczyły spraw zawodowych. Jakiś czas temu w mroźny wieczór żegnałem się kończąc wizytę w Jego domu. Zapytał: „Gdzie masz czapkę?” Odpowiedziałem, że przyjechałem bez czapki. Usłyszałem: „Bój się Boga!” Było w tym zdziwienie, trochę podziwu dla mojej lekkomyślności, ale i troska.

*Хоменко Ольга,
студентка 18 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

Система навчання в Гарвардському університеті

Гарвардський університет (або просто Гарвард) – приватний університет в Кембриджі, Массачусетс. Заснований в 1636 році, Гарвард – найстаріший діючий вищий навчальний заклад в США. Гарвард вважають одним з найкращих університетів світу. У 2010 році Гарвард посів друге місце у

Студентський історико-педагогічний альманах

міжнародному рейтингу університетів планети QS і вперше раз за всю семирічну історію рейтингу поступився верхнім рядком Кембриджу.

Мета статті – проаналізувати систему навчання в університеті.

Рішення про заснування в Кембриджі, штат Массачусетс Гарвардського університету було прийнято в 1636 році, а 13 березня 1639 року установа була названа Гарвардським коледжем, за ім'ям свого першого значного спонсора, молодого священика на ім'я *Джон Гарвард*. Випускник Еммануелівського коледжу (Кембридж), Джон Гарвард заповів близько чотирьохсот книг щоб розпочати створення бібліотеки коледжу, разом з половиною з кількох сотень фунтів вартості свого особистого майна. Перше відоме офіційне посилення на Гарвард як «університет» замість «коледжу» знайдене в новій массачусетській конституції 1780 року [2].

У 1869-1909 роках президент Гарвардського університету, *Чарльз Вільям Еліот*, перетворив Гарвард на зразок сучасного дослідницького університету. Реформи Еліота включали введення факультативних курсів, маленьких класів і вступних іспитів. Гарвардська модель вплинула на всю систему освіти США, як на рівні вищих навчальних закладів, так і на рівні шкільної освіти.

У 1999 році коледж Радкліфф, спочатку заснований як «додаток Гарварду» для жінок, формально злився з Гарвардським університетом, став Радкліффівським інститутом наукової роботи [1].

У 1934 році президентом Гарвардського університету Джеймсом Бріантом Конантом у ВНЗ було покладено початок практики надання допомоги в отриманні гідної освіти. Цією великою людиною була розроблена національна освітня програма. Він вважав, що навчання в Гарварді має бути доступним не тільки для володарів серйозних банківських рахунків, а й для найталановитіших і здібних молодих людей.

У першому випуску університету було всього дев'ять чоловік, але сьогодні, за рейтингами 2012 року, Гарвардський університет посідає перше місце серед зарубіжних вишів за кількістю випускників.

У цьому представникові найкращих університетів світу найсуворіші критерії відбору і дуже високий конкурс. Головними критеріями є не формальні ознаки, справжні здібності студента. Тут звертають увагу не на тих, хто сумлінно зубрить матеріал, а на тих, хто вміє зосередитися на поставлених завданнях, сконцентрувати здібності, можливості на виконанні завдання.

Наявність лідерських якостей – є обов'язковою умовою для абітурієнта. ВНЗ зацікавлений у тому, щоб його випускники займали високі посади і положення в суспільстві, а це означає, що в характері людини, в обов'язковому порядку, повинні бути риси лідера.

Студент Гарварду повинен бути особистістю, всебічно розвиненою, творчою, креативною. Він зобов'язаний проявити індивідуальність, розкутість. Сподіваючись на свої знання, інтуїцію, розум вміти знаходити нестандартні рішення для будь-яких завдань. Гарвард приймає в свої стіни талановитих молодих людей, а видає дипломи впевненим у собі, чудово

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

освіченим і готовим до будь-яких труднощів лідерам, які добре знаються на своїй справі і здатні побудувати успішну кар'єру [3].

Абітурієнтам з країн Європи вступити до Гарварду набагато легше. Там навчання теж спрямоване на визначення талантів і здібностей учнів, їх розвиток. Випускникам країн колишнього Радянського Союзу відразу після закінчення школи важко вступити до Гарварду. Абітурієнти колишнього СРСР, володіючи необхідними знаннями, не мають необхідних особистих якостей. Через роки, абітурієнти з Росії, Білорусії, України дорослішають, чітко визначають свою мету, бачать шляхи її досягнення і знають, як їх пройти. Тоді вони можуть стати студентами Гарварду [5].

Саме тому, щоб вступити в Гарвард, потрібно не тільки на відмінно закінчити 11 класів української школи, а й, як мінімум, два роки навчатися в американській школі і показати дивовижні результати. Але навіть це не дає повної гарантії для вступу. У Гарвардському університеті навчається близько 18000 студентів, а рік навчання коштує приблизно 42000 \$. Дві третини студентів отримують фінансову допомогу від держави. Це стосується й іноземних студентів.

Отримати диплом Гарварда, означає, отримати перепустку на будь-яку посаду, в будь-яку область діяльності. Це база хороших знань, прекрасна освіта.

Особливу цінність диплома цього ВНЗ становить і те, що обдаровані студенти мають можливість використовувати для навчання досить унікальні програми, доступні тільки для гідних учнів.

Випускниками відомого університету були 8 президентів і 49 лауреатів Нобелівської премії, а також бізнесмени, політики і діячі наук США [4].

Список використаних джерел

1. Mendillo, Jane L. «September 2011 Harvard Management Company Endowment Report». Harvard Management Company. Процитовано September 23, 2011.
2. «U.S. and Canadian Institutions Listed by Fiscal Year 2009 Endowment Market Value». National Association of College and University Business Officers and Commonfund Institute. Процитовано August 27, 2010.
3. Українська радянська енциклопедія. В 12-ти томах / За ред. М. Бажана. – 2-ге вид. – К.: Гол. редакція УРЕ, 1974-1985.
4. Вступ до Гарвардського університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lingvotech.com/garvard>
5. Назва джерела [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ktoreshit.ru/articles/kak-postupit-v-garvard>

*Золотухіна Дар`я,
студентка 18 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

Студентський історико-педагогічний альманах

Єльський університет – приватний дослідницький університет США, третій з дев'яти колоніальних коледжів. Входить до «Ліги плюща» – спільнота восьми найбільш престижних приватних американських університетів. Разом з Гарвардським і Прінстонським університетами складає так звану «Велику трійку».

Мета статті – проаналізувати систему навчання в Єльському університеті.

Єльський університет знаходиться в Нью-Хейвені, одному з найстаріших міст Нової Англії, в штаті Коннектикут. Єль був заснований в році 1701, в нього входять *дванадцять підрозділів*:

- Єльський коледж, чотирирічне освіта в якому завершується отриманням ступеня бакалавра;
- аспірантура з різних спеціальностей, що включає точні, природні і гуманітарні науки;
- професійні факультети – 10, які готують фахівців у галузі юриспруденції, медицини, бізнесу, охорони навколишнього середовища, а також теологів, архітекторів, музикантів, художників і акторів [2].

Програма Єльського коледжу, основи університету, відрізняються своєю широтою і заглибленістю. Більше 2000 курсів пропонується щорічно 65 кафедрами. Відповідно до давньої традиції, професорсько-викладацький склад університету приділяє виняткову увагу навчанню студентів. Багато початкових і вступних курсів ведуться заслуженими вченими та професорами університету.

Університет широко відомий своїми досягненнями в галузі гуманітарних наук, багато хто не усвідомлює, що університет є також одним з провідних науково-дослідних центрів США. Єльські кафедри біології, хімії, молекулярної біофізики та біохімії, фізики, астрономії, математики, обчислювальної техніки, геології та геофізики, захисту навколишнього середовища та інші постійно входять до числа найкращих університетських програм в Америці. Тут створені оптимальні умови для навчання студентів в таких областях, як біомедицина, прикладна хімія, електро-технічні та інші інженерні науки, першокласні лабораторії оснащені за останнім словом техніки. При Єльському університеті було організовано три обсерваторії: безпосередньо на території університету, в ПАР Єльського-колумбійська південна обсерваторія і в Аргентині [1].

Зміцнюючи і розвиваючи свої досягнення, Єль вкладає більше 500 мільйонів доларів у розширення і удосконалення лабораторій та навчальних приміщень факультетів точних наук та інженерного профілю. У найближче десятиліття університет здійснить додаткові капіталовкладення в розмірі більше 500 мільйонів доларів на розвиток матеріальної бази для досліджень в області медицини та біотехнології. Культурне та наукове життя університету немислиме без його різноманітних колекцій. Єльська художня галерея, заснована в 1832р (сучасна будівля побудовано році Луїсом Каном 1953), належить до числа великих публічних музеїв Америки. У її двох будівлях зібрані колекції стародавнього і середньовічного мистецтва, мистецтва

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Ренесансу і Сходу, знахідки університетських археологічних експедицій. В експозиції широко представлено до-колумбійське і африканське мистецтво, шедеври європейського та американського живопису різних періодів, а також багата колекція сучасного мистецтва. Прямо навпроти, через вулицю, розташований Єльський центр мистецтва Великобританії, 1977 відкритий у році. Там зберігається найбільше у світі зібрання зразків Британського мистецтва і ілюстрованих книг поза межами Великобританії. У Єльському музеї природної історії Пібоді, заснованому в 1866 році, розміщується одна з кращих колекцій наукових експонатів в Північній Америці. Серед них – великі орнітологічна колекція і колекція мінералів, друге за величиною в Америці сховище останків динозаврів і найбільший у світі повністю, що повністю зберігся бронтозавр. Пібоді – це не просто музей, а активно діючий науково-дослідний і культурний центр, який об'єднує в собі всі сфери діяльності: виставкову, просвітницьку, охоронну, дослідницьку та навчально-педагогічну. У Єльської художньої галереї, в Центрі мистецтва Великобританії і в музеї Пібоді поміщається лише частина університетських колекцій. Всі твори мистецтва, що належать Єлю, – від шедеврів Пікассо і останків стародавнього птеродактиля до альти, що зберігається в Музеї музичних інструментів, – все це доступно відвідувачам. Однак найбільше багатство університету – це ті, хто в ньому працює і навчається: студенти, що надихаються прикладом, захоплюються талантом і педагогічною майстерністю своїх професорів і викладачів, які в свою чергу постійно черпають нові ідеї у спілкуванні зі студентами [1].

Станом на 2011 рік університет займав 11 місце в «шанхайському» академічному рейтингу університетів світу та 4 місце в рейтингу кращих університетів за версією видання U.S. News & World Report і так само згідно з міжнародним рейтингом у QS World University Rankings, який з 2010 року публікується окремо від Times Higher Education. У ньому навчається 11000 студентів із 50 штатів Америки і з більш 110 країн. Двохтисячний професорсько-викладацький склад відрізняється високою кваліфікацією у своїх галузях знань.

П'ять президентів США закінчували Єльський університет:

Тафт, Вільям Говард – 27-й президент США (1909-1913 pp.), 10-й голова Верховного суду США (1921-1930 pp.);

Форд, Джеральд Рудольф – 38-й президент США (1974-1977 pp.), 40-й віце-президент США (1973-1974 pp.);

Буш, Джордж Герберт Уокер – 41-й президент США (1989-1993 pp.), 43-й віце-президент США (1981-1989 pp.);

Клінтон, Вільям Джефферсон – 42-й президент США (1993-2001 pp.);

Буш, Джордж Уокер – 43-й президент США (2001-2009 pp.) [2].

Список використаних джерел

1. The «Big Three» and the Harvard-Princeton Football Break, 1926-1934 (англ.) (PDF).
2. Academic Ranking of World Universities, 2011 (англ.). Academic Ranking of World Universities

Студентський історико-педагогічний альманах
**РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

*Яремчук Вікторія, Бодак Катерина, Оберемко Ірина,
студентки 23 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Значення братств у розвитку української вищої школи XVI-XVII ст.

В історії нашої країни XVI-XVII ст. були періодом складних економічних перетворень і політичних подій, коли міцніла і розвивалась Російська держава, а на Україні точилася боротьба народних мас проти феодального, польсько-шляхетського поневолення і католицизму.

Рівень освіти XV – XVI ст. в Україні був досить низьким. Діяли переважно початкові парафіяльні школи. На відміну від православної Церкви, яка на Сході не мала жодної вищої школи, католики і протестанти в Європі, включаючи Річ Посполиту, закладали вищі учбові заклади – університети, академії, колегіуми. У Кракові університет засновано у 1400 р. Це стало причиною того, що молодь з українських шляхетських родин змушена була здобувати освіту за кордоном. Наприклад, у Краківському університеті протягом XV – XVI ст. одержали освіту більше 800 українців; українцями були 13 професорів цього університету. Також українці навчалися у Сорбонні, Празі, Болоньї, Падуї, в німецьких університетах Гейдельберга, Віттенберга, Лейпцига.

Проте, професор Іван Огієнко засвідчує, що грамотність в нашій державі існувала вже в X ст., а перші школи з'явилися в XI ст. Володимир Великий створив першу школу при Десятинній церкві, на утримання якої виділяв десятку частину свого прибутку. Це була школа «для дітей вищої чади». Також школи засновувались при монастирях.

На Русі були не лише переклади чужоземних творів. Відомі оригінальні твори Руських авторів, першість серед яких належить митрополиту Іларіону, автору «Слова о законі й благодаті», яке датується не пізніше 1050 р. [1, с. 10]. Цьому та іншим творам Іларіона історики дають високу оцінку. Велике значення для розвитку школи й освіти в Україні в цей період мали філософи XII-XIII ст., зазвичай, – представники вищих шкіл духовенства. Блискучими проповідниками, релігійними діячами, вченими XII ст. були, зокрема, архімандрит Києво-Печерського монастиря Серапіон, митрополит Климент Смолятич, єпископ Кирило Турівський.

Мета статті: ознайомитись з умовами формування вищих шкіл в Україні в XVI-XVII ст.; з'ясувати значення братств у даному процесі; ознайомитись з системою шкіл та методикою викладання в них.

У вивченні історії освіти, школи і педагогіки особливе значення мають «Повчання дітям» Володимира Мономаха та «Слово о полку Ігоревім» невідомого автора. Вони є свідченням високого рівня розвитку письменства історичного змісту в Україні. Учений-енциклопедист, культуролог Дмитро Чижевський характеризує їх, як своєрідні енциклопедії. XIII – XIV ст.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

характеризуються різким занепадом економічного і культурного життя в Україні. Це було спричинено монголо-татарською навалою й пануванням Золотої Орди.

На початку XIV ст. землі Волині, Поділля, Чернігівщини, Київщини та Переяславщини були захоплені Великим князівством Литовським. В цей же час розпочалась експансія Польщі на Схід.

У 1453 р. Константинополь було завойовано турками, Москва активно проголошувала себе спадкоємицею Візантії. Таким чином серед населення України з'являлось все більше й більше прихильників Москви, чому сприяло поширення ілюзорних ідей про спільну батьківщину. Впродовж всього XV ст. тривала боротьба з монголо-татарським ігом.

Населення України не мало ніякого захисту від Польщі та Москви, тому було змушене розраховувати на власні сили. Так розпочався розвиток козащини. З середини XVI ст. особливу роль в розвитку української освіти і культури відігравали братства – національно-релігійні громадські організації українських і білоруських православних міщан у XVI – XVIII ст. Історія братств досить давня, пов'язана ще з XI ст., коли члени ремісничих цехів і гільдій почали об'єднуватись для взаємодопомоги і згуртування парафіян. Джерела з цього питання мають досить вузькі межі, тому в наш час ближчою є період в історії, коли конфлікт католицизму з православ'ям наприкінці XVI і в XVII ст. створив базу для утворення не лише релігійної полеміки, а й національної школи. Таким чином, як релігійна полеміка з необхідністю вимагала вищих теологічних студій, так і народна школа, що постала й поширилась зусиллями національно-релігійних організацій – братств, привела до зорганізування вищої освіти з релігійним забарвленням.

Своїм найважливішим завданням братства вважали поширення освіти серед українського населення, захист української нації, а водночас і оборону православ'я перед натиском католицизму. Релігійного характеру братства набули саме під впливом боротьби з протестантизмом та католицизмом. Зрештою, вони стали на сторожі національних потреб, створюючи школи та друкарні. З цього часу братства ставлять перед собою завдання оберігати православну віру, тим самим рятуючи українське населення від втрати своїх вірувань та переконань. Дослідники одностайно підкреслюють позитивну роль братств в очищенні релігійно-церковного життя, у розвитку освіти та культури.

Проблема виникнення церковних братств є дискусійною. Проте, на думку більшості істориків, першим серед відомих нам братств було засноване у Львові при Успенській церкві, ймовірно, у 1439 р.

Львівське ставропігійське братство, за Михайлом Возняком, виникло 1463 року «при церкві Успенія Пречистої Діви Богородиці». В 1586 році братство заснувало школу для дітей різних станів. Вона утримувалась на громадські кошти. Це був «всестановий навчальний заклад, в якому початкове навчання поєднувалося зі школою вищого типу» [1, с. 13]. У школі вивчали тривіум, до якого входили граматики, діалектика й риторика. Квадривіум формально був відсутній. Незважаючи на це, набір навчальних

Студентський історико-педагогічний альманах

предметів тривіумом не обмежувався. Учні в цій школі вивчали святе Євангеліє, апостольські книги, а також пасхалії, арифметику, музику, а також церковний спів. Тут викладали такі відомі вчені і педагоги, як грек Арсеній Еласонський, Іов (Йов) Борецький, Лаврентій і Стефан Зизаній (Куколі), Павло Беринда, Кирила Транквіліон-Ставровецький, Олександр Митура, Захарій Копистенський, Максим Грек та ін.. Школа Успенського братства слугувала зразком для братських шкіл Луцька, Києва, Вільна.

Діяльність львівського Успенського братства, за даними Михайла Возняка, набула широкого суспільного значення лише з 1593 року, коли патріарх Єремія надав йому права ставропігії (Монастир, церква або братство, виведені з-під юрисдикції місцевих владик. Підлягала безпосередньо константи польському патріархові). Наприкінці XVI – на початку XVII ст. братства створюються в багатьох містах України: в Замості, Рогатині, Перемишлі, Галичі, Києві, Луцьку.

До братських шкіл приймали дітей різних станів. Тут вони вчилися читати й писати, з часом засвоювали і традиційний середньовічний тривіум – граматику, діалектику і риторичку.

Школи значною мірою сприяли розвитку національної свідомості, піднесенню національно-культурного руху в Україні. Слід зауважити також, що на українських землях Польсько-Литовської держави XVI ст. поряд із православними українськими існували також протестантські школи, а в Ярославі, Замості від 1565р. ще й католицькі єзуїтські.

Львівське Успенське (ставропігійське) братство було одним із найвідоміших в Україні. Окрім школи воно мало ще й друкарню. Іван Франко називав Успенське братство не лише першим, а й «найславнішим» [4, с. 550]. В умовах наступу латинства, яке особливо активізувалось після Люблінської унії 1569р., русини-українці усвідомлювали, що без освіти неможливо протистояти католицизму. Князь В.-К. Острозький одним із перших «завів у своїй місті Острозі вищу школу» [1, с. 13]. Князь Острозький не був самотнім в своїй справі. Іван Франко із цього приводу зазначав, що ще раніше від нього прості люди, міщани почали створювати братства, а при них школи і друкарні. Особливо активно цим опікувалися віленське (1588), берестейське (1591), мінське (1592), більське (1594), могилівське (1597), луцьке (1600) та київське (1615) братства.

У школах при братствах обов'язково вивчали історію, математику, церковнослов'янську та українську мову. Також вчили польську, грецьку латинську мову, поезію, риторичку, діалектику, поетику, арифметику, геометрію, астрономію, музику, а в деяких ще й теологію. Найкращими в Україні вважались Луцька, Львівська та Київська братські школи.

В школах панувала сувора дисципліна. Очолював школу ректор. Братство виділяло двох спостерігачів (схолархів), які контролювали роботу вчителів та навчання учнів, розв'язували господарські проблеми. На відміну від єзуїтських колегій, братські школи мали демократичний характер. У них навчались діти з різних суспільних станів: міщан, козаків, духовенства й шляхти. Крім того, сироти і діти з незаможних родин мали змогу жити в

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

бурсах. Кожна школа мала свій статут. «Порядок шкільний» – таку назву мав статут Львівської школи. За ним вчителі мали однаково любити цю школу, однаково ставились до всіх дітей. Тільки найкращі учні могли сидіти за першими партами. Заняття розпочинались о дев'ятій годині, спочатку вчитель перевіряв домашнє завдання, а після обіду давав новий матеріал. Щоденно призначались чергові, які слідили за поведінкою школярів. Також до обов'язків чергового входило привести до школи того учня, який не з'явився на урок і не мав на поважної причини. З учнем приходили батьки і передавали його вчителю при свідках. Увечері учень повторював уроки вдома й розповідав про шкільні справи батькам. Таким чином навчались не лише учні, але й деякою мірою їх батьки.

У 1576-1580рр. в Острозі на кошти князя Костянтина Острозького виникла перша в Україні вища школа – Острозька академія. Першим ректором школи став письменник Герасим Смотрицький, а викладачами – видатні українські та зарубіжні педагоги, яких запросив князь: Дем'ян Наливайко (брат керівника козацького повстання), Кирило Лукаріс та інші. В академії вивчали церковнослов'янську, грецьку та латинські мови, богослов'я та філософію, а також граматику, математику, астрономію, риторику і логіку. Вихованцями академії були гетьман Петро Сагайдачний, письменник Мелетій Смотрицький та ін.. На кошти князя Острозького була видана Острозька Біблія (1581 рік). Це величезна праця, що мала 1 256 сторінок. Це була перша друкована Біблія не тільки на східнослов'янських землях, але й серед усього слов'янського світу. Острозька Біблія багато разів передруковувалася і скрізь мала велику пошану [2, с. 168-171].

Чимало українців («Rutheni», русини), як зазначає Дмитро Чижевський, навчалися в теологічних школах і університетах інших країн: у Празі, Кракові, Вільні, Відні, Оксфорді, Кембриджі, Парижі, Амстердамі, Римі, Гіттингені, Единбурзі. Такі ж свідчення знаходимо в Івана Огієнка, Федора Титова, Михайла Грушевського та інших авторів. За рубежем навчалися такі відомі діячі релігійного руху в Україні XVI – XVIIст., як Петро Могила, Касіян Сакович, Мелетій Смотрицький, Інокентій Гізель, Лев Сапіга, Феофан Прокопович та багато інших. Здобували освіту за кордоном не лише духовні особи. Проте всі вони «приносили з собою на рідну Україну західноєвропейські ідеї, книжки і... рукописи. В результаті основу релігійної боротьби склали духовні знаряддя: слово, письмо і друк». «Спроба ж з католицького боку захопити православних так би мовити «обхідним рухом» – утворенням унії – ще більше ускладнила картину цієї (релігійної) боротьби».

Ситуацію, що склалась в Україні у той час можна описати на прикладі життя українського вченого Юрія Котермака з Дрогобича. Він народився в сім'ї бідного ремісника, проте зумів здобути освіту в найближчому до України університеті – Краківському. Став бакалавром, потім – магістром, і, зрештою, студентами-медиками і артистами був обраний ректором університету.

Список використаних джерел

Студентський історико-педагогічний альманах

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник / А.М. Алексюк. – К.: Либідь, 1988. – 560 с.
2. Крупчан С., Крупчан Д. Новий довідник: Історія України / С. Крупчан, Д. Крупчан, О. Скопненко, О. Іванюк. – 4-е вид., змін. і доп. – К.: ТОВ «КАЗКА», 2008. – 736 с.
3. Українська культура : Лекції / За ред. Дмитра Антоновича. – К.: Либідь, 1993. – 390 с.
4. Франко І.Я. Дві унії (образок з історії Русі при кінці XVI віку) / І.Я. Франка. – К, 1956. – Т.19. – 598 с.

*Таргонська Олена,
студентка 23 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Братські школи як основа вищої освіти в Україні

Центрами політичного, господарського і культурного життя в Україні кінця XV – початку XVII ст. були міста. Зрушення у розвитку економіки, реформаторські рухи в Європі, поширення Магдебурзького права (право на місцеве самоврядування) породили соціальні зміни. З'являється новий міський клас – буржуазія, який зацікавлений у створенні цехових організацій, розвитку промисловості, освіти і науки.

Мета статті – визначити значення братських шкіл у розвитку вищої освіти України.

Стан православної церкви на той час був не найкращим. Духовенство, особливо нижчих ланок, було малоосвічене, а його вплив на прихожан – мізерний. Таку ж картину можна спостерігати і в католицькій церкві, але завдяки реформаційним рухам, що з 1568 року істотно вплинули на католицизм в Польщі, вона швидко впорядкувалась, відновила систему шкіл, куди охоче йшла вчитись й православна молодь [2].

Українські прогресивні діячі усвідомлювали, що польська експансія, політика колонізації загрожують самому існуванню українського народу, тому прагнули буд-що зберегти вітчизняну мову, культуру, освіту, традиції, мистецтво. В Україні розгортається боротьба різних верств населення проти польсько-католицької пропаганди, національних та релігійних обмежень. Своєрідними громадськими організаціями, які згуртовували міське населення для захисту своїх соціальних і національних інтересів, були братства.

Братства – це організації міського населення, передусім ремісників і купців, які об'єднувалися з метою боротьби проти ополячення та окатоличення українського населення [1].

Братства – унікальний феномен в національній історії українського народу щодо ролі, яку вони відіграли в консолідації народності на ідеологічних засадах православ'я та завдяки роботі серед усіх верств населення.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Братства були досить поширеними в Європі. Ще в середньовіччі створювались вільні угруповання з метою релігійної, благодійної професійної діяльності. В Україні діяльність братств має ще й на меті просвітницьку діяльність.

Братчики розуміли, що для ведення боротьби проти польсько-литовської шляхти та окатоличення – елементарної освіти було замало. Для того, щоб зберегти православну віру, популяризувати українську мову та культуру серед населення, а особливо молоді, необхідно було створювати засоби для реалізації цих цілей.

Отже, наприкінці XVI ст. братства розгорнули свою діяльність: почали створювати навчальні заклади (так звані братські школи різного типу – початкові, середні, вищі), відкривали друкарні для випуску різних жанрів літературної продукції (релігійної, навчальної) [3].

Братські школи – це українські релігійно-національні навчальні заклади православних меценатів, що створювалися при підтримці братств та православної церкви [1].

Історія виникнення братських шкіл сягає далеких часів. Ще в Іпатіївському літописі за 1134-1159 рр. є згадка про «братчини», але до XVI ст. не набули поширення. Численні дослідники генези українських братств називають різні джерела їх витоків. Центральною основою таких угруповань стають храми, монастирі, каплиці [3].

Одним із перших братств, котре згадується в історичних документах, є львівське Успенське братство (1463), та луцьке Хрестовоздвиженське (1483). У 1586 році антиохійський патріарх Яким затвердив статут львівського Успенського братства, надавши йому статус ставропігії (незалежність братства від влади єпископа). Саме цей статут ліг в основу інших Братств та шкіл, що відкривалися на території України. Згодом мережа братств збільшується з появою Київської братської школи (1615) та Луцької (1617). Отже, однією із провідних цілей братств стає поширення освіти та підняття загального рівня освіти у громадян благоустрій братства і боротьба за національну самостійність, охорона православ'я.

Під тиском прогресивних сил України, польський король Стефан Баторій дозволив Віленському братству відкривати школи, а у 1585 це право поширилось на всі братства Великого князівства Литовського, та Галичини. Того ж року пройшов і перший набір учнів у Львівську братську школу [2].

Братські школи не давали вищої освіти, але давали досить пристойний рівень знань, якого вистачало людям власне для захисту себе від політики поневолення та захисту країни від занепаду.

Освіта в братських школах носила гуманітарний характер. Приділялась увага вивченню мов (слов'янській або руській та грецькій), засвоєнню культурної спадщини античної Європи, лічби, хорового співу, малювання, вивчення катехізису, богослов'я, згодом впровадили вивчення «семи вільних мистецтв» [4].

Братські школи впровадили елементи класно-урочної системи, яка широко практикується й у наш час. У школі було введено учбовий рік, який

Студентський історико-педагогічний альманах

починався 1 вересня, літні канікули (переважно липень-серпень). Влітку навчання розпочиналося о 9 годині ранку, а взимку – вчитель сам визначав, коли починати уроки. Над вивченням досвіду роботи братських шкіл працював видатний чеський педагог Я.А. Коменський й обґрунтував класно-урочну систему навчання.

У братських школах навчалися діти всіх станів, а також сироти та бідні, що утримувалися за рахунок коштів братства та благодійними внесками. Виключалась будь-яка не справедливність. «Навчати й любити всіх дітей однаково» – одна із заповідей школи. Становище учня в школі залежало не під матеріального стану, а від його особистого успіху у навчанні та поведінці [2].

Вихованці братських шкіл несли освіту і в широкі маси. Сирійський Мандрівник і письменник Павло Алепський, подорожуючи Україною з батьком антиохійським патріархом Макарієм III, описав свої враження про жителів першого міста на яке він потрапив: «... ми помітили прегарну рису, що нас дуже дивувала: всі вони, за малим винятком, навіть здебільшого їх жінки та дочки вміють читати чи знають порядок богослужби і церковний спів. Крім того священники вчать сиріт та не дозволяють, щоб вони тинялися неуками по вулиці» [3].

Завдяки підтримці гетьмана Сагайдачного та всього реєстрового війська запорізького Київська братська школа (1615) здобула визнання. Київська братська школа дала поштовх для виникнення й вищої школи в Україні. Так у вересні 1632 року Київська братська школа об'єдналася з Лаврською школою, розвитком якої займався Петро Могила. У результаті злиття двох шкіл було створено Києво-братську колегію, а згодом Києво-Могилянську академію, яка існує й до нашого часу як один з передових ВНЗ України.

Іван Огієнко, характеризуючи просвітницьку діяльність братських шкіл, зазначив, що вони «...рано пізнали, що добра освіта – то найкраща зброя для оборони батьківської віри».

Поширення шкіл пробуджувало національну свідомість кожного українця, поширювало українські традиції та звичаї, популяризувало українську мову, сотні вихованців братських шкіл ставали викладачами, поширювали свої знання та розвивали вищу школу в Україні. Можна сміливо говорити про те, що братські школи, поставили розвиток освіти на сучасний їм європейський рівень.

Список використаних джерел

1. Артемова Л.В. Історія педагогіки України / Л.В. Артемова. – Київ.: Либідь, 2006. – С.87-90.
2. Бокань В., Польовий Л. Історія культури України / В. Бокань, Л. польовий. – Київ, 1998. – С. 56-61.
3. Захарченко М.В. Соціологічна думка України: Навчальний посібник / М.В. Захарченко. – Київ.: Заповіт, 1996. – С.85-90.
4. Огієнко І. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу / І. Огієнко. – К., 1992. – С. 140-142.

*Лукащук Катерина, Можар Сніжана,
студентки 54 групи фізико-математичного факультету.*

**Розвиток вищої освіти в Україні:
етапи становлення Острозької академії**

Як відомо, без історії свого народу ми не можемо будувати своє майбутнє, а історія вищої освіти тісно пов'язана з історією народу. Загальновідомо, що період Київської Русі був надзвичайно багатий на розквіт науки, освіти, культури, мистецтва літератури. Отож, становлення вищої освіти в Україні розпочалося ще з давніх-давен. Протягом тривалого періоду вона розвивалася, збагачувалася, накопичувалася і набула яскраво-вираженого характеру, притаманного українцям. Впродовж тисячоліть зміст освіти зазнавав якісних змін під впливом різних чинників.

Метою статті є аналіз основних моментів розвитку і становлення вищої освіти в Україні, а саме історичний розвиток Острозької академії та її значення у сьогоденні.

Природно, що в цьому ключі дослідження потребує регіонального підходу до самого процесу історико-педагогічного пошуку, що з'явився вже в другій половині XIX ст. і був направлений на розвиток світи Волині. Окремі аспекти розвитку освіти, діяльності духовенства та історії становлення навчальних закладів висвітлювали такі науковці як П. Батюшков, Н. Мукалов, М. Теодорович, Н. Барсов, К. Левицький та інші. Певні аспекти зазначеної проблеми вивчали О. Борецько, І. Гавриш, Л. Єршова, М. Жилук, Т. Джаман, О. Іващенко, О. Костюк, І. Круковська, М. Левківський, Ю. Поліщук, Н. Рудницька, Н. Сейко, С. Коляденко, В. Омельчук, котрі досліджували етапи становлення шкільництва національних меншин (польської, чеської, частково німецької, єврейської), діяльність громадських товариств, літературного краєзнавства та ін.

Зазначимо, що в опублікованих для масового користування матеріалах, які характеризують розвиток освіти, лише частково розкриваються організаційні засади діяльності Острозької академії.

Незважаючи на жорстку політику полонізації, на несприятливі умови підневільного українського життя в Російській імперії, українська інтелігенція вела наполегливу роботу проти існуючого панівного режиму за культурний розвиток народу, за рівноправність української мови та розвиток шкільництва.

На Волині наприкінці XVI – на початку XVII століття активно розвивався національно-культурницький рух, що проявлявся у діяльності братств у Острозі та шкіл у Володимирі, Дубно і Луцьку. Вони відігравали важливу роль в національному відродженні, виховували своїх учнів у дусі патріотизму, любові й поваги до рідної мови, до культури свого народу. Саме братські школи відіграли вирішальну роль у формуванні й утвердженні національної системи освіти в Україні.

Хоча ці школи давали підвищену освіту, але це були середні навчальні заклади. Об'єктивні історичні умови сприяли виникненню в Україні й вищих навчальних закладів. Існувала потреба в освічених людях, які могли б

протистояти агресивним нападам польсько-литовської шляхти і відстоювати інтереси народу в судах і сеймах, добре знали законодавство, вміли полемізувати з вихованцями єзуїтських колегіумів тощо.

Одним з перших закладів вищого типу стала саме Острозька школа-академія, яка є також найвизначнішою серед православних навчальних закладів XVI-XVII ст., що їх відкривали українські манати.

Школа-академія в Острозі була організована князем В.- К. Острозьким за його кошти у 1576р. Унікальність та оригінальність цього навчального закладу виявилась в тому, що тут уперше поєдналися два типи культур: візантійська та західноєвропейська. І можливо саме тому, вже починаючи з 1583 р., Острозьку школу сучасники часто називали «Академією».

В історії академії можна окресли кілька періодів розвитку.

Перший – **час формування**(1576-1586), характеризується значним інтелектуальним спалахом – випуском першої церковнослов'янської Біблії (1581).

Саме тоді простежується унікальна ознака Острозького культурно-освітнього центру (який, окрім академії, включав літературно-публіцистичний гурток та видавництво). Це залучення до співпраці діячів різних конфесій, ідеологічних, політичних орієнтацій. Тут перебували православні – українець Герасим Смотрицький та росіянин Іван Федоров; випускник Римського Грецького колегіуму, греки, білорус Андрій Римша і українець Мотовило.

Наступний період діяльності академії (1587-1608) – **час її розквіту**. Саме тоді до Острога та підпорядкованих йому культурно-ідеологічних осередків було запрошено цілу плеяду видатних особистостей свого часу – українців та іноземців. Винесений ними з відомих європейських університетів, протестантських чи католицьких середніх шкіл науковий та педагогічний досвід був втілений у діяльності Острозької академії. Адже українець Кипріян навчався в Подуанському університеті, Ісакій Борискович – в Александрійській патріаршій школі, львів'янин, за народженням грек, Мануїл Ахілеос закінчи римську Афанасіївську колегію. З-поміж пов'язаних з Острогом вихованців Подуанської академії вирізнялися греки Никифор Кантакузин та Кирило Лукаріс, пізніше Александрійський та Константинопольський патріарх.

З академією співпрацювали і польські діячі, забезпечуючи відповідний рівень викладання польською і латинськими мовами, зорема Ян Лятош, Симон Пекалід, Мартин Бронецький (Христофор Філалет). Авторитет Острогу принесли також і українці, православні публіцисти Герасим Смотрицький, Іван Вишенський, Василь Малюшицький (Суразький), Клірик Острозький, літератор Дем'ян Наливайко, друкарі, книжники. З другої половини дев'яностих рр. XVI ст. Острог об'єднав блискучі інтелектуальні сили України та з-поза її меж. У цьому сформувалася перша наукова установа України (філологічного профілю), найпотужніше тогочасне українське виробництво [4].

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Острозька школа мала великий вплив на розвиток педагогічної думки та організацію шкільництва в Україні: за її зразком діяли пізніші братські школи у Львові, Луцьку, Володимирі-Волинському.

Третій період історії академії ознаменувався смертю її засновника В.-К. Острозького у 1608 році. Протягом ще 28 років академія занепадала і в 1636 р. остаточно перестала існувати.

Ідея відродження академії вперше була висловлена в 1930-ті рр. діячами українського національного руху, зокрема Іваном Огієнком. Об'єктивно її подальшому розвитку сприяли наукові пошуки Миколи Ковальського, Ярослава Ісаєвича, Ігоря Мицька та інших дослідників, що вивчали історію та інтелектуальну спадщину Острозької академії, однак втілити цю ідею в життя в часи, коли Україна не була незалежною державою, було неможливо. Повторна ініціатива відродження була здійснена у 1990 р. товариством «Спадщина» на чолі з Петром Андруховим, котре започаткувало проведення наукових конференцій «Острог на порозі 900-річчя». І вже від 12 квітня 1994 року Указом Президента України розпочався **четвертий період** існування Острозької академії – її відродження. Деяко пізніше, а саме 30 жовтня 2000 року, університету «Острозька академія» було надано статус національного [3].

Університет має взірцеву репутацію як в Україні, так і за її межами – діяльність Острозької академії в 1999 році було відзначено XXVII Міжнародним призом «За якість», що вручався в Парижі. 22 червня 2007 року на базі Острозької академії за участю Президента України було відкрито віртуальну наукову бібліотеку, аналогів якої в Україні поки що не існує.

У 2009 році Кабінет міністрів України надав Острозькій академії статус самоврядного дослідницького вищого навчального закладу [2].

Університет постійно відвідують видатні діячі сучасності, зокрема візити до Острозької академії здійснювали президенти України та інші високопосадовці, посол Польщі в Україні, письменники та поети. Національний університет «Острозька академія» відвідало ряд вітчизняних та зарубіжних вчених.

Сьогодні Національний університет «Острозька академія» є вищим навчальним закладом IV рівня акредитації. У ньому обладнано сучасні комп'ютерні класи, всевітня мережа Internet, найновіші лінгафонні кабінети, віртуальна бібліотека; новітні навчальні технології, модульна та рейтингова системи; діють різноманітні спортивні секції, регіональний ресурсний центр вивчення іноземних мов, культурно-мистецький центр; здійснюється участь у міжнародних обмінних програмах; студенти мають можливість здобути освіту за двома спеціальностями. На даний момент в Національному університеті «Острозька академія» діє 6 факультетів, що дають студентам можливість отримати більше ніж 16 спеціальностей [4].

Національний університет «Острозька академія» налагодив тісні міжнародні зв'язки з представниками української діаспори, з закордонними вищими навчальними закладами.

Студентський історико-педагогічний альманах

В університеті діє Канадсько-українська парламентська програма, яка має на меті ознайомити студентів університету з досвідом канадського законодавчого органу, надаючи можливість учасникам працювати референтами депутатів польських і угорських феодалів [4].

Отже, Острозька академія до сьогодні зберегла своє національно-культурне значення. Сюди, як в «український Єрусалим», їздили видатні українці І. Мазепа, Т. Шевченко, М. Костомаров, П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, М. Коцюбинський. Тут отримали освіту академік А. Кримський, І. Огієнко (майбутній митрополит Іларіон).

Список використаних джерел

1. Дідич І. Становлення вищої освіти в Україні: Острог / І. Дідич // Студентський історико-педагогічний альманах. Випуск 1. Ідеї педагогів минулого в освіті сьогодення: збірн. наук. праць молодих дослідн. / За ред. О. Є. Антонової, В. В. Павленко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І. Франка, 2012. – С. 50-52.
2. Національний університет «Острозька академія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>
3. Національний університет «Острозька академія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naub.org.ua>
4. Павленко В.В. Організація навчально-виховного процесу в Острозькій академії (XVI - початок XVII століття) / В.В. Павленко // Морально-етичні засади формування зростаючої особистості: Монографія / За ред. проф. М. В. Левківського. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І. Франка, 2008. –С. 243-263.

*Герасимчук Аліна,
студентка 23 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Становлення та розвиток Острозької академії

Сучасна Острозька академія пройшла непростий шлях від спеціалізованого навчального закладу, який знаходився під опікою Києво-Могилянської академії, до повноцінного університету, котрий має статус національного. Відродження Острозької академії стало можливим лише в умовах незалежної Української держави, коли почали цінуватися набутки нашої національної освіти і з'явилося розуміння необхідності їхнього відновлення.

Мета статті – розкрити історію розвитку Острозької академії.

Вагомі кроки на шляху дослідження даного питання зробили такі представники історії української школи та педагогіки, як П.І. Дроб'язко, І.З. Мицько, В.В. Павленко, що допомагає багатьом людям пізнати яскраву, але не достатньо відому сторінку нашої історії.

Острозька академія, заснована князем Василем-Костянтином Острозьким у 1576 році, була першим вищим навчальним закладом в Україні. На назву академії Острозька вища школа має повне право, оскільки вона виходила поза програму «вільних наук», а вивчала вищі науки

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

(філософію, богослів'я, медицину). В Острозькій академії, як і в інших тогочасних європейських закладах такого зразка, викладали знамениті «*сім вільних наук*», тобто предмети «*тривіуму*» (граматика, риторика, діалектика) та «*квадривіуму*» (арифметика, геометрія, музика, астрономія). Провідне місце в програмі займало вивчення *мов*: церковно-слов'яно-руської, грецької та латинської. Тому цей заклад ще називали *тримовним ліцеєм* або колегією, грецькою або греко-слов'янською школою, академією. «Слов'янська мова була потрібна кожному українцеві, бо нею написані всі церковні книги. Грецьку мали знати купці. Грецьку і латину треба було знати священикам, щоб успішно обороняти православну віру» [1, с. 90].

«Діяльність Острозької академії була спрямована передусім на прилучення молоді до православної віри, збереження національної мови, культури» [1, с. 89]. Щоб надати їй якнайвищого рівня, Острозький запросив до викладацької роботи найвизначніших українських та іноземних учених, кваліфікованих фахівців з різних галузей знань, таких як Никифор Парасхес, Кирило Лукаріс, Ян Лятош та ін.

«Острозька академія і заснована при ній у 1581 році друкарня об'єднали потужні науково-літературні сили, представили високий науковий злет української педагогічної науки. Академічна друкарня випустила понад 30 книг» [3, с. 124].

Запрошений сюди князем В.-К. Острозьким першодрукар Іван Федоров надрукував першу в світовому друкарстві повну церковнослов'янську *Біблію* обсягом 1252 сторінки. Підготовка її до друку тривала 10 років. Це найголовніша наукова праця Острозької академії і перший друкований графічно український твір, характерна пам'ятка доби українського ренесансу. «У колі вчених Острозького гуртка Арсенієм Еласонським створена перша «Грамматика словенська». Це була невеличка неповна граматика церковнослов'янської мови» [1, с. 91] Також в Острозькій друкарні видано «Псалтир» і «Новий завіт». «Острозька друкарня, в основному, працювала за життя князя Костянтина, він видав понад 25 книжок. Найважливіше значення друкарні в історії культури як захисника українського народу та його віри. Стільки полемічних видань, як Острозька, не видала жодна інша тогочасна друкарня [1, с. 94].

На сучасному етапі територія Острозької академії включає бібліотеку, унікальний музейний комплекс (який включає не лише музей цього навчального закладу, а й виставки стародруків та іконопису, підвали колишнього монастиря капуцинів, кімнату-музей училища графа М.Д. Блудова), храм, навчальний корпус, спортивний комплекс та паркову зону. Острозька академія перетворилася в місце паломництва для людей, які шанують українські національні святині. Академія зуміла стати одним із найбільш відомих і престижних вищих навчальних закладів України. «Зараз тут здійснюється підготовка з таких «традиційних» спеціальностей, як правознавство, економіка, історія, українська й іноземна філологія, політологія, документознавство та інформаційна діяльність, психологія,

Студентський історико-педагогічний альманах

країнознавство, міжнародні відносини, релігієзнавство, державне управління.

Академія дала можливість отримати знання таким відомим українським діячам та просвітителям, як Мелетій Смотрицький, Іван Огієнко, Оксана Лятуринська та ін.

В стінах академії готують не лише висококваліфікованих спеціалістів. Керівництво навчального закладу спрямовує свої зусилля на те, щоб виховати високоморальних громадян, для яких українська ідея є не порожньою фразою, а визначає їхню національну самосвідомість» [2, с. 7-8].

Острозька академія веде активну науково-пізнавальну діяльність. Проводяться різноманітні наукові конференції, форуми, зустрічі, у яких беруть участь не лише вчені, а й відомі політики, культурні діячі тощо. «Навчальний заклад співпрацює з численними науковими інституціями як в Україні, так і за рубежом. Зокрема, плідна співпраця відбувається з Українським історичним товариством (США), яке очолює професор Л. Винар. Результатом цієї співпраці стали численні видання Товариства, здійснені на базі академії, а також створення в ній єдиного в Україні Інституту досліджень української діаспори. Систематичною також є співпраця Острозької академії та всеукраїнської газети «День», яка зорієнтована на інтелектуальну аудиторію. За ініціативою редактора цієї газети Л. Івшиної виник Острозький клуб, котрий має на меті вільне спілкування молодих інтелектуалів України» [2, с. 8].

Сьогодні Національний університет «Острозька академія» – це сучасні комп'ютерні класи, міжнародна мережа INTERNET, найновіші лінгафонні кабінети, віртуальна бібліотека, новітні навчальні технології, модульна та рейтингова системи, різноманітні спортивні секції, культурно-мистецький центр.

Академія, також, бере участь у міжнародних обмінних програмах та дає можливість здобути освіту за двома спеціальностями. «Незважаючи на свою провінційність, Острог творив потужне культурне поле» [2, с. 6]. Будучи відомим та кращим вищим навчальним закладом України XVI ст., Острозька академія і у наш час не здає свої позиції серед інших вузів, та є осередком історії культури та освіти нашого народу.

Як бачимо, Острозька академія відіграла значну роль у поширенні освіти серед українського народу, в розвитку педагогічної думки й організації національної школи в Україні, а також мала великий вплив на організацію й розгортання навчально-виховної роботи братських шкіл, активізацію діяльності шкіл дяківських, церковних, монастирських, народних мистецтв, ремесел і промислів.

Список використаних джерел

1. Артемова Л.В. Історія педагогіки України: Підручник / Л.В. Артемова. – К.: Либідь, 2006. – 424 с.
2. Пасічник І. Острозька академія XVI-XVII ст.: Енциклопедичне видання / І. Пасічник. – Острог: Вид-во НУ «Острозької академії», 2008. – 228 с.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

3. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки: Навч. посіб. / О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко. – К.: Знання, 2006. – 447 с.

Котенко Олена, Климчук Інна
студенти 31 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко

Розвиток університетської освіти в Україні : Києво-Могилянська академія

Актуальність статті полягає у тому, що Києво-Могилянська академія була і залишається важливим науковим осередком, що сприяє формуванню освіченого українського суспільства, а тому необхідно глибше пізнати всю сутність педагогічних надбань, що пройшли крізь століття.

Метою статті є висвітлення основних етапів становлення і розвитку університетської освіти в Україні, зокрема в Києво-Могилянській академії.

Розвиток освіти України в XVII – XVIII ст., поява мережі різних видів навчальних закладів як центрів освіти та культури мали великий вплив на піднесення освіченості серед населення, формування інтелектуальної еліти в країні. По всій території відкривалися школи різного типу. Значну роль у становленні вищої освіти відіграла Києво-Могилянська академія. Вона бере свій початок від заснованої у 1615 р. Київської братської школи. У 1632 р. з ініціативи київського митрополита Петра Могили до неї була приєднана школа при Києво-Печерській лаврі. Внаслідок об'єднання братської школи з Лаврською, було утворено Києво-Могилянський колегіум. 26 вересня 1701 р. Києво-Могилянській колегії надано статус академії. Тривалий час вона була єдиним вищим загальноосвітнім, всестановим навчальним закладом України, Східної Європи та всього православного світу [1, с. 36 – 40].

У академії зберігались національні традиції української школи, але навчання здійснювалось латинською мовою, знання якої вважали за ознаки освіченості. Окрім того, вивчалися руська, грецька, церковнослов'янська і польська мови у граматичних класах. Вивчення церковнослов'янської мови давало змогу не переривати зв'язку з писемною спадщиною Київської Русі, глибоке знання грецької сприяло вихованню низки відомих українських елліністів XVII-XVIII ст. Церковнослов'янську вивчали як мову вітчизняної книжкової спадщини, а також з огляду на її статус сакральної мови українців; грецьку – як мову візантійської культури і християнських богословських джерел; латиною в академії читали курси вищих наук, зокрема філософії, влаштовували диспути, послуговувались у листуванні та при складанні реєстрів бібліотек. Навчальна програма передбачала вивчення так званих сімох вільних наук: *граматики, риторики, поетики, філософії, математики, астрономії та фізики*. За змістом навчальних програм і рівнем викладання академія відповідала вимогам європейської вищої освіти. Увесь курс навчання тривав 12 років. У другій половині XVIII ст. були відкриті навіть

Студентський історико-педагогічний альманах

спеціальні класи чистої математики, де викладалась алгебра і геометрія, та змішаної математики, де викладалась механіка, гідростатика, гідравліка, оптика, тригонометрія, астрономія, гідрографія і математична хронологія, цивільна й військова архітектура [5, с. 2 – 3].

В академії започатковуються *природничі науки* – астрономія, біологія, мінералогія, зоологія та інші, які поступово відділяються від філософії. Формувалась також історична наука. Досить згадати, що літописці Роман Ракушка-Романовський, Самійло Величко, Григорій Граб'янка навчалися в академії. Писали вони свідомо для прийдешніх поколінь.

Наприкінці XVIII ст. з'явилися класи домашньої і сільської економіки, а також медичний. Значним є внесок Києво-Могилянської академії у розвиток давньоукраїнської літератури, вивчення теорії поетичного мистецтва, теорії красномовства. Поезія і проза писалась давньоукраїнською, латинською і польською мовами. Літературна творчість і теоретичні праці могилянців з поезики і риторики вплинули на духовні і літературні процеси в Росії.

В академії діяла школа графіки, яку представляли Іван Мигура, Михайло Карновський, Григорій Левицький, Іван Щирський. Що стосується архітектури, то хоча спеціального архітектурного класу не було, студенти отримували добрі знання з цього фаху. Прикладом може бути діяльність визначного випускника академії Івана Григоровича-Барського – киянина, архітектора і будівничого, якому в Києві належить більше 30 споруд [2, с. 348 – 350].

Студентів навчали різним прийомам малювання, графіки й живопису. Саме тут складається одна з найбільших художніх та граверних шкіл в Україні.

Києво-Могилянська академія сприяла також розвитку музичного мистецтва в Україні. Тут сформувалась київська школа музики, зародився і став професійним театр. У народі ж особливо великою популярністю користувалися вертеп, інтермедія. Це прискорило входження України в загальноєвропейський музичний процес, позитивно позначилося на розвитку музичної теорії, співочої, вокально-хорової практики, формуванні композиторської школи (її представники – Максим Березовський, Артемій Ведель; тут здобував музичну освіту Г. Сковорода) [2, с. 423 – 425].

Як найбільший навчальний науковий центр України Києво-Могилянська академія мала виняткове значення для розвитку освіти, науки, культури України, утвердження національної самобутності. Києво-Могилянська академія стала центром філософської думки в Україні.

Велика вага в академії приділялась вихованню студентів на принципах гуманізму і рівності. Це сприяло розвиткові демократичних ідеалів, плеканню у вихованців почуття гідності й взаємної поваги. Основи виховання молоді розробив Петро Могила, виклавши їх у своїх працях, передусім в «Антології», виданій 1636 р. для молодих колегіантів. На 3 формування виховних ідеалів в академії значний вплив мало запорізьке козацтво.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Велике значення для забезпечення високого рівня навчального процесу в Києво-Могилянській академії мала бібліотека, до якої надходили книги з Риму, Парижу, Венеції, Лейпціга, Амстердаму, Кракова, Відня та інших книго-видавничих центрів Європи. Але найбільшу частину книгозбірні становили українські друки. Зокрема, тут знаходилося перше видання Києво-Печерської лаври «Часослов» (1616), багато примірників «Адельфотеса», надрукованого у Львові і привезеного Іовом Борецьким, «Граматики» (1619) М. Смотрицького, «Лексикон славенороскій і імен толкованіє» (1627) Памво Беринди та ін. Багато книжок для академії придбав П. Могила. Сюди він передав і свою власну бібліотеку. Бібліотека академії у XVIII ст. налічувала 12 тис. томів і безліч рукописної літератури та документів, що визначало її як важливий науковий осередок. Однак до нашого часу вона не збереглася. Пожежі 1780 р. і 1811 р. знищили унікальні джерела з історії та культури України [3, с.230 – 235].

Вихованцями Києво-Могилянської академії були майбутні гетьмани: Юрій Хмельницький, Іван Виговський, Петро Дорошенко, Павло Тетеря, Іван Брюховецький, Микола Ханенко, Іван Самойлович, Іван Мазепа, Пилип Орлик, Данило Апостол, Іван Скоропадський, наказний гетьман Павло Полуботок.

Від 1702 р. до 1762 р. в Києво-Могилянській академії здобули освіту 21 із 23 ректорів Слов'яно-латинської академії та 95 із 125 її професорів. Працювали у Росії такі визначні вчені, вихованці могилянки, як Ф. Прокопович, С. Кулябка, Г. Бужинський, Т. Кролик. Зокрема, Ф. Прокопович, колишній ректор могилянки, а на 1724 р. один з очільників Російської православної церкви, взяв участь у створенні академії наук в Петербурзі.

Академія заснувала колегіуми в Ніжині, Білгороді, Вінниці, Гощі, Кременці, Чернігові, Переяславі і постійно допомагала їм. У 1727 р. єпископ Є. Тихорський заснував Харківський колегіум, що став центром освіти Слобідської України. З 1765 р. при ньому відкрили додаткові класи, де викладали інженерну справу, артилерію, архітектуру, геодезію, географію. У 1779 р. в Полтаві відкрилась слов'янська семінарія (1786 р. переведена до Катеринослава), в 1780-1789 рр. у Полтавській семінарії навчався І. Котляревський. У колегіумах, крім слов'янських, вивчали французьку, німецьку та італійську мови, історію, географію, малювання. Після закінчення колегіуму студенти могли продовжувати навчання в Києво-Могилянській академії та навчальних закладах Росії [1, с. 46 – 49].

У 1734 р. в Києво-Могилянській академії навчався російський вчений-натураліст, геохімік, поет, реформатор російської мови Михайло Ломоносов (1711-1765).

У Києво-Могилянській академії працювали видатні вчені, письменники, митці: Л.Баранович, В.Ясинський, Д. Туптало, Ф. Прокопович, Є. Полоцький, Г. Кониський, І. Гізель та ін. З неї вийшли філософи й державні діячі, поети й історики, композитори й медики, полководці та юристи, серед них – історик

Студентський історико-педагогічний альманах

І. Гізель, поет, вчений Ф. Прокопович, письменник і філософ Г. Сковорода, гетьман України І. Самойлович [4, с. 119-125].

Загалом могилянська академія стала центром, де формувалися кадри провідної української верстви – козацької старшини, зокрема – писарі, обозні, судді, осавули, полковники, сотники, військові канцеляристи, бунчукові товариші, а також правники, дипломати, перекладачі тощо.

Києво-Могилянська академія стала елітною вищою школою, центром науки і культури козацької України. У ній навчався і працював цвіт українського народу. Тисячі громадян пишалися тим, що вони є вихованцями академії.

Серед них – видатні вчені, політичні й релігійні діячі, вчителі, композитори. Багато хто з вихованців займав високі державні посади в Москві та Петербурзі.

У другій половині XVIII ст. академія заходами імператриці Катерини II поступово перетворюється на замкнений становий освітній заклад для дітей духівництва без матеріальної бази. Централістична політика Катерини II поклала кінець вищій та середній освіті на українських землях.

Києво-Могилянська академія підняла затребуваність освітніх закладів. Разом із занепадом національної державності, культури вона переживала трагічні та гіркі часи падіння і втрат. Із її стін витісняли все українське. 31 жовтня 1798 р., за ініціативою імператора Павла I, академія втратила свій статус, її прирівняли до трьох інших російських академій: Московської, Петербурзької і Казанської. У 1817 р. вона припинила свою діяльність, але через рік була реорганізована в суто релігійний навчальний заклад, що готував кадри духівництва.

З утвердженням незалежності України 16 жовтня 1991 р. розпочалася нова сторінка історії Києво-Могилянської академії. Указом Президента України було започатковано Незалежний міжнародний університет «Києво-Могилянська академія».

Але цією датою не завершується літопис становлення та відродження Києво-Могилянської академії. 24 серпня 1992 р. було офіційно відкрито Університет «Києво-Могилянська академія», відбулася посвята в студенти перших вступників. 23-24 травня 1993 р. проходила міжнародна нарада експертів ЮНЕСКО, присвячена аналізу діяльності УКМА. 19 травня 1994 р. видано Указ Президента України про надання УКМА нового статусу – Національний університет «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА). 30 червня 1994 р. прийнято рішення Міжгалузевої республіканської акредитаційної комісії про ліцензування НаУКМА за IV рівнем акредитації.

Києво-Могилянська академія – заклад європейського рівня, їй належить визначне місце в історії культурних зв'язків України із слов'янськими народами. Міжнародні зв'язки Києво-Могилянської академії мають важливе значення для оцінки її місця в історії світової культури.

Список використаних джерел

1. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи : Навчальний посібник / А.І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – С. 36-40

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

2. Русин М.Ю., Огородник І.В. Історія української філософії : Навчальний посібник / М.Ю. Русин, І.В. Огородник. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. – 591 с.
3. Тюрменко І.І., Горбула О.Д. Культурологія : теорія та історія культури : Навчальний посібник / І.І. Тюрменко, О.Д. Горбула. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 230-235.
4. Хома І.Я. Історія української культури : Навчальний посібник / І.Я. Хома. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 119-125.

*Боровицька Галина,
студентка 23 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Організація навчання і виховання молоді у Києво-Могилянській академії (30-ті рр. XVII – XVIII ст.)

Києво-Могилянська академія – перший вищий навчальний заклад України, Східної Європи і православного світу – виникла на хвилі українського національно-культурного відродження кінця XVI – початку XVII ст. Це був час, коли в Україні гуртувалися сили до визволення від чужинців, від національного поневолення. Часові межі існування Києво-Могилянської академії – це 1615-1817 рр., тобто два століття. Ці століття багато важили в нашій історії. У перемогах і поразках виборювалася незалежна Українська держава – формувались її адміністративні, судові, культурні установи, готувалися державці, дипломати, вчителі, військові старшини, зміцнювалася й набирала ваги церква. Згодом, за зміни політичних обставин, коли знову постало завдання збереження й захисту здобутих прав і вольностей в ім'я тієї ж свободи й самостійного національного буття.

Мета статті : дослідження проблеми виховання молоді, створення своєї національної вищої школи.

Києво-Могилянська академія належить до феноменальних явищ . Вона не лишилася в минулому, а трансформувалась у діяльність нових вихованців – істориків, філософів, поетів, освітніх діячів, митців кількох поколінь. Вона залишилася тією силою, в якій треба шукати витoki нашої духовності, єднання, національного й державного творення.

Академія виникла на хвилі культурно-національного відродження кінця XVI-початку XVII ст. – руху на захист вітчизняних духовних здобутків – мови, традицій, звичаїв, віри, вресіті, рідної землі. До спільної справи об'єднувалися свідомі громадяни, світські й духовні, інтелігенція, козацтво. Вагомого значення набуває Слово. По всій Україні засновуються друкарні: у Львові (1574 р .), на початку XVII ст. в Острозі, Луцьку, Угорцях, Заблудові, Перемишлі, Дермані, Костянтиніві, Почаєві, Житомирі, Фастові, Бердичеві, Києві, Новгороді-Сіверському, Чернігові та інших містах. Друкувались підручники – букварі, граматики, словники, псалтирі, часослови, учительне

євангеліє учительное, полемічна література. «Апостоли» й «Учительне євангеліє», праці Лаврентія й Стефана Зизаніїв, Кирила Транквіліона-Ставровецького, Мелетія Смотрицького, Йова Борецького, Йоаникія Галятовського, Петра Могили та інших авторів розповсюджувалися й за межами України: в Білорусі, Московії, на Закарпатті, Буковині, в Молдові, Волощині, Греції, Сербії, Болгарії та інших країнах [5, с. 154].

Це перша спроба створення школи вищого типу. З Острога вийшло багато визначних вчених, громадських та політичних діячів, зокрема, Іван Борецький, Милетій Смотрицький, гетьман Петро Сагайдачний, брати Дем'ян та Северин Наливайки. Першим її ректором був Герасим Смотрицький. Одночасно він був перекладачем й разом з іншими вченими упорядником знаменитої "Острозької Біблії" – першого повного видання Біблії слов'янською мовою, яка вийшла в світ 1581р. Її примірники за честь вважали мати бібліотеки Оксфорда, Риму й інших країн [2, с. 37].

1631р. виникла ще одна школа в Києві, а саме – Лаврська. Заснував її архимандрит Києво-Печерської лаври Петро Могила. У вересні 1632р. вона об'єдналась з Київською братською школою. Об'єднана школа дістала назву Братська або Київська колегія. Її керівником, проректором й опікуном став Петро Могила.

1658 року гетьман Іван Виговський, вихованець Колегії, підписав з Польщею Гадяцький трактат, за яким Україна, як Князівство Руське, ставала разом з Литвою й Польщею членом федеративної Речі посполитої. Їй надавались широкі права, в їх числі – свобода віросповідання й статус вищої школи для Колегії – тобто статус Академії. Договір був ратифікований Польським Сеймом в квітні 1659р. Таким чином, Києво-Могилянська академія була першим в Східній Європі православним вищим навчальним закладом, офіційно удостоєним цього звання [3, с. 73].

Ще в 1649р. Єрусалимський патріарх паїсій, відвідавши Київську колегію, писав, що вона має вчителів «високого мистецтва», які навчають гречну молодь «слов'янській мові, як властивій і латинській як, необхідній».

Руська або українська літературна (книжна) мова з часом завойовує все більший простір в Академії і в суспільстві. Нею писали твори, вірші, наукові, художні й політичні трактати, літописи, листи, судові акти, гетьманські універсали, укладали проповіді й повчання.

Згодом в Академії зростає інтерес до європейських мов. З 1738 р. до навчального курсу вводиться німецька, а з 1753р. – французька мова. З середини XVIII ст. вивчається російська мова, а також старосврейська. Остання – з метою поглибленого вивчення християнських першоджерел.

Відомо, що починаючи від Петра I, ведеться наступ на українську мову, на її знищення. Приймається ряд заходів, «дабы народ малоросийский не почитал себя отличным от великоросийского», в тому числі закони про заборону друку (з 1720 р.), а потім – і викладання українською мовою. Академії спочатку «рекомендується» перейти на російську мову, а з 1784 р. – суворо забороняється читати лекції «сільським діалектом» (тобто українською мовою), а лише російською і обов'язково.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

В Академії започатковуються природничі науки – астрономія, біологія, мінералогія, зоологія та інші, які поступово відділяються від філософії.

Лише в 1802р. був вперше відкритий медичний клас, але природничі знання, які давала Академія, вивчення творів Авіценни, Везалії, Бекона, Гіппократа, а також чудове знання латині часто були вирішальним у виборі шляху випускниками Академії. Вони йшли навчатися до медичних закладів Європи. А з другої половини XVIII ст. й до Госпітальних шкіл Росії [4, с. 198].

Випускники та професори старої Києво-Могилянської академії відіграли важливу роль в освітньому та професійному житті України. Багато хто з козацької старшини та гетьманів Запорізького козацтва навчалися тут. Університет довгий час був також важливою релігійною школою, звідси вийшли такі відомі християнські діячі як Степан Яворський, Феофан Прокопович і Дмитро Ростовський. Протягом XVII та XVIII ст. КМА була колыскою культурного життя України та Російської імперії. Декілька поколінь художників, архітекторів, музикантів та науковців були виховані в ній. Після перетворення в Київську духовну академію навчальний заклад зберіг свою міжнародну репутацію як центр православної релігійної освіти [1, с. 274].

Список використаних джерел

1. Аскоченский В. Киев с древнейшим его училищем Академией / В. Аскоченский. – К., 1856. – 568 с.
2. Києво-Могилянська академія в іменах. XVII-XVIII ст. (1500 імен), К.: Вид. дім «КМ Академія», 2001. – 736 с.
3. Микитась В. Давньо-українські студенти і професори / В. Микитась. – К., 1994. – 354 с.
4. Нічик В.М., Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія та українсько-німецькі культурні зв'язки / В. М. Нічик, З. І. Хижняк. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2000. – 431 с.
5. Хижняк З.І., Маньківський В.К. Історія Києво-Могилянської академії / З. І. Хижняк, В. К. Маньківський. – К.: Вид. дім «КМ Академія» 2003. – 524 с.

*Осмолович Дарія,
студентка 23 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Вплив Києво-Могилянської академії на розвиток культури та освіти України

Києво-Могилянська академія – навчальний заклад України, зі стін якого вийшли : Лазар Баранович, Феофан Прокопович, Григорій Сковорода,

Самійло Величко, Петро Дорошенко. Цей список можна продовжувати безкінечно, адже саме тут вчилися і викладали найсвітліші уми України та Європи.

Впродовж свого існування Києво-Могилянська академія впливала на розвиток освіти, науки і культури. Вона стала джерелом нових філософських, богословських та наукових ідей. Академія стала носієм специфічних рис духовності українського народу, чинником формування національної свідомості, вплинула на створення ідей про національну свободу.

Києво-Могилянська академія була створена волею українського народу і впродовж століть черпала свої сили і натхнення саме з культури українців, але все ж загальноєвропейські історичні процеси справили свій вплив на розвиток форм та методів викладання.

Здобуваючи все більшу і більшу популярність, академія встановлювала зв'язки з іншими країнами, що дало змогу Україні відкрити для себе твори відомих зарубіжних учених. Завдяки цим зв'язкам встановлювались нові знайомства, що відігравали велику роль у розвитку суспільно-політичного життя українців.

Мета статті – проаналізувати впливом Києво-Могилянської академії на розвиток освіти та науки України.

Задовго до заснування Києво-Могилянської колегії, з якої і зросла академія, існували школи вищого типу, які були засновані домініканами та єзуїтами. Тож культура та освіта не могла не поширюватись, але через духовні та релігійні переконання, які були чужими для українців, вона не закріпилась. Києво-Могилянська академія стала першим вищим навчальним закладом, що став осередком духовних та освітянських потреб українського народу.

Фундамент для заснування одного з найвідоміших українських вищих навчальних закладів було закладено 15 жовтня 1615 р., коли свою роботу розпочала Київська братська школа. «Гальшка Гулевичівна дарувала свою землю на школу й монастир, цим вона підтримала Київське братство, яке на той час формувалося в Києві, але, не маючи пристанища, ще не заявило про себе. Тепер Київське братство мало свою землю, юридичну адресу. Братству, під його опіку й передавала Гальшка засновану нею школу» [5, с. 5].

Київська школа мала міцну основу : досвід Львівської та Луцької братських шкіл, що надали їй зразок Шкільного статуту, підручники та вчителів, підтримка Запорізького Війська, вплив Острозької школи, що була культурним і освітнім центром.

1631 р. було створено Київську колегію, шляхом об'єднання двох шкіл : Лаврської та Київської. Петро Могила став першим її проректором та керівником. Саме під його опікою колегія досягла найбільшого розвитку.

«Свої зусилля він спрямовує на реформування національної освіти й православної церкви, на піднесення свідомості та гідності народу, прилучення України до складу вільних держав. 20 років він керує видавничою діяльністю Лаврської друкарні, редагує й пише українською та церковнослов'янською мовами книги. Іван Франко зазначав: «Головна справа

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

його життя – заснування Києво-Могилянської колегії, яка повинна була стати забралом православ'я і південно-руської (тобто української) національності, користуючись тією зброєю, якою вівся на них наступ з боку ворога – наукою й просвітництвом» [5, с. 8].

Загальноєвропейські процеси вплинули на просвітницькі ідеї на території України, а також на організацію побудови української вищої школи: зміст та обсяг предметів, використання уже випробуваної в Європі системи «семи вільних наук», поєднання національних традицій з досягненнями європейської наукової та освітньої думки. Колегія стала саме тим місцем, де навчали шанувати культуру, історію та традиції вітчизни, захищати свої права серед інших народів і пам'ятати про свій рід та походження. Тут студенти вивчали церковнослов'янську та руську мови, історію, окрім цього вони виховувалися по всіх православних законах. До колегії могли вступити діти усіх станів. За статутом академії, у ній мали право навчатись діти аристократії, козацької старшини, козаків, міщан, селян і священників.

Петру Могилі все ж вдалося перетворити Колегію на заклад, що відповідав усім європейським стандартам. Тут вивчалися *польська та грецька* мови, для опанування вищих наук студентам потрібно було знати *латинську* мову. Спочатку викладачів готували у закордонних університетах, а пізніше Колегія вже сама випускала викладачів та державних діячів.

Петро Могила надавав кошти та засоби для життя усім нужденним студентам та викладачам. Помираючи, Могила заповів колегії майже все своє майно, серед якого була найбільша цінність – бібліотека, що налічувала більше 2000 книг. Одним із його останніх бажань було: берегти колегію, як *unicum signus meum* (єдине його надбання). Саме на його честь колегія і стала називатися Києво-Могилянською.

У 1659 р. завдяки Івану Виговському (учень Петра Могили) колегія здобуває статус академії і стає першим православним вищим навчальним закладом у Східній Європі, що отримав таке звання.

Студенти навчалися в академії протяг 12 років. Їх ніколи не карали і не відчисляли за неуспішність, бо цьому могли слугувати хвороби, голод, нестача підручників, одягу та ін. Часто студенти залишалися на другий чи навіть на третій рік у тому ж класі. В академії була класно-урочна система, яка налічувала 8 так званих ординарних класів та більше 30 предметів, серед яких були арифметика, геометрія, нотний спів, катехізис, граматики. Вивчалися спочатку грецька та латинська мови, а пізніше до навчального курсу ввели німецьку, французьку, російську та староевропейську. «Адже знання мов інших народів – це свідоцтво культури як особистості, так і нації, до якої вона належить» [4, с. 44].

Позитивним було ставлення до вільнодумства (як у студентів, так і у викладачів). Однією з ознак панування атмосфери власної думки був курс філософії, де кожен викладач повинен був розробити власний курс філософських ідей. Викладачі вчили студентів відкривати нові істини через аналіз досвіду та фактів. Такі професори, як Платон Малиновський, Йосип

Студентський історико-педагогічний альманах

Туробойський та Стефан Калиновський залишили після себе оригінальні курси філософії.

В академії вивчалоя мистецтво складати вірші, декламувати їх, а також правильно розмовляти та виступати на публіці. Ні одне свято не проходило без красномовців, що виголошували урочисті промови. Часто проводилися поетичні змагання, де декламувалися вірші з різних епох та різними мовами. Найсміливіші читали власні творіння.

«У другій половині XVIII ст. було відкрито спеціальні класи чистої математики, де викладалися алгебра та геометрія, й змішаної математики, де викладалися механіка, гідростатика, гідравліка, оптика, тригонометрія, астрономія, гідрографія, математична хронологія, цивільна й військова архітектура» [5, с. 13] Спочатку такого предмету як архітектура не було, студенти отримували знання на уроках малювання.

Щороку в академії проводили урочисті диспути, на які запрошувалися поважні громадяни Києва та митрополит. Гостям розсилалися спеціальні запрошення на яких вказувалася адреса та тези, за якими буде проходити виступ. Запрошення були дуже ошатними та барвистими – це створювало ще більш урочисту атмосферу.

Випускників Києво-Могилянської академії з задоволенням приймали до найкращих закладів Європи, особливо студентів, що закінчили медичний клас, де подавалися природничі знання, вивчалися твори Везалія, Бекона, Гіпократата. Саме тут освіти здобули Нестор Амбодик (основоположник акушерства та фізіотерапії), Іван Політика (професор Кельнської академії, головний лікар Петербурзького генерального госпіталю), брати Шумлянські, Данило Самойлович.

Її випускники не лише ставали високоосвіченими людьми, відомими громадськими діячами, письменниками та медиками, але й створювали власні школи та гімназії, займалися науковою діяльністю та розвитком освіти в Україні. Немало вихованців Київської академії стали відомими державними діячами Росії. Симон Тодорський, Гавриїл Бужинський, Т. Прокопович, Т. Кролик та ін. підтримували зв'язки з ученими зарубіжних країн, а також з університетами Галле, Берліна, Брандєбурга, Константинополя. Ці зв'язки вплинули на збагачення української культури та на зміцнення міжнародних відносин. «Іван Франко оцінював Києво-Могилянську академію як «інституцію значною мірою інтернаціональну, вплив якої простягся далеко за межі України» [1, с. 18].

У 1817 р. Академію було закрито за розпорядженням уряду. Послідовником Київської академії став Національний університет «Києво-Могилянська академія», який є одним із трьох найстаріших вузів України. За даними сучасного журналу «Кореспондент» за 2010 р. цей університет зайняв 2-ге місце серед найкращих ВНЗ країни. В 2009 р., за даними моніторингу наукових та вищих навчальних закладів згідно з міжнародним індексом цитування, НаУКМА отримав 36-е місце серед усіх вищих навчальних закладів України.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Кожного року зі стін ВНЗ виходить більше 6 тис. випускників, серед яких бізнесмени та письменники, науковці та урядовці, журналісти та програмісти. Тому можна зробити висновок, що Києво-Могилянська академія заклала перші цеглини для розвитку вищої освіти, вплинула на формування світогляду українців, на поширення гуманістичних та просвітницьких ідей, сприяла підвищенню загального культурного рівня, виховала в народі почуття національної гідності та самосвідомості, стала віддзеркаленням демократизму українського суспільства. Важливо також пам'ятати і те, що українці уже в XVII ст. мали вищу школу, яка здобула визнання у всьому слов'янському світі.

Відзначаючи, що навчити в університеті можна всього, крім таланту, даного від Бога, і любові до свободи, яка незрозуміла й неприйнятна для раба, Брюховецький пише: «Але саме в університеті й тільки в університеті можна створити такі умови, в яких людина збагне свій талант і самореалізується як особистість».

І саме в університеті й тільки в університеті можна створити такі умови, в яких людина відчує смак свободи. Як брунька вибухає квіткою, так і в осередді духовного єства особистості в якийсь щасливий момент прокидається радість свободи.

І лише за цих умов людина стає неповторною індивідуальністю» [2, с. 38].

Список використаних джерел

1. Бойко М.О. Тернопільський науково-дослідний інститут «Проблеми людини». Культурне відродження в Україні. Історія і сучасність / М.О. Бойко. – Тернопіль., 1993.
2. Горський В., Ткачук М., Лисий І. Релігійно-філософська думка в Києво-Могилянській академії: європейський контекст / Вілен Горський, Марина Ткачук, Іван Лисий та ін. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2002.
3. Национальный университет «Киево-Могилянская академия»: : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Википедия. URL: <http://www.http://ru.wikipedia.org/wiki>.
4. Нічик В. Симон Тодорський і гебраїстика в Києво-Могилянській академії / Валерія Нічик. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2002.
5. Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія. Історичний нарис / З.І. Хижняк. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2001.

*Суховець Таїсія,
студентка 18 групи ННІ іноземної філології.*

Діячі Києво-Могилянської академії

Києво-Могилянська академія – стародавній навчальний заклад в Києві, який під такою назвою існував від 1659 до 1817 року. Спадкоємець стародавньої Київської Академії заснованої князем Ярославом Мудрим [1].

Києво-Могилянська академія була першим вищим навчальним закладом, що відповідав запитам і потребам духовного життя українського народу в період радикальних світоглядних і суспільно-політичних змін, народно-визвольної боротьби, формування національної церкви і держави [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Мета статті – ознайомитися з діячами Києво-Могилянської академії.

Часові межі Києво-Могилянської академії – це 1615-1817 роки. Ці століття багато важили в нашій історії. У перемогах і поразках виборювалась незалежна українська держава, формувалися її адміністративні, судові, культурні установи, гуртувалися збройні сили, прилучалася до спільної справи церква. І на всіх етапах у будь-якій царині суспільного життя України бачимо творчу силу академії, її вихованців [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Києво-Могилянська колегія була загальноосвітнім всестановим закладом, в якому вчилися діти місцевої знаті, козаків, духівництва, міщан і селян. Тут вчилися український філософ, поет і педагог Григорій Сковорода, російський вчений Михайло Ломоносов, радник Петра I з питань освіти Феофан Прокопович і інші видатні діячі. Колегія готувала не лише національні наукові кадри, але й стала кузницею діячів науки для всієї Росії і інших слов'янських країн. Українські визначні діячі, вихованці і професори Києво-Могилянської академії сприяли розвитку освіти в Росії. За період з 1701 по 1762 рр. в Московську Академію з Києво-Могилянської були запрошені і виїхали 95 чоловік. Найбільш відомими українськими діячами, які зробили великий внесок у справу розвитку освіти Російської держави, є Ф.Прокопович, С. Яворський, В. Татіщев.

У колегії працювали найкращі українські й іноземні викладачі. Серед них Є.Славинецький, С.Полоцький, М.Смотрицький. У вирішенні національних питань цей заклад був пасивним [4].

Випускники та професори старої Києво-Могилянської академії відіграли важливу роль в освітньому та професійному житті України. Багато хто з козацької старшини та гетьманів Запорізького козацтва навчались тут. До випускників зокрема належали Іван Мазепа, Пилип Орлик, Павло Полуботок, Іван Скоропадський та Іван Самойлович. Канцлер Російської імперії Олександр Безбородько походив з України та здобував освіту в КМА. Університет довгий час був також важливою релігійною школою, звідси вийшли такі відомі християнські діячі як Степан Яворський, Феофан Прокопович і Дмитро Ростовський. Протягом XVII та XVIII КМА була колискою культурного життя України та Російської імперії. Декілька поколінь художників, архітекторів, музикантів та науковців були виховані в ній, наприклад, архітектор Іван Григорович-Барський, композитор Артемій

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Ведель, філософ Григорій Сковорода та науковець Михайло Ломоносов. Після перетворення в Київську духовну академію навчальний заклад зберіг свою міжнародну репутацію як центр православної релігійної освіти [1].

Варто згадати й перших ректорів. Посада ректора з'явилася з самого початку заснування школи. Перші її ректори були відомі своєю вченістю в усьому просвіченому слов'янському світі. У 1615-1619 рр. ректорував Іов (в миру Іван Матвійович) Борецький, родом із села Бірча (Галичина), навчався в Острозькій, потім у Краківській і Замойській академіях, викладав у Львівській братській школі, був її ректором. З його ім'ям пов'язаний цілий період в просвітницькому русі України. Був гарячим прихильником поширення освіти серед народу. Вважав, що саме від освіти залежить суспільний прогрес. Свою педагогічну, просвітницьку, письменницьку діяльність він підпорядкував вирішенню найголовнішої тогочасної проблеми – пробудженню національної свідомості українців, захисту православної церкви й визволенню вітчизни від іноземного гніту. З 1619 р. Іов Борецький – настоятель Михайлівського Золотоверхого монастиря, у 1620 р. обраний митрополитом Київським.

У 1619-1620 рр. ректором Київської братської школи був Мелетій (в миру Максим) Смотрицький. Родом з с. Смотрич (Поділля), син першого ректора Острозької школи (академії) Герасима Смотрицького. Навчався в Острозі й Волинській академії. Слухав лекції в Лейпцізькому, Віттенберзькому й Нюрнберзькому університетах. Мав ступінь доктора філософії й медицини. Письменник-полеміст, автор знаменитого «Треноса» (1610) й інших творів, один із засновників філологічної науки в Україні, автор «Граматики словенської» (1619), що була відома у всьому вченому, насамперед слов'янському світі.

Третім ректором Київської братської школи у 1621-1624 рр. був Касіян (у миру Калліст) Сакович. Походив із с. Потеличі на Галичині. Навчався в Краківській та Замойській академіях. Знав багато мов, володів поетичною майстерністю. Його «Вірші на жалосний потреб... Сагайдачного» є взірцем поетичного мистецтва того часу. Відомий Сакович і як автор підручників з філософії для братських шкіл. Те, що керівництво школою й викладання в ній здійснювали такі високоосвічені й талановиті люди, дає підставу вважати, що навчальна справа в ній була на високому рівні.

Києво-Могилянська академія дала немало освічених ієрархів – єпископів, митрополитів, архімандритів, духовних письменників. Серед них були й такі, що своїм праведним життям, духовністю, високим християнським благочестям, щиросердечністю, просвітницькими справами заслуговували на визнання їх по смерті Святими Православної церкви. Це Дмитро (Туптало), митрополит Ростовський (1651-1709), Іван (Максимович), митрополит Тобольський (1651 – 1715); Інокентій (Кульчицький), єпископ Іркутський (1680/1682 – 1731), Іоасаф (Горленко), єпископ Білгородський (1705 – 1754); Феодосій (Углицький), архієпископ Чернігівський (30-ті рр. XVII ст. – 1696); Паїсій (Величковський), архімандрит Ніамського монастиря (Углицький), архієпископ Чернігівський (30-ті рр. XVII ст. – 1696); Паїсій

Студентський історико-педагогічний альманах

(Величковський), архімандрит Ніамського монастиря (1722 – 1794); Петро (Могила) митрополит Київський (1596 – 1647).

Поширення Академією освіти, ідей гуманізму і просвітництва сприяло загальному суспільному прогресові, вихованню в народі почуття людяності, національної гідності, духовності й поваги до інших народів, їх культури, історії [2].

Список використаних джерел

1. Києво-Могилянська академія (1659-1817) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. Хижняк З.І. Києво-Могилянська Академія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/istoriya-akademiji>
3. Києво-Могилянська академія в іменах XVII- XVIII ст. : Енциклоп. вид. / Упоряд. З.І. Хижняк; За ред. В.С. Брюховецького. – К.: Дім «КМакадемія», 2001 – 736 с.: – 290 іл.
4. Історія педагогіки: курс лекцій Навчальний посібник / К., 2004. – 171 с. Києво-Могилянська академія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-529.html>

Лавренюк Оксана,

студентка 44 групи природничого факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Видатні випускники Києво-Могилянської академії

Києво-Могилянська академія – найзнаменитіший український університет, що дав цілу плеяду видатних церковних, культурних і політичних діячів. Досить сказати, що у цьому навчальному закладі і похідній від нього Київській Духовній Академії навчалося 22 святих Православної Церкви. Її випускники займали високі пости у Війську Запорізькому, творили Гетьмансько-козацьку державу, були носіями національно-визвольних ідей.

Сподівання на те, що відомості про вихованців допоможуть з'ясувати їх подальшу долю та спосіб застосування здобутих знань у Києво-Могилянській академії. Окреслити коло важливих надбань у галузі освіти і культури створених видатними вихованцями, які необхідні для розвитку національної культури на сучасному етапі відродження української державності і духовності.

Сучасна українська «могилянська» історіографія приділяє увагу лише відомим вихованцям Академії, не беручи до уваги значне число спудеїв, які так і не «залишили сліду» в історії. Це зовсім не означає, що про тих, перших, уже все сказано та відомо навіть на фактографічному рівні. Однак про других не прийнято говорити взагалі. Не ставлячи під сумнів важливість для «історичного процесу» діяльності відомих інтелектуалів, дозволю собі припустити, що на рівні мікросоціуму, скажімо, парафії, священник – вихованець Києво-Могилянської академії відігравав набагато більшу роль,

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

ніж ушанований автор проповідей, керівник духовних місій чи професор теології.

Мета статті – ознайомитися з вихованцями Києво-Могилянської академії, з'ясувати їх подальшу долю.

Академія була першим у Східній Європі вищим навчальним закладом, центром освіти, наукового і культурного життя України, Росії та південних слов'ян. Студенти одержували гуманітарну підготовку, знання мов – старослов'янської, української літературної, латинської, грецької та польської, опановували поетичне і риторичне мистецтво, вивчали філософію, основи математики, географію, богослов'я. У перших десятиріччях XVIII ст. було введено нові предмети – французьку, німецьку, російську мови, російську поезію і красномовство; у кін. XVIII ст. – вищу математику з основами фізики, астрономії, архітектури, а також класи медицини [1].

Одним з випускників і викладачів академії був Михайло Козачинський, талановитий український письменник [2]. Як один із найкращих викладачів він був запрошений до Сербії для організації там шкільної освіти. У створеній ним школі у місті Карловці працював префектом і вчителем. Тут він як автор став засновником сербської національної драми. Через 4 роки Михайло Козачинський повернувся до академії, де працював професором, а згодом і префектом.

У 1642-1650 рр. в Києво-Могилянській академії навчався Симеон Полоцький – майбутній педагог, драматург, перекладач, державний діяч. 1664 р. він був запрошений до Москви, щоб навчати царських дітей Федора, Олексія, Софію, а пізніше й царевича Петра. Симеон був людиною високої освіти. Йому належить проект створення Слов'яно-греко-латинської академії в Москві – першого загальноосвітнього навчального закладу Росії. Сталося це на 50 років пізніше створення Києво-Могилянської академії.

З Києво-Могилянської академії вийшли діячі, які сприяли становленню вищої освіти в Росії. Показово, що саме кияни започаткували вищу освіту в Росії. Так, у 1687 р. в Москві з ініціативи вихованця Київської академії Симеона Полоцького було відкрито Єлліно-грецьку академію [2]. Вона створювалась як загальноосвітня вища школа для підготовки державних і релігійних діячів. 1701 р. школу перейменовано на слов'яно-латинську, а потім на слов'яно-греко-латинську академію. І лише у 1755 р. постав Московський університет.

Багатьох вихованців Києво-Могилянської академії російські царі запрошували на роботу в Московську академію, а потім і в Московський університет [3].

Непересічну роль у навчальному процесі й узагалі в історії Києво-Могилянської академії першої половини XVIII ст. відіграв колишній її студент, а потім довголітній проректор, освітній і релігійний діяч Рафаїл Заборовський (1677-1746). Помітне місце у розвитку академії займав також її вихованець, а згодом визначний письменник, професор, префект і ректор Георгій Кониський (1717-1795).

Студентський історико-педагогічний альманах

Освіту в Києво-Могилянській академії здобули шість гетьманів України: Іван Виговський, Іван Мазепа, Пилип Орлик, Павло Полуботок, Іван Самойлович, Юрій Хмельницький. А гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний (1614-1622) був причетний до заснування академії. Учнями академії були знані в Україні та на теренах Російської імперії такі подвижники науки й культури, як Григорій Сковорода, Дмитро Туптало, Григорій Полетика, Олександр Безбородько, Іван Величковський, Петро Гулак-Артемовський, Пилип Козицький, Максим Березівський, Дмитро Бортнянський та ін.

Видатний педагог, професор Києво-Могилянської академії Стефан Яворський 1700 р. був призначений екзархом і «блюстителем» патріаршого престолу в Москві. Він брав участь у реформуванні Слов'яно-греко-латинської академії, обіймаючи там посаду проректора. Навчально-виховну роботу Московської академії намагався будувати на зразок Київської. Високим його авторитет був і в наукових колах [2].

Зауважимо, що з двадцяти членів – фундаторів Російської академії наук дванадцять були вчені з України.

Церковний і громадський діяч, оратор, поет, драматург, теоретик літератури Феофан Прокопович також був спудеєм, а згодом і ректором Києво-Могилянської академії. Тут він вів курси фізики, арифметики, геометрії. Феофана Прокоповича, як і його попередника, запросили до Москви й призначили віце-президентом синоду. Він став радником Петра I з питань освіти, науки й культури. Феофан Прокопович ставив питання про відкриття мережі духовних і народних шкіл.

У 1701 р. на вимогу Петра I до Москви виїхали шість викладачів Київської академії, а потім цей «ритуал» став щорічним. Усього на посади професорів та вихователів було направлено близько ста осіб. Слов'яно-греко-латинська академія мала 21 ректора, 18 з них були київськими вихованцями [1].

Григорій Сковорода – могутній випускник академії. Його називали «українським Сократом». Передусім його цікавило те, як людина може стати по-справжньому щасливою. На думку Григорія Сковороди, для цього треба було пізнати самого себе. Крім того, людина мала робити в житті саме те, чому вона природно відповідала. Григорій Сковорода набув великої популярності серед простого народу, багато його висловлювань увійшло до народних пісень і дум.

Це імена лише деяких видатних випускників, які своєю діяльністю прислужилися Україні й уславили академію.

Києво-Могилянська академія була й залишається символом української культури, української духовності. Тисячі вихованців академії несли світоч науки по всій Україні й у найвіддаленіші куточки Росії – аж до Архангельська і Холмогор, Іркутська і Тобольська.

Освіта розглядалася могилянцями не лише як складова системи культури, засіб (формування інтелекту й самопізнання людини, але і як чинник піднесення національної свідомості, гарант політичної свободи.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

«Коли немає світла вчення, не може бути доброго смислу в державі» вважав Феофан Прокопович.

Список використаних джерел

1. Києво-Могилянська академія в іменах XVII-XVIII ст.: Енциклоп. вид. / Ред. В.С. Брюховецький. – К.: КМ Академія, 2001. – С.54-55, 91-93.
2. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія» // Бібліотечна Україна: Довідник. – К.: Абрис, 1996. – С.75.
3. Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія / З.І. Хижняк. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Вища школа, 1981. – 235 с.

*Кримковська Катерина,
студентка 24 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: доктор педагогічних наук,
професор О.Є. Антонова*

Видатні постаті Києво-Могилянської академії

Києво-Могилянська академія – стародавній навчальний заклад в Києві, який під такою назвою існував від 1659 до 1817 року [1]. Був центром вітчизняної освіти, науки і культури, духовним центром України впродовж майже двох століть. Його порівнюють з такими національними святинами й світочами знань, як Оксфорд у англійців, Сорбонна у французів, Карлів університет у чехів, Ягеллонський університет у поляків [2, с. 344].

Дійсно, значення академії в історії України було велике. За роки її існування в ній навчалося близько 25 тисяч українців. Переглядаючи біографії видатних людей XVIII ст., рідко можна зустріти людину, що не вчилася в академії. Вона стала свого роду кузницею наукових, державних і церковних діячів України та всієї Східної Європи [2, с. 345].

В академії навчалися майбутні видатні вчені, письменники, педагоги, релігійні та культурні діячі, політики, філософи: Л.Баранович, І.Гізель, Ф.Прокопович, М.Березовський, Д.Бортнянський, А.Ведель, І.Григорович-Барський, С.Яворський, А.Лопатинський, Г.Кониський, Г.Полетика, П.Завадовський, О.Безбородько, великий російський вчений М.Ломоносов. В академії здобували освіту шість українських гетьманів: І.Виговський, І.Самойлович, Ю.Хмельницький, І.Мазепа, П.Орлик, П.Полуботок, а також діти видатної старшини – Ломиковського, Горленка, Данила Апостола, Ханенка, Лизогуба, Полуботка, Скоропадського, племінники І.Мазепи – І.Обидовський та А.Войнаровський, син воєводи П.Шеремет'єва – Б.П.Шеремет'єв [2, с. 346].

Вихованці Києво-Могилянської академії були організаторами багатьох духовних училищ в Росії – у Москві, Архангельську, В'ятці, Рязані, Костромі, Суздалі. Багато вихованців академії займали в Росії світські посади [3, с. 92].

Велику роль у справі розвитку, відродження академії відіграв гетьман України І.Мазепа. Він був меценатом, добродійником і опікуном академії.

Студентський історико-педагогічний альманах

Завдяки заходам І.Мазепи вона грамотою Петра I від 26 вересня 1701 р. дістала статус академії, хоча давно вже була фактично вищим навчальним закладом. І.Мазепа дбав також про матеріальне забезпечення академії. Він збагатив її бібліотекою й рідкісними рукописами, збудував для неї новий будинок. І.Мазепа сам часто відвідував академію, бував на її диспутах та виставах. В добу піднесення Української культури часів І.Мазепи академії належало центральне місце. За зв'язки з І.Мазепою академія заплатила тяжку ціну. Першою і найтяжчою репресією була заборона вчитися в академії «чужинцям». В лютому 1709 р. замість 2000 студентів було тільки 161 [2, с. 352].

Меценатська і культурницька діяльність І.Мазепи як гетьмана України не обмежувалась Києво-Могилянською академією. Величезний і досі не оцінений вклад гетьмана у розбудову культури всієї України. Він чимало зробив для розвитку, розвою української культури, зодчества. Значну частину своїх незліченних багатств І.Мазепа витрачав на добродійні цілі: освіту, будівництво навчальних закладів, монастирів, храмів. Зробив багатий подарунок Гробу господньому в Єрусалимі – пишно орнаментовану рельєфну срібну дошку [2, с. 356].

І.Мазепа – меценат і засновник низки пишних храмів. При його добі кульмінаційного розвитку досягло українське бароко – стиль пишний, урочистий. Він організував будівництво величезних храмів у Києві. Там же збудував Економічну браму з церквою над нею. Дослідники нарахували 12 збудованих в 1690–1705 роках І.Мазепою та закінчених після його смерті храмів. До того ж нараховується до 20 храмів, реставрованих І.Мазепою. Це – Софія Київська, Михайлівсько-Золотоверхий монастир, Успенський собор і Троїцька надбрамна церква в Києво-Печерській лаврі, церкви в Переяславі, Глухові, Чернігові, Батурині, Межигір'ї, Мгарський монастир.

Ніхто не міг зрівнятися з Мазепою в справі церковного будівництва. Його заслуги тут були загальноновизнані. Підкреслюючи це, Сам І.Мазепа був освіченою людиною, людиною високого розуму, вихованою в європейському дусі. Він мав неабиякий літературний хист, був талановитим поетом, автором популярних пісень.

Художній талант І.Мазепи проявився і в тому, що він був музикантом, чудово грав на улюбленому козацькому інструменті – бандурі та співав козацькі думи і пісні, а також свої власні твори. Про високий культурний рівень І.Мазепи свідчить наявність у нього в Батурині великої, багатой, цінної бібліотеки. Книжки в ній були на різних мовах. І.Мазепа славився як знавець іноземних мов. Крім української, добре володів польською, латинською, італійською, німецькою, більш-менш французькою, «досить міцно» татарською. Добре відомо, що І.Мазепа міг говорити з кожним мовою свого співрозмовника. Про високу освіченість І.Мазепи та його знання іноземних мов є багато відомостей. Повна драматизму постать гетьмана І.Мазепи відтворена в російській, польській, англійській, французькій, американській, італійській, іспанській, шведській, канадській та багатьох інших літературах світу [2, с. 357].

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Феофан Прокопович (6.06.1681–19.09.1736), мабуть, найвизначніший вчений-енциклопедист тогочасної України – філософ, літератор, публіцист, історик, математик, астроном, глава «вченої дружини» Петра I [2, с. 347].

Свої професорські, а пізніше єпископські, гроші Ф.Прокопович витрачав на придбання книг. Такої як у нього кількості книг в Росії не було ні в кого. Знаменита тоді бібліотека незмінного секретаря Французької академії Дорту де Мерана налічувала 3400 книг, у Прокоповича їх було 3193, у М.Ломоносова – 670, у ректора Московської академії А.Лопатинського – 1416 книг. Більшість книг у Ф.Прокоповича складали книги античних авторів: Гомера, Аристотеля, Цицерона, Сенеки, Овідія, Вергілія та європейських, переважно ренесансних, авторів: Яна Амоса Коменського, Лоренцо Валла, Еразма Роттердамського, Г.Греція, Т.Кампанелли, Н.Макіавеллі, а також вчених: природознавців та математиків – Я.Бернуллі, Р.Бойля, Г.Галілея, Й.Кеплера, філософів Бекона і Декарта. Серед теологічної літератури найбільший інтерес викликали у Ф.Прокоповича твори Лютера, Кальвіна, Соціні, Меланхтона. Літературна і наукова спадщина Ф.Прокоповича велика й різноманітна. Він писав численні «слова» і проповіді, був автором курсів поетики, риторики, логіки, натурфілософії, математики, чимало віршів українською, російською та латинською мовами. Складений ним у 1707–1708 рр. курс лекцій з арифметики і геометрії для студентів академії мав переваги над тогочасними зарубіжними підручниками з математики. Писав Ф.Прокопович латинською, книжною українською, російською та польською мовами. Немало його творів було видано за кордоном англійською, німецькою, французькою, шведською мовами. Новаторством було позначено його твір – історичну трагікомедію «Володимир» (1705).

З її появою Ф.Прокопович стає зачинателем раннього класицизму в українській літературі. Тим самим український письменник виступив учителем А.Кантемира (1708 – 1744) попередником М.Ломоносова (1711 – 1765). Новими для тогочасного літературного процесу жанрами – сатирами, одами, зразками любовної лірики – позначена поетична спадщина Ф.Прокоповича. У своїй філософській концепції видатний філософ мислитель на перший план висунув тезу про право кожної людини на земне щастя, радив наслідувати кращих представників античної культури. Він виступив за пріоритетність розуму та практичних дослідних знань над теологією, догматами церкви, засуджував сліпу віру в авторитети. Ф.Прокопович першим в Україні почав пропагувати філософські теорії Декарта, Локка, Бекона, знайомив слухачів академії із вченням Коперніка та Галілея [2, с. 348].

Список використаних джерел

1. Відомі випускники Києво-Могилянської Академії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://uk.wikipedia.org/wiki/](http://uk.wikipedia.org/wiki/)
2. Кордон М. Українська та зарубіжна література / М. Кордон. – К., 2010.
3. Огієнко І. Українська література / І. Овгіїнко. – К., 1991. – 92 с.

Карпенко Інна,

Києво-Могилянська академія та її внесок у розвиток української культури

У культурному надбанні українців Києво-Могилянська академія була, є і залишиться явищем, яке яскраво підтверджує розум і талант народу, його самосвідомість і прагнення до самореалізації, самовиявлення. Майже 200 років Києво-Могилянська академія виконувала роль освітнього і культурного центру не лише в Україні, а й у Східній Європі. Її здобутками живилися Харківський та Київський університети, Київська духовна академія, численні школи та колегіуми, Слов'яно-греко-латинська академія в Москві, Академічний університет в Петербурзі, школи в Росії, Білорусі, Сербії. Вивченням даної теми займалися такі вчені як Більчук М.М., Сотниченко П. А. та інші.

Метою даної статті є дослідження внеску Києво-Могилянської академії у розвиток української культури.

Києво-Могилянська академія виникла у 1632 році в результаті злиття Київської братської та Лаврської шкіл, коли за заповітом знатної київської шляхтянки Гальшки Гулевичівни був заснований Братський Богоявленський учительний монастир і при ньому Братська школа – попередниця Академії [4]. Це був перший національний навчальний заклад, який відповідав потребам духовного життя українців в період радикальних світоглядних та суспільно-політичних змін, народно-визвольних війн, формування держави. Він розвивав освітні ідеї, започатковані в Острозькій Академії (1576 – 1636 р.р.). Петро Могила зорієнтував систему освіти на західний манер, приділивши великої уваги вивченню мов, які відкривали для студентів можливість знайомитися з іноземними досягненнями культури і науки. Цей заклад став іменуватися Києво-Могилянською академією на честь свого благодійника і опікуна Петра Могили [3]. Важливою особливістю колегії була доступність освіти для всіх станів населення.

Національна наука веде свій початок з цих стін. В Академії сформувались власні філософська, політична, поетична, музична, архітектурна, історична, живописна школи, зародився і став професійним театр. Тут започатковуються природничі науки - астрономія, біологія, мінералогія, зоологія. Повний термін навчання становив 12 років, у всіх класах навчалися один рік, у класі філософії – два роки, богослов'я – чотири роки. Навчальний план передбачав вивчення «семи вільних мистецтв», слов'янської, грецької, латинської і польської мов. З кінця XVIII ст. вивчали німецьку, французьку і старосврейську мови. Викладання велося спочатку лише слов'янською мовою, а дещо пізніше філософію вивчали латинню [5]. Складовою частиною навчального процесу були диспути, коли один студент обґрунтовував думку, а інші її заперечували. Активізації навчальної діяльності учнів сприяли також своєрідні змагання у написанні кращих творів, віршів, промов і їх виголошенні.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Києво-Могилянська колегія була загальноосвітнім всестановим закладом, в якому вчилися діти місцевої знаті, козаків, духовництва, міщан і селян. Тут вчилися український філософ, поет і педагог Григорій Сковорода, російський вчений Михайло Ломоносов, радник Петра I з питань освіти Феофан Прокопович і ін. видатні діячі. Колегія готувала не лише національні наукові кадри, але й стала кузнею діячів науки для всієї Росії і інших слов'янських країн. За період з 1701 по 1762 рр. в Московську Академію з Києво-Могилянської були запрошені і виїхали 95 чоловік. Найбільш відомими українськими діячами, які зробили великий внесок у справу розвитку освіти Російської держави, є Ф.Прокопович, С.Яворський, В.Татищев і ін. [1, с. 212].

Завдяки щедрій фінансовій підтримці І.Мазепи Києво-Могилянська академія стала визначним культурним і науковим центром православного світу. В ній відбувалося становлення української літературної мови, складалася поетична школа. Вихованці академії Л.Баранович, І.Максимович, Ф.Прокопович, С.Яворський, Д.Туптало, Є.Славинецький, С.Полоцький, Г.Сковорода були не лише гордістю української літератури, а й зробили значний внесок у розвиток культур інших слов'янських народів. Під впливом ідей гуманізму і реформації в академії сформувався один із центрів філософської, історичної і суспільно-політичної думки, що відстоював ідею незалежності українського народу (Й.Горбацький, І.Газель, І.Кроковський, С.Яворський, Ф.Прокопович та ін.)

В українському суспільстві дедалі більше зростав інтерес до природничих і математичних наук. Курси лекцій професорів Київської академії Й.Горбацького, І.Пзеля, С.Кулябки, Я.Маркевича, Ф.Прокоповича, С.Яворського, а у Львівському університеті – П. Лодія, І. Земанчика містили елементи астрономії, математики, фізики. Вихованці академії І.Полетика, М.Тереховський, М.Гамалія, Н.Амбодик-Максимович, Д.Самойлович стали відомими фахівцями в галузі медицини.

У цей час значного розвитку досягло монументально-декоративне мистецтво, характерною особливістю якого був перехід від релігійних середньовічних канонів до національних форм з яскраво вираженими демократичними елементами. Утверджується стиль українського бароко, що знайшов втілення в архітектурі 12 храмів, споруджених за гетьманування І. Мазепи. Видатними українськими будівничими були І.Григорович-Барський, І.Зарудний, С.Ковнір. У середині XVIII ст. в Києві з'являються такі величні споруди, як Кловський палац (С.Ковнір), комплекси Межигірського й Кирилівського монастирів (І.Григорович-Барський), Андріївська церква (В.Растреллі, І.Мічурін), а у Львові – ансамбль собору св. Юра (Б.Меретин) та ін. [3].

Цілу епоху в українському й російському живописі становила творчість видатних художників-портретистів В.Боровиковського, Д.Левицького та А.Лосенка. Великої слави зажила в багатьох країнах світу музично-пісенна творчість українського народу. 1737 р. в Глухові відкрилося перше в Україні музичне училище. Викладали музику і в Київській академії та колегіумах.

Студентський історико-педагогічний альманах

Нерідко хори, оркестри, театри існували в поміщицьких маєтках. Композитор М.Ділецький створив «Музикальну граматику», що мала великий вплив на розвиток музичної освіти в Росії. Опері, симфонії, концерти, хори композиторів Д.Бортнянського, М.Березовського та А.Веделя увійшли до золоті скарбниці світової музичної культури.

Завдяки ідейній спрямованості всієї системи навчання в Києво-Могилянській академії її прогресивні професори прагнули спиратися на доктрини, які суперечили б не лише схоластизованому аристотелізму, томізму, а й вченням представників іншої схоластики. У своїх пошуках вони натрапляли на візантійську патристику, італійський гуманізм, вчення епохи Відродження, на філософію і науку Нового часу. Відбувається зміна ціннісних орієнтацій усієї вітчизняної філософії, зумовлена зародженням нового суспільного ладу.

Сьогодні важливо пам'ятати про те, що українці уже в XVII, ст. мали свою вищу школу, яка здобула визнання у всьому слов'янському світі, демонструвала зв'язок української культури із західноєвропейською, сприйняла ідеї гуманізму, реформації і просвітництва, стала віддзеркаленням демократизму українського суспільства. Треба пам'ятати, що Києво-Могилянська академія довгий час була єдиним вищим загальноосвітнім всестановим навчальним закладом України, Східної Європи, всього православного світу. Протягом всієї історії український народ не мав іншої інституції, яка б справила більший вплив на розвиток його освіти, науки, культури ніж Києво-Могилянська академія. Впродовж віків вона була виразником і носієм специфічних рис духовності українського народу, могутнім чинником формування його самосвідомості, джерелом ідей боротьби за батьківську віру і національну свободу. Для українців вона завжди буде національною святиною, не меншою, ніж Падуя чи Болонья для італійців, Оксфорд для англійців та Сорбона для французів [5].

Список використаної літератури

1. Більчук М.М. Культурне життя в Україні / М.М. Більчук. – К.; 2000. – 212с.
2. Національний університет «Києво-Могилянська академія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Національний_університет_«Києво-Могилянська_академія»
3. Розвиток освіти і педагогічної думки в Україні у період Українського Відродження (XVI - перша пол. XVIII ст.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tspu.edu.ua/kurs/2/iplekc/L9/lek9_32.htm
4. Холявко О. Києво-Могилянська академія центр політичної думки на Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://referaty.com.ua/ukr/details/1728/>
5. Українська культура в другій половині XVII – XVIII ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shpargalka.org.ua/r/2/2138.html>

*Дмитренко Інна,
студентка 44 групи природничого факультету.*

Міжнародні зв'язки Києво-Могилянської академії

У культурному надбанні українців Києво-Могилянська академія була, є і залишається явищем яке яскраво підтверджує розум і талант народу, його самовідданість і прагнення до самореалізації, самовиявлення. Майже 200 років Києво-Могилянська академія виконувала роль освітнього і культурного центру не лише в Україні, а й у Східній Європі.

Побудова незалежної і демократичної України можлива за поваги до національної історії та духовної культури, досягнення вагомості втраченого, розуміння шкідливості насаджуваної псевдо державності, що викорінювала з вітчизняних теренів традиції українського державотворення.

У цьому зв'язку важливе значення для сучасного національно-культурного відродження має досвід першої української *Alma mater* вищої школи – Києво-Могилянської академії (КМА), якій судилося відіграти вагому роль у вітчизняній історії, в суспільно-політичному житті багатьох слов'янських народів. Майже чотири століття спливає від часу її заснування, але пам'ять про неї не тьмяніє. Вона впливала на всі сфери суспільно-політичного життя України, була проіннята ним. Її діяльність, сама система навчально-виховного процесу тісно поєднувалися з громадсько-політичним життям.

Києво-Могилянська академія була в деякій мірі інтернаціональною інституцією, вплив якої простягався за межі України і проявлявся у її міжнародних зв'язках.

Метою статті є всебічне вивчення особливостей міжнародних зв'язків Києво-Могилянської академії.

Київській академії належить визначне місце в історії україно-білоруських зв'язків. Уже в першій половині XVII ст. в Київській академії працювали і навчалися вихідці із Білорусії. Це – вчитель Сава Могилюв'янин, ректор Київської братської школи Хома Ієвлевич, його брат студент Гнат Ієвлевич, відомий громадський і культурний діяч Симеон Полоцький [2].

В умовах коли частина українських і білоруських земель знаходилась під владою Польщі, діячі Академії велику увагу приділяли боротьбі з католицизмом та унією. Саме з Академії вийшла більша частина діячів, які, приймаючи чернецтво, направлялися єпископами, а також настоятелями православних монастирів у Білорусію, де була єдина православна єпархія в межах Польщі. Крім боротьби з католицизмом та унією, вони проводили там широку освітню діяльність. Це – Арсеній Берло, брати Йосип та Ієроній Волочанські, Михайло Козачинський, Амвросій Юшкевич, Георгій Кониський.

Студенти Академії виїжджали в Білорусію не лише для викладацької роботи. З приєднанням білоруських земель до Росії виникла потреба в освічених людях, які б могли зайняти різні громадські посади [1].

Студентський історико-педагогічний альманах

Просвітницька і суспільна діяльність в Білорусії посланців Києво-Могилянської академії, навчання в ній білоруської молоді, безсумнівно сприяли подальшому зміцненню традиційних культурних зв'язків між двома братськими народами.

Києво-Могилянській академії належить визначне місце в розвитку і зміцненні культурних зв'язків українського народу із зарубіжними країнами, зокрема південнослов'янськими, а також Молдавією, Валахією, Румунією, Грецією, Угорщиною та іншими. Вже в XVII ст. вплив Академії як визначного просвітницького центру поширюється далеко за межі України. Цьому сприяє високий рівень навчання, авторитет київських вчених, поширення їх творів та підручників в інших країнах, активна наукова й освітня діяльність вихованців Академії за рубежом [2].

Певну роль відіграло й те, що Київська академія виступала як один із визначних осередків ідеологічної боротьби з католицькою реакцією, а також пропагувала ідею союзу християнських народів, і в першу чергу – слов'янських, проти турецької агресії. Великий вплив на пригнобленні Туреччиною й Австро-Угорщиною народи справили успіхи національно визвольної боротьби українського народу проти шляхетсько-католицької Польщі [2].

Оцінюючи міжнародні зв'язки Київської академії, видатний український письменник, вчений, революціонер – демократ І. Я. Франко писав, що вона «в значній мірі була інституцією інтернаціональною, якої вплив простягався за межі України».

Зміцненню і розширенню українсько-російсько-молдавських зв'язків у XVII–XVIII ст. сприяла діяльність Києво-Могилянської академії. Започаткував цю справу Петро Могила, син молдавського господаря, київський митрополит і протектор Київської колегії.

В 1640 році в Яссах була відкрита перша в Молдавії школа – Слов'яно-греко-латинська колегія. Її засновниками були посланці Петра Могилы, очолювані визначним ученим, ректором Київської колегії Софронієм Почаським. Він же став першим ректором Ясської колегії.

В Яській Слов'яно-греко-латинській колегії навчався наприклад, видатний молдавський учений, громадсько-політичний діяч М.Г. Мілеску Спафарій (1625–1708 роках). Згодом Мілеску Спафарій змушений був залишити Молдавію. До кінця свого життя він працював у Росії. Підтримував реформи Петра I, вніс значний вклад в розвиток вітчизняної наукової і суспільно-політичної думки.

До прогресивних діячів Валахії цього часу належав відомий просвітник, митрополит Валахії Антим Іверіану, грузин за походженням. Йому належать переклади граматики Мелетія Смотрицького румунською мовою (1697 р).

До числа відомих молдавських учених, що навчалися у Києво-Могилянській академії, належить також Дамаскін Римінський – перекладач багатьох слов'янських книг румунською мовою [1].

Зміцненню україно-молдавських культурних зв'язків сприяла також діяльність у Молдавії випускника Києво-Могилянської академії,

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

полтавчанина Паїсія Величківського. Будучи настоятелем Нямецького монастиря, він створив при ньому школу перекладачів, заснував бібліотеку. У 1777 році П. Величковський видав у Яссах «Слов'янську граматику», а також «медичні поради по людських хворобах» молдавською мовою.

Зарубіжні зв'язки Києво-Могилянської академії носили різнобічний характер. Зв'язки з Києво-Могилянської академії з європейськими науковими та освітніми центрами розширилися в часи раннього Просвітництва. Едуард Вінтер, дослідник Просвітництва у Східній та Центральній Європі, писав, що Україна була в «неабиякій мірі вхідними воротами, через які Просвітництво проникало на Русь», і що важливу роль у розвитку і поширенні ідей відіграла саме Києво-Могилянська академія, яка була головною ланкою зв'язку між західною культурою і Східною Європою.

Тісними були зв'язки між українськими і німецькими просвітниками. Започаткував їх ще Інокентій Гізель. Протягом кількох років він листувався з німецьким просвітником Іоанном Гербінієм, який був ректором протестантської школи в Стокгольмі, а пізніше – у Ризі й Вільно. Гізель консультував Гербінія з питань історії Києва, зокрема Києво-Печерської лаври, наслідком чого була праця Гербінія «Сочинение о подземном Киеве». В ній виразно проявилися симпатії автора до українського народу.

Ряд учених Київської академії підтримували зв'язки з відомим центром Просвітництва в Німеччині – Галльським університетом, заснованим у 1692 році. Тут працювали такі визначні вчені, як Х. Вольф, Х. Томазіус, А.Г. Фронке та інші. Вивчати східні мови до Галле приїздили студенти з багатьох країн, у тому числі й з України. У 1730 році серед студентів-слов'ян, що навчалися в університеті, переважну більшість складали українці. Тут поповнювали свої знання з іноземних мов вихованці Київської академії С. Тодорський, В. Лащевський, Д. Нащинський та інші.

Утвердженню просвітницьких ідеалів як на Україні, так і в Росії сприяла діяльність видатного вихованця Києво-Могилянської академії Феофана Прокоповича. В умовах коли соціальні, національні та релігійні заборони панували над людським розумом, Ф. Прокопович сповідував своє рідне кредо гуманістів і просвітників: «Коли п'єш добре вино, не питай, звідки воно, а коли хтось порядна людина, не питай, хто її Бог і де її батьківщина».

Ф. Прокопович підтримував тісні зв'язки з багатьма німецькими вченими. Так, він листувався з А.Г. Фронке, просив його надати підтримку юнакам із своєї школи, які виїжджали для навчання в Галльському університеті. Ф. Прокопович підтримував стосунки з Яблонським – кальвіністським вченим, президентом Академії наук в Берліні, Н.Б. Більфінгером – просвітником, філософом і природознавцем, автором атеїстичного твору «Гармонії тіла і душі», заборонені Ватиканом [2].

Співдружність українських і німецьких просвітників XVIII ст. є однією із славних сторінок в історії інтернаціональних зв'язків Київської академії. Певні контакти мала Київська академія з науковцями Угорщини. Поїздкам її вихованців у цю країну сприяла заснована у 1747 році у Токаї так звана Комісія для розведення винограду й заготівлі вин для царського двору. Її

Студентський історико-педагогічний альманах

керівники, й зокрема полковник Гавриїл Вишневецький, виходець з України, запрошували студентів з Академії на посади перекладачів і настоятелів в Комісію і сприяла її поповненню.

В Угорщині здобували знання Григорій Сковорода (1775–1783), Іван Фальковський (1775–1783.), Аарон Пекалицький та Анатолій Ставинський (1779–1782 рр.).

Безперечно, Київська академія мала зв'язки з іншими країнами. Долаючи національну й релігійну замкненість, що часто тяжіла навіть над кращими представниками тодішнього суспільства, Києво-Могилянська академія охоче запозичувала досягнення науки, культури та передової думки народів інших країн і ділилася своїми власними надбаннями. Це сприяло взаємному духовному збагаченню й культурному прогресові народів, зміцненню їх дружніх відносин.

Міжнародні культурні зв'язки Києво-Могилянської академії мають неабияке значення для оцінки і місця в історії світової культури. Видатний український письменник, вчений, революціонер-демократ І.Я. Франко писав, що вона «в значній мірі була інституцією інтернаціональною, якої вплив простягався за межі України».

Список використаних джерел

1. Голубев С.Т. История Киевской духовной академии / С.Т. Голубев. – К., 1886. – Вип 1.
2. Хижняк З.І., Маньківський В.К. Історія Києво-Могилянської академії / З.І. Хижняк, В.К. Маньківський. – К.: Вид. дім «КМ Академія» 2003.

Демченко Катерина,

студентка 33 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Львівський національний університет : історія виникнення

Університет. Що це таке? Мабуть кожний знає, що університет – це вищий навчальний заклад, у якому здобувають освіту і вищу кваліфікацію з різноманітних дисциплін, що належать до всього спектра наук – від гуманітарних і соціальних до природничих і математичних.

Університет дає майбутнє молоді, допомагає визначитись ще зовсім юним молодим людям, який шлях їм обрати в подальшому.

Виходячи зі стін школи молодь вступає в самостійне життя, в якому вона сама собі обирає, якою дорогою їй далі йти, а університет їй допомагає, дає теоретичний курс і практичний досвід.

З розвитком технічного процесу в країні стає необхідною умовою зростання кількості освіченої молоді, а університет дає суспільству висококваліфікованих спеціалістів. Одним з найважливіших університетів нашої країни є Львівський педагогічний університет імені Івана Франка, про який ви дізнаєтесь в даній статті.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Мета статі : ознайомити з основними фактами про Львівський педагогічний університет імені Івана Франка та навчання студентів у ньому.

Львівський національний університет імені Івана Франка (у 1918 – 1939 рр. Університет Яна Казимира) – один з найстаріших у Східній Європі та найстаріший в Україні університет – уже четверте століття творить свою історію. Змінювалися епохи і політичний статус Галичини, а Університет завжди залишався дієвим осередком науки, культури і духовності. Сьогодні Львівський національний університет імені Івана Франка є одним із провідних вищих навчальних закладів України та Європи. У структурі Університету функціонують 18 факультетів: біологічний; географічний; геологічний; доуніверситетської підготовки; економічний; електроніки; журналістики; іноземних мов; історичний; культури і мистецтв; механіко-математичний; міжнародних відносин; прикладної математики та інформатики; фізичний; філологічний; філософський; хімічний; юридичний та 130 кафедр. Здійснюється підготовка фахівців відповідно до отриманих ліцензій за 16 галузями, 52 напрямками та 91 спеціальністю.

Також до навчальних структурних підрозділів Університету належать 3 коледжі Педагогічний, Природничий, Правничий, Фізико-математичний ліцей, Гуманітарна гімназія, Буська гімназія ім. Є. Петрушевича, Стрілківська школа-інтернат [2].

На факультетах та у коледжах Університету активно діє низка студентських громадських організацій – Профком студентів, Студентський уряд Університету, ГО «Молода Дипломатія» (факультет міжнародних відносин), «Англійський клуб» (факультет іноземних мов), «Об'єднання студентів правників» (юридичний факультет та Правничий коледж), «Європейська асоціація студентів права» (юридичний факультет та Правничий коледж), «Лабораторія Ідей», «Студентське братство».

В університеті видаються студентські газети. Друковані: «Гілея» (Студентський культурологічний часопис), «Ярослов» (Студентська газета філологічного факультету), Vivat Justitia! (Студентський альманах, Юридичний факультет); електронні: «Факторіал» (Механіко-математичний факультет). Діє портал студентів факультету прикладної математики та інформатики. Також на економічному факультеті видається власний журнал «Журнал Ек-you». Організуються загально-університетські змагання з гри Що? Де? Коли? [1].

Важливою і нерозривною складовою діяльності Університету є наукова робота. Організацію і контроль за виконанням наукових досліджень в Університеті покладено на науково-дослідну частину, до якої структурно входять 19 науково-дослідних лабораторій, 7 науково-дослідних інститутів, а також Астрономічна обсерваторія і Ботанічний сад.

Основу наукового потенціалу Університету складають відомі в Україні і світі наукові школи: Фізика твердого тіла; Теоретична фізика; Кристалохімія; Фізико-хімія полімерів; Біохімія і молекулярна біологія; Біоенергетика і електрофізіологія секреторних клітин; Мінералогічна школа академіка Є. Лазаренка; Термобарогеохімічна школа професора М. Єрмакова; Львівська

Студентський історико-педагогічний альманах

наукова школа геології та металогенії докембрію; Інженерна, екологічна та регіональна геоморфологія; Територіальна організація суспільства; Генетичне ґрунтознавство; Комплексний аналіз; Функціональний аналіз; Механіка деформівного твердого тіла; Чисельне моделювання і оптимізація фізико-механічних полів; Економіко-математичне моделювання в управлінні економіко-виробничими системами; Франкознавство; Слов'янознавство; Історія соціально-політичних процесів в Україні; Загальна теорія прав людини; Захист прав і законних інтересів потерпілого та інших суб'єктів кримінального процесу [1].

Львівський національний університет імені Івана Франка гідно представляє українську академічну спільноту в світі. За перше півріччя 2010 року Університет відвідало понад 400 іноземних фахівців. Приблизно така ж кількість наукових і науково-педагогічних працівників нашого Університету перебувала в цей період у закордонних установах.

Підписано 74 договори про співпрацю зі зарубіжними установами. Львівський університет разом із десятима університетами європейських країн виборов наступний етап програми Євросоюзу «Ерасмус – Мундус». За попереднім етапом програми впродовж трьох останніх років 123 студенти та аспіранти університету отримали стипендії для однорічного навчання в європейських навчальних закладах.

Університет здійснює активну діяльність щодо підписання Хартії Європейських Університетів. У 2000 році університет став співзасновником Європейського Колегіуму Польських і Українських Університетів (Люблін, Польща). Продовжено термін дії угод із Бельським державним університетом (Бельці, Молдова) та Краківською Педагогічною Академією (Польща).

Студенти географічного, історичного факультетів та факультету міжнародних відносин проходять навчальні практики в Польщі, Німеччині, Австрії, Угорщині, Чехії та Словаччині. Співробітники механіко-математичного, філологічного, хімічного факультетів, факультету міжнародних відносин і прикладної математики та інформатики працювали у вищих навчальних закладах Польщі, Колумбії, Франції, Швейцарії, Австрії на викладацькій роботі за контрактами. Завдяки наданим Австрійським центром місячних стипендій 10 фахівців Університету відвідали вищі навчальні заклади Австрії, а за договорами між Львівським та Варшавським і Вроцлавським університетами наукове стажування пройшли понад 48 співробітників Університету. Багато випускників продовжують навчання у вищих навчальних закладах США, Польщі, Німеччини, Австрії, Великої Британії, Франції. Щорічно за грантом американського уряду та сприянням Канзаського університету проводиться Літня школа для американських студентів, які проходять в Університеті шеститижневе стажування з української мови та історії України [3].

За десятиріччя незалежності України Львівський національний університет імені Івана Франка став одним із найпрестижніших закладів нашої держави, здобув високий міжнародний авторитет. Львівський

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

університет – це ілюстрація утвердження освіченості як чесноти, про що красномовно засвідчує багатозначний напис на фронтоні нашої alma mater: «Patria decori civibus educandis» – «Освічені люди є окрасою Батьківщини».

Список використаних джерел

1. Компанія «Реактор» «Львівський педагогічний університет ім. Івана Франка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.com.ua>;
2. Львівський національний університет імені Івана Франка «Львівський національний університет імені Івана Франка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://universities.org.ua/lviv/142-lnu>;
3. Павло Зежніч «Львівський національний університет імені Івана Франка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>;
4. Ректор Львівського педагогічного університету імені Івана Франка Іван Вакарчук «Вітальне слово Ректора Університету» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.franko.lviv.ua>;
5. Ярослав Болюбаш «Вступна кампанія 2012» «Львівський національний університет імені Івана Франка» пропозиції заочної форми навчання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vstup.info/2012/i2012i282bz.html>.

*Киришицька Оксана,
студентка 24 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Історія розвитку Львівського національного університету імені Івана Франка

Львівський національний університет імені Івана Франка, будучи класичним університетом, є одним із найпотужніших центрів освіти, науки і культури України. Він робить суттєвий внесок у духовну і матеріальну культуру українського народу. Головний принцип, який визначає всю діяльність університету – це творення класичного національного університету європейського типу і рівня. Для того, щоб реалізувати цю ідею, в Університеті створено цілу низку міжнародних центрів, беруть участь у різноманітних програмах обміну, намагаючись розширити географію студентів. На фронтоні головного корпусу Львівського національного університету імені Івана Франка – гасло: «Patriae decori civibus educandis» («Освічені громадяни – окраса Батьківщини»).

Мета статті – висвітлити історію розвитку Львівського національного університету імені Івана Франка.

Студентський історико-педагогічний альманах

Дослідженням історії розвитку університету займаються Р. Шуст кандидат історичних наук, професор та Ю. Гудима – завідувач музею історії Львівського університету.

Львівський національний університет імені Івана Франка – один з найдавніших у Східній Європі та в Україні університет. Після неодноразових клопотань король Ян II Казимир 20 січня 1661 р. підписав диплом, який надавав єзуїтській колегії у Львові «гідність академії і титул університету» з правом викладання всіх тодішніх університетських дисциплін, присудження вчених ступенів *бакалавра, ліценціата, магістра і доктора*. Однак, відразу ж після підписання диплому, створення академії зустріло рішучу опозицію Краківського університету та окремих впливових осіб держави, що його підтримували. Незважаючи на перешкоди, у Львівському університеті навчання велося за зразком інших європейських академій. На чолі університету стояв ректор. Приміщення університету було поблизу Краківської вулиці в центрі Львова. Навчальний заклад будував і купував нові приміщення, мав свою бібліотеку, найбільшу у Львові друкарню.

Університет складався з **двох відділів** (факультетів) – *філософського і богословського* (теологічного). Роль середнього навчального закладу при Львівському університеті відігравала **колегія**, яка була підготовчим етапом для бажаючих продовжувати навчання. Всі університетські дисципліни викладали *професори* [2, с. 1-2].

У 1744 р. було відкрито *кафедру математики*, яку очолив Ф. Гродзіцький (автор підручника з архітектури і математики); *створено математично-фізичний кабінет; відкрито університетську астрономічну обсерваторію*. Почали викладати польську, французьку, німецьку мови, географію та історію, як окремі предмети [2, с. 3].

Після розпуску у 1773 р. ордену єзуїтів Львівський університет було закрито. Однак, незабаром ряд підрозділів єзуїтської академії стали підвалинами Йосифінського університету у Львові. Урочисте відкриття університету відбулось 16 листопада 1784 р. У період між 1805 і 1817 роками у Львові на базі університету діяв *ліцей*. Це було пов'язано з реформою вищої освіти в Австрійській державі.

Вищим органом управління університетом був сенат (консисторія). До його складу входили *ректор, декани та сеньйори* (найстарші за віком і стажем професори). Сенат вирішував найважливіші питання, які стосувались загального керівництва університетом. Підготовкою до вступу в університет займалася гімназія, створена у 1784 р. Навчання у ній німецькою і латинською мовами тривало 5 років. Усі студенти університету перші три роки навчалися за програмою філософського факультету, який був загальноосвітнім, підготовчим. Після закінчення філософського факультету студенти або продовжували навчатись на ньому з метою поглиблення своїх знань у галузі окремих наук, або переходили на один з вищих факультетів, навчання на яких тривало чотири роки.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

20-30-х роках ХІХ ст. поживалися дослідження в галузі краєзнавства та гуманітарних наук. Вихованець університету І. Могильницький підготував першу в Галичині граматику української мови, видану у 1829 р.

Значний вплив на розвиток Львівського університету мали події польського національно-визвольного повстання 1830-1831 рр. та особливо революції 1848 р., активну участь у яких брала студентська молодь. Під час листопадового повстання 1848 р. згорів університетський будинок, знищена його цінна наукова бібліотека, яка вже тоді нараховувала понад 51 тис. томів. Згоріли цінні рукописи. Повністю вийшло з ладу університетське обладнання, через що тривалий час не можна було розпочати заняття.

Юридичний факультет був провідним в університеті, як за кількістю студентів та викладачів, так і за державними пріоритетами. У листопаді 1891 р., після тривалих зволікань, австрійський імператор Франц Йосиф І видав розпорядження про відкриття *медичного факультету*, що й відбулося урочисто 9 вересня 1894 р.

Навчання в університеті для переважної частини студентів було платним. Безкоштовно навчалися студенти *теологічного факультету*. На світських факультетах такими пільгами користувалася лише частина студентів (студенти, які подавали свідоцтво про бідність і успішно складали семестрові колоквиуми). Крім плати за навчання, студенти сплачували таксу за іматрикуляцію (урочисте прийняття в студенти), платили за іспити, колоквиуми, семінарські заняття, за право користування бібліотекою тощо.

Були і студентські стипендії, фонд яких складався в основному з пожертвувань приватних осіб. Студенти проживали в гуртожитках, проте кількість місць у них була обмеженою.

З 18 листопада 1918 р. спеціальним розпорядженням оголошено, що Львівський університет бере під свою опіку Польща, і присвоїли йому ім'я польського короля Яна Казимира. Мовою викладання у навчальному закладі стала тільки *польська*, лише на теологічному факультеті окремі дисципліни читалися *латинською мовою*. Кафедри з українською мовою викладання були закриті. Протягом двох-трьох років було звільнено з роботи всіх професорів і доцентів української національності, українській молоді було обмежено доступ до навчання в університеті. Лише в 1933 р. право викладання отримав доцент І. Свенціцький. За кількістю студентів Львівський університет був одним з найбільших у Польщі.

У міжвоєнний період були відкриті нові кафедри на медичному факультеті: *кафедра біології* (1920 р.), *технології ліків* (1932 р.), *фармацевтичної хімії* (1932 р.), *охорони здоров'я та історії медицини* (1930 р.), *мікробіології* (1936 р.).

У 1925–1935 рр. в університеті функціонували кафедри *арабської, старовірської-арамейської, турецької, монгольської, індійської, іранської філології та історії Сходу*.

Вчена рада 2 грудня 1940 р. затвердила новий університетський статут, у якому зазначалось, що право вступу до університету мають усі громадяни незалежно від їхнього соціального походження, статі, раси та національності.

Студентський історико-педагогічний альманах

На роботу до університету були запрошені відомі вчені: історик літератури М.Возняк, літературознавець, фольклорист і поет В.Щурат, фольклорист і музикознавець Ф.Колесса, письменник, літературознавець М.Рудницький, історик І.Крип'якевич, математик М.Зарицький та інші.

Указом від 8 січня 1940 р. Президія Верховної Ради УРСР присвоїла Львівському державному університету ім'я видатного українського письменника і мислителя Івана Франка. У 1948 р. ректором університету був призначений відомий учений-механік професор Г. Савін.

У 1990 р. очолив Університет професор, доктор фізико-математичних наук Іван Вакарчук. У 1992 р. започатковано факультет *міжнародних відносин, філософський факультет*; у 1997 р. – факультет *до університетської підготовки*. У 1992 р. засновано *Інститут історичних досліджень*, який очолив доктор історичних наук Я. Грицак.

11 жовтня 1999 року Указом Президента України Львівському державному університету імені Івана Франка надано статус «національний» [3, с. 2].

Сьогодні Львівський національний університет імені Івана Франка є одним із провідних вищих навчальних закладів України та Європи. У структурі університету функціонують 18 факультетів, інститут післядипломної освіти, 3 коледжі, 7 науково-дослідних інститутів, астрономічна обсерваторія, ботанічний сад, наукова бібліотека, 6 музеїв.

На засіданні ректорату Львівського національного університету імені Івана Франка 5 липня 2010 року було ухвалено рішення про створення першої в Україні Лабораторії фольклористичних досліджень. З 2010 року в університеті запроваджено нові навчальні плани, відповідно до яких студенти II курсу вільно обирають гуманітарні дисципліни: психологію, етику, етику й естетику, теорію економічних відносин у природокористуванні, історію Львівського університету, історію європейського мистецтва, європейську цивілізацію, етикет і культуру спілкування, основи педагогіки та психології, історію філософії, культурний та національний феномен Львова [2, с. 16].

Львівський національний університет розвивався під впливом бурхливих історичних подій, під контролем різних держав. Університет закривали, але викладачі та студенти відроджували його, а саме свою ідею. З плином часу освіта ставала ефективнішою та досконалішою. Іван Франко казав про університет такі слова: «в ті часи університет не був ніяким світильником у царстві духа», проте за роки незалежності України Львівський національний університет імені Івана Франка став одним із найпрестижніших закладів нашої держави, здобув високий міжнародний авторитет, став потужним науковим осередком.

Отже, університет розвивається стрімко вгору та є взірцем для інших вищих навчальних закладів.

Список використаних джерел

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

1. Гудима Ю. Народження Університету: явне та сокровенне в експозиції музею «Каменярь» [Електронний ресурс] / Ю. Гудима. – Режим доступу : <http://kameniar.franko.lviv.ua/cms/>
2. Історія Університету [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.franko.lviv.ua/>
3. Кушнір Л. 350 свічок на торті альма-матер «Україна молода» [Електронний ресурс] / Л. Кушнір. – Режим доступу : <http://umoloda.kiev.ua/number/1820/174/64594>
4. Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка. У 2-х т. Т.І: А-К. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 716 с.

*Мельник Тетяна,
студентка 44 групи природничого факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В.Павленко*

Структура Харківського національного університету

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна – один із найстаріших та найвідоміших вищих навчальних закладів України та Східної Європи. Університет є самоврядним (автономним) національним вищим навчальним закладом. Заснований у 1804 році за ініціативою та зусиллями видатного просвітника В.Н. Каразіна, університет понад два сторіччя втілює прагнення людини до світла знань та вершин науки. Він відіграв провідну роль у становленні модерної української культури, перетворенні Харкова на провідний інтелектуальний, промисловий та культурний центр.

Історія Харківського національного університету є невід’ємною частиною інтелектуальної, культурної та духовної історії України. З університетом пов’язане видання перших вітчизняних газет і часописів, створення перших наукових товариств. Університет є одним із найбільших наукових центрів України.

Мета статті: з’ясувати структуру Харківського національного університету.

Історія Харківського національного університету є невід’ємною частиною інтелектуальної, культурної та духовної історії України. З Харківським університетом пов’язані імена таких усесвітньо відомих учених, науковців та просвітителів, як П.П. Гулак-Артемівський, О.М. Ляпунов, М.І. Костомаров, М.П. Барабашов, М.М. Бекетов, Д.І. Багалій, А.М. Краснов, М.В. Остроградський, В.А. Стеклов, О.О. Потебня, О.В. Погорелов та багато-багато інших.

Харківський університет – єдиний в Україні, де навчалися і працювали три лауреати Нобелівської премії – біолог І.Мечников, економіст С.Кузнець, фізик Л.Ландау.

Почесними членами та почесними докторами університету в різні часи було обрано визначних діячів науки та культури різних країн: І.В.Гете і

Студентський історико-педагогічний альманах

О.Гумбольдта, Івана Франка і Лева Толстого, П.П.Семенова-Тян-Шанського та інших. Серед почесних докторів університету – перший президент України М.С. Грушевський

З університетом пов'язане видання перших вітчизняних газет і часописів, створення перших наукових товариств.

За роки існування університет закінчили понад 130 тис. осіб. Імена вихованців університету увічнені в географічних назвах, назвах космічних об'єктів, рослин і мінералів, законів і формул. Близько 60 випускників університету стали дійсними членами і член-кореспондентами Національної Академії наук України.

Становлення Харкова як крупного промислового, наукового, культурного центру відбулося завдяки діяльності університету. Багато вулиць міста названо на честь професорів, науковців, вихованців університету.

Університет стояв у витоків усієї вищої освіти Харківщини. Від нього походять Національна юридична академія, Національна фармацевтична академія, Харківський медичний університет, Харківський педагогічний університет, Харківська зооветеринарна академія, Харківська академія культури, Харківський економічний університет та інші вищі навчальні заклади [2].

Сьогодні університет має 21 факультетів: біологічний, фізико-технічний, радіофізичний, фізичний, комп'ютерних наук, філософський, механіко-математичний, геолого-географічний, екологічний, економічний, іноземних мов, історичний, філологічний, фундаментальної медицини, хімічний, соціологічний, психології, юридичний, факультет підвищення кваліфікації, фізико-енергетичний. Останній був створений разом із Інститутом проблем машинобудування НАН України [3].

На факультетах, у Центрі міжнародної освіти, у Центрі довузівської підготовки навчається близько 16 тис. студентів та слухачів, близько 500 аспірантів, працює до 1,5 тис. викладачів і наукових співробітників, серед яких понад 300 докторів наук, професорів та близько 800 кандидатів наук, доцентів.

Підготовка фахівців у Харківському національному університеті здійснюється за 115 спеціальностями та спеціалізаціями, охоплює весь спектр сучасної класичної університетської освіти.

Щорічно студентами університету стають абітурієнти, серед яких близько 30% – медалісти та 10% – призери третього і четвертого етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад.

Університет є одним із найбільших наукових центрів України. У ньому представлені практично всі напрямки сучасної фундаментальної науки. До складу університету входять НДІ хімії, НДІ біології, НДІ астрономії, Фізико-інженерний інститут, Інститут високих технологій.

В університеті працює 21 академік і член-кореспондент НАН та галузевих академій України і 50 лауреатів Державної премії. Активно діє понад 20 всесвітньо відомих наукових шкіл, працює 11 спеціалізованих рад із

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

захисту докторських дисертацій та 5 із захисту кандидатських дисертацій. Щорічно вченими університету публікується близько 60-65 монографій, збірників наукових праць, понад 2 тис. статей та тез доповідей, проводиться 20-25 міжнародних конференцій.

Університет є головною науковою організацією кількох міжнародних космічних програм. Науковці університету співпрацюють за міжнародними програмами з ученими США, Канади, Росії, Німеччини, Туреччини, Китаю, Японії, Швейцарії, Болгарії, Англії та інших країн світу.

В університеті з 1808 року функціонує Астрономічна обсерваторія, яка є однією з провідних астрономічних установ України, де проводяться фундаментальні і прикладні дослідження з фізики Сонця, планет, астероїдів, комет і супутників.

Ботанічний сад університету було засновано в 1804 році. Це найстаріший в Україні Ботанічний сад, який є державним заповідником і в якому зібрана унікальна колекція рослин, представників різних ботаніко-географічних зон усього світу.

Музей Природи університету заснований в 1807 році і є одним із найстаріших вузівських музеїв світу. Щороку музей відвідує понад 22 тис. екскурсантів. У 23 залах музею (площею 2 тис. кв. м) розміщено близько 250 тис. експонатів за такими розділами: походження людини, дарвінізм, зоологія, геологія. При університеті діє Музей археології та етнографії Слобідської України, колекція якого налічує близько 150 тисяч одиниць зберігання.

Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету заснована 30 січня 1805 року. За рішенням Міністерства культури України (1987 р.) вона визнана установою, що має особливе громадське значення. Загальний фонд бібліотеки нараховує 3,5 млн. примірників, серед них – 50 000 унікальних видань (17 інкунабул, понад 1000 рукописів, 300 палеотипів; прижиттєві видання класиків світової літератури, науки та культури).

Указом Президента України у жовтні 1999 року Харківському університетові надано статус «національного» і присвоєно ім'я його засновника – В.Н.Каразіна.

Із 2003 року згідно з Указом Президента України Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна має найвищий статус самоврядного (автономного) державного вищого навчального закладу.

У лютому 2010 року згідно Постанови Кабінету Міністрів України Харківському національному університету імені В.Н. Каразіна надано статус «дослідницького університету» [2].

Харківський національний університет вписав багато яскравих сторінок в історію українського національного відродження ХІХ–ХХ ст., дав потужний імпульс перетворенню Харкова на крупний науковий і культурний центр, освітянську столицю України, по праву займає вищі шаблі всеукраїнських рейтингів серед класичних університетів і добре відомий далеко за межами України.

Студентський історико-педагогічний альманах

Список використаних джерел

1. Багалеї Д., Сумцов М. Краткий очерк истории Харьковского Университета за первые сто лет его существования / Д. Багалеї, М. Сумцов, В. Бузескул. Х. – 1905.
2. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. Про університет. Історична довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.univer.kharkov.ua/ua/general/our_university/history

Вигівська Людмила,

студентка 32 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Становлення вищої освіти в Україні : Харківський університет

Освіта – основа інтелектуального,

культурного, духовного, соціального,

економічного розвитку суспільства і держави

(Закон України «Про освіту»)

Школи і вищі навчальні заклади як освітньо-виховні системи, пройшли складний шлях історичного розвитку. Вони, з одного боку, здійснювали значний вплив на накопичення і прогрес світової культурної спадщини, а з іншого – на собі відчували розмаїття кардинальних змін, які відбувалися в соціумі, науці і культурі різних народів і країн. Початковий період розвитку школи, вищих навчальних закладів та інших соціальних інститутів сягає своїм корінням сивої давнини.

Мета статті: ознайомитися з особливостями і принципами побудови, основними етапами розвитку вищої освіти в Харківському університеті, оцінити її сучасний стан і перспективи удосконалення.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди – один із найстаріших навчальних педагогічних закладів України, його статут був затверджений Указом імператора Олександра I у 1804 р.

Перші кроки становлення інституту, як і народження будь-якого навчального закладу, були пов'язані зі значними труднощами. Не було не лише навчальних планів, але й достатньої кількості викладачів і студентів. Лише у вересні 1811 р. до аудиторії ввійшли перші студенти педагогічного інституту. Першим його директором було призначено видатного німецького вченого, професора Христофора Пилиповича Роммеля. Саме він склав перші навчальні документи – «План і правила педагогічного інституту» та «Дидактичні начала» й визначив статус інституту.

Отже, згідно з історичними документами, першим днем діяльності Харківського педагогічного інституту є 1 вересня 1811 р. За роки його існування змінювалася назва навчального закладу, відбувалися структурні перебудови, проходили покоління за поколіннями викладачів і студентів,

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

але незмінним залишалося одне – виконання історичної місії підготовки педагогічних кадрів.

В інституті навчалися переважно бідні студенти, які дійсно займалися наукою з любов'ю і були інтелігенцією університету. На жаль, таких студентів було дуже мало, й інститут не міг задовольнити потреб в учителях, оскільки Харків швидкими темпами зростав як культурний, промисловий і освітній центр.

У зв'язку з цим передові діячі культури міста, насамперед письменник Г. Квітка-Основ'яненко і його брат Андрій, почали клопотати про відкриття у Харкові Інституту шляхетних дівчат, що й було зроблено в 1812 р.; він став органічним додатком до педагогічного інституту. Головна мета інститутського виховання – дати бідним дівчаткам освіту, необхідні навички у рукоділлі, завдяки яким вони після випуску змогли б забезпечити собі існування навчанням дітей або працею. Основні знання вони одержували за три роки.

У 1833 р. до програми викладання в інституті входили елементи геометрії із застосуванням до господарської архітектури, фізика та історія. З 1842 р. було відведено більше часу для занять музикою, італійськими співами та рукоділлям.

Інститут шляхетних дівчат став першим у Російській імперії відкритим для демократичних верств населення і протягом усього періоду існування разом з педагогічним інститутом був справжньою школою педагогічних кадрів. На здобутках педагогічної теорії і практики виникли нові навчальні заклади, піднісвся рівень народної освіти, формувалися перші в Україні наукові школи з педагогіки, психології, філології та інших напрямів [1].

Реформа освіти, яка була проведена в 60-х рр. XIX ст. організаційно змінила структуру інституту, трансформувавши його у вищі педагогічні курси, які проіснували до 20-х рр. XX ст., але підготовка вчителів залишалася незмінним і головним напрямом його діяльності.

На початку XX ст. інститут мав три факультети: історико-філологічний, фізико-математичний та юридичний. Навчальний процес обслуговували 25 кафедр. В інституті працювали провідні професори, відомі вчені, такі як Д.І. Багалій, М.Ф. Сумцов, В.П. Бузескул, С.М. Берштейн, О.М. Нікольський, В.К. Залеський, М.Ф. Білоусов, Д.М. Синцов, Д.Н. Соболев, К.Д. Зеленін, К.Т. Немчинов, О.І. Білецький, Л.А. Булаховській, М.П. Жинкін, О.П. Машкін, О.М. Леонтьєв, О.В. Запорожець, П.І. Зінченко та багато ін.

У травні 1921 р. було створено Харківський інститут народної освіти (ХІНО) у складі трьох факультетів: соціального виховання, техніко-педагогічного та політико-освітнього. У ньому були об'єднані кращі наукові сили України [1].

Цей період позначився гострою боротьбою в народній освіті, пошуками нових форм і методів навчання, які ускладнювалися періодичними політичними кампаніями. Знадобилося ціле десятиліття, щоб влада переконалася в непродуктивності проведених реформ та необхідності

повернення до класичних, випробуваних часом форм організації педагогічної освіти.

У березні 1932 р. Рада народних комісарів УРСР прийняла постанову про реформування вищої школи, за якою інститут дістає назву «Харківський державний педагогічний інститут». У вересні 1935 р. з урахуванням великої потреби в учителях почав функціонувати учительський інститут.

Найтяжчим випробуванням була Велика Вітчизняна війна, яка призвела до величезних людських та матеріальних втрат. Було зруйновано навчальні корпуси, лабораторії, бібліотеку, гуртожитки; у боях з фашистами загинули десятки викладачів, сотні вихованців. Випускники 1941 р. фактично у повному складі пішли на фронт і, на жаль, більшість із них не повернулася. Багато старшокурсників добровільно вступили в студентський батальйон, який героїчно бився на підступах до столиці України. Сім вихованців інституту стали Героями Радянського Союзу. Невдовзі після визволення Харкова у 1943 р. інститут відновив свою роботу. Відчинили двері аудиторій фізико-математичний, історико-філологічний та природничий факультети. В інститут поверталися студенти, які переривали навчання у зв'язку з війною, приходили із сіл дівчата з довоєнними заліковими книжками, прибували зі шпиталів поранені бійці.

У 1945 р. на клопотання колективу інституту йому було присвоєно, а фактично повернено ім'я видатного українського педагога і філософа-просвітителя Г.С. Сковороди. Всі повоєнні роки Харківський педагогічний інститут був флагманом вищої педагогічної освіти в Україні, загально визнаним центром передової науково-педагогічної думки.

У повоєнний період плідний внесок у подальший розвиток теорії та збагачення досвіду підготовки вчительських кадрів в університеті, створення нових науково-педагогічних напрямів і шкіл зробили представники старшого покоління – М.О. Григор'єв, С.А. Литвинов, А.І. Зільберштейн, І.Т. Федоренко.

В університеті під керівництвом професора І.Т. Федоренка працювала лабораторія експериментальної дидактики, на базі якої готували молодих науковців. Психолого-педагогічна, методична продукція лабораторії: посібники, методичні розробки уроків, методичні поради та рекомендації з актуальних питань освітньо-виховної роботи користувалися широким попитом серед керівників навчальних закладів, учителів і учнів, батьківської громадськості Харківщини.

У 1960-их рр. понад 3 тис. студентів; 4 факультети (фізико-математичний, філологічний, природничий і фізичного виховання), вечірній та заочний відділи; аспірантура [3].

Новий етап у розвитку інституту настав у 90-ті рр. ХХ ст., коли Україна здобула самостійність і стала суверенною державою. Збагатилася навчально-матеріальна база, якісно змінився професорсько-викладацький склад, розширилася спеціалізація, широко впроваджувалися в навчальний процес нові технології, зокрема інформаційні, педагогічні, зміцнювалися міжнародні зв'язки. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

20.04.1994 р. інститут набув статусу університету. Тут працювали О.О. Потебня, О.В. Погорелов, Г.П. Успенський, В.П. Шестопапов, А.М. Ляпунов та інші відомі учені. Тисячі випускників нашого університету поповнювали ряди інтелігенції, яка в усі часи виконувала особливу роль: не тільки залучала народ до освіти та прогресу, а й сіяла «розумне, добре, вічне», формувала духовність і менталітет нації [2].

У 1996 р. його було акредитовано в повному обсязі за IV рівнем і визнано за результатами державної атестації провідним вищим навчальним закладом в Україні, а Указом Президента України від 21.08.2004 р. було надано статус національного.

Науково-теоретичні розробки й досвід старшого покоління продовжують розвивати і примножувати учні й послідовники в сучасних умовах. Серед них професори, доктори наук В.М. Гриньова, Т.О. Дмитренко, В.І. Євдокимов, С.Т. Золотухіна, О.М. Іонова, О.Ю. Кузнєцова, В.І. Лозова, О.М. Микитюк, Г.Г. Петренко, М.К. Подберезький, Л.Д. Попова, І.Ф. Прокопенко, Т.П. Танько, Г.В. Троцько, Л.А. Штефан, Н.М. Якушко та ін. Вони створили власні наукові школи, готують аспірантів і докторантів, видають підручники, посібники, актуальні методичні матеріали різної спрямованості.

Сьогодні Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди – великий навчально-педагогічний комплекс, до якого входять 47 закладів освіти, серед яких Інститут економіки та права, Інститут мов світу, Інститут післядипломної освіти, три педагогічних коледжів, шість ліцеїв та понад 30 шкіл. Керівник ВНЗ – ректор Прокопенко Іван Федорович [4].

Підготовка фахівців здійснюється на 16 факультетах, 63 кафедрах з 56 спеціальностей. Навчальний процес забезпечують 857 викладачів, серед яких 25 академіків і членів-кореспондентів, 19 заслужених працівників народної освіти, заслужених учителів, заслужених діячів науки і техніки України, 62 доктори наук і професори, 347 кандидатів наук і доцентів.

В університеті навчається майже 15 тисяч студентів, аспірантів та докторантів. До науково-навчального комплексу університету входять 47 установ освіти, серед них: 3 інститути (інститут економіки і права, інститут мов світу, інститут післядипломної освіти), педагогічні коледжі, ліцеї, школи-гімназії, профільні школи [3].

Аналіз джерел засвідчив, що протягом XIX – початку XXI ст. ХНПУ імені Г.С. Сковороди пройшов різні періоди становлення та розвитку, змінювалася назва закладу, зростав навчально-виховний і науковий потенціал, відкривалися нові факультети та кафедри, розширювався склад викладачів і студентів. Органічним додатком до університету став заснований у 1812 р. інститут шляхетних дівчат, який разом з університетом до 1917 р. готував учительські кадри. За часів радянської влади та тяжкі випробування в роки Великої Вітчизняної війни, університет продовжував якісно готувати вчителів. У 90-ті рр. XX ст., коли Україна стала суверенною державою, збагатилася навчально-матеріальна база університету, зміцнився

Студентський історико-педагогічний альманах

професорсько-викладацький склад, розширилася спеціалізація, почали працювати нові наукові напрями та науково-педагогічні школи, зміцнилися міжнародні зв'язки. Сьогодні ХНПУ імені Г.С. Сковороди – великий навчально-педагогічний комплекс, визнаний державною атестацією провідним вищим навчальним закладом України, що плідно готує кваліфіковані вчительські кадри різного профілю.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2009_2/files/ped_02_09_Popova.pdf
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hnpu.edu.ua/greetings>
3. Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Сковороди [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Харківський_національний_педагогічний_університет_імені_Григорія_Сковороди
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/vnz/1035/index.html>

Тереб Юлія,

студентка 21 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Харківський національний університет: історичний аспект

У 1991 р. український народ отримав історичну можливість свого національного відродження й утвердження у світовому співтоваристві. Це дало поштовх зростанню уваги до спадщини минулого, до набутого століттями духовного багатства.

Кожен народ у своєму історичному розвитку впродовж багатьох століть створював і акумулював свій головний капітал – морально-духовні цінності як основу формування культури. Але культура певного народу – не автономне утворення. Вона постає й розвивається як частина загальнолюдської культури.

Так, історія Харківського національного університету є невід'ємною частиною інтелектуальної, культурної та духовної історії України. З Харківським університетом пов'язані імена таких усесвітньо відомих учених, науковців та просвітителів.

Вивченню історії становлення та розвитку Харківського національного університету свої праці присвятили такі відомі дослідники як Н. Василенко-Полонська, Г.Л. Дзвонкова, А.І. Кузьмінський, А.Ю. Парфінченко, С.І. Посохов, С. Сірополко, О.В. Цюняк та ін.

Мета статті: дослідити особливості становлення та розвитку Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

За словами О.В. Цюняк, на початку XIX ст. у м. Харкові, центрі Слобідського краю, були створені сприятливі умови для відкриття вищого навчального закладу. Стимулювався цей процес соціально-економічними і

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

культурними потребами його населення, матеріальною і моральною підтримкою громадян міста та сусідніх з ним губерній. Базою для такого процесу став Харківський колегіум, де обов'язковими дисциплінами були математика, геометрія й іноземні мови. З зародженням університетської системи освіти в Харкові сюди перенесено досвід університетів західної Європи.

Відкриття у 1805 р. тут університету мало вирішити це одну важливу соціальну проблему Росії: її уряду потрібно було забезпечити кадрами викладачів училищ Малоросії, Дону, Криму, Кавказу і навіть південно-західної частини Російської імперії. Крім того, університет повинен був координувати навчання і координувати господарськими справами цих училищ. З іншого боку, ці ж навчальні заклади мали поповнювати контингент студентів Харківського університету [9].

Тож, у 1805 р. розпочалася історія Харківського університету. Це перший університет, який створено на території України, що входила до складу Росії. Харківський університет скупчив навколо себе найкращі культурні українські сили. Ректором його був український поет П. Гулак-Артемівський; серед професорів були видатні сили України та Західної Європи, як проф. Шад та інші. На довгий час Харківський університет став осередком української патріотичної думки. Вчені – педагоги й випускники університету зробили значний внесок у розвиток освіти і науки в Слобожанській Україні, у справу національного відродження країни [2, с. 478].

Дослідник С. Сірополко у своїй праці «Історія освіти в Україні» зазначає, що Харківський університет було засновано з ініціативи місцевого громадянства, перш за все Василя Каразіна, а також братів Тихоцьких – секунд-майора Ізюмського гусарського полку Якова Андрійовича Тихоцького (до 1736-1800) полковника 1-го гусарського полку Павла Андрійовича Тихоцького (задовго до 1763 – після 1809). Їхню ідею підтримали й зібрали потрібні кошти дворянство та міська управа. Керував збором коштів син Якова Тихоцького – предводитель дворянства Куп'янського повіту Іван Якович Тихоцький (1772 – після 1820). Куратором університету було призначено графа Северина Потоцького, а першим ректором став філолог Іван Рижський [7, с. 231-235].

А.І. Кузьмінський наводить цілий ряд вчених, які працювали у Харківському університеті. Серед них Олександр Потебня (1835-1891) – український філолог, філософ, етнограф; Петро Гулак-Артемівський (1790-1865) – поет, історик, ректор цього ж університету; фольклорист, етнограф, літературознавець Микола Сумцов (1854-1922); біолог, фізіолог, ембріолог, імунолог Ілля Мечніков (1845-1916). З Харківським університетом пов'язані імена його відомих у майбутньому вихованців, зокрема історика і етнографа Миколи Костомарова (1817-1885), психолога Дмитра Узнадзе (1886-1950) та багатьох інших [4, с. 29-30].

У статуті університету 1804 р. відзначено, що він є вищим навчальним закладом для викладання наук, підготовки юнаків до державної служби.

Студентський історико-педагогічний альманах

Статут університету передбачав навчати студентів наукам і методам наукових досліджень. Особлива увага приділялась організації діяльності наукових товариств, покликаних активізувати науково-дослідну роботу професорів і викладачів університету, друкувати їх праці, результатами досліджень збагачувати навчальний процес [9].

О.В. Цюняк також підкреслює одну важливу історичну деталь. Він зазначає, що створення на початку XIX ст. Харківського університету започаткувало інтенсивний розвиток природничих наук в Україні, органічному єднанню вітчизняної університетської освіти із навчальними закладами Західної Європи, започаткуванню тут багатьох відкриттів, що значною мірою сприяло до кінця XIX ст. подолати відставання від системи навчання у європейських університетах [9].

Протягом певного часу Харківський університет користувався автономією з виборним ректором, але в 1820-1850-х роках його взято під суворий контроль (ректора призначав міністр освіти) з цензурою наукових видань і викладання. У 1863 університет відповідно до нового Статуту здобув часткову автономію.

У XIX – на початку XX ст. Харківський університет мав 4 факультети: фізико-математичний, історико-філологічний, медичний і юридичний. 1839 при ньому створено ветеринарну школу, яка згодом (1851) стала самостійним інститутом. Університет включав у себе також лабораторії, клініки, астрономічну обсерваторію, ботанічний сад, бібліотеку. 1811 при ньому було засновано Філотехнічне товариство, а у другій половині XIX ст. – Харківське математичне товариство, Харківське історико-філологічне товариство, товариства дослідників природи, фізичне, хімічне, юридичне та ін. [8].

Таким чином, з часом Харківський університет зазнавав істотних структурних перетворень. З його факультетів і кафедр народжувались нові вищі навчальні заклади.

Харківський університет відіграв помітну роль в українському національному відродженні, головним чином на початку, а також наприкінці XIX – на початку XX ст. Ще до того, як Київ став осередком українського національного життя в Наддніпрянщині, у середині XIX ст., тут велися дослідження народного побуту, історії та мови, розгорталася літературна діяльність, формувався україномовний театр. У другій половині XIX ст. [8].

З 1914 р. Харківський університет, як і вся країна, вступає у фазу тривалої економічної кризи та політичної нестабільності. У роки революції та громадянської війни 1917-1920 в університеті велася боротьба між прихильниками російської державності й українського курсу. Частина професорів, не згідних з новими політичними реаліями, покинула університет. Більшість українських професорів залишилася в Харкові. Вони продовжували працювати в організованих радянською владою на базі університету установах: в Академії теоретичних знань (1920-1921), Харківському інституті народної освіти (ХІНО, 1921-1930), Харківському інституті народного господарства, фізико-хімічному та юридичному

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

інститутах. У 1932-1933 на їхній базі відновлено Харківський державний університет (ХДУ), який складався з 7 факультетів: фізико-математичного, хімічного, біологічного, геолого-географічного, літературно-лінгвістичного, історичного (з філософським відділом) та економічного (з відділом економічної географії). 1936 ХДУ було присвоєно ім'я щойно померлого російського письменника Олексія Горького (хоча той за життя не мав ніякого відношення до університету). Під час Німецько-радянської війни ХДУ було евакуйовано до міста Кизилорда в Казахстані, де він спільно з Київським університетом утворив Об'єднаний український державний університет. У 1943-1944 ХДУ повернувся до Харкова (перший після звільнення міста навчальний рік розпочався 1 листопада 1943). На 1977 у складі університету діяли наступні факультети і відділи: механіко-математичний, фізичний, геолого-географічний, економічний, історичний, філологічний, іноземних мов, загальнонауковий, заочний та вечірній [8; 5, с. 16].

Відповідно до потреб капіталістичного розвитку у другій половині XIX ст. в основних індустріальних центрах Росії відбувається інтенсивна еволюція освітньої, наукової і соціальної сфер, запозичується досвід європейських країн в організації роботи вищої школи, підготовки вчених.

До середини XIX ст. Харківський університет набув досвіду викладання і досліджень в галузі математики, фізики, хімії, медицини, астрономії. З другої половини цього ж століття починається організація навчального процесу і ведення наукових досліджень у ветеринарному і технологічному інститутах [3, с. 3].

11 жовтня 1999 Президент України Леонід Кучма своїм указом «Про надання статусу національного Харківському державному університету», «ураховуючи значний внесок Харківського державного університету у підготовку висококваліфікованих фахівців та розвиток науки», надав йому статус національного та присвоїв ім'я його засновника – Василя Назаровича Каразіна [1].

За свідченнями офіційного сайту Харківського університету, із 2003 року згідно з Указом Президента України Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна має найвищий статус самоврядного (автономного) державного вищого навчального закладу.

У лютому 2010 року згідно Постанови Кабінету Міністрів України Харківському національному університету імені В.Н. Каразіна надано статус «дослідницького університету».

Сьогодні університет має 21 факультетів: біологічний, фізико-технічний, радіофізичний, фізичний, комп'ютерних наук, філософський, механіко-математичний, геолого-географічний, екологічний, економічний, іноземних мов, історичний, філологічний, фундаментальної медицини, хімічний, соціологічний, психології, юридичний, факультет підвищення кваліфікації, фізико-енергетичний. Останній був створений разом із Інститутом проблем машинобудування НАН України.

На сьогоднішній день, Харківський університет є одним із найбільших наукових центрів України. У ньому представлені практично всі напрямки

Студентський історико-педагогічний альманах

сучасної фундаментальної науки. До складу університету входять НДІ хімії, НДІ біології, НДІ астрономії, Фізико-інженерний інститут, Інститут високих технологій [6].

Таким чином, ми дійшли висновку, що становлення Харкова як крупного промислового, наукового, культурного центру відбулося завдяки діяльності університету. А сам університет стояв у витоків усієї вищої освіти Харківщини.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України № 1313/99 «Про надання статусу національного Харківському державному університету» від 11.10.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1313/99>
2. Василенко-Полонська Н. Історія України: У 2т. Т.2 Від середини XVII століття до 1923 року / Н. Василенко-Полонська. – К.: Либідь, 1992. – 608 с.
3. Звонкова Г.Л. Розвиток природничих і технічних наук у Харкові в другій половині XIX – на початку XX століть: Автореф. дис... канд. техн. наук: 07.00.07 / Г.Л. Звонкова; НАН України. Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва. – К., 2005. – 18 с.
4. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник / А.І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
5. Парфиненко А.Ю. Страницы истории студенческой науки в Харьковском университете / А.Ю. Парфиненко, С.И. Посохов. – Х.: НМЦ «МД», 2002. – 116 с.
6. Про університет імені В.Н. Каразіна // Офіційний сайт Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.univer.kharkov.ua/ua/genral/our_university/history
7. Сірополко С. Історія Харківського університету // Сірополко С. Історія освіти в Україні / С. Сірополко. – К., 2001. – Розд.VII: Освіта на Наддніпрянській Україні в XIX ст. – С.237-254
8. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/>
9. Цюняк О.В. Розвиток вищої освіти у Харкові у XIX на початку XX століття: історико-методологічні підходи / О.В. Цюняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [// www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znphnpu_ist/2008_32/24.html](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znphnpu_ist/2008_32/24.html)

Пустовойт Мирослава,

студентка 32 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Становлення вищої освіти в Україні : університет Св. Володимира

Система освіти суспільства має відповідати його стратегічним завданням. В Національній доктрині розвитку освіти наголошується, що освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

держави на міжнародній арені. Особливе місце в загальнодержавній системі освіти України займають вищі навчальні заклади.

Мета статті: з'ясувати основні етапи, особливості розвитку освіти в університеті Св. Володимира.

У XIX ст. відкриття університету в Києві було подією особливого значення. Вітчизняні університети можна було полічити на пальцях: Московський, Віденський, Петербурзький, Казанський, Харківський. 1834 р. з'явився університет і в Києві. Виник він не раптово. Ще у другій половині XVIII ст. кияни неодноразово висували проекти заснування вищої школи. Однак жоден із них не був реалізований. Нарешті 8 (20) листопада 1833 р. в день Святого архістратига Михаїла, що здавна вважався покровителем Києва, указом Миколи I було оголошено про майбутнє закладення у Києві Університету Св. Володимира. Цьому передували революційні події в Польщі. Після польського повстання 1830-1831 рр. царський уряд закрив Кременецький (Волинський) ліцей, який для дворянських дітей Волинської та Подільської губерній заміняв університет. І хоча ліцей офіційно залишився осторонь від повстання, його, як і інші вищі школи з польською мовою викладання, реформували. Починаючи з 1832/1833 навчального року ліцей перебазували до Києва і перевели на російську мову викладання. Разом із тим, він майже повністю зберіг своє майно, склад викладачів, а також учнів.

Саме на базі Кременецького ліцею і виник Київський університет, що став культурним осередком Київської, Волинської та Подільської губерній. Університет як інституція фактично почав діяти з 8 (20) березня 1834 р., коли відібраних за ознакою благонадійності викладачів Волинського ліцею було запрошено на засідання ради Університету Св. Володимира. Вони були призначені професорами Університету. А через 4 місяці, на день Святого Володимира, відбулося урочисте відкриття київської вищої школи. Вже 28 серпня (9 вересня) 1834 р. 62 студенти розпочали навчання. Київський університет спочатку мав лише два факультети: філософський та юридичний. Філософський факультет складався з двох відділів - історико-філологічного та фізико-математичного (у 1850 р. ці відділи переросли в самостійні факультети). 1841 р. в університеті було відкрито ще один факультет - медичний. Першим ректором університету став Михайло Максимович (1804-1873). Це був учений з енциклопедичними знаннями. Природознавець, історик, філолог, фольклорист, етнограф, він зробив значний внесок і в києвознавство. Перебуваючи в Києві, М. Максимович видав два томи альманаху «Киевлянин», в яких умістив також власні студії з історії Києва, а пізніше у Петербурзі побачила світ його праця «Листи про Київ і спогади про Тавриду».

Упродовж XIX ст. Київський університет переживав часи піднесення й занепаду, однак завжди залишався одним із провідних центрів культури й науки Російської імперії. Тут працювали визначні історики і філологи М. Костомаров, В. Антонович, В. Іконніков, правники М. Іванишев та М. Владимирський-Буданов, математик І. Рахманінов, фізик М. Аве-наріус, хіміки М. Бунге та С. Реформатський, лікар В. Караваєв та багато інших.

Студентський історико-педагогічний альманах

Серед випускників університету цієї доби були славетні українські вчені та політичні діячі М. Драгоманов та М. Грушевський, майбутні президенти Всеукраїнської академії наук О. Левицький, В. Липський та Д. Заболотний [1].

На кінець XIX ст. чисельність студентів у 1830-1840-х рр. становила 500 осіб (переважно поляків), у 1883 р. в університеті навчалися 1700 студентів (в основному українці та росіяни), а вже у 1913 р. ця кількість зросла до 5000. Наукову та викладацьку роботу здійснювали 160 професорів та доцентів. При університеті налічувалося 45 навчально-допоміжних установ: 2 бібліотеки (наукова і студентська), 2 обсерваторії (астрономічна і метеорологічна), ботанічний сад, 4 факультетські клініки, 3 шпитальні та 2 клінічні відділення при міській лікарні, анатомічний театр та 9 лабораторій.

Наукова діяльність професорів університету проводилася в тісному контакті із зарубіжними науковими центрами та видатними вченими світу.

Початок XX ст. в історії університету відзначився тим, що українська інтелігенція підняла проблему українізації вищої освіти в регіоні. 20 квітня 1906 р. представники української громади м. Чернігова (Д. Яворський, М. Коцюбинський, М. Федченко, Л. Шрамченко та ін.) порушили питання про відкриття в Київському університеті кафедр: «української мови, літератури, історії, етнографії і права звичаєвого, з викладами тих предметів на українській же мові». 22 травня 1906 р. професори В. Перетц і Г. Павлуцький підписали подання до деканату історико-філологічного факультету, в якому обґрунтували необхідність відкриття українознавчих кафедр.

Під заявою поставили свої підписи 1430 студентів. Однак проти цієї ідеї різко виступили ректор університету М. Цитович, реакційно налаштована частина професури й керівництво імперського Міністерства народної освіти. У 1907 р. за власною ініціативою професори А. Лобода й В. Перетц розпочали викладання в університеті української літератури, проте, невдовзі «крамольний експеримент» було заборонено.

Перша світова війна суттєво дезорганізувала освітній процес. Чимало студентів опинилися в діючій армії, медичні клініки університету було перетворено на військові шпиталі, а частину лабораторій через загрозу окупації Києва німецькими та австрійськими військами евакуйовано вглиб імперії, до м. Саратова. Тільки восени 1916 р. університет повернувся до м. Києва. Переїзди завдали серйозних збитків лабораторіям, кабінетам і музейним колекціям університету. У такому стані Київський університет застав добу революцій, які в Україні вилилися в боротьбу за культурне та національне відродження і створення власної незалежної держави. Зі створенням у Києві Центральної Ради у березні 1917 р. десятки викладачів і сотні студентів університету взяли активну участь у боротьбі за незалежність України. У період існування Української держави Гетьмана П. Скоропадського Університет Св. Володимира набув офіційного статусу російського університету Києва. Поряд з ним, у липні 1918 р. було створено Київський український державний університет. У лютому 1919 р. більшовики зайняли Київ. Університет Св. Володимира та Київський

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

український державний університет було об'єднано в одну установу - Київський університет – із головним завданням підготовки радянської інтелігенції. Внаслідок реформ у 1920 р. Київський університет (поряд з іншими університетами України) було розформовано. На базі медичного факультету було організовано окремий медичний інститут, юридичний факультет передали Інституті народного господарства. З історико-філологічного, фізико-математично-природничого факультетів університету, Київського учительського інституту та Київських вищих жіночих курсів було створено Вищий інститут народної освіти ім. М. Драгоманова.

Восени 1933 р. в Україні поновили роботу університети, серед яких і Київський державний університет. Перед ними ставилося завдання підготовки через аспірантуру викладачів для вищої школи, науковців для науково-дослідних інститутів, заводських наукових лабораторій і дослідних станцій. Ці вищі навчальні заклади мали зосередити підготовку наукових кадрів для всіх найважливіших галузей науки.

Напередодні Другої світової війни Київський університет був серед провідних вищих навчальних закладів СРСР і посідав третє місце серед радянських університетів. У ньому навчалася 4 тисячі студентів, на 52 кафедрах працювало понад 300 професорів, доцентів, викладачів, з яких – 8 академіків і 6 член-кореспондентів Академії наук України, 24 доктори, 65 кандидатів наук. Через аспірантуру університет готував молодих спеціалістів вищої кваліфікації із 43 спеціальностей.

Незважаючи на колосальні збитки, упродовж повоєнних десятиліть головному вишу України вдалося не лише відновити втрачений потенціал, але й суттєво його посилити. Одразу ж після визволення Києва розпочалося відродження університету. Студенти та викладачі власними силами відбудували гуманітарний та хімічний корпуси і вже 15 січня 1944 р. відновилися заняття на старших курсах, а з 1 лютого – і на першому. Влітку 1944 р. із Кзил-Орди повернулася київська група Об'єднаного українського державного університету у складі 146 студентів, 3 професорів, 7 доцентів і 11 викладачів. У новому навчальному 1944-45 р. до університету було зараховано майже 1,5 тис. юнаків і дівчат, а через рік до них приєдналося ще 2 тисячі студентів. Вдалося відновити роботу 80-ти кафедр, на яких працювало 290 професорів, доцентів і викладачів. У 1946 р. в університеті нараховувалося понад 3800 студентів, 357 професорів і викладачів. На кінець 1940-х рр. університет за обсягом роботи сягнув довоєнного рівня. Особливо швидким розвиток університету був у 1950-х рр. До 1958 р. в Київському державному університеті вже діяло 11 факультетів і навчалася близько 10 тисяч студентів. Упродовж 1959-84 рр. університет підготував 70 тис. фахівців для різних галузей народного господарства, науки, освіти і культури.

21 квітня 1994 р. Київському університету Указом Президента України Л. М. Кравчука №176/94 було надано статус «національного», а 25 листопада 1999 р. новим Указом Президента України Л.Д. Кучми №1496/99 автономний статус університету суттєво розширено. 5 травня 2008 р. видано

Студентський історико-педагогічний альманах

Указ Президента України В.А. Ющенка №412/2008, яким передбачено перетворення університету на головний навчально-науковий центр України з підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів вищої кваліфікації. 29 липня 2009 р. постановою Кабінету Міністрів України №795 університету було надано статус самоврядного дослідницького національного вищого навчального закладу, передбачено посилене фінансування програм перспективного розвитку університету. Університет здійснює підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «Молодший спеціаліст», «Бакалавр», «Спеціаліст», «Магістр» і кадрів вищої кваліфікації в аспірантурі та докторантурі. Підготовка та перепідготовка фахівців здійснюється за 12 спеціальностями ОКР «Молодший спеціаліст», 47 напрямками ОКР «Бакалавр», 66 спеціальностями ОКР «Спеціаліст» та 91 спеціальністю ОКР «Магістр». Опановують їх більше 26 тис. студентів. Вищу кваліфікацію в університеті здобувають біля 1600 аспірантів та більше 120 докторантів. Навчальний процес забезпечують 192 кафедри, понад 75 % науково-педагогічних працівників мають науковий ступінь доктора та кандидата наук; вчене звання професора та доцента мають понад 52 % викладачів [2].

В університеті працює 16 факультетів (географічний, геологічний, економічний, історичний, кібернетики, механіко-математичний, підготовчий, соціології, радіофізичний, психології, фізичний, філософський, хімічний, юридичний, військової підготовки ВІКНУ, факультет іноземних громадян), 7 навчальних інститутів (військовий, високих технологій, журналістики, міжнародних відносин, післядипломної освіти, філології, управління державної охорони), 1 навчально-науковий центр (ННЦ «Інститут біології») та підготовче відділення. Київський університет підтримує широкі міжнародні зв'язки з університетами зі всього світу. Для проведення наукової роботи, участі у конференціях, читання лекцій університет щорічно відвідують біля 100 зарубіжних вчених та викладачів із 20 країн світу. Щороку у зарубіжні відрядження до 52-58 країн світу від'їжджає більше ніж 900 викладачів, науковців, студентів. При Київському університеті діє низка допоміжних закладів: Астрономічна обсерваторія, Ботанічний сад імені академіка О.Фоміна, Наукова бібліотека імені М. Максимовича, Канівський природний заповідник, Науково-дослідний інститут фізіології, лабораторії, Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», Інформаційно-обчислювальний центр, Центр українознавства, геологічний та зоологічний музеї, музей історії університету, міжфакультетний лінгвістичний музей тощо [2].

Сьогодні Київський національний університет імені Тараса Шевченка – це класичний університет дослідницького типу, основним завданням якого є навчально-виховна, науково-дослідницька та інноваційна діяльність.

Використана література:

1. Університет Святого Володимира: [Електронний ресурс]. URL: http://camrador.hall.org.ua/BY_PLACE/02-Verhne_misto/04-Univer.htm
2. Історія: [Електронний ресурс]//Київський національний університет імені Тараса Шевченка. URL: <http://www.univ.kiev.ua/ua/geninf/history/>

*Добрич Ніна,
студентка 24 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Історія виникнення університету Святого Володимира

Як не може існувати держава, яка забула свою історію, так і сучасна педагогіка не може існувати без історії педагогіки. Без знання того, як розвивалась теорія й практика виховання й навчання підростаючих поколінь у минулому, неможливо вирішувати сьогоденні проблеми навчально-виховного процесу.

На кожному етапі розвитку суспільства у практиці освіти, навчання й виховання підростаючих поколінь, у меті та завданнях школи, в педагогічних теоріях і системах віддзеркалювався розвиток суспільства і зміни у відносинах між людьми: «Педагогічна система кожної історичної епохи, – як зазначав Стельмахович М.Г., – висуває свій оригінальний чи актуальний уже знаний образ людини. Кардинальні зміни в житті суспільства вносять відповідні корективи у виховному ідеалі» [3, с. 50].

Ідеал – уявлення про зразок людської поведінки і стосунків між людьми. Тож кінцевою метою виховання особистості завжди було, є і мабуть буде її підготовка до виконання певного комплексу ролей, які необхідні для суспільного життя.

Мета статті – висвітлити сторінки історії університету Святого Володимира.

Після закриття наприкінці 10-х років XIX ст. Києво-Могилянської академії царський Петербург свідомо й довго відкладав розв'язання «університетського питання» для найдопитливіших, найталановитіших представників різних верств українського населення південно-західної околиці Російської імперії [2, с. 7].

У XIX ст. відкриття університету в Києві було подією особливого значення. Вітчизняні університети можна було полічити на пальцях: Московський, Віденський, Дерптський, Петербурзький, Казанський, Харківський. 1834 р. з'явився університет і в Києві.

У другій половині XVIII ст. кияни неодноразово висували проекти заснування вищої школи. Однак жоден із них не був реалізований. Нарешті 8 (20) листопада 1833 р. в день Святого архістратига Михаїла, що здавна вважався покровителем Києва, указом Миколи I було оголошено про майбутнє закладення у Києві Університету Св. Володимира. Цьому передували революційні події в Польщі. Після польського повстання 1830-1831 рр. царський уряд закрити Кременецький (Волинський) ліцей, який для дворянських дітей Волинської та Подільської губерній заміняв університет. І хоча ліцей офіційно залишився осторонь від повстання, його, як і інші вищі школи з польською мовою викладання, реформували. Починаючи з 1832/1833 навчального року ліцей перебазували до Києва і перевели на

російську мову викладання. Разом із тим, він майже повністю зберіг своє майно, склад викладачів, а також учнів.

Саме на базі Кременецького ліцею і виник Київський університет, що став культурним осередком Київської, Волинської та Подільської губерній. Університет як інституція фактично почав діяти з 8 (20) березня 1834 р., коли відібраних за ознакою благонадійності викладачів Волинського ліцею було запрошено на засідання ради Університету Св. Володимира. Вони були призначені професорами Університету. А через 4 місяці, на день Святого Володимира, відбулося урочисте відкриття київської вищої школи [5].

За спогадами сучасників, людей на святкування приїхало більше, ніж на січневий Контрактовий ярмарок. «Журнал Министерства народного просвещения» так описував цю подію: «15-й день июля 1834 г. ознаменован достопамятнейшим в летописях Отечества и Наук событием. Там, где некогда Равноапостольный Владимир, озарив свой народ Святым крещением, указал ему путь к вечному спасению, ныне, спустя восемь столетий, открыт под его именем и покровительством храм высших человеческих знаний в пользу жителей Западной России».

18 жовтня 1834 р. на посаді першого ректора Університету наказом імператора Миколи I було затверджено 30-річного професора ботаніки, історика, фольклориста, видатного вченого-енциклопедиста Михайла Максимовича.

У 1834-1835 навчальному році в університеті працював лише один філософський факультет із двома відділеннями: історико-філологічним та фізико-математичним. На перший курс було зараховано 62 студенти і 28 серпня 1834 р. в університеті розпочалися заняття. У 1835 р. було відкрито юридичний факультет, а в 1841 р. – медичний, створений на базі медичного факультету ліквідованого Віленського університету (м. Вільнюс).

Упродовж XIX ст. Київський університет переживав часи піднесення й занепаду, однак завжди залишався одним із провідних центрів культури й науки Російської імперії. Тут працювали визначні історики і філологи М. Костомаров, В. Антонович, В. Іконніков, правники М. Іванишев та М. Владимирський-Буданов, математик І. Рахманінов, фізик М. Авенаріус, хіміки М. Бунге та С. Реформатський, лікар В. Караваєв та багато інших. Серед випускників університету цієї доби були славетні українські вчені та політичні діячі Михайло Драгоманов та Михайло Грушевський, майбутні президенти Всеукраїнської академії наук О. Левицький, В. Липський та Д. Заболотний.

Значною проблемою для університету була відсутність власного приміщення. Керівництво навчального закладу було змушене протягом перших восьми років орендувати декілька приватних будівель, зовсім не пристосованих до навчального процесу. 1835 р. був оголошений конкурс на створення проекту будинку університету, в якому взяли участь найвидатніші архітектори того часу. Переміг проект академіка архітектури Вікентія Беретті. 1837 р. розпочалося будівництво, яке повністю завершилося 1843 р. Уже в липні 1842 р. університет було переведено в новий, ще незакінчений

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

будинку. Тоді ж постало питання про зовнішнє оформлення будинку університету. Його було пофарбовано в коричнево-червоний колір, який став традиційним.

За радянських часів університет безліч разів перефарбовували. Він був і жовтим, і зеленуватим, і сірим. Однак червона фарба пробивалася крізь усі інші. Врешті-решт його знову пофарбували в червоний, але трохи яскравіший, ніж у попередні часи, колір.

Набута у широких кіл громадськості, слава університету породила переказ, нібито один з розгніваних російських імператорів, розпикаючи викладачів, проголосив: «Якщо ви не червонієте від сорому за ваших студентів, то хай червоніє за їх вчинки сам університет» і наказав пофарбувати головний корпус у червоний колір. Проте це лише красива легенда [1, с. 197-198].

Завдяки реформам Київський університет кінця XIX ст. – це потужний навчально-освітній центр загальноєвропейського значення. Чисельність студентів у 1830-1840-х рр. становила 500 осіб (переважно поляків), у 1883 р. в університеті навчалися 1700 студентів (в основному українці та росіяни), а вже у 1913 р. ця кількість зросла до 5000. Наукову та викладацьку роботу здійснювали 160 професорів та доцентів. При університеті налічувалося 45 навчально-допоміжних установ: 2 бібліотеки (наукова і студентська), 2 обсерваторії (астрономічна і метеорологічна), ботанічний сад, 4 факультетські клініки, 3 шпитальні та 2 клінічні відділення при міській лікарні, анатомічний театр та 9 лабораторій.

Викладачі та студенти університету були організаторами й активними учасниками низки всесвітньовідомих наукових товариств: дослідників природи, хірургічного, фізико-математичного, хімічного, історичного імені Нестора-літописця.

Наукова діяльність професорів університету проводилася в тісному контакті із зарубіжними науковими центрами та видатними вченими світу. Широко практикувалися закордонні наукові відрядження, публікація праць в іноземних журналах тощо. Однією з форм підтримки культурних зв'язків було обрання видатних учених і діячів культури почесними членами університету. Зокрема, це – медик Макс Петтенкофер, історик Леопольд фон Ранке, письменник Іван Тургенєв, хімік Дмитро Менделєєв, мікробіолог Ілля Мечніков та ін.

Незважаючи на Першу та Другу світові війни, реформи, масові репресії викладачів та студентів університету, колосальні збитки головному вишу України вдалося не лише відновити втрачений потенціал, але й суттєво його посилити.

21 квітня 1994 р. Київському університету Указом Президента України Л.М. Кравчука №176/94 було надано статус «національного», а 25 листопада 1999 р. новим Указом Президента України Л.Д. Кучми №1496/99 автономний статус університету суттєво розширено. 5 травня 2008 р. видано Указ Президента України В.А. Ющенка №412/2008, яким передбачено перетворення університету на головний навчально-науковий центр України

Студентський історико-педагогічний альманах

з підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів вищої кваліфікації. 29 липня 2009 р. постановою Кабінету Міністрів України №795 університету було надано статус самоврядного (автономного) дослідницького національного вищого навчального закладу, передбачено посилене фінансування програм перспективного розвитку університету [4].

В рамках університету працює 14 факультетів (*географічний, геологічний, економічний, історичний, кібернетики, механіко-математичний, підготовчий, соціології, радіофізичний, психології, фізичний, філософський, хімічний, юридичний*), 7 навчальних інститутів (Навчально-Науковий центр «Інститут біології», військовий, високих технологій, журналістики, міжнародних відносин, післядипломної освіти, філології).

Сьогодні Київський національний університет імені Тараса Шевченка – це класичний університет дослідницького типу, основним завданням якого є навчально-виховна, науково-дослідницька та інноваційна діяльність.

Тепер червоний (головний) корпус Національного університету імені Тараса Шевченка на Володимирській вулиці – окраса міста. На його фасаді встановлені меморіальні дошки на честь першого ректора Михайла Максимовича, Тараса Шевченка, який працював у Тимчасовій комісії для розгляду давніх актів, що діяла при університеті, й ім'я якого носить університет з 1939 р., вихованців університету Михайла Драгоманова та Михайла Грушевського.

Список використаних джерел

1. Історичний календар 1999. Випуск п'ятий. – К.:1998. – С. 197-198.
2. Різун В.В., Тимошик М.С., Конверський А.Є. Нариси історії Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка 1834-2004 / В.В. Різун, М.С. Тимошик, А.Є. Конверський. – К.:2004. – С.7.
3. Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання / М.Г. Стельмахович. – Івано-Франківськ, 1996. – С.50.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.univ.kiev.ua>.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://camrador.hall.org.ua>.

Дем'янчук Юлія,

студентка 43 групи соціально-психологічного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Розвиток доброчинної діяльності у Київському університеті

Св. Володимира (1833-1863) рр.

Університет як інституція почав діяти з 8 (20) березня 1834 р., коли відібраних за ознакою благонадійності викладачів Волинського ліцею було запрошено на засідання ради університету Св. Володимира. Їх було призначено професорами університету. А через 4 місяці, на день Святого Володимира, відбулося урочисте відкриття київської вищої школи.

15 липня 1834 р. саме в день Святого Володимира Великого в пам'ять якого, як зазначав царський наказ і засновується університет у Києві, відбувся урочистий акт відкриття університету в складі одного факультету –

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

філософського з відділеннями історико-філологічним та природничо-науковим; наступного року утворено ще *юридичний* факультет, а 1841 р. – *медичний* [2, с. 44-46]. Заняття розпочалися 28 серпня 1834 р., саме 62 студенти розпочали навчання.

Мета статті – проаналізувати розвиток доброчинної діяльності у Київському університеті Св. Володимира (1833-1863) рр.

Отже, ми маємо три дати з якими пов'язується заснування Київського національного університету імені Тараса Шевченка, але звичайно його заснування відносять до 15 липня 1834 р.

Вже 28 серпня (9 вересня) 1834 р. За рішенням царя, спочатку університет мав складатися з двох відділів: філософського і юридичного, на майбутнє – ще з медичного. Головним завданням університету була русифікація Західного краю, асиміляція неросійських народів. Як писав С. Уваров, у той час «російська мова була ледве чутна на цьому обширі» [9, с. 132]. Ректором університету уряд призначив професора Московського університету Михайла Максимовича, українця за походженням, а до його приїзду на чолі університетського правління стояв Максим Берлінський, найстаріший київський історик, вихованець Київської Академії [8, с. 10].

Засновуючи в Києві університет, російський уряд дбав не так про *наукові інтереси*, як про *політичні*, щоб за допомогою університету прищепити польській молоді «загальний дух російського народу», тобто русифікувати як про це відверто згодом висловився тодішній міністр освіти С. Уваров.

Отже, Київський університет мав обслуговувати насамперед польське населення Київщини, Волині та Поділля, як воно фактично і було в перші десятиліття існування цього вищого навчального закладу. Університет Св. Володимира повинен був стати засобом «морального і розумового злиття» поляків з росіянами. Однак, всупереч цим планам, він став одним з крупних центрів науки і осередком революційно-визвольного руху в Україні [4, с. 61].

У перший же рік відкриття Київського університету попечитель навчального округу зобов'язав ректора встановити таємний нагляд за викладачами й негайно доповідати про такі обставини:

1. Якщо б у лекціях панів викладачів університету міг вкратися хибний напрям, протидіючий вірі, моральності, покірності властям, і викликання любові до якоїсь батьківщини, відокремленої перекрученими думками від спільної улюбленої вітчизни, для цього я покладаю на вас пильний, але таємний нагляд за викладанням університетських лекцій.

2. Якщо б на нарадах університетських існуючих місць міг вкратися дух непокори властям і протидія планам уряду.

3. Якщо б ви зі свого боку помітили особисті недозволені вчинки членів університету або зв'язки їх з людьми неблагодійними чи підозрілими [6, с. 145].

В умовах духовного поневолення українського народу будь-який вияв національної свідомості у культурно-освітньому процесі набував політичного значення. Тому так нещадно розправлялися власті обох імперій

Студентський історико-педагогічний альманах

з діячами української культури (письменниками, істориками, педагогами, студентами). Київський університет довгий час керувався спеціальними статутами. Перший його статут від 25 грудня 1833 р. в порівнянні з загальним університетським статутом 1804 р. мав такі особливості:

1. Київський університет кваліфікувався як навчальна установа, тоді як університети за статутом 1804 р. мали не лише викладати наукові предмети, але й розробляти їх;
2. Професорська рада складалася тільки з професорів, а за статутом 1804 р. до неї входили також ад'юнкти (помічники професорів);
3. Ректор обирався на один рік, а не на два роки, як це було за статутом 1804 р. [2, с. 68].

Статут 1804 р. встановлював чотири відділи: «моральних» і політичних наук; фізичних і математичних наук; медичних наук; словесних наук. Також, статутом Київського університету Св. Володимира (від 25 грудня 1833 р.) на попечителя покладалось розширені повноваження в управлінні університетом, який «как начальник университета и его учебного округа, во всех частях строго наблюдает, чтоб подчиненные ему места и лица исполняли свои обязанности; он обращает особенное внимание на способности, усердие профессоров и других чиновников, принимая в то же время меры к прекращению всякого рода беспорядков; в нужных случаях попечитель присутствует в совете и в правлении университета, в котором он занимает место председателя; в отсутствие его, или по болезни, ректор занимает его место» [7, с. 483-484].

Другий статут Київського університету від 9 червня 1842 р. мав такі головні особливості в порівнянні з загально-університетським статутом 1835р.: студент в деякій мірі був вільний у виборі дисциплін, з яких він хотів в даний семестр прослухати лекції; курс поділявся на два семестри, прийом студентів до університету відбувався у відповідності з цим двічі на рік, всякі екзамени, крім остаточних на звання або ступінь, скасовувалися. Проте було збережене обов'язкове відвідування лекцій.

Надавши деяку академічну свободу студентам, новий статут не дав Київському університету і тих прав, якими користувались інші університети за статутом 1835 року. Якщо, згідно з останнім, ректор обирався Радою на чотири роки із ординарних професорів і затверджувався царем, то Київський університет обирав не ректора, а двох кандидатів на ректорську посаду, з яких за поданням міністра освіти одного цар призначав на посаду (згідно з царським наказом від 23 жовтня 1841 року, ректор, проректор і декани Київського університету мали обиратись на 4 роки). Статут 1842 р. у всьому, що стосувалося управління університету, не давав Київському університету, за висловлюванням професора М. Володимирського-Буданова, і тієї частки прав, яку мали інші університети за статутом 1835 р. [2, с. 65].

Серед студентів-поляків з блискавичною швидкістю поширювались революційні настрої, для запобігання поширенню яких на рівні міністерства було затверджене розпорядження «О мерах к предупреждению беспорядков в университете Св. Владимира 30 сентября 1837 г.». За розпорядженням

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

значно посилювався вплив попечителя на студентів, збільшувалась кількість помічників інспектора студентів та на допомогу їм призначались педелі. [5, с. 232].

У 1837 році в Київському університеті був викритий осередок «Співдружності польського народу», що готував польське повстання. Резолюція царя Миколи I була жорстокою з цього приводу: «Після ретельного слідства винних студентів посадити до божевільні, а якщо були причетні й професори, то їх судити військовим судом». Цей факт потяг за собою дуже прикрі наслідки: 35 студентів-поляків понесли різні покарання, зокрема винних студентів посадили в будинок божевільних [3, с. 23].

Декількох професорів відправили на пенсію та перевели до інших навчальних закладів; фон-Брадке, який був куратором Київської шкільної округи подав у відставку, а його місце посів колишній мінський губернатор кн. С. Давидов. Заворушення у Київському університеті остаточно переконали імператора у необхідності тримати в Києві провідника більш жорсткої лінії. У зв'язку з цим, був звільнений з посади київського генерал-губернатора граф О. Гур'єв, а на його місце призначено генерала Д. Бібікова, жорстокого сатрапа.

Микола I вирішив ліквідувати тільки-но заснований університет, оскільки він не виправдав надій уряду.

Згодом він обмежився наказом закрити університет на рік, а всіх студентів відрахувати. Закриття університету відбулося в березні 1839 року. Всі студенти були виключені з університету (вони мали право перевестись в інші університети або поступити на службу). Вдруге вступити до Київського університету вони могли лише з особливого дозволу міністра освіти.

Університет відновив навчання у вересні 1839 року. Якщо на початок 1839 року університет нараховував 275 студентів, то на 1 серпня їх залишилось всього 58 (тих, яких не встигли відрахувати). Університет втратив половину своїх викладачів; тому довелося починати діяльність університету в надзвичайно складних умовах.

Майже усі викладачі Волинського ліцею, поляки за походженням, були переведені до Києва. *По-перше*, міністр освіти С. Уваров сподівався цим залучити до університету польську молодь, де вона мала б русифікуватися, а *по-друге* – і що важливіше – у державі не вистачало кадрів, аби заповнити усі кафедри університету. Початковий викладацький склад університету – це переважна більшість поляки. Згодом урядом було визнано за можливе ввести до університету німецький елемент, який був індіферентний в культурній боротьбі двох слов'янських націй [2, с. 96; 139].

Звільнені професори-поляки поступово замінювались іншими, в основному німцями – вихованцями Дерптського університету. Серед студентів, як і раніше, переважали дворяни-поляки з Правобережної України. Число вступників, що закінчили гімназії й інші училища на Правобережній Україні, значно перевищувало число вступників із навчальних закладів Лівобережжя.

Студентський історико-педагогічний альманах

Посилився політичний нагляд за Україною з боку спеціально створених при Миколі І органів державної безпеки. За студентами був встановлений ретельний нагляд з боку інспекції і поліції. За ними стежили не лише в університеті, але й на квартирі, на вулиці, в публічних місцях тощо. Особливо ретельно наглядали за зовнішнім виглядом студентів, за додержанням ними встановленої форми одягу. За порушення встановлених правил і форми одягу на студентів накладались стягнення (догана, арешт, карцер). Часто практикувалось виключення з університету [2, с. 161].

Тяжка атмосфера миколаївського режиму однаково давалася взнаки як студентам, так і професорам Київського університету: М.І. Костомарову, В.Ф. Домбровському, П.В. Повлова та інших [1, с. 4].

Професори були під постійним наглядом загальної і шкільної адміністрації: генерал-губернатора, жандармерії, куратора шкільної округи, ректора, декана, навіть інспектора і субінспекторів. Вартовий субінспектор мав обов'язок занотовувати професорів, що спізнюються на заняття більше як на 10 хвилин. Догляд за поведінкою професорів не обмежувався тільки стінами університету: генерал-губернатор Д. Бібіков якось закликав до себе усю колегію професорів, щоб висловити їм зауваження за те, що минулої ночі деякі професори, повертаючись з гулянки, співали на вулиці пісні [2, с. 582]. У 1851 році була видана чергова інструкція Ректорам університетів і Деканам факультетів про посилення нагляду за викладанням в університетах.

Про те, як позначився миколаївський режим на душевному стані професорів Київського університету свідчать рядки з праці історика Київського університету: «Люди 40-х років з'явилися на кафедрі повні широких намірів, але перший удар політичної негоди негайно підкошував їх навіки. З надламаними силами, з похиленою енергією і навіть з повною зневірою в свою справу і покликання – *одні* шукали забуття в тому, в чому завжди шукав втіху російський громадянин, і знайшли там отруту та передчасну смерть; *другі* кинули рідний університет, шукаючи іншої кар'єри; *треті*, залишаючись у своєму університеті, втратили деяку симпатію до своєї кафедри й тягнули навчання, як «поденники». Майже усі передчасно заспокоїлись не встигши набути жодних прав на заміщення кафедри» [2, с. 397].

Царизм робив все для того, щоб закрити доступ в університет людям недворянського походження. Міністр освіти С. Уваров у 1840 р. видав розпорядження попечителю округу вжити відповідні заходи, щоб усунути від вступу до університету молодих людей, які не одержали в домах батьків бідного і низького походження освіти і не мають відмінних здібностей. В університет приймали лише тих, що закінчили гімназію і склали вступні екзамени. У 1845 р. в університетах була різко збільшена плата за навчання. У Київському університеті плата за навчання була збільшена спочатку з 14 до 20 крб., а через три роки – до 40 крб. [3, с. 26].

У зв'язку з реакційною політикою царизму в галузі народної освіти число студентів в університеті збільшувалось надзвичайно повільно. Лише за

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

чотири роки після погрому 1839 р. вдалося відновити колишній контингент студентів (в 1838 р. було 267 студентів, а в 1842 р. – лише 259, хоча в цей час в університеті почав працювати ще один факультет – медичний). За 1838-1842 рр. університет закінчило всього 105 чоловік.

Власного приміщення університет до 1842 р. не мав і змушений був орендувати кілька приватних будинків, переважно на Печерську, зовсім не пристосованих для навчального закладу. Але ще у 1835 році був затверджений проект будинку для університету, розроблений професором архітектури Петербурзької Академії мистецтв В. Беретті.

31 липня 1837 р. в урочистій обстановці відбулася закладка університетського будинку. Під закладені камені були покладені платинова медаль з зображенням на одному боці Миколи I, а на другому – хреста в сьйіві і з надписом «Во свете Твоем узрим свет!», мідна дошка, монети, камінь з фундаменту Десятинної церкви.

Під керівництвом В. Беретті, на майже незаселеній околиці «Старого Києва» в 1838-1842 рр., було споруджено в стилі російського класицизму величезний університетський будинок, який поклав початок новому району міста. Поруч з університетським будинком в 1841 р. було закладено ботанічний сад [2, с. 377].

Отже, за Володимирським-Будановим можна виокремити в історії функціонування університету за визначений період наступні епохи:

I. Епоха (1833 – 1842 р.) – відкриття та початкова діяльність:

1) відкриття Університету св. Володимира і його початковий устрій: діяльність С.С. Уварова та Е.Ф. фон Брадке у відкритті університету; створення факультетів та кафедр;

2) переворот 1939 року: причини, перебіг, доля професорів і студентів та закінчення перевороту;

3) відновлення діяльності університету: зміни у структурі факультетів та викладанні предметів;

4) побудова нових приміщень університету.

II. Епоха (1842-1849.) – побудова університету на російському ґрунті:

1) устав 1842 року та початок управління університету за ним;

2) становлення і заміна кафедр за новим уставом;

3) історія медичного факультету;

4) діяльність професорів: викладацька та наукова діяльність, факультативи та відрядження;

5) студенти і інспекція: порядок проведення вступних іспитів та екзаменів, приватні та факультативні заняття

III. Епоха (1849-1863) – реакція:

1) зміни в управлінні Університету та кафедр: заміщення ректора та професорів;

2) зміни в побуті студентів: зміна чисельності студентів, умов прийому та учбових занять;

3) економічний побут студентів: створення та закриття інституту «казенокоштных» студентів.

Студентський історико-педагогічний альманах

Отже, можна зробити висновок, що заснувавши в Києві університет, царський уряд хотів за його допомогою русифікувати польську молодь і відвернути її від визвольної боротьби. Студенти і викладачі університету Св. Володимира постійно перебували під наглядом загальної і шкільної адміністрації, який не обмежувався стінами університету.

Однак, незважаючи на обмеження в самоуправлінні, Київський університет став одним з провідних центрів освіти і науки, а також осередком революційно-визвольного руху в Україні.

Список використаних джерел

1. Биографический словарь профессоров и преподавателей Университета Св. Владимира (1834-1884) / под ред. В.С. Иконникова. – Киев, 1884. – XXXVI, 816, II, [4] с.
2. Владимирский-Буданов М. Ф. История Императорского Университета Св. Владимира. Т.1. Университет Св. Владимира в царствование императора Николая Павловича / М.Ф. Владимирский-Буданов. – К, 1884. – 674 с.
3. Історія Київського університету / відпов. ред. О.З. Жмудський. – Київ, 1959. – 628 с.
4. Кірдан О. Роль попечителя Київського учбового округу в управлінні університетом Св. Володимира (1832-1839 рр.) / О. Кірдан // Історико-педагогічний альманах : Наукове видання. – 2010. – № 2. – С. 59-63.
5. О мерах к предупреждению беспорядков в университете Св. Владимира 30 сентября 1837 г. // Сборник распоряжений по Министерству Народного Просвещения. – СПб., 1835-1849. – Т. 2. – С. 232-234.
6. Україна крізь віки: В 15-ти т. / під ред. В.А. Смолія. – К., 1999. – Т.9 : Сарбей В.Г. Національне відродження України. – К : Альтернативи, 1999. – 336 с.
7. Устав Университета Св. Владимира 25 декабря 1833 г.// Сборник постановлений по Министерству Народного Просвещения. – СПб., 1864. – Т. 2. – Отд. I. – С. 482-494.
8. Щербина В. Спроби організації наукової історичної праці в Києві у 1 п.19 ст. / В. Щербина // Україна. – 1929 р. – № 1. – С. 10 – 14.
9. Zasztowt L. Kresy 1832-1864. Szkolnictwo na ziemiach Litewskich i Ruskich dawnej Rzeczpospolitej. – Warszawa, 1997. – 445 s.

Головач Божена,

студентка 18 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Видатні постаті університету Св. Володимира

Розвиток вищої освіти в Україні розпочався не так давно і проходив в декілька етапів. Важливе значення для її становлення мало заснування кількох (нині одних з найкращих серед українських вищих навчальних закладів) університетів України. До них належать такі (відомі як в Україні, так і поза її межами) ВНЗ, як: Києво-Могилянська академія, Харківський університет, Львівський політехнічний університет, Острозька академія та

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Університет Св. Володимира, більше відомий сучасному поколінню як Київський національний університет імені Тараса Григоровича Шевченка.

Саме останній є, наразі, чи не одним з найбільш шанованих ВНЗ всіма українськими абітурієнтами, студентами та науковцями, який надає якісні знання з лінгвістики, історії, математики та інформативних технологій, фізики, географії та інших необхідних сучасному суспільству дисциплін.

Мета статті: дослідження процесу становлення та розвитку освіти в Київському Імператорському Університеті Св. Володимира, а також впливу наукової роботи, що провадилась в стінах Київського Імператорського Університету Св. Володимира на розвиток науки країни в цілому.

Історіографія даної теми складає достатню кількість інформації, адже історія розвитку Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка цікавила (і продовжує цікавити) не одне покоління вчених. І не дарма, адже внесок у розвиток освіти, науки, культури України вихованців і викладачів визначної *alma mater* справді безцінний. Він спонукає до вдячного пошанування тих, хто започаткував і розвивав традиції у стінах цього навчального закладу з дати його заснування. У часи війн та повстань, розрухи та голоду університет закликав до патріотизму, виховував культуру знань, високу ерудицію, загальну культуру особистості, спонукав до творчості, до прагнень професійно виховувати і навчати.

Серед науковців широко користуються популярністю монографії багатьох видатних дослідників, серед яких В.Я. Шульгін, М.Ф. Владимирський-Буданов, В.С. Іконников. Їх узагальнені авторські дослідження містять хронологічно послідовну історію закладу з цифровими викладами, іменними списками, оглядом здобутків, найважливіших подій. Цей матеріал дає змогу оглядово окреслити загальний стан розвитку освіти і науки у закладі. Колективні праці вивчення історії Київського університету виходили у 1935, 1959, 1984, 1994, 1999, 2004, 2009 роках.

Надія на свій університет в Києві була ще в думках українських гетьманів – Івана Виговського у XVII ст., Івана Мазепи, Кирила Розумовського у XVIII ст. Та їх мрії не здійснились за життя, оскільки російські царі мали підозру, що майбутній університет стане осередком свободи, рівності та братерства. За свідченням історичних джерел, був задум заснування університету ще в 1805 р., коли відкрився Харківський університет. Однак, лише в 1833 році цар Микола II підписав указ про відкриття у Києві «Императорского университета Св. Владимира, составленного из 2-х факультетов: философского и юридического. Учреждение в оном медицинского факультета представит впоследствии собственному Нашему усмотрению». Архітектором будівлі університету було призначено В.І. Беретті [3].

Київський університет Св. Володимира був офіційно відкритий 15 (27) липня 1834 року на матеріальній базі Кременецького ліцею та з пожертв меценатів на розвиток науки в Україні, а вже з 28 серпня (9 вересня) 1834 року в ньому розпочато навчальний процес. Восени 1834 року відкрився філософський факультет, що мав два відділення – історико-філологічне та

фізико-математичне. У 1835 році відкрито юридичний факультет, через 12 років – медичний. У такому складі Київський університет Св. Володимира проіснував до 1917 року [2].

Першим ректором у 1834 році було обрано професора російської словесності *Михайла Олександровича Максимовича* – визначного філолога, фольклориста, історика, вченого-природознавця, який, очоливши університет Св. Володимира, одразу почав дбати про його розбудову.

Розвиток історичної науки, початок досліджень з історії українського народу належить ректорові М.О. Максимовичу. Ще в 1835 році він очолив Тимчасову комісію для розгляду стародавніх актів, що ретельно збирала і публікувала історичні документи. Так, у 1837 році було опубліковано наукову працю «Про роль і значення Києва в загальній долі Росії», а також видано для студентів повний оригінальний текст «Слова о полку Ігоревім» із прозовим російськомовним перекладом і коментарями до нього М.О. Максимовича. Загалом, культурно-освітня праця в Київському університеті тривала постійно, хоча проводилася з різною мірою активності залежно від загальної суспільно-політичної обстановки в Росії [3].

Серед ректорів Київського університету варто відзначити астронома, фахівця з небесної механіки *Василя Федоровича Федорова* (1802-1855), який читав астрономічні курси та геодезію. Доктор наук, професор, він мав авторитет у студентів як лектор. Він перебував на почесній посаді ректора з 1843 по 1847 рік. А у 1847 році його змінив учений-ботанік *Ернест Рудольф Ернестович Траутфеттер*. Він був ректором до кінця 1859 року.

Економіста *Миколу Християновича Бунге* тричі обирали на посаду ректора Університету Св. Володимира: у 1859 – 1862, 1871 – 1875 та 1878 – 1880 роках.

Історик права *Микола Дмитрович Іванишев* працював ректором порівняно недовго (у 1862 – 1865 роках), однак залишив по собі добру пам'ять. Вчений – автор праць з історії українських правових інститутів, а саме: «Копні суди на Україні», «Відомості про початок унії, виявлені в актах Київського центрального архіву» та ін.

Після того, як М.Х. Бунге став міністром фінансів Росії, ректором Київського університету було обрано вченого-геолога *Костянтина Матвійовича Феофілактова*. Він працював на цій посаді всього лише один навчальний рік: 1880 – 1881.

У період Української народної революції 1917 – 1920 років професори і студенти брали активну участь у боротьбі за українську державність. Очевидно, що саме тому в 1920 році радянською владою було зроблено спробу припинити роботу університету, перетворивши його на Київський вищий інститут народної освіти. Значна кількість викладачів і студентів університету в 30-ті роки стали жертвами сталінських репресій. Проте у 1933 році Київський університет відновив свою діяльність. А в 1939 році на ознаменування 125-ї річниці від дня народження Т.Г. Шевченка Київському державному університету було присвоєно його ім'я, у сквері навпроти вузу відкрито пам'ятник геніальному поету [3].

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

У листопаді 1943 року, після звільнення Києва від нацистських загарбників кияни покладали надії на зруйнований університет, що почав відбудовуватись спільними силами викладацького та студентського складу. Так, вже у 1944 році ректором став *Володимир Гаврилович Бондарчук*, що пробув на цій посаді до 1951 року. Новим же ректором університету було призначено відомого вченого у галузі молекулярної фізики *Олександра Захаровича Голика*. Після нього до керівництва університетом в 1955 році прийшов відомий вчений-енергетик, академік АН УРСР *Іван Трохимович Швець*. З його ім'ям пов'язано 14 років історії Київського державного університету.

Нелегкі проблеми – навчальні, наукові, господарчі – дістались у 1970 році професорові, фізику із спеціальності «оптика і спектроскопія» *Михайлу Уляновичу Білому*, коли його обрали ректором університету. Там широко і яскраво розкрився його науковий талант, його енергія організатора. Михайло Улянович пропрацював на цій посаді довгих 16 років [3].

З Київським університетом пов'язане усе життя В.В. Скопенка: навчання, наукові відкриття, організаторська діяльність. З 1985 по 2008 рік він займав посаду ректора, активно покращував і примножував наукові здобутки університету.

Указом Президента України від 25 листопада 1999 року «Про Київський національний університет імені Тараса Шевченка» даний заклад вищої освіти було оголошено національним університетом зі статусом автономного державного вищого навчального закладу, а ректор університету – прирівняний за статусом до міністра України [1].

Нині ректором Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка з 28 жовтня 2008 року є *Губерський Леонід Васильович*.

Університет має спеціальний Інститут післядипломної освіти, де можна здобути другу вищу освіту. Важливим кроком в осучасненні навчального процесу в університеті став перехід а міжнародну – ступеневу – підготовку фахівців з вищою освітою: бакалаврів, спеціалістів, магістрів. Ще однією невіддільною і дуже значною частиною наукового та навчального процесу університету є славетна бібліотека імені Михайла Максимовича, яка була заснована на базі фондів колекцій ліцеїв, інститутів та приватних осіб водночас із самим університетом у 1834 році [1].

З перших років свого існування Київський університет став носієм передових наукових ідей, авторитетним європейським центром підготовки високоосвічених кадрів. У його стінах розвивалась наукова діяльність славетної плеяди таких видатних вчених, як історики М.І. Костомаров, В.Б. Антонович, М.П. Драгоманов; філологи О.І. Білецький, А.Ю. Кримський; математик В.П. Єрмаков; біохімік О.В. Палладін; медики М.В. Скліфосовський, Ф.Г. Яновський; винахідник у галузі зварювання М.М. Бернадьє; науковець В.І. Вернадський. З університету вийшла плеяда визначних діячів української культури – письменники Михайло Старицький, Володимир Самійленко, Максим Рильський, Остап Вишня, Василь Симоненко, Борис Олійник, Іван Драч, Всеволод Нестайко;

Студентський історико-педагогічний альманах

композитори Микола Лисенко, Левко Ревуцький та багато інших. Багато з тих, хто пройшов школу навчання у Київському університеті, послідовно боровся за незалежність України, – став сумлінно будувати нову державу: суверенну, із значним виробничим, науковим і культурним потенціалом. Це випускник економічного факультету, перший Президент незалежної України Л.М. Кравчук; Голова Верховної Ради України, історик В.М. Литвин. Чимало видатних зарубіжних вчених, діячів культури, політиків є почесними докторами Київського університету. Заклад підтримує партнерські зв'язки з 80 університетами із 37 країн світу. За час свого існування Київський національний університет імені Тараса Шевченка підготував майже 300 тисяч фахівців і близько 33 тисяч кандидатів та докторів наук.

Отже, підсумовуючи все вищезгадане, мусимо визнати, що Київський університет Св. Володимира відіграв чи не найвизначнішу роль у становленні вищої освіти на теренах України. Величезна частка наукової роботи є заслугою саме його випускників, освічені фахівці виходять з його стін уже більш ніж півтора століття, і його заснування і подальше функціонування значно вплинуло на розвиток вищої освіти нашої славетної держави.

Список використаних джерел

1. Годун Н. Центр прогресивної думки / Н. Годун. – Урядовий кур'єр, 2004. – 17 вересня. – С. 9.
2. Червінський В., Червінський С. Аура щирості й благородства. Традиції доброчинності Шевченківського університету / В. Червінський, С. Червінський. – Освіта, 2005. – №4. – С. 12-13.
3. Ярмиш Ю. Неопалима купина мудрості / Ю. Ярмиш. – Дніпро, 2004. – №7-8. – С. 80-94.

Козлова Тетяна,

студентка 33 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Історія розвитку та сучасний стан КНУ імені Тараса Шевченка

Мрія кожного студента – це навчання в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, адже він є найпопулярніший за кількістю поданих заяв від абітурієнтів. А також цей університет посідає *перше місце* за рейтингом серед 200 ВНЗ України [4].

Київський національний університет імені Тараса Шевченка – один із найстаріших і найбільших навчальних закладів України, відкритий як Київський Імператорський університет Святого Володимира (1833-1863).

Мета статті: ознайомити з історією виникнення КНУ імені Тараса Шевченка та його сучасним станом.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Київський національний університет імені Тараса Шевченка – вищий навчально-науковий заклад, який за роки свого існування був і залишається центром вищої освіти і прогресивної думки.

Протягом багатьох десятиліть громадськість домоглася створення в Києві університету. І російське самодержавство побоювалося, щоб він не став центром національно-визвольного руху в Україні. І ці побоювання були небезпідставні. Адже Київський університет дійсно згуртовував передових діячів епохи, став центром формування національної свідомості українців.

Його історія бере свій початок від 8 листопада 1833 р., коли було підтримано подання міністра освіти С.С. Уварова про заснування Імператорського Університету Св. Володимира на базі перенесеного до Києва польського Кременецького ліцею. 15 липня 1834 р., у день пам'яті святого рівноапостольного князя Володимира, відбулося урочисте відкриття університету [1].

28 серпня 1834 почалися лекції в Київському університеті; університет прийняв перших 62 студента. Він став третім в Україні (другим в Наддніпрянській Україні) вищим навчальним закладом. Університет перебував спочатку в палаці генерала Бегічева на вулиці Інститутській. 18 жовтня 1834 р. на посаді першого ректора університету наказом імператора Миколи I було затверджено 30-річного професора ботаніки, історика, фольклориста, видатного вченого-енциклопедиста Михайла Максимовича, який зробив значний внесок у розвиток вітчизняної історії, археології, літературознавства.

Факультет був один – *філософський* з двома відділеннями – *історико-філологічним* та *фізико-математичним*. У 1835 році відкрито юридичний, а в 1847 році – медичний факультет. Філософський згодом розділився на два самостійні факультети. З такою структурою університет працював до 1917 року.

До того часу університет мав *два відділення*: історико-філологічний та фізико-математичне з 13 кафедрами. Значною проблемою для університету була відсутність власного приміщення. Керівництво навчального закладу було змушене протягом перших восьми років орендувати декілька приватних будівель, зовсім не пристосованих до навчального процесу. Серед викладачів значився і видатний архітектор В.І. Беретті, за конкурсним проектом якого 1837 почалося будівництво будівлі університету на Володимирській вулиці. Будівництво закінчував його син Олександр Беретті.

Цей будинок є одним з найбільш зразків неокласицизму в Російській імперії першої половини XIX ст. Його червоно-чорне забарвлення відповідало кольорові стрічок ордена Святого Володимира, чие ім'я він носив. Хоча будівля не завжди був червоним, як ми до того звикли: з самого початку вона була пофарбована в жовтий і білий кольори [1, 2].

Університет названо у 1939 році на честь Тараса Шевченка. Після закінчення Петербурзької академії мистецтв він працював тут як співробітник археографічної комісії (у 1845 – 1846 роках). Розгром у 1847 році Кирило-Мефодіївського товариства й арешт Шевченка перервали його

Студентський історико-педагогічний альманах

роботу, але не знищили зв'язки поета з університетом. Після звільнення Шевченко написав «Букварь Южнорусский» для недільних шкіл, займався його розповсюдженням, листувався з першим ректором Університету Михайлом Максимовичем.

В 1848 при університеті (1-й поверх) засновано хірургічну клініку В.О. Караваєва, де оперував також М. І. Пирогов. У січні 1847 в актовому залі концертував Ф. Ліст. Тут відбувалися виставки передвижників. У 1861–1919 щомісяця видавалися «Университетские Известия», працювало 10 наукових товариств: дослідників природи, фіз.-математичне, фіз.-хімічне, хірургічне, історичне Нестора-літописця, юридичне [3].

Завдяки ліберальним реформам і запровадженням у 1863 р. нового університетського статуту, Київський університет кінця XIX ст. – це потужний навчально-освітній центр загальноєвропейського значення. Чисельність студентів у 1830-1840-х рр. становила 500 осіб (переважно поляків), у 1883 р. в університеті навчалися 1700 студентів (в основному українці та росіяни), а вже у 1913 р. ця кількість зросла до 5000. Наукову та викладацьку роботу здійснювали 160 професорів та доцентів. При університеті налічувалося 45 навчально-допоміжних установ: 2 бібліотеки (наукова і студентська), 2 обсерваторії (астрономічна і метеорологічна), ботанічний сад, 4 факультетські клініки, 3 шпитальні та 2 клінічні відділення при міській лікарні, анатомічний театр та 9 лабораторій [3].

Наукова діяльність професорів університету проводилася в тісному контакті із зарубіжними науковими центрами та видатними вченими світу. Широко практикувалися закордонні наукові відрядження, публікація праць в іноземних журналах тощо. Однією з форм підтримки культурних зв'язків було обрання видатних учених і діячів культури почесними членами університету. Зокрема, це – медик Макс Петтенкофер, історик Леопольд фон Ранке, письменник Іван Тургенєв, хімік Дмитро Менделєєв, мікробіолог Ілля Мечніков.

В 1883 було засновано університетську медичну клініку (тепер. бульвар Шевченка № 17). 1880 в університеті було проведено випробування першої у світі системи одночасного телеграфування і телефонування по одному й тому ж дроту (винахідник Г.Г. Ігнат'єв).

Перша світова війна суттєво дезорганізувала освітній процес. Чимало студентів опинилися в діючій армії, медичні клініки університету було перетворено на військові шпиталі, а частину лабораторій через загрозу окупації Києва німецькими та австрійськими військами евакуйоване вглиб імперії, до м. Саратова. Тільки восени 1916 р. університет повернувся до м. Києва. Переїзди завдали серйозних збитків лабораторіям, кабінетам і музейним колекціям університету. У такому стані Київський університет застав добу революцій, які в Україні вилилися в боротьбу за культурне та національне відродження і створення власної незалежної держави.

Незважаючи на колосальні збитки, упродовж повоєнних десятиліть головному вишу України вдалося не лише відновити втрачений потенціал, але й суттєво його посилити. Одразу ж після визволення Києва розпочалося

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

відродження університету. Студенти та викладачі власними силами відбудували гуманітарний та хімічний корпуси і вже 15 січня 1944 р. відновилися заняття на старших курсах, а з 1 лютого – і на першому. У новому навчальному 1944-45 р. до університету було зараховано майже 1,5 тис. юнаків і дівчат, а через рік до них приєдналося ще 2 тисячі студентів. Вдалося відновити роботу 80-ти кафедр, на яких працювало 290 професорів, доцентів і викладачів. У 1946 р. в університеті нараховувалося понад 3800 студентів, 357 професорів і викладачів [3].

21 квітня 1994 р. Київському університету Указом Президента України Л.М. Кравчука №176/94 було надано статус «національного», а 25 листопада 1999 р. новим Указом Президента України Л.Д. Кучми № 1496/99 автономний статус університету суттєво розширено. 5 травня 2008 р. видано Указ Президента України В.А. Ющенка №412/2008, яким передбачено перетворення університету на головний навчально-науковий центр України з підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів вищої кваліфікації. 29 липня 2009 р. постановою Кабінету Міністрів України № 795 університету було надано статус самоврядного (автономного) дослідницького національного вищого навчального закладу, передбачено посилене фінансування програм перспективного розвитку університету [4].

Університет здійснює підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями «Молодший спеціаліст», «Бакалавр», «Спеціаліст», «Магістр» і кадрів вищої кваліфікації в аспірантурі та докторантурі. Підготовка та перепідготовка фахівців здійснюється за 12 спеціальностями ОКР «Молодший спеціаліст», 47 напрямками ОКР «Бакалавр», 66 спеціальностями ОКР «Спеціаліст» та 91 спеціальністю ОКР «Магістр». Опановують їх більше 26 тис. студентів. Вищу кваліфікацію в університеті здобувають біля 1600 аспірантів та більше 120 докторантів. Навчальний процес забезпечують 192 кафедри, понад 75 % науково-педагогічних працівників мають науковий ступінь доктора та кандидата наук; вчене звання професора та доцента мають понад 52 % викладачів [4].

В університеті працює 16 факультетів (географічний, геологічний, економічний, історичний, кібернетики, механіко-математичний, підготовчий, соціології, радіофізичний, психології, фізичний, філософський, хімічний, юридичний, військової підготовки ВІКНУ, факультет іноземних громадян), 7 навчальних інститутів (військовий, високих технологій, журналістики, міжнародних відносин, післядипломної освіти, філології, управління державної охорони), 1 навчально-науковий центр (ННЦ Інститут біології) та підготовче відділення [4].

Київський університет підтримує широкі міжнародні зв'язки з університетами зі всього світу. На сьогоднішній день університет має партнерські угоди з 175 університетами із 55 країн світу. Для проведення наукової роботи, участі у конференціях, читання лекцій університет щорічно відвідують біля 100 зарубіжних вчених та викладачів із 20 країн світу. У 2012 р. в університеті постійно працювали 22 викладачі із 14 країн світу. Щороку у зарубіжні відрядження до 52-58 країн світу від'їжджає більше

Студентський історико-педагогічний альманах

ніж 900 викладачів, науковців, студентів. Дві третини відряджених у 2012 р. переслідували наукову мету подорожі, а саме: участь у конференціях, стажування, проведення досліджень тощо [4].

При Київському університеті діє низка допоміжних закладів: Астрономічна обсерваторія, Ботанічний сад імені академіка О.Фоміна, Наукова бібліотека імені М.Максимовича, Канівський природний заповідник, Науково-дослідний інститут фізіології, лабораторії, Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», Інформаційно-обчислювальний центр, Центр українознавства, геологічний та зоологічний музеї, музей історії університету, міжфакультетний лінгвістичний музей тощо [4].

Сьогодні Київський національний університет імені Тараса Шевченка – це класичний університет дослідницького типу, основним завданням якого є навчально-виховна, науково-дослідницька та інноваційна діяльність [1].

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Київського університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.univ.kiev.ua
2. Історія Києва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.oldkyiv.org.ua
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : uk.wikipedia.org
4. Освітній портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.osvita.org.ua

Гудзь Яна,

студентка 23 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук,

професор О.Є. Антонова

Становлення та розвиток Житомирського державного університету імені Івана Франка

Сучасний Житомирський державний університет імені Івана Франка пройшов шлях від Житомирської першої чоловічої гімназії, яка була шанована не лише на Волині, а й у сусідніх губерніях, до престижного вищого навчального закладу. Університету вдалось відновити духовну та культурну спадщину рідного краю й зробити Житомир потужним культурним та науковим центром.

Мета статті – висвітлити історію розвитку Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Історія Житомирського державного університету імені Івана Франка пов'язана з історією Житомирської першої чоловічої гімназії, на березі якої у 1919 року було відкрито вчительський інститут. Ця гімназія, яка була відкрита у 1833 році, вважалась одним із найстаріших середніх навчальних закладів Правобережжя. Розміщено було гімназію на вулиці Малій Бердичівській, у дерев'яній будівлі, що належала Венцеславу Ганському, а згодом – його вдові Евеліні Ганській, що стала всесвітньовідомою завдяки своїм листам. У середині 1850 -х років нові власники спорудили кам'яну

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

будівлю замість дерев'яної, у якому гімназія містилася до 1862 року, поки для неї не звели окреме приміщення на вулиці Великій Бердичівській.

Навчання тривало 8 років. Переважну частину етнічного стану становили поляки. Також навчались євреї, українці та навіть росіяни. У фізичному кабінеті гімназії було 220 приладів та інструментів для проведення дослідів [4, с. 10].

Як згадує гімназію один із її випускників – видатний вчений та державний діяч Іван Феценко-Чопівський, це був «добре влаштований, вигідний будинок, у якому знаходилися приміщення 17 класів з більш ніж 800 хлопцями. В класах було по 45-55 учнів» [2, с. 308].

Щодо директорів гімназії, то ними переважно були викладачі грецької мови: І. Сорокін, Л. Омелянський, П. Сидоров, Ю. Антонюк [4, с. 11].

Також у гімназії навчались один із перших президентів Української академії наук Володимир Липський, відомий майстер слова Леонард Совінський, музиканти Юзеф Туринський і Теофіл Ріхтер, двоє видатних українських діячі В'ячеслав Липинський та Іван Феценко-Чопівський.

Поруч з першою чоловічою гімназією, на вулиці Старожандармській, 1877 року було відкрито прогімназію, на базі якої через двадцять років організували другу чоловічу гімназію (нині це корпус природничого факультету). Ці гімназії тісно співпрацювали. Скажімо, вчитель 2-ї гімназії В. Коломойцев разом з учнями обох гімназій проводив спостереження, досліді на метеорологічній станції, відкритій при першій чоловічій гімназії [4, с. 10].

Перша чоловіча гімназія стала центром освіти і у 1919 було створено на її основі вчительський інститут. Новостворений інститут склали словесно-історичний, фізико-математичний, природничо-географічний факультети, на перспективу педагогічна рада ухвалила створення дошкільного та позашкільного факультетів. Навчання в інституті тривало чотири роки [4, с. 14]. Першими студентами інституту стали 53 слухачі дворічних педагогічних курсів, а також вчителі навколишніх сіл, 5 випускників гімназій та ті, хто перевівся з інших ВНЗ, зокрема з Київського університету. Інститут почав свою роботу як педагогічний, проте 10 червня 1920 року наказом комісара уряду Української Народної Республіки його було перетворено на вчительський. Завданням інституту стало здійснення підготовки працівників для всіх підрозділів народної освіти, зокрема дошкільної, шкільної та позашкільної. Вводилася своєрідна спеціалізація – основний і спеціальний відділ. Студенти 1 курсу навчались на основному, старшокурсники – на спеціальному [4, с. 15]. Житомирський педагогічний інститут вважався першим вищим навчальним закладом у Поліському краї, і за п'ять років функціонування став не лише навчальним, але й науковим центром.

Першим ректором Житомирського педагогічного інституту був знавець української мови, активний громадський діяч П.Н. Абрамович. У 1926 році інституту присвоєно ім'я І.Я. Франка. Того ж таки року йому

Студентський історико-педагогічний альманах

підпорядковується вечірній робітничий факультет, а через два роки до нього приєднують Житомирський педагогічний технікум [3, с. 1].

З перших днів Великої Вітчизняної війни студенти й викладачі інституту воювали проти фашистських окупантів у лавах регулярної армії, вливались у партизанські загони й підпільні організації [3, с. 2]. А 1928 року до інституту був приєднаний Житомирський педагогічний технікум, який було перетворено на факультет, що готував вчителів для початкової школи.

1929 року Інститут урочисто відзначив свій перший ювілей [4, с. 16]. У той же рік навчальний заклад був реорганізований в Інститут соціального виховання, став своєрідним комбінатом навчальних закладів: тут об'єднали власне педагогічний інститут, два педтехнікуми, педагогічний робітфак і підготовчі курси [1].

У 1934 році колегія Наркомосу ухвалила рішення, щоб Житомирський інститут став педагогічним, а у 1935 – вчительським з гуманітарним і природничим факультетами [4, с.19].

Щоб підвищити кваліфікацію вчителів міста, 1936 року при інституті було відкрито вечірній відділ, на I-IV курсах якого навчалися понад 200 вчителів. Крім навчально-виховної, викладацький колектив провадив і наукову роботу: упродовж 1935-1940 років було видано 17 збірників наукових праць [2].

Після війни, яка відбулася у 1941-1945, було зруйновано корпуси з кабінетами, лабораторіями та бібліотекою. Проте, діяльність навчального закладу не припинилась. Роботу ВНЗ було відновлено у підвальному приміщенні сільськогосподарського інституту, а згодом у приміщенні Житомирської школи №20.

У надзвичайно складних умовах працював інститут у перші повоєнні роки. Без світла й опалення, в аудиторіях із забитими фанерою вікнами читалися лекції, йшли практичні заняття, готувалися дисертації, виголошувалися наукові доповіді й повідомлення. Поступово піднімався з руїн головний корпус. Колектив інституту розширював наукові, творчі зв'язки з ученими різних вищих навчальних закладів країни [1].

Ще однією видатною подією в житті ВНЗ була зміна статусу: 5 травня **1999 р.** Житомирський педагогічний інститут набув статусу університету, що є новим етапом у розвитку навчального закладу [3, с. 3]. Зараз в університеті функціонує сім факультетів – історичний, природничий, соціально-психологічний, фізичного виховання, педагогіки, іноземної філології, філології та журналістики.

Університет підтримує наукові та навчальні зв'язки з вищими навчальними закладами, вченими Росії, Білорусі, Великої Британії, США, Німеччини, Польщі та інших країн. До послуги студентів – чотири навчальні корпуси загальною площею понад 45 тис. учителів різного профілю, в тому числі 500 фахівців [3, с. 4].

Як бачимо, Житомирський державний університет відіграє важливу роль у культурному і науковому житті українського народу, являється міцним осередком передачі знань майбутньому поколінню вчителів.

Список використаних джерел

1. Житомирський державний університет імені Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zu.edu.ua/if.html>
2. Іващенко О.М. З історії Житомирського педінституту (1919-1929 рр.) / О.М. Іващенко // Вісник ЖДПУ, 1999. – №3.
3. Кучерук І.М. Житомирський державний педагогічний університет імені Івана Франка/ І.М. Кучерук. – Видавництво «Техніка», 1995.
4. Саух П.Ю. Житомирський державний університет імені Івана Франка / П.Ю. Саух. – «Видавництво Логос Україна», 2009.

*Дуб Максим,
студент 33 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

**Історія виникнення Житомирського державного університету
ім. Івана Франка**

Майже кожного дня ми навчаємося чомусь новому. Прагнемо дізнатися більше про предмет нашого захоплення. Саме тоді ми задаємо собі запитання: «Як навчитися самому та навчити інших?». Відповідь на дане запитання відкриває для нас Житомирський державний університет ім. І.Франка. Багато кому відомий даний університет як джерело знань для майбутніх педагогів, адже саме педагог відкривають свої серця для учнів, навчаючи їх мислити, відчувати та любити. Але не дивлячись на це, мало хто знає історію створення даного університету.

Метою статті є аналіз історії створення та розвитку ЖДУ ім. І. Франка.

Даний університет тримає свою історію розвитку з гімназії. Головний корпус, збережений і до сьогодні, що правда у зміненому вигляді побудований у 1862 року для Житомирської чоловічої гімназії. Вона була тут до закриття, 1918 року. Флігелі по праву та ліву сторону, у яких сьогодні бібліотека, Приватбанк, кафе «Берізка» – ще тоді виконували роль житла для керівництва і вихователів гімназії, також тут була канцелярія та бібліотека. Центральний корпус побудований з цегли, П-подібної форми, спочатку був двоповерховим.

16 жовтня 1919 р. у м. Житомирі відбулося офіційне відкриття педагогічного інституту – першого вищого навчального закладу в поліському краї. Спочатку він мав назву Волинського інституту народної освіти, потім Інституту соціального виховання, а також педагогічний, вчительський, потім знову педагогічний (до цієї назви житомиряни звикли найбільше, бо вона протрималась найдовше) і з 2002 – державний університет ім. Івана Франка.

Отож у 1919 тут розпочалися перші заняття на словесно-історичному, фізико-математичному та природничо-географічному факультетах. Першими студентами в 1919 р. були 53 слухачі дворічних педагогічних курсів, у 1920 р. – 350 осіб (фактично навчалось 180 осіб), а в 1927 р. – 519.

Студентський історико-педагогічний альманах

Попри труднощі інституту активно допомагала громадськість міста, міська влада, благодійники. На отриманні кошти формувалася бібліотека, були обладнані кабінети й лабораторії приладами, музичними інструментами [1].

1926 рік був знаменним в історії інституту. Український народ разом з прогресивною громадськістю світу відзначав 70-річчя з дня народження І.Я. Франка. На клопотання трудящих вшанувати пам'ять Івана Франка уряд України прийняв рішення про присвоєння його імені Житомирському інституту народної освіти. У зв'язку із вшануванням великого Каменяря в 1926 році була встановлена персональна стипендія імені І.Я.Франка, яка присуджувалася кращим студентам. Першим франківським стипендіатом став вихованець математичного факультету С.Альбер.

У 1928 році до інституту на правах факультету був приєднаний Житомирський педагогічний технікум, який став готувати вчителів для початкової школи.

У 30-ті роки прийом до інституту здійснювався двічі на рік, весною та восени. Так, у 1936 році було прийнято на всі факультети і відділення інституту разом з робітфаком понад 800 студентів. З метою підвищення кваліфікації вчителів міста в 1936 році при інституті було відкрито вечірній відділ, на I-IV курсах якого навчалася понад 200 вчителів.

У 1938 році інститут знову зазнав реорганізації. Він остаточно набув статусу державного педагогічного з чотирирічним терміном навчання. Одночасно при ньому до 1952 року працював дворічний учительський інститут, який готував фахівців для неповних середніх шкіл [3].

Влітку 1941 року інститут завершував черговий навчальний рік. Але розпочалася війна і основні державні экзаменаци проходили під гуркіт бомб. Багато з випускників вступали у винищувальний батальйон, який займався виявленням і знищенням ворожих шпигунів і диверсантів. Командував ним викладач інституту майор О.О. Павловський. Штаб батальйону розмістився в студентському гуртожитку (нині гуртожиток № 1). Приміщення інституту терміново переобладнали у військовий госпіталь, санітарами в якому стало багато студентів.

Після визволення Житомир лежав у руїнах. Зруйнованими були корпуси інституту з його кабінетами, лабораторіями, бібліотекою, житлові будинки викладачів, студентський гуртожиток. Але із самого початку уряд України та місцеві органи влади вжили заходів для відновлення діяльності вищого навчального закладу. Вже влітку 1944 року він комплектується викладачами й співробітниками, проводиться прийом студентів.

Перший після визвольний навчальний рік інститут розпочинає 1 вересня 1944 у складі 9 кафедр, які об'єднували 31 викладач. Було відкрито 2 факультети: історичний і мовно-літературний з відділами української й російської мов і літератур. У складі педвузу за окремою програмою працював з тими ж факультетами вчительський інститут. Але в ті час інститут працював в досить тяжких умовах: без світла та опалення з забитими фанерою вікнами. Також було багато інших складних умов але це не могло зламати дух даного інституту.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

У 1989 році інститут одержав нове приміщення. В 2000 році за позабюджетні кошти розпочато будівництво спортивного комплексу університету, який здано в експлуатацію в 2003 році.

З 1998 року виходить «Вісник Житомирського педагогічного університету», який є правонаступником започаткованих ще в 20-ті роки «Наукових записок» педінституту. Загалом же професорсько-викладацький склад за останні 10 років має у своєму доробку понад 5,5 тисяч публікацій наукового та навчально-методичного характеру [3].

5 травня 1999 року Житомирський інститут згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 761 набув статусу педагогічного університету.

24 березня 2004 року Житомирський педагогічний університет згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 172-р набув статусу Житомирського державного університету імені Івана Франка.

У 2013 році за результатами експертних оцінок авторитетного журі Житомирський державний університет імені Івана Франка було відзначено золотою медаллю у номінації «Упровадження системи компетенції у навчальний процес як основи якісної професійної підготовки фахівців вищої освіти» та срібною у номінації «Управління і науково-методичний супровід інноваційного розвитку сучасних закладів освіти» [2].

Саме завдяки духу та насназі викладачів та студентів, Житомирський державний університет ім. І.Я. Франка зумів залишитися завжди відкритим для людей які прагнуть отримати знання. Та залишається яскравим прикладом того, що саме педагоги закладають зерно істинності для майбутніх поколінь відкриваючи їхні серця для прекрасного.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zt-grad.blogspot.com/2011/04/blog-post_5584.html
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://inzt.net/news/all-news/new-zhitomir/6802-zhdu-im-i-franka-vidznacheno-dvoma-nagorodami-namizhnarodnij-konferentsiji.html>
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zu.edu.ua/if.html>

Кондратюк Віктор,

студент 33 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Вінницький державний педагогічний університет : історія виникнення

Університет – це вищий навчальний заклад, у якому здобувають освіту і вищу кваліфікацію з різноманітних дисциплін, що належать до всього спектра наук – від гуманітарних і соціальних до природничих і математичних.

Університет дає майбутнє молоді, допомагає визначитись ще зовсім юним молодим людям, який шлях їм обрати в подальшому.

Студентський історико-педагогічний альманах

З розвитком технічного процесу в країні стає необхідною умовою зростання кількості освіченої молоді, а університет дає суспільству висококваліфікованих спеціалістів. Одним з найважливіших університетів нашої країни є Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Мета статі : висвітлити основні факти становлення та розвитку Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Від хлібного лану до освітянської ниви, від турботи про хліб насущний до вершин знань і духовності – такий шлях ще в сиву давнину обрали наші предки, цим шляхом ось уже сотню літ йде один з найбільших вищих навчальних закладів подільського регіону – Вінницький державний педагогічний університет ім. М.Коцюбинського. Свою історію він розпочав у 1912 році з невеликого учительського інституту з трирічним терміном навчання, контингент студентів якого не перевищував 100 осіб. Нині тут здійснюється підготовка вчительських кадрів за денною та заочною формами навчання з 19 напрямів підготовки, які охоплюють практично усі шкільні предмети [1].

Контингент студентів станом на січень 2013 року становив близько 6000 осіб за денною та за заочною формами навчання. Великий конкурс під час вступної кампанії свідчить про престиж педагогічного ВНЗ. В університеті функціонують сім інститутів: Інститут філології й журналістики, Інститут математики, фізики і технологічної освіти; Інститут фізичного виховання та спорту; Інститут історії, етнології і права; Інститут педагогіки, психології і мистецтв; Інститут іноземних мов, Інститут магістратури, аспірантури і докторантури, а також природничо-географічний факультет [2].

Навчально-виховний процес забезпечують 27 кафедр, на яких працює понад 430 викладачів, з них понад 300 мають наукові ступені та (або) вчені звання. Серед викладачів ВДПУ один член-кореспондент НАПН України, один академік АН вищої освіти України, три Заслужених працівники освіти України, Заслужений працівник вищої школи України, два Заслужених вчителі України, п'ять Заслужених працівників культури України, народний артист України, п'ять заслужених артистів України, Заслужений тренер України, два Заслужених діячі мистецтв України. Очолює ВНЗ ректор – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України Олександр Васильович Шестопалюк. У колективі панує творчий та дружній мікроклімат.

При університеті ефективно функціонують аспірантура і докторантура, діє спеціалізована рада із захисту кандидатських і докторських дисертацій зі спеціальностей 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти.

У вільний від навчання час студенти мають змогу не лише самостійно оволодівати знаннями, а й розвивати свої захоплення. Зокрема, в університеті діє майже 140 добровільних студентських об'єднань, гуртків, секцій, клубів. Чотири художні колективи носять звання «народний».

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Щорічно у ВНЗ проводиться понад сто загально-університетських культурно-виховних та розважальних заходів: літературно-музичні вечори, фестивалі художньої самодіяльності, музичні концерти, конкурси КВК, «Козацькі розваги» та «Красуня університету». Функціонують газети «Педагог» і «Студентська територія».

Велику наукову, виховну і просвітницьку діяльність проводить Лабораторія з етнології Поділля. У навчальному закладі започатковано чимало нових традицій: посвята в першокурсники, щорічні зустрічі викладачів і студентів з керівництвом ВНЗ, проведення масових заходів на так званому студентському майдані. З метою відзначення викладачів та студентів, які мають значні здобутки у науково-педагогічній діяльності та навчанні, започатковано присвоєння звання «Почесний працівник ВДПУ» та нагородження ректорською відзнакою «Кращий студент ВДПУ». Педагогічний університет має 5 гуртожитків на 2800 місць. Працює санаторій-профілакторій «Педагог», де щорічно оздоровлюється 1000 студентів. Студенти географічного, історичного факультетів та факультету міжнародних відносин проходять навчальні практики в Польщі, Німеччині, Австрії, Угорщині, Чехії та Словаччині. Співробітники механіко-математичного, філологічного, хімічного факультетів, факультету міжнародних відносин і прикладної математики та інформатики працювали у вищих навчальних закладах Польщі, Колумбії, Франції, Швейцарії, Австрії на викладацькій роботі за контрактами. Завдяки наданим Австрійським центром місячних стипендій 10 фахівців Університету відвідали вищі навчальні заклади Австрії, а за договорами між Львівським та Варшавським і Вроцлавським університетами наукове стажування пройшли понад 48 співробітників Університету. Багато випускників продовжують навчання у вищих навчальних закладах США, Польщі, Німеччини, Австрії, Великої Британії, Франції. Щорічно за грантом американського уряду та сприянням Канзаського університету проводиться Літня школа для американських студентів, які проходять в Університеті шеститижневе стажування з української мови та історії України. У 2012 році до 100-річного ювілею педагогічного університету був урочисто введений в дію музейно-просвітницький центр ВДПУ, у якому організовано експозиції трьох музеїв: музею історії університету, музею Михайла Коцюбинського та музею етнології Поділля, на території яких функціонують конференц-зала та виставкові площі [2].

Протягом останніх років у конкурсі «Софія Київська» педагогічний університет входив до складу п'ятірки кращих педагогічних вищих закладів освіти України. 24 серпня 2003 року Міжнародний Академічний Рейтинг популярності та якості «Золота Фортуна» нагородив Вінницький державний педагогічний університет срібною медаллю «Незалежність України» в номінації «За вагомий внесок у справу підготовки висококваліфікованих кадрів для народної освіти України».

За 100 років свого функціонування Вінницький вищий педагогічний навчальний пройшов шлях від невеликого учительського інституту до

Студентський історико-педагогічний альманах

одного з найбільших вищих навчальних закладів України IV рівня акредитації. Найвища його гордість – це понад шістдесят тисяч випускників, серед яких – славетна плеяда талановитих науковців, знаних не лише у нашій державі, але й далеко за її межами. Чимало випускників стали справжніми майстрами педагогічної справи, відомими діячами державотворення, літератури, культури і мистецтва. Університет пишається іменами трьох Героїв Радянського Союзу.

Список використаних джерел

1. Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського (ВДПУ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.com.ua/>;
2. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vspu.edu.ua/i>;
3. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org>;
4. Спілка ректорів вищих навчальних закладів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vnz.univ.kiev.ua>;

І.І. Бойко,

*кандидат психологічних наук, доцент,
зав. кафедри педагогіки та психології
Житомирського ОІППО,*

Н.А. Тертична,

кандидат психологічних наук, доцент

Внесок українських психологів, учасників Великої Вітчизняної війни, у розвиток психологічної науки

Історія науки дозволяє нам впевнено дивитися в її майбутнє. Разом з тим є в історії країни, як і в історії науки, такі моменти, що змінили долі багатьох вчених. Велика Вітчизняна війна стала всебічною перевіркою міцності нашої держави, важким випробуванням для всього народу, новим етапом в розвитку української психологічної науки. Перед вітчизняними вченими було поставлено завдання своєю науковою і пропагандистською діяльністю допомагати воїнам і трудівникам тилу.

З перших днів війни активно включилися у боротьбу проти фашизму і вітчизняні психологи. Вони перебудували тематику досліджень і організацію праці відповідно до потреб воєнного часу. Значна частина їх у лавах Збройних Сил СРСР героїчно боролася з ворогом. Воїни-вчені не тільки брали безпосередню участь у боях, а й допомагали командирам, політпрацівникам вирішувати найрізноманітніші питання фронтового життя з урахуванням психологічного фактора. Багато хто з них не дожив до Перемоги.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

В роботах А.О. Смирнова, детально аналізується участь вітчизняних психологів у Великій Вітчизняній війні, а також про результати досліджень з оборонної тематики [15].

Метою нашого дослідження стало аналіз внеску київських психологів – учасників Великої Вітчизняної війни – в розвиток психологічної науки.

Серед безпосередніх учасників бойових дій, зокрема, були: В.І. Абраменко (учасник берегової оборони Чорноморського флоту); Б.Ф. Баєв (вісімнадцятирічним юнаком пішов на фронт, важке поранення залишило про себе слід на все життя); М.В. Вовчик-Блакитна (виконувала бойові завдання як радистка в партизанських з'єднаннях О.М. Сабурова, І.П. Федорова, І.І. Шитова, Л.Я. Іванова); Ю.М. Малков (учасник визволення ряду міст України, Молдавії, а потім Болгарії, Югославії, Угорщини, Австрії); Є.О. Мілерян (з 1939 р. – курсант військового училища, під час війни брав участь у бойових діях у складі танкових та авіаційних частин); Д.Ф. Ніколенко (виконував завдання в тилу ворога); І.І. Петров (учасник першої світової війни, колишній командир Таращанського полку в з'єднанні М.О. Щорса, генерал-лейтенант, один із соратників М.Ф. Ватутіна); І.Т. Романюк (учасник оборони Москви і війни з імперіалістичною Японією); І.О. Синиця (воював у складі фронтів північно-західного напрямку, визволяв Клайпеду та інші міста); О.В. Скрипченко (у 1941 р – учасник оборони Москви); О.П. Швецов (захищав Одесу, брав участь в обороні Севастополя, Сталінграда, закінчив війну в Німеччині); М.І. Ярославський (воював у складі Північно-Західного фронту розвідником-автоматником).

Досвід бойової діяльності ставив чимало важливих і тонких військово-психологічних запитань. І психологи безпосередньо на фронті застосовували свої знання. Так, О.В. Скрипченко разом зі своїм однополчанином лейтенантом Н.О. Саламатіним винайшов прилад для керування зенітним загороджувальним вогнем. Командування Забайкальсько-Амурської армії ППО відзначило винахідників Почесними Грамотами.

Деякі з військово-психологічних питань стали предметом спеціальних досліджень учасників війни після її закінчення. Так, Є.О. Мілерян вивчав проблему психологічного відбору пілотів [6, 8]; І.І. Петров – військових спеціалістів, багато працював над складанням програми підвищення рівня психологічної підготовки офіцерів Радянської Армії, над розробкою питань психології воєнної стратегії і тактики.

Таким чином, досвід війни для частини психологів став основою для їхньої подальшої наукової і педагогічної діяльності в повоєнні роки.

Науково-дослідна робота українських учених, у тому числі й психологів, перервана війною, почала відновлюватися після визволення України від окупантів. Наприкінці 1945 р. в Києві у системі Наркомату освіти УРСР було створено республіканський Науково-дослідний інститут психології. На нього покладалися такі завдання: розробляти актуальні проблеми загальної, вікової, педагогічної та соціальної психології, а також питання історії психології, передусім вітчизняної; сприяти плануванню й розгортанню наукової роботи з психології на Україні, зокрема координувати діяльність

Студентський історико-педагогічний альманах

відповідних кафедр університетів та педінститутів; готувати науково-педагогічні кадри для вищих навчальних закладів; допомагати Наркомату освіти УРСР та його органам у поширенні психологічних знань серед учителів, вихователів, батьків та широкої громадськості.

Ядро новоствореного науково-дослідного закладу становили переважно вчені-психологи – учасники Великої Вітчизняної війни. Вони розгорнули широкий фронт досліджень насамперед проблем, пов'язаних із становленням підростаючої особистості не тільки у звичайних умовах, а й в умовах цілеспрямованого керівництва її формуванням [3].

Так, М.В. Вовчик-Блакитна свої наукові дослідження спрямувала на виявлення деяких закономірностей розвитку сприйняття дітьми просторових явищ, кількісних відношень предметів, зображуваних об'єктів, картин, а також психології готовності дітей до школи, мотивів навчальної діяльності студентів.

Темою наукових досліджень Є.О. Мілеряна була увага: способи її привертання та підтримання, вікові й індивідуальні особливості розвитку. Вчений зробив спробу дослідити фізіологічні основи уваги за допомогою електроенцефалографічної методики. Це дало йому змогу вивчити зміни електричної активності мозку людини під час сприймання звукових, світлових та інших подразників. Дані дослідження свідчать, що під час концентрації уваги, наприклад, до звукових сигналів знімаються електричні потенціали вискових ділянок великих півкуль, виникають коливання іншої частоти, форми, ніж ті, які бувають за відсутності її до таких подразників. У цих електричних реакціях кори головного мозку визначаються зміни процесів збудження й гальмування, що є фізіологічною основою уваги.

Предметом широкого наукового інтересу в інституті було питання розумового розвитку школярів. Особливе місце у його вивченні посідають праці О.В. Скрипченка. Вчений побудував системну концепцію інтелекту дитини, здійснив трудомістку комплексну програму дослідження його основних структурних компонентів (від сенсомоторних до вербально-логічних), визначив кореляційні та факторні характеристики структурно-генетичних взаємозв'язків між цими компонентами [14].

Розробляючи питання про критерії й показники розумового розвитку учнів у процесі навчання, О.В. Скрипченко показав неправомірність синонімічного вживання цих двох понять. Критерії, на його думку, покликані допомагати досліднику розкривати найбільш істотні якісні зміни на кожному етапі розвитку дітей, починаючи з шестирічного віку і закінчуючи тринадцятирічним, визначати, за якими ознаками можна судити про ці зміни. Під показниками психічного розвитку слід розуміти кількісну характеристику окремих виявів психічної діяльності учнів у єдності з її якісною визначеністю [14].

За допомогою експериментальних, досліджень навчального характеру О.В. Скрипченко окреслив деякі шляхи ефективного формування в учнів умінь розв'язувати задачі узагальненим способом [14].

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Проблемі впливу типу нервової системи на розумову діяльність та навчання учнів багато уваги приділив М.Ю. Малков. Завдяки його (разом з іншими психологами) експериментальним дослідженням було створено оригінальні апаратні методики, за допомогою яких одержано нові дані про силу і рухливість нервових процесів під час різних видів розумової діяльності учнів – сприйняття, запам'ятовування, мислення. Вивчення індивідуальних особливостей нейродинаміки у старшокласників та індивідуально-психофізіологічних особливостей розумової діяльності у молодших школярів дало змогу зробити такі висновки: встановлені індивідуальні відмінності в розумовій витривалості протягом коротких інтервалів часу перебувають у взаємозв'язку з силою і рухливістю нервової системи; у спеціальних умовах індивідуально-психологічні відмінності визначають не лише динаміку протікання розумової діяльності, а й кмітливість учнів, тобто творчу сторону їхньої мислительної діяльності; зважаючи на індивідуально-типологічні особливості учнів, необхідно і далі вдосконалювати методи виховання та навчання.

Чималий внесок у вивчення проблеми психології мовлення зробив Б.Ф. Баєв. Він експериментально і теоретично розробив питання інтеріоризації мови, довівши, що структурні особливості внутрішнього мовлення залежать від цілей і мотивів, від характеру діяльності особистості, в яку включається внутрішнє мовлення, від змісту завдань (теоретичних, практичних). Учений також розкрив роль внутрішнього мовлення у навчальній діяльності школярів, формуванні розумових дій, розвитку їхньої усної та писемної мови [2].

Проблемами мовної культури вчителів і учнів займався також І.О. Синиця. На підставі великого експериментального матеріалу, зібраного в ході багаторічної наукової роботи, вчений дав глибокий аналіз структурних компонентів усного і писемного мовлення, показав їх взаємозв'язок та індивідуально-психологічні особливості учнів, які виникають під час засвоєння вказаних видів мовлення, накреслив шляхи ефективного оволодіння ними [12, 13]. Привертають увагу розроблена І.О. Синицею професіограма педагога, його методичні поради з професійної етики, такту і педагогічної майстерності [9, 10, 11].

Науковими дослідженнями інженерної психології займався О.П. Швецов. Він вивчав, зокрема, структуру діяльності операторів, основні якості їхньої уваги: зосередженість, спрямованість, відносну стійкість – можливості її вдосконалення в процесі цілеспрямованого навчання й тренування, а також вплив індивідуальних особливостей уваги на надійність роботи спеціалістів.

М.І. Ярославський разом зі своїм молодшим колегою В.О. Соловієнком був серед піонерів вивчення проблеми програмованого навчання. Так, під його керівництвом були розроблені психологічні аспекти програмованого навчання у вузі взагалі та психологічні передумови навчання студентів алгоритмічних способів розв'язування задач – зокрема. У створених дослідниками розробках знайшли своє відображення ще й такі моменти, як

Студентський історико-педагогічний альманах

спілкування викладача зі студентами в системі програмованого навчання, використання у ході його підручників, активізація мислення студентів на лабораторних заняттях тощо. Внаслідок наукових пошуків групою М.І. Ярославського були створені програмовані завдання з психології та відповідні програмовані посібники для студентів педінститутів і педучилищ.

На основі вивчення праць І.М. Сеченова, І.П. Павлова, П. Жане І.Т. Романюк багато уваги приділив дослідженню питань, пов'язаних з психологією особистості. Ним уперше була уточнена система понять, що стосуються характеристики психічних переживань, які звичайно називаються емоціями, і підведена під узагальнюючу категорію «ефективність». У цьому зв'язку в його працях такі поняття, як «тенденція», «потяг», «емоції» та «почуття», розглядаються в їх субординації і за ступенями складності. Структура, основні типи і риси характеру підлітків, мотиви поведінки та перенесення їх на індивідуально-типологічні особливості характеру, вияв останнього в суспільно корисній праці, особливості моральних, інтелектуальних, вольових рис структури характеру та їх формування й розвиток – ось коло проблем, якими займався В.І. Абраменко [1].

Велику практичну цінність мали праці відомого українського психолога Д.Ф. Ніколенка, де розглядалися індивідуально-психологічні особливості педагогічної діяльності вчителя та завдання, що стоять перед ним як фахівцем, покликаним формувати особистість нової людини [4, 5].

Крім широкої дослідницької роботи, київські психологи – учасники Великої Вітчизняної війни – зробили вагомий внесок у підготовку й публікацію навчальних посібників та підручників, які не втратили своєї актуальності і сьогодні.

Таким чином, аналізуючи історію, ми змогли відкрити для себе ті її сторінки, що заслуговують на пам'ять та повагу.

Список використаних джерел

1. Абраменко В.И. Психология характера школьников подросткового возраста / В.И. Абраменко. – К., 1974.
2. Баев Б.Ф. Психология внутренней речи / Б.Ф. Баев. – Л., 1967.
3. Костюк Г.С. Вклад психологов Украины в развитие советской психологической науки / Г.С. Костюк // Вопр. психологии. – 1967. – № 3.
4. Ніколенко Д.Ф. Психологія особистості радянського вчителя / Д.Ф. Ніколенко. – К., 1973.
5. Ніколенко Д.Ф. Учитель радянської школи / Д.Ф. Ніколенко. – К., 1979.
6. Очерки психологии труда оператора / Под ред. Е.А. Милеряна. – М., 1979.
7. Проблемы теории и истории развития психологии : Материалы симпозиума. – М., 1973.
8. Психологический отбор летчиков / Под ред. Е.А. Милеряна. – К., 1966.
9. Синица И.Е. Книга о профессиональной этике / И.Е. Синица. – К., 1968.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

10. Синица И.Е. О такте и мастерстве: Беседа с молодыми педагогами / И.Е. Синица. – К., 1976.
 11. Синица И.О. Про педагогичний такт учителя / И.О. Синица. – К., 1963.
 12. Синица И.Е. Психология письменной речи учащихся V-VIII классов / И.Е. Синица. – К., 1961.
 13. Синица И.Е. Психология устной речи учащихся IV-VIII классов / И.Е. синица. – К., 1974.
 14. Скрипченко О.В. Психічний розвиток учнів / О.В. Скрипченко. – К., 1974.
- Смирнова А.А. Советские психологи – обороне Родины в годы Великой Отечественной войны / А.А. Смирнов // Вопр. психологии. – 1975. – №2,4.

*Н.Є. Колесник,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри естетики етики та образотворчого мистецтва
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

Становлення та розвиток художньо-технічної творчості молодших школярів в Україні та за кордоном: історико-педагогічний аспект

Системний підхід до розгляду проблеми дослідження передбачає ретроспективний аналіз становлення художньо-технічної творчості в Україні та за кордоном й розгляду наукових ідей щодо організації художньо-технічної творчості у початковій школі в історичному аспекті.

Зародження мистецтва та перші кроки художнього розвитку людства мають витoki ще в первіснообщинному ладі, коли закладалися основи матеріального й духовного життя суспільства. На українських землях життя первісної людини зафіксовано 1 млн. р. до н.е. (поселення Королево на Закарпатті), де первісними людьми були закладені елементи художньо-технічної творчості, основи культурних традицій. З глибини століть і до сьогодні художньо-технічна творчість набула своєрідного змісту.

Метою цієї статті, що становить одну зі складових нашого дослідження, є розкрити історико-педагогічний аспект становлення та розвитку художньо-технічної творчості учнів в Україні та за кордоном згідно з парадигмою педагогічної науки та практики.

Проблемі розвитку художньо-технічної творчості молодших школярів в Україні та за кордоном присвячено значний масив досліджень філософів (М. Бахтін, М. Бердяєв, В. Бехтєєв, Б. Кедров, О.Клепиков, П. Кравчук, Г. Лессінг, О. Лосєв, І. Маноха, Л. Москвичова, В. Пономарьов та ін.), психологів (А.Адлер, Г. Балл, А. Бандура, А. Гезелл, А.Маслоу, Р.Мей,

Студентський історико-педагогічний альманах

В. Моляко, Ж. Піаже, К. Платонов, К. Роджерс, С. Рубінштейн, В. Семиченко, Дж. Уотсон, С. Холл, В. Штерн та ін.), педагогів (П. Блонський, О. Бодальов, В. Володько, Л. Гапоненко, С. Кубицький, Н. Кузьміна, Н. Муранова, Н. Побірченко, В. Сластенин та ін.).

На основі ретроспективного аналізу філософської, історичної, психолого-педагогічної літератури, зокрема наукових праць М. Кагана, Д. Кривавича, Т. Носаченко, В. Овсійчука, С. Черепанової, О. Шевнюк та ін. [1; 2; 3; 4], нами було виділено етапи розвитку художньо-технічної творчості в Україні та за кордоном: донауковий етап (близько 35 тис. до н.е. – перша половина XVI ст.), етап становлення художньо-технічної творчості у системі мистецтвознавчих наук (друга половина XVI ст. – XVIII ст.), етап розквіту художньо-технічної творчості у новітній час (XIX ст. – XXI ст.).

В Україні первісне мистецтво характеризувалося періодами елементарної художньо-технічної творчості, які виокремлювалися додатковими епохами: епоха палеоліту (давньокам'яний вік) (близько 35 – 10 тис. до н.е.); епоха мезоліту (середньокам'яний вік) (10 – 6 тис. до н.е.) [5]; епоха неоліту (5 – 3 тис. до н.е.) [2, с. 43]; епоха бронзи (близько 2 тис. до н.е. – 1 тис. до н.е.) [6, с. 23].

Художньо-технічна творчість періоду становлення християнства в Україні (IV ст. н.е. – VIII ст.) ґрунтувалася вже зовсім на інших засадах духовності та представлена декоративним оформленням храмів, формуванням ранньої символічної емблематики, поширенням інкрустаційного стилю.

У києворуський період (IX – XIII ст.) простежуються тенденції світової інтелектуальної традиції, зокрема античної, візантійської, середземноморської, південнослов'янської культур на ґрунті культури автохтонної. Активна художньо-технічна творчість розпочалася на Русі з упровадженням християнства, яке визначило основні категорії суспільної свідомості, форму їх художнього виявлення у X – XI ст. У Київській Русі аквареллю оздоблювали рукописні книги (Остромирове Євангеліє, 1056 – 1057; «Изборник Святослава», 1073 та ін.). Майже в усіх рукописних книгах ми знаходимо малюнки і мальовані великі літери, які є цікавим декоративним вирішенням у вигляді заставок, кінцівок, ілюстрацій з використанням при цьому різноманітних орнаментальних композицій [7, с. 68].

З другої половини XVI до першої половини XVII ст. – період українського Ренесансу. Ренесансне мистецтво на землях України – новий етап в історії українського мистецтва. У цей час мистецтво живопису під впливом досягнень архітектури та декоративно-об'ємної пластики поступово змінювалося. Зароджувалися нові жанри, новий метод художнього бачення світу.

Друга половина XVII – перша половина XVIII ст. – українське мистецтво періоду бароко і рококо, яке характеризувалося впровадженням європейського художнього рівня в архітектурі, скульптурі, живописі. У цей час Київ здобув належну йому об'єднувальну роль у питаннях художньо-

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

технічної творчості. Мистецьким осередком стала Києво-Печерська лавра, де з XVIII ст. була започаткована малярська школа. Чимала увага приділялася художньому вихованню учнів у Київській академії.

Друга половина XVIII ст. – початок XIX ст. – українське мистецтво класицизму та романтизму. У вищезазначений період в Україні набувають розвитку монументально-декоративне барокове малярство і разом з ним – класицизм. Дві стильові тенденції – бароко і класицизм – стали провідними.

У новітній час (XIX – XXI ст.), на етапі розквіту художньо-технічної творчості на землях України, під впливом розвитку виробництва, промисловості здійснюється реконструкція міст, відбувається розвиток архітектурної художньо-технічної творчості – стилів модерн, неокласицизм; а також представлені стильові тенденції мистецтва скульптури – академізм, реалізм, неоакадемізм, традиціоналізм, авангард [3, с. 155].

Становлення художньо-технічної творчості в Україні безпосередньо пов'язано з культурою європейських країн, що дає нам можливість розглядати її особливості в межах виділених нами етапів.

На відміну від України в Європі мистецтво стародавнього світу (VI тис. до н.е. – 476 р. н.е.) характеризувалося розвитком художньої творчості та елементів технічної на етапі синкретизму мистецтв.

Синтез мистецтв досягається гармонійним поєднанням окремих компонентів на засадах ідейно-художнього задуму, композиційного узгодження стилів, жанрів, пропорцій, ритмів тощо. Що ж до видовищних (просторово-часових) мистецтв, то тут синтез іманентний самій природі художньо-технічної творчості і відбувається ніби всередині даного виду мистецтва. Синтез пластичних мистецтв (архітектура, образотворче, ужиткове мистецтво) спрямований на естетичне формування довкілля і буття людини [6, с. 27].

У стародавньому світі мистецтво Заходу досягло цілності, єдності, завершеності та синтезу всіх форм. Художня творчість та елементи технічної у той час зберігали народний характер, формуючись у сфері міфологічного мислення. Різні види мистецтва, архітектура, скульптура, живопис, прикладне мистецтво вступали одне з одним у співдружність. Художньо-технічна творчість у цей період мала більш цілісний характер, вона об'єднувалася єдиними принципами та ідеями епохи. У мистецтві Стародавньої Греції було втілено ідеал краси гармонійно розвиненої особистості.

Період мистецтва Середніх віків (V – XIV ст.) характеризувався розвитком художньо-технічної творчості в європейських країнах і було уособленням творчої волі людини, могутності праці колективу [6, с. 78].

Саме в епоху середніх віків художня творчість та елементи технічної у деяких народів Європи досягли високого розквіту (розвиток пейзажу, натюрморту, побутового жанру, портрета). Протягом цього часу народи створювали яскраві самобутні пам'ятки архітектури, скульптури, живопису та прикладного мистецтва.

Студентський історико-педагогічний альманах

Європейське мистецтво епохи Відродження (XV – XVI ст.) характеризувалося домінуванням художньої творчості й науки.

Не випадково більшість митців доби Відродження поєднували художню творчість і науку, досліджували проблеми пропорції, симетрії, ритму, перспективи, гармонії, з якими пов'язують досконале втілення краси. Серед них – Джотто (1266-1337) – італійський живописець, скульптор і архітектор; Мазаччо (1404-1428) – італійський живописець; Леонардо да Вінчі (1452-1519) – італійський живописець, учений, теоретик мистецтва; А. Дюрер (1471-1528) – німецький живописець, скульптор, гравер, теоретик мистецтва. Мистецтво відродження вирізнялося пристрасною до гармонійного ідеалу та завершеними класичними формами співвідносилося до гострих почуттів індивідуально неповторної художньо-технічної творчості.

У Європейському ренесансному мистецтві (друга половина XVI – перша половина XVII ст.) простежуються концептуальні дослідження у галузі художньо-технічної творчості у системі мистецтвознавчих наук.

Цей період став етапом формування національних культур Нового часу. Думка про розвиток художньо-технічної творчості XVII ст., як і попередньої доби Відродження, розвивалася в органічному зв'язку з художньою практикою. Концептуальні дослідження у галузі художньо-технічної творчості здійснює переважно мистецтвознавство.

У цю епоху завершений процес локалізації великих національних художніх шкіл, своєрідність яких визначалася як умовами історичного розвитку, так і художніх традицій художньої творчості, що склалися у кожній країні – Італії, Фландрії, Голландії, Іспанії, Франції. У художньо-технічній творчості отримує нове тлумачення поняття синтезу мистецтва. У цей період такі країни, як Італія, Іспанія, Фландрія, Голландія, Франція, стають художніми осередками, де досягнуто найвищих творчих результатів серед національних мистецьких шкіл. В інших європейських країнах – Англії, Німеччині, Австрії, Чехії, Польщі, Данії – художньо-технічна творчість зберігала відбиток локальних властивостей та взаємозв'язок з традиціями попередніх епох. У першій половині XVII ст. головне місце займав живопис, який був носієм вищих етичних ідеалів, які втілювалися в образ людини, а з 60-х р.р. живопис, як і скульптура, мав переважно декоративний характер і підпорядковувався архітектурі [6, с. 225]. У художній творчості йшов процес розкладу класицизму з його регламентацією, посилювався інтерес до народної творчості.

Мистецтво класицизму та романтизму Європи (XVIII ст.) – це період розвитку точних наук, високого підйому художньо-технічної творчості. Наукові знання створювали фундамент точного спостереження та аналізу дійсності для художньо-технічної творчості.

У середині XVIII ст. подоланню класицистичної доктрини сприяли представники демократичного напрямку німецького Просвітництва – історик, теоретик мистецтва, археолог Й. Вінкельманн (1717-1768) і філософ, письменник, теоретик мистецтва Г. Лессінг (1729-1781). За теорією Й. Вінкельманна, мистецтво покликане втілювати ідеальну красу. В такому

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

випадку *втілення і дія*, виступаючи моментами прекрасного, становлять певне обмеження прекрасного [8]. З-поміж німецьких теоретиків Г. Лессінг перший вказав шляхи розвитку національного мистецтва, наголосив на необхідності подолання канонів і норм класицизму. У трактаті «Лаокоон, або Про межі малярства і поезії» (1766) Г. Лессінг розглянув проблеми наближення мистецтва до життя, проаналізував сутність та засоби словесного й образотворчого мистецтва.

Методично порівняльний аналіз Ш. Батте охоплює сім видів мистецтв: поезію, живопис, музику, архітектуру, красномовство, скульптуру, танець, які повністю вичерпують світ мистецтв як витончених, створюваних для насолоди, так і «прикладних» (архітектура, красномовство). Він прагнув засобами порівняльного аналізу виявити «єдиний принцип», властивий для всієї художньо-технічної творчості, й таким вважав «наслідування прекрасній природі» [9, с. 378-379].

Мистецтво епохи імперіалізму в Європі і в Україні (XIX – XXI ст.) – розквіт художньо-технічної творчості. Реалістичне мистецтво XIX століття стверджувало естетичні цінності дійсності, оспівувало красу реальної дійсності та праці людини. У середині XIX ст. складається теоретична програма реалізму, яка отримала практичне втілення у творах графіки, живопису, скульптури [6, с. 267]. Протягом XIX ст. одне з передових місць у Європі займала німецька культура, котра досягла високого розквіту в жанрі живопису. Специфіка художньо-технічної творчості Нового часу в країнах Центральної та Південно-Східної Європи (Польщі, Чехії та Словачії, Угорщині, Румунії, Болгарії, Югославії) проявилась у формуванні національної самосвідомості народів. Засновники нової культури та мистецтва прагнули підкреслити її національні основи, інтерес до історичного минулого, до народного характеру та звичаїв.

Відкриття у художньо-технічній творчості, зроблені у різних регіонах світу, переконливо довели, що «мистецькі досягнення, здобуті впродовж усієї історії людства, можуть бути сумарно побаченими одним цілісним історико-культурним явищем, відповідно поділеним на категорії, проаналізованим як глобальний загальнолюдський творчий феномен» [10, с. 325].

На межі XIX-XX ст. активізувалася діалогічно-комунікативна взаємодія різних культур. Національні філософсько-естетичні пріоритети та методологічні пошуки набули загальноєвропейського значення.

Отже, аналіз наукової літератури дозволив нам порівняти характер, специфіку та виділити такі тенденції становлення художньо-технічної творчості в Україні та Європі:

- упродовж усієї історії образотворчого мистецтва художня творчість та елементи технічної значно змінювалися, з'являлися нові можливості передавати найтонші нюанси у кольорі, формі, фактурі, композиції; у мистецтві стародавніх східних держав яскраво виражена спрямованість до значного та досконалого;

- становлення художньо-технічної творчості у країнах Європи в епоху Відродження відбувається в оволодінні просторовими закономірностями,

Студентський історико-педагогічний альманах

відображенні загальної композиції, колориту, пропорційності, симетрії, рельєфності зображення;

- протягом XVII – початку XVIII ст. в Україні простежується домінація традицій народного мистецтва в розвитку художньої творчості;

- у період XIX – XX ст. втілюється реалістичний напрям у різних жанрах художньо-технічної творчості в Україні та за кордоном. Успішного освоєння набувають нові творчі прийоми, форми, техніки виконання виробів;

- у кінці XX – на початку XXI ст. впроваджуються і використовуються нові гнучкі технології, триває пошук орієнтації в організації художньо-технічної творчості; посилюються інтеграційні зв'язки між окремими видами мистецтв.

Список використаних джерел

1. Каган М.С. Системный поход и гуманитарные знания. – Л., 1991. – С. 31-33.
2. Кривавич Д.П., Овсійчук В.А., Черепанова С.О. Українське мистецтво: Навч. посібн.: У 3 ч. / Передмова проф. В. Скотного. – Ч.І. – Львів: Світ, 2003. – 256 с. + 16 вкл. іл.
3. Кривавич Д.П., Овсійчук В.А., Черепанова С.О. Українське мистецтво: Навч. посібн.: У 3 ч. – Ч.3. – Львів: Світ, 2005. – 268 с. + 80 вкл. іл.
4. Шевнюк О.Л. Зміст культурологічної освіти майбутнього вчителя // Творча особистість учителя з проблем теорії і практики: Зб. наук. праць. – Вип. 7. – К.: НПУ, 2002. – С. 169-177.
5. Столяр А.Д. Происхождение изобразительного искусства. – М., 1985. – С. 101.
6. История зарубежного искусства: Учебник / Науч.-исслед. ин-т теории и истории изобраз. искусств ордена Ленина Акад. Художеств СССР; Под ред. М. Т. Кузьминой, Н.Л. Мальцевой, 3-е, доп. изд. – М.: Изобраз. искусство, 1983. – 488 с.
7. Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта: Зб. наук. праць / Ред. кол.: І.А. Зязюн (голов. ред.), С.О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н.Г. Ничкало, О.П. Рудницька та ін. – Львів: Світ, 2000. – Вип. 5. – 488 с.
8. Винкельманн И. История искусства древности // Винкельманн И. Избранные произведения и письма. – М., Л., 1935. – С. 32-41.
9. Батте Ш. Изыящные искусства, приведенные к одному главному началу // Начальные правила словесности: В 4 т. – М., 1806. – Т.1. – С. 378-379.
10. Кривавич Д. Універсалізм дизайну як мистецтва ідеї, форми і функцій // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта: Зб. наук. праць. – Львів, 2000. – С. 325-338.

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ У НАЙРОЗВИНЕНІШИХ
КРАЇНАХ СВІТУ

*С.С. Вітвицька,
доктор педагогічних наук, професор,
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

Вища педагогічна освіта США

Педагогічна освіта у вищих навчальних закладах США здійснюється за паралельною, послідовною та альтернативними моделями.

У структурі педагогічної освіти США виділяються вищі навчальні заклади різних рівнів: університети (4-5 років), педагогічні коледжі (4-5 років), коледжі вільних мистецтв (4 роки), молодші коледжі (2 роки). У перших трьох готують викладачів середньої школи, у молодшому коледжі – вчителів початкової школи. Присутні як державні, так і приватні заклади педагогічної освіти. Серед найбільш відомих університетів, що готують педагогічні кадри, – Болл університет (штат Індіана), Північний Іллінойський, Мічиганський, університет у Філадельфії (штат Пенсільванія) [6, с. 75-80].

Університетська педагогічна освіта у США – багаторівнева система, яка готує бакалаврів, магістрів і докторів. Щоб одержати ступінь бакалавра педагогіки, потрібно пройти 4-річний курс навчання на факультеті гуманітарних або природничих наук акредитованого ВНЗу з одночасною або наступною спеціалізацією на педагогічному факультеті (департаменті). Диплом бакалавра дають і педагогічні коледжі або коледжі вільних мистецтв.

В університетах США діє майже 170 різноманітних програм підготовки бакалаврів. Співвідношення обов'язкових дисциплін і дисциплін за вибором залежить від циклу навчання, його належності до державного або приватного сектора. Здебільшого обов'язкові дисципліни становлять до 60 % загального обсягу навчального часу; понад 20 % – вибіркові; час, що залишився, розподіляється між факультативними курсами. Вибіркові курси – залікові. Вони можуть входити до програм будь-якого року навчання, але найінтенсивніше (до 70 % часу) їх вивчають на останньому курсі.

Вивчення загальнонаукових, гуманітарних і спеціальних дисциплін розподіляється на чотири роки підготовки бакалаврів. На загальнонаукову і гуманітарну підготовку бакалаврів відводиться до 65 % усього навчального часу [5, с. 205].

Для 80 % студентів ступінь бакалавра є останнім у педагогічній освіті, близько 20 % стають магістрами, з них 3 % одержують докторський ступінь. Готують магістрів протягом двох років. Як правило, предмети спеціального циклу займають 60 % навчального часу, з нього 25-30 % відведено на психолого-педагогічну підготовку [3, с. 11].

В університетах США велика увага приділяється професіоналізації педагогічної діяльності майбутнього вчителя протягом педагогічної практики. В університеті Меріленд, наприклад, педагогічна практика студентів має

Студентський історико-педагогічний альманах

кілька етапів і різновидів, приблизно такий само зміст притаманний і педагогічній практиці студентів в університеті Сан-Хосе у Каліфорнії, університеті Нью-Мексико, Делаварському університеті. Практика – це комплекс таких її видів: а) лабораторна практика у контрольованих умовах; б) спеціальна практика; в) спостереження за процесом навчання; г) відвідування адміністративних центрів освіти. Практика збільшена і триває півтора-два, а то й три семестри, по чергово з курсами теоретичної підготовки. Цей факт є нововведенням у педагогічній підготовці, що сприяє підвищенню якості навчання майбутніх учителів [4, с. 16-18].

Пасивна практика здійснюється у лабораторії мікрвикладання університету. Студенти подають записані на відеомагнітофон уроки, сплановані ними відповідно до деяких моделей навчання. Ця робота студентів і проекти уроків отримують оцінку як викладачів факультету, так і однокурсників - партнерів. Крім того, студентам пропонують набір дослідних моделей навчання, оптимально спроектовані уроки, і вони займаються теоретичним обґрунтуванням цих моделей, аналізом уроків. Активна практика організовується у першому семестрі, у цей же час майбутні вчителі приступають до аналізу проблем освіти. Студенти відвідують державні центри розвитку освіти, навчально-методичні центри, відділ педагогічної освіти у Департаменті освіти штату, приватні школи, можуть брати участь у регіональних конференціях учителів-початківців. Уся ця практична діяльність з наступним її обговоренням на семінарах дозволяє зрозуміти зміст освіти у середній школі, організацію системи освіти, управління нею, фінансування, обов'язки і права вчителів, їх проблеми та досягнення.

Педагогічні коледжі при університетах (Teacher's college або School of Education) розраховані на 4 роки навчання, але диплом про освіту і звання вчитель отримує після двох років роботи в школі і засвоєння додатково певної групи навчальних предметів. У педагогічних закладах, як і в інших, діє принцип Liberal Art Education, тобто свободи вибору змісту навчання. Студент отримує 40 % загальнообов'язкових знань (наприклад, "Принципи американської освіти"); 60 % - обов'язкових для даної спеціальності (скажімо, "Менеджер освіти"). Крім того, 40 % загальнообов'язкової програми становлять спецкурси, які цікавлять молоду людину: музика, живопис, філософія тощо [2, с. 44-45].

У педагогічних коледжах існує широкий вибір спеціалізованих програм від педагогічного адміністрування до психологічної терапії. Спеціалізація здійснюється на основі фундаментального курсу, обов'язкового для всіх студентів.

Характерною рисою американських педагогічних програм є акцент на ознайомлення студентів з різними науковими течіями, вченнями, позиціями, точками зору щодо проблеми, яка вивчається; жодні не проголошуються остаточними, єдино правильними. В процесі дискусій студенти повинні самі визначити свою позицію. Тому дискусійність становить фундамент і головну методичну засаду вузівського викладання. Велике значення надається

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

дискусіям з питань конкретного досвіду або проблем, що хвилюють студентів (наприклад, проблем юнацтва) [1, с. 201].

При вивченні більшості навчальних курсів наголошується на критичному аналізі та критичній оцінці теорій досліджень. Цілком зрозуміло, що такий підхід сприяє розвитку у студентів критичних поглядів на сучасний рівень педагогічних знань, а також формуванню аналітичних умінь.

Великого значення у педагогічній освіті американські педагоги надають також самостійній роботі студентів, написанню ними есе і творчих проектів з наступною презентацією основних положень. Серед різноманітних видів самостійної роботи можна виділити: твори на задану вільну тему, написання рефератів; складні творчі завдання, розраховані, скажімо, на порівняння різних теоретичних концепцій; індивідуальні або групові проекти, які ґрунтуються на певному дослідницькому задумі (наприклад, створення дитячої телевізійної програми або програми викладання з урахуванням особливостей дитячого середовища); аналіз і вирішення реальних або спеціально створених педагогічних ситуацій; критичний аналіз ключових статей з певної проблеми, альтернативних позицій тощо; підготовка лекції для виступу перед студентами з наступною дискусією; створення власних файлів інформації про учнів у комп'ютері і т. п.

Серед знань і вмінь, якими повинні оволодіти майбутні вчителі, є досить солідний комплекс на рівні аспірантури: дослідницькі технології та організація експериментальних досліджень; аналіз й інтегрування літературних джерел; розвиток умінь робити педагогічний аналіз; принципи соціальних і поведінкових досліджень; факторний аналіз; конструювання питань шаблонів; техніка збирання даних, їх статистична обробка і аналіз; урахування можливих помилок; узагальнення результатів досліджень; використання комп'ютера для аналізу даних та інтерпретації знахідок.

Але американські педагогічні програми мають і певні недоліки. Педагогіки як науки в традиційному розумінні цього слова в США не існує. Поняття "Education" (освіта) фактично об'єднує в собі і навчання, і виховання, і оволодіння культурними, етичними цінностями. Значна частина питань, що стосуються конкретної підготовки вчителя як педагога, вихователя, дидакта, методиста, розчинена у змісті філософських, соціологічних, психологічних проблем. Образно кажучи, педагогіка потонула в психології. Тому панівною в програмах підготовки вчителів є педагогічна психологія. Безумовно, ґрунтовна психологічна база для педагога є важливою умовою його професійної діяльності, проте лише тоді, коли він уміє трансформувати ці знання у навчальні, виховні методики.

Згідно з теоретичними концепціями самореалізації особистості, свободи вибору, невтручання у її приватне життя в педагогічних закладах США фактично не викладається теорія і методика виховання. У педагогічному словнику немає навіть відповідного терміну. Такі важливі педагогічні проблеми, як сутність і функції процесу виховання в школі, його закономірності і принципи, методи і засоби, форми організації, позакласна і позашкільна робота

тощо, в програмах американських університетів відсутні. Майже не зустрічаються питання про організацію дитячого колективу та його виховний вплив на особистість; немає концентрованого курсу класного керівництва, окремі його аспекти розпорошені по різних психологічних темах.

В американських програмах навчання вчителів у психології розчинилася і дидактика як важлива теоретична та методична основа викладацької майстерності. Такі необхідні традиційні питання як структура процесу навчання, принципи навчання (до речі, найбільше ігноруються в практиці діяльності американських учителів), методи навчання, активізація пізнавальної діяльності учнів, певною мірою включені в програми, але більше в психологічному, ніж у прикладному аспекті. Фактично, на педагогічних факультетах в університетах США немає кафедр педагогіки.

Після другої світової війни, особливо починаючи з 60-х років, історію розвитку педагогічної освіти США характеризує безперервний, динамічний потік різноманітних реформаторських пропозицій.

Наступну хвилю громадського інтересу до реформування професійної освіти вчителів датують 80-ми роками, пов'язуючи з двома основними подіями, які набули широкого громадського резонансу: заклик Форуму Карнегі (*The Carnegie Forum*) до вдосконалення такої освіти (1985р.) та маніфестом 1985 року "Заклик до зміни в освіті вчителів" (*A Call For Change in Teacher Education*) Американської асоціації коледжів для підготовки вчителів (*American Association of Colleges of Teacher Education*) щодо докорінних змін у підготовці педагогів. У цьому документі, як і в наступному за часом (1986 рік) зверненні організації "Вчителі майбутнього" (*Holmes Group's Tomorrow's Teachers*), висувались, зокрема, вимоги вдосконалення гуманітарної та спеціальної підготовки вчителів [7, с. 344].

Як відзначають дослідники з США, жваве обговорення шляхів поліпшення фахової освіти майбутніх педагогів, яке велось в американському суспільстві останні декілька десятиліть, досягло свого максимуму в 90-і роки [7, с. 344]. Своєрідними дискусійними клубами стали фахові видання *The Journal of Teacher Education*; *The Teacher Education Quarterly*; *The Journal of Education for Teaching*, *Teaching and Teacher Education* та ін., на сторінках яких точились дискусії щодо змісту, напрямів і форм реформування педагогічної освіти. Поряд зі статтями практичного спрямування знаходимо і ґрунтовні наукові дослідження [8, с. 2-14; 9, с. 1-22].

Щодо забезпечення безперервного, надійного професійного розвитку вчителів, то більшість сучасних науковців вбачають розв'язання цієї проблеми у Школах професійного розвитку педагогів, в яких вони повинні працювати, здобуваючи ступінь магістра.

Нині Школи професійного розвитку розглядаються як визначне нововведення американського професійно-педагогічного світу. Групою Голмса, організатора концепції Шкіл професійного розвитку, відстоюється положення про те, що педагогічні коледжі університетів повинні працювати у тісному рівноправному партнерстві з місцевими Школами професійного розвитку (ШПР). Члени Групи Голмса запропонували: розробити нову

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

програму підготовки вчителів (з наголосом на розвиток потреб учіння студентів); розвинути новий склад викладачів (найняти на роботу представників меншин); набрати новий склад студентів (оскільки перед виходом наступного покоління освітян на пенсію учні середніх шкіл на 46 % складатимуться з представників меншин, то і вчителі повинні відповідати цьому складу); створити нові локації освітньої роботи (замість постійної роботи в кампусі та епізодичної в середній школі, викладачі і студенти виконуватимуть більшість своєї роботи у ШПР).

Американські фахівці вважають ШПР закладами педагогічної освіти майбутнього.

Таким чином, у сучасних США суспільство, усвідомивши нагальну потребу докорінних перетворень у професійній підготовці вчителів, змінює соціальне замовлення до національної системи освіти на користь професіоналізації педагогічної освіти, але єдиної думки про зміст, структуру та організаційні форми нової, оптимальнішої парадигми професійної освіти вчителів поки немає.

Особливостями американського варіанту вдосконалення професійної педагогічної освіти можемо вважати акцент на етнізацію у контексті впроваджуваної на національному рівні полікультурної освіти, зміцнення практично-методичної спрямованості, (що добре узгоджується з методологічною базою американської педагогіки, яка спирається, в основному, на теоретичні погляди Дж. Дьюї та його послідовників), зміну ціннісних орієнтацій в освіті відповідно до результату педагогічного впливу, та невизначеність критеріїв збалансованості академічного та прикладного компонентів вузівської підготовки.

Список використаних джерел

1. Вища освіта і Болонський процес : навч. посіб. / [за ред. В. Г. Кременя ; авт. кол. : М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубянко, І. І. Бабин]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Вітвицька С. С. Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти: теоретико-методологічний аспект : [монографія] / С. С. Вітвицька. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2009. – 440 с.
3. Кнорр Н. Україна та США: тенденції розвитку освіти / Н. Кнорр // Завуч. – 2005. – № 25, серпень. – С. 11–14.
4. Корсак К. Нові аспекти сучасної освітньої політики провідних країн Заходу / К. Корсак, А. Яновский // Шлях освіти. – 2000. – № 2. – С. 16–18.
5. Кошманова Т. С. Розвиток педагогічної освіти США (1960–1968 pp.) : [монографія] / Т. С. Кошманова. – Львів : Світ, 1999. – 488 с.
6. Михайлюк Л. М. Реформи освіти у США та Франції: порівняльний аналіз / Л. М. Михайлюк // Практична психологія та соціальна робота. – Київ, 2005. – № 1. – С. 75–80.
7. Шихи Гейл. Возрастные кризисы. Ступени личностного роста / Шихи Гейл ; [пер. с англ.]. – СПб. : Ювента, 1999. – 436 с.
8. Elbaz F. Research on Teacher's Knowledge: The Evolution of a Discourse /

Савічева Олена,

студентка 24 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук,

професор О.Є. Антонова

Становлення і розвиток вищої педагогічної освіти в Ізраїлі

Останніми роками постає важливе питання щодо вивчення системи вищої педагогічної освіти в Україні, її становлення, розвиток та реформування. У зв'язку з цим, виникає нагальна потреба вивчення загальних відомостей про зародження вищої освіти у інших країнах світу. Тому, одним із важливих напрямів модернізації вітчизняної вищої педагогічної освіти є порівняльний аналіз змісту, структури, функцій, організаційних форм і технологій навчання студентів за кордоном і в Україні. Вітчизняні університети тісно співпрацюють з вищими навчальними закладами країн Західного світу.

Однією з таких країн є Ізраїль. Освіта в Ізраїлі є важливою частиною повсякденного життя та культури країни. Ізраїль має розвинуту систему освіти з найбільшою увагою на сучасні методи та напрямки. Витрати на освіту складають біля 10 % ВВП країни, а переважна більшість вищих шкіл отримує державну фінансову підтримку. Ізраїльська освіта має відмінну репутацію в усьому світі, дипломи ВНЗ Ізраїлю визнаються всюди, а вища школа відповідає найвищим західним стандартам системи освіти.

Протягом багатьох років велика кількість науковців у сфері освіти займається вивченням особливостей розвитку вищої педагогічної освіти в Ізраїлі (М.Г. Дресерман).

Мета статті – вивчення закономірностей виникнення, розвитку та становлення вищої педагогічної освіти в Ізраїлі.

Основне завдання полягає в тому, щоб дізнатися про появу перших університетів та вищих шкіл на території Ізраїлю, структуру та особливості навчання в них та узагальнення знань про педагогічну думку в галузі освіти Ізраїлю.

За 65 років свого існування Ізраїль з пустельної прибережної смуги перетворився на найбільш динамічно розвинену державу Близького Сходу. Однією з причин цього є високий освітній рівень населення. Освіта в Ізраїлі – це добре налагоджена система, якою можуть скористатися не тільки громадяни країни і нові репатріанти, але й іноземці. Багатьма своїми

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

економічними успіхами Ізраїль зобов'язаний стародавнім традиціям навчання, які збереглися в єврейських громадах. Приймавши величезну кількість репатріантів з вищою освітою з усього світу, ця країна і зараз продовжує активно вчитися. Перші кроки в створенні бази для майбутньої кар'єри ізраїльтяни роблять ще в ранньому дитинстві. Деяких дітей віддають в дошкільні навчальні заклади вже у дворічному віці, більшість же потрапляє туди у 3-4 роки від народження. У 5-6 років відвідування дитячих садків стає обов'язковим для всіх.

До змісту освіти входить : читання, письмо, арифметика, що розвивають у дітей творче мислення і, використовуючи ігрові програми, знайомлять навіть з азами комп'ютерної грамотності. Так що до моменту вступу в перший клас юний громадянин Ізраїлю вже вміє *писати, читати і рахувати*.

У школи дітей приймають з шестирічного віку. Обов'язкове шкільне навчання триває до 16 років: спочатку в *початковій школі* (1-6 класи), потім у *середній* (7-9 класи), і нарешті в *гімназії* (10-12 класи). За бажанням можна продовжувати вчитися до 18 років. Популярністю, в порівнянні зі звичайними школами, користуються *технічні школи*, де поряд з загальною освітою дається і професійна підготовка. Після першого рівня такого навчання можна вступити до вищих навчальних закладів (деякі школи прикріплені до певних ВНЗ), після другого – отримати диплом про професійну кваліфікацію [1].

Після здобуття середньої освіти студенти призиваються в Армію оборони Ізраїлю, але можуть просити відстрочку для проходження мехина або навчання в *коледжі* чи *університеті*. Ті, хто на даному етапі навчається в університеті, як правило, роблять це за програмою *атуда*, за якою отримання ступеня бакалавра оплачується армією. Однак у такому випадку вони зобов'язані підписати контракт з армією на проходження служби на 3 роки (юнаки) або 2 роки (дівчата) [2].

В Ізраїлі є багато університетів, серед яких найвідомішими є: Єврейський університет в Єрусалимі, Тель-Авівський університет, університет імені Бар-Ілана, Хайфський університет і університет Бен Гуріон в Беєр-Шеві. Особливим вищим навчальним закладом є Відкритий університет Ізраїлю, що поєднує заочне навчання з періодичними зустрічами студентів і викладачів. Інші вищі навчальні заклади: Хайфський Техніон – технологічний інститут інженерних професій і архітектури, науково-дослідний інститут імені Вейцмана в Реховоті, художня академія «Бецалель» у Єрусалимі, Академія музики і хореографії імені Рубіна в Єрусалимі, училище мод і текстильної промисловості «Шенкара», адміністративне училище в Тель-Авіві. В останні роки з'явилася *тенденція* дозволів на видачу академічних ступенів у таких закладах як семінарії вчителів і школи медичних сестер [1].

Академічні ступені в Ізраїлі позначаються за допомогою загальноприйнятої термінології:

Перший академічний ступінь – Бакалавр (B.A), Інженер (B.Sc). Тривалість навчання – 3 або 4 роки залежно від вибраного напрямку. Важливо

Студентський історико-педагогічний альманах

підкреслити те, що академічні ступені, присуджені будь-яким з ВНЗ, визнаних Радою з Вищої освіти (Малаг), рівноцінні.

Другий академічний ступінь – Магістр: (M.A), (M.Sc) залежно від вибраного напрямку.

Третій академічний ступінь – Доктор: (M.D), (D.Sc) залежно від вибраного напрямку [3].

Перехід на подальший етап обумовлений успішним завершенням навчання на попередніх. Кожній з категорій вищої освіти в Ізраїлі відповідає певний академічний ступінь (тоар) [3].

Першорядну увагу кожний інститут приділяє підбору педагогічного персоналу і кадрів управління. Заняття із студентами проводить високопрофесійний викладацький персонал у складі невеликих груп, що дозволяє широко застосувати метод індивідуального підходу по відношенню до студента.

Вищий інженерний академічний коледж Афека застосовує метод гнучкого режиму розкладу, що дозволяє студентам вибрати максимально слушний час для занять. Навчання засноване на прогресивних освітніх технологіях і методиках. Аудиторії і лабораторії вищих навчальних закладів оснащені сучасним устаткуванням: персональними комп'ютерами, аудіо і відео технікою, є спеціалізована бібліотека [3].

Для вступу, ізраїльські університети зазвичай вимагають певної мінімальної кількості балів випускних іспитів, мінімального середнього балу та певної оцінки на Психометричному вступному іспиті. Всі ізраїльські університети отримують фінансування від держави, так що студенти платять лише невелику частку реальної вартості освіти [4].

Наприкінці ХХ ст. педагогічна освіта в Ізраїлі була суттєво перебудована. У новій системі підготовки вчителів знайшли відображення характерні особливості розвитку та досягнень зарубіжної вищої педагогічної школи; національні риси, зумовлені культурними традиціями, рівнем економіки і техніки. Реформи, що здійснювались у системі вищої освіти Ізраїлю, визначили нові тенденції, що стосуються зближення університетської фундаментальної освіти зі спеціальним професійним навчанням, яке передусім реалізується у педагогічних коледжах [5, с. 8].

Для розвитку ізраїльської вищої педагогічної освіти характерні процеси *диверсифікації* та *інтеграції*. Процеси диверсифікації у структурі вищої школи сприяли створенню консорціумів, або асоціацій, до яких входять вищі навчальні заклади, наукові інститути, професійні школи, навчально-наукові об'єднання. *Тенденція* до інтеграції простежується у переході від концепції «вищої освіти» до концепції «після середньої освіти», що передбачає безперервну підготовку вчителів різного фаху, спеціалізацій і профілів. Система безперервної педагогічної підготовки включає п'ять циклів: довузівський, перехідний (неповна вища освіта), базовий (вища освіта, здобуття ступеня бакалавра та диплому вчителя) і двох післядипломних форм освіти: здобуття ступеня магістра і ступеня доктора філософії (з педагогічних наук). Організаційна структура ступенів в ізраїльських

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

університетах та коледжах сприяє інтеграції різних рівнів системи освіти. Основною її позитивною якістю вважається можливість зміни галузей навчання і рівнів підготовки, що дає змогу ліквідувати недоліки у структурі безперервної освіти [5, с. 8-9].

Провідними умовами підвищення ефективності педагогічного процесу в університетах і педагогічних коледжах Ізраїлю є диференціація та індивідуалізація змісту освіти, що відбиваються у модульній організації навчального процесу, використанні варіативних програм, вільному виборі дисциплін та об'єкта дослідження у межах програми. Упровадження модульної структури предметів у навчальні програми підготовки вчителів дали змогу комбінувати навчальний матеріал із різних галузей знань, наблизити фундаментальну, спеціальну та професійну підготовку до сучасних педагогічних вимог. В університетах і коледжах застосовується система залікових одиниць, що є ключем реалізації принципу мобільності і гарантією отримання вищої освіти [5, с. 9].

Одним із провідних напрямів розвитку ізраїльської педагогічної освіти є інтеграція навчання з практичною діяльністю, що знаходить своє відображення у збільшенні часу на педагогічну практику, впровадженні різних форм організації педагогічної діяльності під час навчання та післядипломного підвищення кваліфікації. Прогресивною тенденцією є реалізація відповідальності за професійно-педагогічну підготовку фахівців усіх підрозділів вищого навчального закладу, а не лише школи чи педагогічних факультетів [5, с. 9].

До системи ізраїльської вищої педагогічної освіти входить підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, особливістю якої є створення нових форм і програм підготовки вчителів-дослідників, учителів-технологів, експертів, фахівців у галузі організації та управління освітою [5, с. 9].

Внаслідок проведених реорганізацій у 80-х – 90-х рр. в Ізраїлі розв'язувалися важливі завдання вищої педагогічної освіти, а саме:

- ✓ визначено стандарти педагогічної освіти, склад і зміст навчальних програм та курсів, необхідних і достатніх для якісної підготовки педагогічних працівників;
- ✓ розширено профіль професійно-педагогічної підготовки через отримання не однієї, а двох-трьох спеціальностей, підвищено компетентність учителів із спеціальних предметів і курсів, пов'язаних із дисциплінами, що викладаються;
- ✓ реалізовано підходи, спрямовані на вдосконалення науково-дослідницької підготовки вчителів у галузі теорії та практики навчання, філософії і методології освіти;
- ✓ створено систему стимулювання школярів і студентів, що пов'язують своє життя з учительською професією, а також фахівців з інших галузей знань, які прийняли рішення про перепідготовку й отримання сертифікату на право займатися педагогічною діяльністю [5, с. 9-10].

Отже, у статті була висвітлена проблема становлення та розвитку вищої педагогічної освіти в Ізраїлі. Проаналізовано етапи отримання наукових

Студентський історико-педагогічний альманах

ступенів у вищих навчальних закладах Ізраїлю. Узагальнено знання про систему вищої освіти в Ізраїлі взагалі. У статті показано сучасний стан підготовки вчителів в Ізраїлі, визначено провідні ідеї сучасної вищої педагогічної освіти в цій країні.

Список використаних джерел

1. Вища освіта в Ізраїлі і Болонський процес : Електронний ресурс : [режим доступу] : <http://ua-referat.com/>
2. Освіта в Ізраїлі : Електронний ресурс : [режим доступу] : <http://www.znaimo.com.ua/>
3. Освіта в Ізраїлі : Електронний ресурс : [режим доступу] : <http://bethana.com.ua/zagalne/systema-vyshhoji-osvity-v-izrajili/>
4. Освіта в Ізраїлі : Електронний ресурс : [режим доступу] : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%>
5. Дреєрман М. Г. Становлення і розвиток вищої педагогічної освіти в Ізраїлі: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. – Одеса, 2007. – С. 8 – 10.

Супрунчук Марина,

студентка 43 групи природничого факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Становлення і розвиток вищої освіти у Франції

Система освіти кожної країни, як і культура її народу, є унікальним явищем, незрівнянно складнішим, ніж інші системи, бо тисячами корінців пов'язана з духовними і матеріальними аспектами минулого і сучасного.

Не зайве у зв'язку з виробленням доктрин та концепцій реформи освіти в нашій державі ознайомитися зі схожими процесами, що відбуваються в інших країнах, зокрема у Франції, яка впродовж століть залишається консервативною у відстоюванні історичних набутків освітньої галузі.

Мета статті – об'єктивно розкрити процес становлення і розвитку системи університетської освіти у Франції.

Формування державності країни, зміни політичної влади й державних форм управління, концентрація владних повноважень у центрі сприяли здійсненню поступової секуляризації освітньої сфери й давали перманентні поштовхи для розробки та впровадження освітніх реформ в Франції. Держава крок за кроком повністю перебрала на себе функції щодо формування і визначення векторів розвитку освітньої політики в країні, церква навпаки втратила важелі впливу на розбудову освітньої сфери. Економічний розвиток, індустріалізація, стрімке зростання промислового виробництва, запровадження інноваційних технологій, інформатизація спричиняли реформування системи університетської освіти: удосконалення сертифікації, спеціалізацію й професіоналізацію університетської підготовки, диверсифікацію дипломів, установами та розширення зв'язків між університетською освітою і наукою, центром, університетами й регіонами. Зростання кількісних показників (збільшення чисельності

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

студентів) вимагало якісних змін в організації університетського навчання: запровадження нових спеціалізацій тощо. Консервативні педагогічні традиції виступали гальмівним чинником реформ системи університетської освіти, тривалий період вони стримували диверсифікацію дипломів ліценціату, метризи, докторів наук [1].

Становлення і розвитку системи університетської освіти Франції включає в себе декілька періодів. У донаполеонівський період (до 1806 р.) університети Франції виконували суто навчальні функції, були посередниками, що забезпечували передачу знань молодим поколінням, вони не займалися безпосередньо науково-дослідницькою роботою. За часів Старого режиму держава не втручалася в освітню політику й дозволяла духовенству її регулювати, здійснювати нагляд над навчальними закладами. Однак вона відкривала вищі спеціалізовані школи, особливо військові, а з другої половини XVIII ст. поступово перебирала на себе владні функції щодо організації й здійснення освіти. У такий спосіб розпочався процес одержавлення освіти. Велика французька революція 1789 р. відкрила широкі перспективи для реорганізації всієї сфери освіти та заклала перші підвалини для її справжньої структуризації і систематизації.

В революційний період (1789-1799 рр.) і перше десятиліття XIX ст. чітко простежувалася тенденція до поглиблення одержавлення університетської освіти. Провідною ідеєю реформи вищої освіти стало положення про регламентацію професій шляхом запровадження наукових ступенів. Тільки диплом забезпечував громадянину законне право на ту чи іншу професійну діяльність. Саме в наполеонівську добу ідея наукових ступенів знайшла широку підтримку й реалізацію, що підсилювалося уніфікованим регламентом і прозорою процедурою проведення обов'язкових випускних екзаменів.

Наприкінці XIX ст. у Франції виникла система університетської освіти, що діяла без суттєвих змін до середини XX ст. Її функціонування підсилювалося діяльністю відомих державних діячів і вчених-педагогів, таких як: Л. Пастер, Е. Бутмі, Ж. Есм'єн, Ж. Моно, Р. Жане, Е. Дюркгейм, М. Бріль, Е. Лавіс, Е. Босір, Ж. Парі, А. Дюмон, Л. Ліар та ін. [2].

Сучасний розвиток системи університетської освіти ґрунтується на соціально-економічних і педагогічних засадах, сформованих у 60-80-х рр. XX ст. та процесах глобалізації, що набули широкого розвитку в кінці минулого сторіччя і ведуть до ліквідації академічних меж функціонування національних університетів, повернення університетському навчанню транснаціонального характеру.

В 60-70-х рр. XX ст. головним випробуванням системи університетської освіти Франції стала тенденція до значного зростання кількості студентів. Змінилися соціальні пропорції й склад студентського контингенту, суспільне й технолого-економічне розмаїття попиту на освіту, збільшилися розбіжності між спеціальною підготовкою, яку забезпечували університетські заклади, і реальними перспективами професійного працевлаштування.

Студентський історико-педагогічний альманах

Сучасний етап оновлення системи університетської освіти Франції, його сутність і особливості структурних перетворень, відбувається з урахуванням основних положень Болонського процесу, але зі збереженням національних традицій та ідентичності власної системи освіти шляхом підтримки й популяризації освітніх досягнень, подальшої професіоналізації університетської ланки завдяки відкриттю нових професійно-орієнтованих напрямів підготовки з відповідною сертифікацією [3].

Таким чином, можна стверджувати, що становлення і розвиток вищої освіти у Франції тривало довгий час. Французькій системі вищої освіти характерна велика різноманітність навчальних закладів з міцними традиціям, здатних, насамперед, чітко орієнтуватися при підготовці фахівців на вимоги сьогодення.

Список використаних джерел

1. Зязюк Л. Освітня система Франції / Л. Зязюк // Рідна школа. – 2001. – № 11. – С. 70-74.
2. Корсак К.В. Вища освіта Франції / К.В. Корсак // Вища світова освіта. – К., 1997. – С. 122-131.
3. Шевченко А. Система освіти у Франції / А. Шевченко // Рідна школа. – 2001. – № 2. – С. 74-77.

Свинтківська Марія,

студентка 33 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Вища освіта у Франції : Колеж де Франс

Франція є третім за популярністю напрямком для навчання за кордоном. Хоча багато студентів приїжджають з франкомовних країн, існують міцні традиції навчання студентів з Європи, Азії та Північної Америки. Майбутніх магістрів та аспірантів приваблює у Франції рідкісне поєднання світового рівня післядипломної освіти та низької плати за навчання.

Франція продовжує пишатися чисельністю і міццю своєї університетської системи, яка посіла третє місце в Європі в рейтингу 2009 QS World University Rankings і сьоме у світі.

Одним з всесвітньо відомих і надзвичайно цікавих вищих навчальних закладів Франції є Колеж де Франс.

Мета статті – проаналізувати зміст освіти ВНЗ Колеж де Франс.

Колеж де Франс є державним вищим навчальним закладом Франції, унікальна установа, що не має аналогів за кордоном.

Колеж де Франс (College de France) – один з найстаріших науково-дослідних і навчальних закладів у Франції.

Колеж де Франс засновано 1530 року, коли французький король Франциск I підтримав пропозицію свого бібліотекаря, видатного гуманіста Гійома Бюде, й запровадив посади «королівських лекторів» (lecteurs royaux). Вони мали бути фінансово незалежними, провадити дослідження й

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

викладати у фахах, до яких ставилася вороже «Сорбонна», де домінував дух ортодоксальної теології. Цими дисциплінами спершу були давньоєврейська мова, давньогрецька мова, а також класична латина. Незабаром до них приєдналися французьке право, математика й медицина [1].

Колеж де Франс носить сучасну назву лише з 1870 року, яка в оригіналі записується як Collège de France.

Колеж де Франс (фр. Collège de France) – один з найпрестижніших вищих навчальних закладів Франції. Розташований на площі Марселен-Бертело (фр. place Marcelin-Berthelot) в Латинському кварталі (5-ий округ Парижа). Тут пропонуються не дипломні курси підвищеного рівня з природничих, гуманітарних та мистецьких дисциплін. Навчання безкоштовне й відкрите для всіх без попереднього запису. Посада професора Колеж де Франс вважається вершиною наукової кар'єри у Франції.

Колеж складається з трьох відділень: *природничо-математичного, філософсько-соціологічного та історико-філологічного*. В Колеж де Франс функціонує значна кількість наукових лабораторій різного профілю. Колеж не має стабільних навчальних планів і програм, не проводить ніяких екзаменів для слухачів. Професори кафедр щороку самі визначають теми лекційних курсів, які безпосередньо пов'язані з їхньою науково-дослідною роботою. Вхід на лекції вільний. З 1970 до Колеж де Франс запрошуються для читання лекцій іноземні професори. Колеж підкоряється безпосередньо міністрові освіти, а професори, обрані колективом лекторів, затверджуються президентом Франції.

Таким чином, коледж постійно адаптується до еволюції науки і розважальний центр для наукової спільноти.

З самого початку колеж замислювався як установа:

- заснована на принципах повної свободи викладання, його публічності і безумовної загальнодоступності, а також безкоштовності навчання;
- переслідує виключно завдання наукового викладання, а не практичних цілей [2].

Професори, не пов'язані планами і програмами, були вільні у виборі предметів своїх курсів, які могли відвідуватися всіма бажаючими, незалежно від статі, віку та національності.

Через усі роки з часів заснування Колеж де Франс проніс свою унікальну побудову начального процесу і девіз, який на латині звучить як Docet omnia і перекладається українською: «навчає всього».

Список використаних джерел

1. Вільна енциклопедія. Колеж де Франс URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Колеж_де_Франс
2. Колеж де Франс URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://znaimo.com.ua/Колеж_де_Франс
3. Колеж де Франс URL [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.college-de-france.fr/site/college/index.htm>

Гуловська Анастасія,

Особливості вищої освіти у Франції

У Франції навчається понад 2 мільйона студентів, і 10 % з них – іноземці. Ця країна – одна з найбільш привабливих для закордонних студентів. Близько 220 тисяч молодих людей з інших країн щороку вибирають Францію. І не випадково: французький уряд приділяє величезну увагу системі освіти, на освіту витрачається більше 23 % національного бюджету. Франція займає третє місце у світі з прийому іноземних студентів, поступаючись лише США та Великій Британії.

Мета статті – висвітлити особливості вищої освіти у Франції.

Керівництво вищою освітою у Франції здійснюється міністром національної освіти через посередництво національної ради вищої освіти і наукових досліджень [1, с. 327].

Вища освіта у Франції має дуже багату історію. Зараз в країні існує 250 вищих навчальних закладів, з них 77 – університети (65 з яких – державні). Університети складають провідну ланку системи вищої освіти, в них навчається 88 % студентів [3, с. 97].

З 1969 р. почалося розукрупнення університетів. Так, Паризький університет, який налічував близько 120 тис. студентів, було розділено на 13 університетів, більшість з яких виведено в передмістя. Утворено також низку нових університетів у провінційних містах. На початку 90-х років у Франції діяло 73 університети.

У Франції університети – державні, лише вони мають право присвоювати вчені ступені і звання. Навчання в університетах безкоштовне, однак при вступі на перший курс абітурієнт робить благодійний внесок. Студенти із малозабезпечених сімей одержують стипендії.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

На початку 70-х років відбулася реорганізація університетів: замість факультетів створено навчально-дослідницькі об'єднання, яким надано визначати програми і методики навчальних курсів, керувати дослідницькою роботою, підбирати викладачів тощо [2, с. 193].

З'явилися нові *напрями навчання*: інженерні, сільськогосподарських наук, архітектури, фізичної культури і спорту, проте кількість студентів там незначна. Бакалаврів приймають до університету за багатьма напрямками навчання без іспитів; якщо студент не має диплома бакалавра, то складає іспити за програмами випускного класу ліцею. Кількість місць на першому курсі не лімітується.

Навчання в університетах поділяється на три дворічні цикли. Перехід на наступний цикл можливий лише за наявності диплома про успішне закінчення попереднього циклу і відповідного рішення комісії з орієнтації. Найдовший термін отримання вищої медичної освіти: від 6 до 10 років [2, с. 194].

На відміну від Великої Британії і США університети Франції не знаходяться на вершині освітньої піраміди. Лідерські позиції тут займають великі школи (*grand l'ecole*), що забезпечують підготовку спеціалістів для сфери бізнесу, державного управління та інженерії. Вони надають високий рівень освіти і до вступних іспитів допускають лише тих, хто успішно завершив перший освітній курс в університеті [1, с. 327].

Великі школи різняться за умовами прийому, характером навчання і перспективами, які вони відкривають своїм випускникам. Тривалість навчання зазвичай становить 3 роки [2, с. 194].

У наш час переважна частина великих шкіл підпорядковується міністерству народної освіти. Серед великих шкіл можна виділити, зокрема, школи, які готують учителів для системи середньої освіти [1, с. 328].

Престижними у соціальному й академічному відношенні вважаються *Вища нормальна школа* (1794), *Школа хартиї* (1821), *Політехнічна школа* (1794), *Вища національна школа мистецтв і ремесел* (1881). Вони дають освіту гуманітарного або природничо-математичного напрямку. Спеціальну інженерну підготовку високого рівня можна отримати в *Національній школі мостів і доріг* (1747), *Вищій національній гірській школі* (1783) і багатьох інших паризьких вищих технічних закладах, заснованих наприкінці XIX – на початку XX ст. Винятково престижною є *Школа адміністрації* (1945).

Особливе місце в системі вищої освіти Франції посідає *Колеж де Франс* (1530), де широко представлено сучасні науки гуманітарного і природничо-математичного циклів, які викладають відомі вчені країни. Колеж де Франс не має стабільних навчальних планів і програм, не проводить іспитів, не видає дипломів, не присвоює вчених ступенів. Викладачі самі щорічно обирають теми лекційних курсів і визначають кількість навчальних годин на свою навчальну дисципліну. Вхід на лекції вільний [2, с. 195].

Важливо знати і про те, що, як і французькі студенти, іноземні студенти мають можливість працювати (не більше 19 годин на тиждень) – і таким чином забезпечувати своє проживання у Франції. Франція притягує

Студентський історико-педагогічний альманах

іноземців багатою культурною спадщиною, ідеєю рівності студентів – і, звичайно, широкою палітрою пропонованих освітніх програм.

Список використаних джерел

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : Підручник / С.С. Вітвицька. – К.: «Центр учбової літератури», 2011. – С. 327 – 328.
2. Галус О.М., Шапошнікова Л.М. Порівняльна педагогіка / О.М. Галус, Л.М. Шапошнікова. – К.: «Вища школа», 2006. – С. 193 – 195.
3. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка : Навчальний посібник / А.А. Сбруєва. – Суми: Вид-во Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка, 1999. – С. 97.

Петровська Тетяна,

студентка 33 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Університетська освіта сучасної Франції

Професійна підготовка якісних фахівців, які бездоганно орієнтуються в своїй галузі, завжди була важливим завданням кожної держави. У період інтенсивної взаємодії та взаємозалежності країн у світі розвиток і вдосконалення національної вищої освіти потребує використання найкращого педагогічного досвіду та прогресивних освітніх досягнень інших держав. За останні декілька років в світових системах освіти відбулися суттєві структурні зміни, обумовлені розвитком науково-технічного прогресу і його зростаючим впливом на всі сторони життя суспільства. Тому вивчення, ознайомлення з даними змінами в освітніх системах країн Західної Європи, а саме сучасної Франції, є досить актуальною проблемою.

Дана тема є порівняно новою, адже стала окремою галуззю дослідження в Західній Європі нещодавно, у другій половині ХХ ст. Процес змін у системі вищої школи почали висвітлювати в своїх працях Д. Адамс, О. Фултон, Дж. Уокер, С. Еверс, Дж. Ківс, В. Міттер, Т. Хусен. Найбільш відомими фахівцями в галузі компаративної педагогіки вважаються Ф. Альтбах, Р. Арнов, Л. Бреслер, М. Карноу, Г. Келлі, Г. Ноа, Ф. Реймерс, К. Торрес, Дж. Фарелл, Б. Хоумс, М. Екштейн та інші.

Метою моєї статті є аналіз останніх змін, що стосуються сучасної освіти Франції.

На даний момент головними особливостями вищої освіти Франції вважаються: 1) подвійна система вищої освіти, що розмежовує престижні вищі школи *Grandes* та інші вузи; 2) організація й фінансування більшості фундаментальних досліджень Національним центром наукових досліджень, що не входить до структури вищої освіти; 3) активна участь держави у створенні та використанні наукового й технічного знання [1, с. 447].

Ще однією найважливішою особливістю університетської освіти Франції можна назвати рівномірний розподіл університетів за всіма регіонами країни, централізоване управління сектором і наявність особливого ринку праці для аспірантів.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Дана схема допоможе розібратися з усіма етапами освіти й представляє французьку систему вищої освіти з усіма можливими варіантами навчальних закладів та з урахуванням нової реформи «LMD» (Бакалаврат/Магістратура/Аспірантура): [2, с. 17].

Слід зазначити, що у наш час зарахування до вищих шкіл Франції відбувається в умовах жорсткого конкурсного відбору. До вищої школи важко вступити, а от закінчити її можна без особливих зусиль. Адже у Франції вважається, що високі вимоги до осіб, які вступають на навчання до вищих шкіл, забезпечують випускникам відмінні навички при працевлаштуванні. Але в даній думки є значний мінус, тому що роботодавці часто вважають, що працевлаштування такої елітної молоді є надто дорогим. З іншого боку, в університети приймають усіх, хто не вступив до вищих шкіл, не враховуючи при цьому, чи достатньо в університеті викладачів, чи є необхідна матеріальна база, відповідні приміщення тощо. Таким чином вступити до університету досить легко, а от отримати диплом про його закінчення, не виконавши значну роботу, практично неможливо. У процесі навчання з університету виключається велика кількість студентів, і, таким чином, ціна вищої освіти у Франції дуже висока, як із фінансової, так і з соціальної точки зору [3, с. 224].

Починаючи з 2002 року в освітній системі Франції відбуваються бурхливі зміни, що наповнюють освітню політику Болонськими інноваціями. В цей період вводиться низка законодавчих актів, серед яких найважливішим є декрет від 8 квітня 2002 року про адаптацію французької освітньої системи до європейської галузі вищої освіти. Метою даного документу є проведення реформи системи присуджуваних ступенів за типом «бакалавр – магістр – доктор». Окрім того, цей декрет підтримує широке застосування європейської кредитово-трансфертної системи і видачу додатка до диплома. [3, с. 159].

Нова організація ступенів уключає три модульно-кредитні цикли, при цьому для отримання ступеня бакалавра необхідно 180 кредитів і 120 кредитів для отримання ступеня магістра, тобто всього 300 кредитів після закінчення середньої школи, що відповідає Болонським вимогам.

Що стосується магістратури, то умови отримання ступеня магістра були закріплені декретом від 25 квітня 2002 року. Ступінь магістра було введено у 2002-2003 навчальному році. Для його отримання не обхідно набрати 120 кредитів або 300 кредитів після диплома *baccalaureat* середньої школи, через що магістерський рівень навчання інколи позначають у Франції як «Вас +5». Із запровадженням ступеня магістра вперше в історії вищої освіти Франції структура навчання стала однаковою як для університетів, так і для вищих шкіл *Grandes Ecoles*. Реформа набула активних обертів в 2006 р. В 2010 р. реформа була закінчена та стосувалася майже всіх освітніх програм навчання, крім медицини та підготовки інженерів.

Також важливі зміни відбулися при підготовці аспірантів. До школи аспірантів можна вступити із ступенем магістра або за спеціальним дозволом у випадку, якщо студент пройшов аналогічне навчання за кордоном або

Студентський історико-педагогічний альманах

йому зараховано попереднє навчання. У школах підготовки аспірантів пропонують предмети відповідно до напрямів дисертаційних досліджень, а також такі, що ведуть до підвищення загальних знань щодо наукової діяльності. Ступінь PhD, як правило, надається після трьох років навчання та захисту дисертації університетами, вищими школами природничих і гуманітарних наук та державними ВНЗ, що отримали акредитацію на присудження PhD індивідуально або спільно. Це право підтверджується окремим декретом міністра вищої освіти й науки.

Приблизно із 40% аспірантів-початківців укладено трудові контракти. Вони виконують роботу помічника викладача, асистують у лабораторії, отримують наукову стипендію чи виборюють грант CIFRE [3, с. 160].

Загалом у Франції готують близько 10 тис. аспірантів на рік, а по всій Європі – 68 тис. Молоді кандидати наук, будучи головними виробниками нового знання, зазвичай ідуть працювати до державного сектора, проте число випускників аспірантури, які працюють у приватному секторі, постійно зростає. Черга на постійні місця роботи для науковців у Франції створила особливий ринок праці для аспірантів.

Що до методів внутрішнього оцінювання, то вони визначаються університетами самостійно. Активна участь студентів французьких вузів у таких заходах надає їм можливість впливати на університетське життя та політику. Відповідно до ухвалених Болонських принципів, контрактна угода з університетами та іншими вузами підкреслює пріоритетний характер зміцнення систем внутрішнього оцінювання. [3, с. 162].

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки: університетська освіта у Франції переживає період реформ, призначених аби скоротити відставання французьких університетів від престижних вищих шкіл *Grandes Ecoles*. Головні зусилля у справі реформування університетської освіти Франції спрямовані на впровадження європейської двоциклічної системи «бакалавр-магістр».

Головними проблемами сучасних французьких університетів на сучасному етапі є недостатнє державне фінансування, надто широкий доступ до освіти, невелика плата за навчання та значна кількість студентів, які не закінчують університет.

Список використаних джерел

1. Дослідження і нововведення в новій глобальній економіці. Міжнародний порівняльний аналіз / за ред. Філіп Ларедо і Філіп Mustar – Cheltenham Великобританія, Нортгемптон М.А., США. – 2001. – 524 с.
2. Навчання у Франції – довідник українського студента / за ред. Анн Дюрюфле. – 2011. – 17 с.
3. Durand-Prinborgne Франція / Енциклопедія вищої освіти / Бартон Кларк, Гай Нейве. – 1992. – Наука Ltd, 2010. – С. 217-224.

*Дзензеловська Аліна,
студентка 21 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

Особливості університетської освіти сучасної Франції

Університетська освіта займає провідне місце в системі неперервної освіти. Вона зв'язана з економікою та наукою, технологією та культурою суспільства, і тому її розвиток є важливою складовою стратегії національного розвитку як країни, так і цивілізації.

Проблеми розвитку освіти в умовах сучасної глобалізації активно досліджуються в сучасній західній та вітчизняній науковій літературі. Безпосередньо проблемам внеску освіти в економічне зростання країни присвячені праці Г.Беккера, Дж.Мінцера, Ф.Уелча.

Мета статті – проаналізувати особливості вищої освіти сучасної Франції.

Основні принципи системи освіти у Франції мають столітню історію, і були закладені в 1880-90-х роках. Освіта безкоштовна, не має релігійного змісту й обов'язкова для дітей від 6 до 16 років. Кількість французьких ВНЗ у світовому рейтингу вищих навчальних закладів можна порахувати на пальцях. При цьому майже ніхто не сумнівається у високій якості освіти, адже французькі ВНЗ мало в чому поступаються суперникам з інших країн. Система сучасної освіти Франції вважається однією з найбільш привабливих для багатьох країн у силу своєї ефективності, що доведена багатьма роками її існування. Французька система вищої освіти мобільна і гнучка. Уряд Франції приділяє величезну увагу системі освіти, а також дуже добре її фінансує (близько 23% держбюджету). Вища державна освіта у Франції практично безкоштовна, і саме тому щороку до ВНЗ цієї країни свої документи подають близько 200 тисяч молодих людей з інших країн. Рік навчання у Франції одного студента обходиться державі в середньому 8000 €, а студенти державних вузів платять лише вступний внесок у розмірі приблизно 200-400 €. [3].

У Франції частина вищої освіти практично повністю відкрита (це переважно університети) і вступ майже зводиться до простого запису на навчання шляхом сплатування символічної суми на витрати канцелярії, інша – «закрита» (домінують не університетські заклади), бо прийом ведеться із суворою селекцією при кількох претендентах на одне місце. Селекційна частина натомість гарантує роботу після отримання диплома.

Університетська освіта ділиться на *три цикли*, по закінченні кожного з яких студент одержує відповідний диплом. **Перший цикл** тривалістю два роки являє собою початковий етап вищої освіти, на якому здійснюється загальнонаукова підготовка. Після закінчення циклу видається диплом про загальну університетську освіту (Diplome d'Etudes Universitaires Generales, DEUG) із зазначенням відповідної галузі знань. Багато хто зупиняються саме на цьому шаблі, оскільки такий документ дає можливість знайти непогану роботу. **На другий цикл**, що складається з двох послідовних однорічних ступенів, що завершуються отриманням дипломів ліценціата (Licence) і «метріз» (Maitrise), в яких вказується назва вивченої дисципліни приймаються студенти, які успішно закінчили перший етап університетської освіти. Кожен з них розглядається в якості диплому про закінчену вищу

Студентський історико-педагогічний альманах

освіту тривалістю 3 і 4 роки відповідно і при вступі на роботу дає право на зайняття службової посади відповідного рівня. *Третій цикл* вищої університетської освіти призначається для спеціалізації та залучення до науково-дослідницької діяльності. Приймаються на цей цикл особи, які мають «метріз» з відповідної спеціальності. Навчання протягом одного року завершується отриманням «диплому про вищу спеціалізовану освіту» (Diplome d'Etudes Superieures Specialisees, DESS), у разі вибору програми спеціалізації, або «диплому поглибленої підготовки» (Diplome d'Etudes Approfondies, DEA), якщо програма носить дослідний характер. Обидві зазначені дипломи, для отримання яких потрібно в цілому 5 років навчання, є дипломами про вищу університетську освіту третього циклу. Для навчання на *ступінь доктора* (Doctoral) зазвичай приймаються особи з дипломами поглибленої підготовки. Вони зобов'язані протягом 2-4 років виконати кваліфікаційні вимоги, які полягають в здачі теоретичних іспитів за фахом, проведення наукового дослідження за обраною темою, написання і захист дисертації [1, 7].

У спеціалізованих ВНЗ на відміну від університетів поділ процесу навчання на цикли, як правило, відсутній. У той же час зберігається різноманітність рівнів підготовки, при цьому рівень кожного професійного диплому може бути співвіднесений з рівнем відповідного диплому одного з трьох циклів університетської освіти.

Для вступу у французький державний університет зазвичай не потрібно здавати вступні іспити, але може знадобитися проходження співбесіди в обраному вузі. Незважаючи на уявну доступність університетів, їхні дипломи цінуються дуже високо, а конкурс досьє, що подаються на зарахування, може становити 2-4 особи на місце. Вступивши до університету, іноземний студент має ті ж права, що й французькі студенти, а значить – може розраховувати на допомогу в пошуку *житла* та отримання *місця у гуртожитку*, користуватися всіма *соціальними пільгами* та *спеціальними тарифами*, брати участь в *місцевому університетському самоврядуванні* та *суспільному житті*. У багатьох ВНЗ, особливо приватних, з'явилися платні магістерські програми англійською мовою, орієнтовані на іноземців і припускають 1-2 роки навчання.

Академічний рік має два семестри, розпочинається у *вересні* та закінчується *червнем*. До літніх канікул додаються двотижневі перерви на Різдво й Великдень, інколи ще тиждень у лютому між семестрами. Дати залежать від вищих закладів освіти та щороку змінюються. Заняття проводяться традиційним способом, але наголошується на самостійній роботі студентів, для якої створені прекрасні умови (бібліотеки, бази даних, комп'ютеризовані робочі місця для студентів тощо). Серйозні дисципліни закінчуються іспитами. *Шкала оцінок* досить своєрідна: від 20 (найвища) до 0 (найнижча): 16-19 – дуже добре й відмінно, 14-15 – добре, 12-13 – досить добре, 10-11 – задовільно (прохідні бали), нижче 10 – незадовільно [4].

Цікавою особливістю Франції є поширеність «вільних слухачів» – дорослих осіб, які за символічну плату (за користування бібліотеками, лабораторіями тощо) можуть відвідувати за власним бажанням академічні

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

програми університетів, але без права складати іспити й отримувати диплом про вищу освіту. Викладачі поділяються на три категорії: *професори* (еквівалент наших професорів і доцентів), *лектори* й *асистенти*. Хоч середня зарплата викладацького персоналу нижча, ніж у колег з аналогічними дипломами у промисловості, цей вид праці є привабливим через помірні навчальні навантаження в поєднанні з високим рівнем академічної свободи та соціальної захищеності. Прийом конкурсний, бо кількість претендентів перевищує кількість вакантних місць. Закон визначає тривалість робочого тижня викладача у 39 годин. За рік має набратися 128 год. лекцій або 192 год. семінарських занять чи 228 год. керування лабораторними роботами.

Гордістю французької системи вищої освіти є Вищі школи (*Grandes Ecoles*), які існують паралельно з університетами. Вони пред'являють до майбутніх студентів більш високі вимоги. Тільки для вступу до деяких з цих шкіл може знадобитися дворічна спеціальна підготовка, а потім і складання іспитів. Навчання в більшості вищих шкіл – платне, від 4000 до 25000 € на рік. Подібна елітарність підтверджується віковим досвідом діяльності цих шкіл і високою оцінкою дипломів французьких вищих шкіл у всьому світі. Не меншу популярність мають вищі комерційні школи та школи управління. Тут можна отримати диплом високої якості і будь-якого рівня в галузі менеджменту та комерції – від *Licence* до престижних дипломів *MBA* [5, 6].

У Франції мережа вищих навчальних закладів практично рівномірно поширена по всій території країни. Провінційні університети та вищі школи ні в чому не поступаються паризьким – і успішно конкурують з ними, показуючи високі результати навчальної та наукової діяльності.

Університетська освіта Франції демонструє тенденції розвитку та підйому, оскільки немає такої спеціальності, яку не можна було б одержати в одному з навчальних закладів цієї держави. Франція притягує іноземців своєю якістю життя, багатою культурною спадщиною, ідеєю рівності студентів – і, звичайно, широкою палітрою пропонованих освітніх програм.

Список використаних джерел

1. Арутюнова Ж.М. Современные тенденции развития системы образования во Франции / Ж.М. Арутюнова // Иностранные языки в школе. – 2004. – № 3.
2. Єгоров Г. Система освіти у Франції / Єгоров Г. // Історія в школі. – 2001. – № 3-4.
3. Навчання у Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nauka.lp.edu.ua/fileadmin/nauka/files/Studentam/France_guide.pdf
4. Освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/abroad/higher_school/
5. Освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/abroad/edusystem/fra/university/>
6. Система вищої освіти у Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ebooktime.net/book_162_glava_126_СИСТЕМА_ВИЩОЇ_ОС.html

7. Знаймо [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://znaimo.com.ua/Вищі_навчальні_заклади_Франції

*Будник Тетяна,
студентка 33 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В.В. Павленко*

Система вищої освіти в Канаді

Канада є однією з семи основних промислово-розвинених країн світу, отже, є країною з високо розвиненими технологіями та освітою. Сильна економіка і постійний розвиток на протязі століть поступово підвищували рівень накопичених знань та озброїли її особливими особливостями і перевагами. Зібраний досвід може стати потрібним базисом для проведення структурних реформ та експорту корисного досвіду в інші країни, в тому числі й Україну. Система вищої освіти Канади має кілька визначних особливостей, до яких можливо віднести унікальну систему керування системою освіти та стратегією розвитку; особливий підхід до університетських моделей управління; динамічність інтернаціональної складової освіти; гнучкість та різноманіття щодо системи фінансування систем як шкільної, так і вищої освіти. В сукупності з послідовним контролем на макрорівні, поступовим розширенням університетської автономії, розробкою і вдосконаленням системи кредитів, як основного чинника системи менеджменту знань дають змогу ефективно регулювати зміст освіти відповідно до сучасних тенденцій.

Історія вищої освіти в Канаді налічує більше трьох століть. Як і у більшості британських та французьких колоній в минулому, під вплив Європи на початкових стадіях, найстаріші університети Канади були засновані Церквою. Першим приватним загальним університетом став університет Мак Гілл. Він був заснований в 1821 році (проте лише на початку 50х років минулого століття йому вдалося вийти з-під опіки), він став початком наступної хвилі формування освітніх закладів - так були один за іншим були проголошені університети Dalhousie, Університет Квінз, Університет Торонто та інші. До створення федерації в 1867 році, в Канаді налічувалось 18 університетів у чотирьох провінціях. Кілька університетів, які носили назви провінцій, були створені після того, як чотири західних провінції оголосили про створення федерації [1]. Період від закінчення Другої світової війни до 1970-х років система освіти знаходиться на підйомі, цей час називають золотим періодом розвитку, формування та інституціоналізації основної маси державних університетів. З кінця 20 століття до початку 21-го століття Канада вступила на сходінку популяризації вищої освіти. На даний момент в країні з лише 30 мільйонами осіб населення налічується 92 університетів, 122 коледжів, більше ніж 400 загальних та технічних коледжів у громадах, а також невелика мережа прикладних та приватних професійно-технічних училищ. Щороку близько 1300000 студентів стаціонарної та дистанційної форми розпочинають та

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

продовжують навчання в коледжах чи університетах, таким чином брутто-коефіцієнт охоплення населення вищою освітою в Канаді становить близько 50 %, що є одним з найвищих показників у світі [2].

Канада є мультикультурною країною, що не має міністерства освіти на центральному рівні, координація політики провінцій в галузі освіти є основним завданням Ради Міністрів Освіти (СМЕС). Федеральна конституція в 1867 році дала провінціям право на регулювання освіти та управління законодавчою владою, і надалі це право залишається незмінним. В законах провінцій чітко визначено, що уряд провінції несе пряму відповідальність за вищу освіту, відповідно до законодавства, провінції можуть схвалити створення державних університетів та інших установ галузі вищої освіти, стандартизувати використання назви університету, затверджувати перелік ступенів та гарантувати їх отримання. Також до повноважень ради включено нагляд за роботою створених при університеті опікунської ради та сенату університету, як регулюючих органів на підстави правових актів. Більшість коледжів та університетів в канадських провінціях є громадськими і загальнодоступними, їх фонд активів формується урядом провінції, проте він безпосередньо не може втручатися до наукової діяльності установи; університети мають високий ступінь автономії та академічних свобод. Автономія університетів найбільш повно відображається в можливості встановлення власної адміністрації, проведення власної експертизи і професійному спрямуванні, встановлюючи власні курси та кредити. Університети розробляють свої власні системи розмежування напрямків, поводять підбір викладацького та адміністративного персоналу, стимулювання власних незалежних наукових осередків та їх інтегрування в систему незалежних вищих шкіл та міжнародних освітніх обмінів та співпраці. Такий прозорий підхід робить освітню систему країни більш сильною, стабільною і позитивно орієнтованою [3].

Хоча федеральний уряд не впливає безпосередньо на управління освіти, він може задавати канву розвитку освіти з точки зору національних інтересів. Через мовне регулювання, аналіз релігійних відносин в середовищі корінного населення, культурної спадщини, розвиток людських ресурсів та імміграції, інших законодавчих та нормативних актів, уряд задає необхідну мотивацію розвитку освіти в Канаді, забезпечення правових гарантій рівності можливостей у сфері освіти на національному рівні. Федеральний уряд спрямовує кошти на фінансування освітніх закладів, їх розмір не є обмеженим, а ґрунтується на балансі освітнього потенціалу і потреб кожної окремої територіальної одиниці. Частина федеральних коштів спрямовується на аналіз питань, пов'язаних з людськими ресурсами, економічним розвитком та потребами інвестицій в програми міжнародного обміну. Додатково уряд надає підтримку фондам «Природничі науки та інженерні дослідження», «Суспільні науки і гуманітарні дослідження» та «Інституту Здоров'я Канади», а також іншим установам, які проводять академічні дослідження відповідно тендерам.

Студентський історико-педагогічний альманах

Університети Канади мають різні особливості та освітні цілі. Наприклад, університет Торонто, Онтаріо, має окреме право на присудження ступеня доктора медицини через видатні здобутки його співробітників, їх внесок у медицину, що виділяє його з числа великих дослідницьких університетів протягом багатьох років. Цей університет визнаний у світі і належить до п'ятірки кращих університетів в Північній Америці і одним з провідних університетів світу. Факультет математики університету Ватерлоо є одним з найбільш потужних центрів в галузі математики, інформаційних технологій і задає стандарти в згаданій галузі для інших освітніх та наукових центрів не лише в країні.

Однією з основних рис роботи університетів є гнучка система керування процесом навчання, а також наявна система кредитів, яка адаптована до всіх можливих видів діяльності в межах університету, а також для навчання в рамках програм обміну тощо. В результаті студенти мають високий ступінь свобод та вибору щодо індивідуалізації навчального плану та інтеграцію в спеціалізовані дослідницькі програми за вибором. До уваги беруться різноманітні потреби як студентів так і викладацького складу. Такий підхід в повній мірі відображає особистісно-орієнтовану філософію сучасної освіти. Після реєстрації студенти не мають жодного жорсткого плану. В залежності від їх особистих інтересів, захоплень, талантів, знань, а також майбутнього розвитку, вони розробляють свій власний дизайн навчання, користуючись вибором обов'язкових курсів та вимогами програм. Студентам доступні також програми індивідуального спрямування як безпосередній тренінг з викладачем «один на один», дистанційне навчання за допомогою сучасних технічних засобів, самоосвіта, всі ці поняття також включені в систему кредитів. Проте отримати самі кредити на стадії завершення курсу не так просто, вимоги до рівня здобутих знань є жорсткими, способи контролю – різноманітні і прозорі. При невдалому завершенні курсу його необхідно повторити знову для обов'язкових курсів, або замінити іншим для курсів на вибір. Додаткова програма оптимальних курсів дає можливість студентам окреслити суміжний напрям навчання, як наприклад психологія чи педагогіка для природничого напрямку, тощо. Базовий рівень бакалавра може отримати кожен студент при успішному завершенні основних курсів та наборі не менше 73% кредитів. Наступний рівень магістра з набором не менше 78% кредитів дає можливість перейти на рівень докторату (PhD) який одночасно дозволяє суміщати поглиблене вивчення окремих напрямків з роботою над власним науковим проектом.

Такий зважений евристичний підхід та інтерактивні методи викладання курсів дають можливість швидко впроваджувати інновації. Опираючись на здатність студентів швидше опановувати практичні навички, викладачі дають їм змогу використати цей досвід для розв'язку більш складних завдань в площині планування експериментів та теорії. В подальшому це стимулює здатність вибудувати оптимальну модель стратегії при плануванні в площині теоретичні знання – ідея – експеримент, стимулює креативне мислення.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Для того щоб оптимізувати перебіг часу в студентському середовищі, кожен університет організовує власну інфраструктуру, починаючи від соціальної мережі студентів початкових курсів, забезпечення всіх необхідних соціальних потреб, послуг до забезпечення Ітернетом, доступом до бібліотек, копіювальною технікою через систему доступу за допомогою універсальної студентської картки. Не останню роль в житті кампусу відіграють офіси для контактів з майбутніми роботодавцями, які вже на цій стадії можуть проводити орієнтуючі тренінги, на протязі яких відбираючи найбільш цікавих та перспективних, з точки зору роботодавця, випускників і вже на цій стадії спрямовувати активність студента в потрібне русло, гарантуючи йому необхідну підтримку.

Викладацькі кадри в університетах мають можливість обирати моделі співпраці, вони можуть працювати як повний робочий час, так і частковий, доступна опція індивідуально спрямованих занять. Більшість викладачів запрошуються в рамках програм міжнародної співпраці, що дає змогу підтримати високий рівень інтернаціоналізації, нівелювати можливі суперечливі питання в напрямку культурних відмінностей. Така модель співпраці дозволяє університетам заощадити значну частину коштів, співвідношення «повністю зайнятих» до «частково-зайнятих» викладацьких позицій становить близько 3: 2 [4].

Мультикультурне середовище формується не лише за рахунок запрошених співробітників, в коледжах та університетах навчається значна частина іноземних студентів, для яких існує гнучка система грантів як за підтримки країн походження, так і урядових освітніх програм та міжнародних систем грантів. Урядові програми дають можливість іноземним студентам продовжити роботу в Канаді протягом 3 наступних років з перспективою рівного доступу на ринок праці. Такі умови дозволяють підтримувати стабільний притік кваліфікованих спеціалістів на ринок праці стабільно ростучої економіки.

В Канаді існує переконання, що ідея інтернаціоналізації, рівний доступ студентів до міжнародної культури дає перевагу в жорстких умовах конкуренції на світовому рівні. Запорукою стабільно високого рівня освіти є постійний обмін та спільні проекти між окремими університетами як в межах однієї провінції, так і співпраця з провідними науковими школами – лідерами в дослідницькому напрямі. Система взаємовизнання кредитів уможливорює динамічний обмін, обмін знань та ресурсів. Для оптимізації діяльності деякі вищі школи засновують спільні дослідницькі лабораторії та групи, котрі дістають підтримку від усіх основних джерел з обох боків, так університет Йорка має спільні підрозділи з коледжем Сенека, а 10 університетів Онтаріо об'єднані в одну тісно співпрацюючу мережу за підтримки концерну Дженерал Моторс.

Як вже було згадано, основною часткою фінансування системи є державна підтримка у вигляді урядових фондів, проте також значною частиною бюджету є надходження від замовних академічних досліджень за контрактами з великим індустріальними клієнтами, спонсорською

Студентський історико-педагогічний альманах

корпоративною підтримкою, що отримується переважно за сприяння колишніх випускників університету, індивідуальні пожертви. Таким чином забезпечується надзвичайно тісний зв'язок освіти та промисловості, як основного споживача

Система вищої освіти Канади зазнала суттєвих змін у своїй еволюції від вузько-спеціалізованих закритих університетів до сучасної мережі освітніх закладів, що диференціюються за напрямками досліджень та враховують напрямки обігу ресурсів в умовах світової глобалізації. Міцним фундаментом освітньої системи є в першу чергу евристично-орієнтований процес навчання, що в основній масі орієнтований на численних свободах всіх рівнів організації. Впровадження сучасних освітніх технологій підтримується завдяки інтегруванню у міжнародні освітні мережі та важливості інтернаціональної складової у формуванні стратегії освіти та наукових досліджень. Гнучка система фінансування, що оптимально поєднує державну підтримку та надходження від комерційних досліджень, та підтримку з приватних та індустріальних джерел дозволяє підтримувати високий рівень наукових досліджень, а отже й відповідний потенціал підготовки спеціалістів. Таким чином сукупність згаданих факторів дає цілісну та ефективну модель, яка може бути використана в якості зразка для ефективного вдосконалення освітніх систем в інших країнах.

Список використаних джерел

1. Harris, R.S. A history of higher education in Canada, 1663-1960. Archivaria, Public Archive of Canada, 1976. – 197-199 pp.
2. Di Mascio A. The Idea of Popular Schooling in Upper Canada: Print Culture, Public Discourse, and the Demand for Education. McGill-Queen's University Press, 2012) – P. 248.
3. Coates K., Morrison B. Campus Confidential: 100 startling things you don't know about Canadian universities. Toronto, Lorimer, 2011. – P. 240.
4. Xu W. On the Characteristics of Higher Education in Canada and It's Inspiration. International Education Studies, 2009. – V. 2(1), – 91-97 pp.

Бабінська Юлія,

студентка 24 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: докт. пед. наук,

професор О.Є. Антонова

Розвиток вищої освіти в Канаді

Як і будь-яка країна на земній кулі, Канада має свої особливості та унікальні риси, які привертають до неї увагу та слугують стимулом для пізнання з книг, творів мистецтва, а також з особистих вражень.

Якість освіти в провідних університетах і коледжах Канади дуже висока, а канадський диплом визнається в усьому світі. Навчання в Канаді абсолютно децентралізоване й належить відповідно до конституції, до сфери виняткової юрисдикції провінцій. Кожна провінція самостійно визначає політику в цій сфері та бюджет на ці потреби. Це робить навчання в Канаді унікальним процесом [7, с. 4].

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Канада – це країна «кленового листа» яка належить до числа держав, дипломи яких високо використовуються на міжнародному освітньому ринку. Це не дивно: на розвиток системи освіти в Канаді витрачається більше коштів, ніж у багатьох інших розвинених країнах (7,1% від ВВП проти середнього показника в 6,1%). Про ступінь розвитку освітньої інфраструктури говорить хоча б той факт, що всі державні школи, університети і коледжі Канади підключені через супутник до мережі Інтернет [3].

Оскільки в Канаді дві державні мови – англійська і французька, іноземний студент може навчатися у вузі, де викладання ведеться на будь-якому з них. Більш широко поширена англійська (у Квебеку – французький). У провінціях Нова Шотландія, Нью Бренсвік, Онтаріо і Манітоба можна пройти курс навчання як англійською, так і французькою мовою [3].

Хочеться відмітити, що серед канадських навчальних закладів є як державні, так і приватні. Якість освіти, яку вони забезпечують приблизно однакова. А ось зміст навчальних програм в тій чи іншій провінції може дещо різнитися, оскільки за конституцією Канади питання освіти знаходяться в компетенції місцевої влади. Навчання в Канаді коштує дешевше ніж у ряді інших англomовних країн, хоча для росіян з урахуванням авіа перельоту загальна сума витрат виходить невеликою [3].

Процес зарахування в канадський ВНЗ вимагає від російського абітурієнта значних організаційних зусиль і часу, тому починати його слід принаймні за рік до початку занять. Кожен навчальний заклад встановлює свої вимоги до вступників. Але в будь-якому випадку доведеться пред'явити атестат про середню освіту і здати один з міжнародних тестів з англійської мови-TOEFL (від 550 балів) або IELTS (від 5,5 балів). За французької мови університет, швидше за все запропонує свій власний тест. При вступі на магістерські програми потрібно здавати також GRE, GMAT або LSAT (іспит для юристів) [3].

Говорячи про систему вищої освіти в Канаді хотілось би порівняти, систему вищої освіти в Канаді та систему вищої освіти в США – оскільки обидві надзвичайно схожі. Як і в США, управління вищою освітою в Канаді децентралізоване і входить у сферу відповідальності уряду певної провінції чи території (10 провінцій і 3 території). Як наслідок, вступні, навчальні та випускні вимоги навчальних закладів у кожній із провінцій можуть мати деякі відмінності. Загалом, вища освіта в Канаді характеризується високими стандартами викладання, всесвітньо визнаними якісними навчальними програмами та особливо тісним зв'язком між освітою і бізнесом у Канаді [2].

Вища освіта Канади загалом ділиться на рівні undergraduate і graduate – освіта до ступеня «бакалавр» (включно) та освіта після ступеня «бакалавр», відповідно. У більшості провінцій і територій Канади навчання на бакалавріаті триває 4 роки, навчання на магістратурі – 1-2 роки в залежності від обраної спеціальності (у Квебеку 3 і 2 роки відповідно) [2].

Навчальні заклади, які пропонують програми undergraduate, набагато більше диверсифіковані, ніж у США. Зокрема, undergraduate-освіту

Студентський історико-педагогічний альманах

здобувають в університетах на програмах Associate та Bachelor's, у коледжах, особливо в громадських коледжах (програми Associate і Bachelor's) – community colleges та професійних коледжах – career colleges. На магістерських і докторських програмах у Канаді навчаються в університетах, причому деякі з них мають дуже обмежену кількість graduate-програм [2].

На відміну від США, переважна більшість коледжів та університетів Канади – державної власності. Протягом останніх 5-3 років, щоправда, популярність і попит на приватні ВНЗ зростає як і зростає їх кількість. Деякі дослідження показують навіть вищий рівень знань студентів приватних навчальних закладів у порівнянні з державними. У будь-якому разі, всі приватні коледжі та університети акредитовані відповідними освітніми державними органами провінцій і територій Канади та постійно перевіряються [2].

Іншою помітною особливістю вищої освіти Канади – є популярність та розповсюдженість у країні спеціалізованих професійних програм (certificate and diploma programmes), які зазвичай тривають 6-24 місяці, та після закінчення яких можна отримати не науковий ступінь, а професійний сертифікат або диплом (International Business Certificate, International Trade Diploma, Hospitality Management Diploma) – найчастіше у таких сферах як бізнес, фінанси, торгівля, інформаційні технології, охорона здоров'я, медіа, туризм та готельний бізнес. Дані програми пропонуються в основному професійними коледжами та громадськими коледжами, рідше – університетами, як державної так і приватної форм власності. Після закінчення навчання на таких спеціалізованих курсах можна йти працювати, а можна продовжити навчання у коледжі чи університеті на програмі, що веде до наукового ступеня, причому перевівши туди частину або всі навчальні кредити зароблені на certificate або diploma programm. На спеціалізованих професійних програмах можна вчитися як відразу після закінчення середньої школи, так і після отримання наукового ступеня. Кожна програма має свої вимоги вступу та навчальний план [2].

Перевагами програм certificate або diploma, особливо для іноземних студентів, є наступні:

- гнучкість у виборі часу і форми навчання (ранні та вечірні курси, навчання на вихідних, навчання он-лайн);
- невеликі класи;
- індивідуальний підхід до кожного студента; багато ступеневих і неступеневих програм викладаються у формі со-ор – поєднання навчання та оплачуваного працевлаштування. Наявність компоненту роботи, відповідно до вибраного напрямку навчання, дозволяє студентам не лише покривати частину своїх витрати, а й отримувати цінний досвід роботи до вручення диплому, що значно підвищує їхні шанси знайти цікаву та добре оплачувану роботу, швидко, після здобуття вищої освіти;
- нижча вартість навчання, ніж у громадських коледжах і університетах [2].

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Канада надає можливості для навчання не тільки вчорашнім школярам, а й дорослим фахівцям. У країні кленового листа існує безліч післядипломних програм для тих, хто вже має освіту на рівні бакалавра, для отримання додаткових навичок з метою підвищення кваліфікації, отримання більш вузької спеціалізації або нової спеціальності (перекваліфікації). Програми другої вищої освіти тривалістю від 8 місяців до 2-х років пропонують коледжі провінції Онтаріо, зокрема Seneca College, Conestoga College, Fanshawe College, Humber Institute of Advanced Learning and Technology в Торонто. Також розроблені множинні дипломні програми на базі ступенів бакалавра чи спеціаліста (від 1 до 2-х років), пропоновані Університетом Thompson Rivers, Британська Колумбія [1].

Якщо порівнювати систему вищої освіти в Канаді з системою вищої освіти в Україні яка формується у відповідності до Болонського процесу, то можна визначити певні спільні й відмінні риси [6].

Спільні риси:

1. Подібні вимоги до абітурієнтів та системи середньої освіти.
2. Майже однакова структура навчального року.
3. В Україні запроваджується подібна до канадської система оцінювання якості знань студентів.
4. Відповідно до Болонської декларації в Україні вводиться схожа ступенева система освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Відмінні риси:

1. В Україні вища освіта централізована і підпорядковується Міністерству освіти і науки, а в Канаді – децентралізована.
2. В Канаді менша кількість ВНЗ, проте вони більші за кількістю студентів.
3. ВНЗ Канади набагато краще фінансуються.
4. У Канаді виключна строкатість побудови вищої освіти, в Україні вона більш суворе (впроваджено систему акредитації).
5. У всіх канадських ВНЗ дуже хороша матеріально-технічна база.
6. У Канаді вища освіта платна, в Україні є як платні, так і бюджетні форми навчання [6].

Як зазначає керівник відділу освіти агентства «Інфостаді» Людмила Чабан – сьогодні в Україні існує думка що без ступеня магістра вища освіта вважається незакінченою. У Канаді навпаки: люди, які хочуть здобути вищу освіту, часто обмежуються ступенем бакалавра й пишаються цим. У магістратуру йдуть в основному випускники, які збираються присвятити себе науці або викладанню. Іноді магістратура навіть буває мінусом при працевлаштуванні [4].

Список використаних джерел

1. Вища освіта в Канаді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrarticles.pp.ua/nauka/12148-vysshee-obrazovanie-v-kanade-perspektivy-vypusknika>.
2. Кобук Ю. Система вищої освіти в Канаді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vyvchay.com/ru/blog/-/blogs>.

Студентський історико-педагогічний альманах

3. Освіта в Канаді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://alls.in.ua/496-osvita-v-kanadi>.
4. Петриченко П. Освіта в Канаді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/abroad/higher_school/articles/35397.
5. Система освіти в Канаді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.Osvita.org.ua>.
6. Система освіти в Канаді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://stud24.ru/pedagogy/sistema-osvti-v-kanad/162459-474201-page3>.
7. Система освіти Канади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chasipodii.net/mp/article/510>.

Шамрай Юлія,

студентка 21 групи ННІ іноземної філології.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Особливості вищої освіти в Канаді

Освіта – це удосконалення самого себе, це квиток у щасливе і успішне майбутнє. А закордонна освіта і на сьогоднішній день посідає престижну сходинку в суспільстві і у світі в цілому.

За близьке сусідство і подібність деяких історичних етапів і економічних показників ЗМІ часто називають Канаду «молодшим братом США», хоча самі канадці таким порівнянням незадоволені, вважаючи її європейською країною на американському континенті. Як і будь-яка країна на земній кулі, Канада має свої особливості та унікальні риси, які привертають до неї увагу та слугують стимулом для пізнання з книг, творів мистецтва, а також з особистих вражень. Якість освіти в провідних університетах і коледжах цієї країни дуже висока, а канадський диплом визнається в усьому світі.

Мета статті – проаналізувати особливості вищої освіти в Канаді.

Канада – федерація десяти провінцій та двох територій, які мають всю повноту прав у питаннях самоврядування і освіти. За устроєм це конституційна монархія (королеву Великобританії представляє генерал-губернатор) з демократичним двопалатним парламентом (Сенат і Палата громад). Перші католицькі школи з'явилися на території Канади разом з хвилями поселенців з Франції, Англії та Ірландії. Також перша католицька духовна семінарія була заснована в 1663 році, ще кілька коледжів – на початку XIX ст., але справжній розквіт вищої освіти припав на останні десятиріччя.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

В Канаді державна структура являє собою федеративну освіту. Цікаво, що освіта в Канаді винятково контролюється кожною провінцією і територією. В країні «кленового листа» не існує державного міністерства освіти. В кожній провінції функціонують власні міністерства чи департаменти освіти. Системи освіти окремих провінцій близькі між собою, але безумовно і між ними існують суттєві відмінності, обумовлені географічними особливостями провінцій, національним складом, і культурно-історичними традиціями. Не дарма говорять, що Канада – це велетенська чаша різних культур, серед яких головні англосаксонська, французька і кельтська.

1969 року визнано рівноправність двох державних мов – *французької* та *англійської*. Це призвело до прийняття загальнонаціональної програми, мета якої – забезпечити можливість одержати освіту рідною мовою особам, що належать до лінгвістичної меншості провінції чи території і заохотити вивчення другої державної мови тих осіб, для яких вона нерідна. В Канаді є багато мовних шкіл, канадський акцент вважається нейтральним і тому багато хто хоче вивчати англійську мову саме тут.

Всі заклади вищої освіти Канади поділяються на «до дипломні» і «дипломні» згідно законів провінцій. Як і у більшості західних країн, канадська вища освіта складається з трьох ступенів:

- *Початкова вища (Undergraduate)* – з отриманням ступеню бакалавра і тривалістю навчання не менше 3 років;
- *Магістерські програми (Graduate)* – з тривалістю навчання 1-2 роки;
- *Докторантура (Postgraduate)* – з наданням ступеню Доктора Філософії і тривалістю навчання 4 роки [[зробить посилання на джерело](#)].

До речі, в канадських університетах студенти складають власний навчальний план і встановлюють зручний для себе графік відвідування лекцій і практичних занять. Зазвичай, головною умовою до вступу в університет для жителів Канади є диплом про закінчення 12-ної школи. Винятком є лише провінція Квебек, де після 11-річної школи слід виконати академічну програму тривалістю 2 роки в місцевих коледжах (для підготовки до виходу на ринок праці останні пропонують 3-річну програму), а також Онтаріо, де вимагають за рік додаткового навчання прослухати 6 академічних курсів і приготуватися до вищої освіти. Канада за сукупністю позитивних якостей входить у п'ятірку найпривабливіших для іноземців місць навчання. В цілому у ВНЗ Канади вчиться більше 1,5 млн. студентів, включаючи близько 30 тис. іноземців. Студенти з-за кордону становлять приблизно 5% від загального числа студентів [/////////].

Система вищої освіти у Канаді є платною, інакше кажучи, бюджетна форма навчання взагалі відсутня, але існують різні стипендії, знижки та кредитне фінансування студентів за мінімальними ставками. Проте такі кредити не поширюються на міжнародних студентів. Україно – канадськими фахівцями було проведено аналіз основних моментів навчання у ВНЗ Канади. На їх основі українські абітурієнти та їхні батьки зможуть провести

Студентський історико-педагогічний альманах

паралелі, зробити порівняння канадської та української систем вищої освіти, та довідатися дещо більше про навчання у далекій Канаді. Адже завжди все пізнається у порівнянні. Звичайно цей аналіз не є вичерпним. Навчання для іноземців коштує в двічі більше ніж для канадців. Наприклад, українцю в середньому доведеться виплатити від 5 тисяч до 20 тисяч канадських доларів на рік. Звичайно, є і потреба в побутових витратах, але кожний має можливість самостійно заробити певні кошти.

Навчання в Канаді – це теоретичні знання, тісно пов'язані з практичним закріпленням матеріалу. Практично всі університети Канади практикують систему «Co-op programs», що демонструє органічне об'єднання науки і практики в заняттях і підготовці студентів. Канадські ВНЗ і школи з радістю відкривають двері перед іноземними студентами. На відміну від США, переважна більшість коледжів та університетів Канади – держаної форми власності. Щоправда попит зростає на приватні ВНЗ як і зростає їх кількість. Деякі дослідження показують, що рівень знань студентів приватних навчальних закладів вищий у порівнянні з державними.

Також в Канаді практикується *дистанційне навчання*, тобто спілкування між викладачем і студентом відбувається за допомогою листування, телефону, комп'ютерних мереж та ін..

Іншою особливістю вищої освіти Канади є популярність і розповсюдженість спеціалізованих професійних програм (*certificate and diploma programs*), тривалість яких зазвичай складає 6 – 24 місяці. Після закінчення таких програм можна отримати професійний сертифікат або диплом (*International Business Certificate, International Trade Diploma, Hospitality Management Diploma*) – у таких сферах як бізнес, торгівля, охорона здоров'я, туризм та готельний бізнес [/////////].

Вища освіта в Канаді представлена більш ніж 100 вузами. Основні вищі навчальні заклади Канади:

British Columbia Institute of Technology (BCIT) – канадський інститут, створений 1960 року, пропонує навчання за програмами: біотехнологія, хімічна технологія, харчова технологія, видобувна технологія, газодобування та нафтодобування, бізнес адміністрування, комунікації, цифрова анімація [http://www.bcit.ca.]

Seneca College – найбільший коледж в Канаді, рік створення – 1967, пропонує більше 150 освітніх програм: від креативних (журналістика, дизайн стилістика) до тих, що потребують максимальної точності (інженерія, авіопілотаж, фармацевтика) [http://senecac.on.ca.]

Vancouver Island University – раніше відомий як **Malaspina University-College**, створений в 1969 році. Університет пропонує такі освітні програми: управління бізнесом, бухгалтерський облік, готельний менеджмент, бізнес, адміністрування, туризм, мистецтво, журналістика [http://www.viu.ca]

Algonquin College – коледж Канади пропонує програми: бізнес адміністрування, готельного та ресторанного менеджменту, туризму та подорожей, комп'ютерної інженерії [http://www.algonquincollege.com]

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Thompson Rivers University (TRU) – створений в 1970 році. Запрошує на навчання іноземних студентів за програмами, що надають ступені магістра ділового адміністрування (MBA), диплом на базі ступеня бакалавра (Post-Baccalaureate Diplomas), ступінь бакалавра (Bachelor Degrees), диплом молодшого спеціаліста (Associate Degrees), пропонує пере залік отриманої освіти при переведенні в університет [<http://www.tru.ca/>]

Усі ВНЗ на дві треті фінансуються з державного бюджету і громадських фондів. Це не дивно: Канада витрачає на розвиток системи освіти більше коштів, ніж більшість інших розвинених країн (7,1% від ВВП проти середнього показника в 6,1%). Про ступінь розвитку освітньої інфраструктури говорить хоча б той факт, що всі державні школи, університети й коледжі Канади підключені через супутник КАНТАТ до мережі Інтернет. Усі університети входять до Асоціації університетів і коледжів Канади (AUCC), яка щорічно перевидає офіційний довідник Directory of Canadian Universities. Довідник містить детальну інформацію про кожний ВНЗ.

Загальна кількість учнів та студентів – понад 6 млн. чоловік. Якщо сюди додати ще й тих, хто вчиться без відриву від виробництва та осіб, які охоплені різними програмами для дорослого населення(підвищення кваліфікації, набуття нової спеціальності тощо), то це число становить до 9,3 млн. Канада – це одна з небагатьох країн, яка надає іноземним студентам легальну можливість залишитися в країні для роботи за спеціальністю після закінчення повного курсу навчання.

Система вищої освіти Канади досягла високого рівня розвитку і по праву називається однією з кращих у світі. Якщо порівнювати її з системою вищої освіти України, яка реформується у відповідності до Болонського процесу, то можна визначити певні спільні й відмінні риси.

Спільні риси:

- Подібні вимоги до абітурієнтів та системи середньої освіти
- Майже однакова структура навчального року
- В Україні запроваджується подібна до канадської система оцінювання якості знань студентів
- Відповідно до Болонської декларації в Україні вводиться схожа ступенева система освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Відмінні риси:

- В Україні вища освіта централізована і підпорядковується Міністерству освіти і науки, а в Канаді – децентралізована
- В Канаді менша кількість ВНЗ, проте вони більші за кількістю студентів
- ВНЗ Канади набагато краще фінансуються
- У Канаді виключна строкатість побудови вищої освіти, в Україні вона більш суворя(впроваджено систему акредитації)
- У всіх канадських ВНЗ дуже хороша матеріально-технічна база
- У Канаді вища освіта платна, в Україні є як платні, так і бюджетні форми навчання

Студентський історико-педагогічний альманах

Підбиваючи підсумки, слід сказати, що ніколи раніше вища освіта не змінювалася так швидко та глибоко, як в останні десятиліття ХХ ст. Якщо в Канаді найістотнішим було її безприкладне розширення й утворення все більшого числа нових університетів, аніж за всі попередні століття, то в Україні здобуття незалежності супроводжувалося створенням національної системи освіти, орієнтованої на потреби країни. Отже, найвеличнішими ініціаторами змін у вищій освіті виступають не її власні проблеми чи негаразди, а ті чинники, які лежать поза нею, насамперед, пріоритети та вимоги до освітньої системи, породжені генеральним рухом світового співтовариства у майбутнє, змінами в засобах виробництва.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://stud24.ru/>
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrarticles.pp.ua/>
3. Назва джерела [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vyvchay.com/>
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://en.wikipedia.org/>
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bcit.ca>.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://senecac.on.ca>.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.viu.ca>
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.algonquincollege.com>
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tru.ca/>

Лебедь Михайло,

студент 42 групи природничого факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Основні вищі навчальні заклади Канади

Якість освіти в провідних університетах і коледжах Канади дуже висока, а канадський диплом визнається в усьому світі, крім того університети Канади займають досить високі місця у світі за різноманітними рейтингами і система навчання у вищих навчальних закладах є доступною, як для студентів країни так і для студентів-іноземців.

Мета статті: висвітлити особливості вищих навчальних закладів Канади.

Альбертський університет (University of Alberta) відноситься до числа найвідоміших науково-дослідних університетів Канади. Університетові належать більше 400 лабораторій, а також лазерні, біотехнологічні та сільськогосподарські дослідні станції. Університет отримав міжнародне визнання за дослідження в наступних областях науки: *медицина, хімія, інженерна справа, соціологія, англійська література*. Майже 60 професорів цього університету є членами Королівського Товариства Канади. Частина з них удостоєна нагороди за видатну майстерність викладання. У рейтингу канадського журналу «Маклінз» (Maclean's Magazine) Альбертський університет займає третє місце в номінації «Лідери завтрашнього дня», а також п'яте місце у зведеному рейтингу канадських університетів [4].

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Університет Британської Колумбії (University of British Columbia) у рейтингу канадського журналу «Маклінз» займає третє місце за кількістю студентів докторських програм, що отримують національні нагороди та шосте місце у зведеному рейтингу канадських університетів за 2004 рік. Більше 150 викладачів Університету є членами Королівського Товариства Канади, а в 1993 році Нобелівської премії був удостоєний професор Мішель Смес за відкриття в галузі хімії [5].

Університет Ватерлоо (University of Waterloo) у рейтингу канадського журналу «Маклінз» займає друге місце в номінації «Лідери завтрашнього дня» та друге місце у зведеному рейтингу канадських університетів за 2004 рік. Університет є лідером у багатьох наукових галузях і тому продовжує залучати кращих студентів, всесвітньо відомих професорів і спонсорів. Відомі випускники: Джим Мітчел – винахідник мови програмування Java, відомий автор Джордж Елліот Кларк і багато інших [7].

Торонтський університет (University of Toronto) є найбільшим і найбільш відомим університетом Канади. У рейтингу канадського журналу «Маклінз» він займає перші місця в таких номінаціях як «Лідери завтрашнього дня», «Найбільш інноваційний ВНЗ», «Краща якість викладання». Університет також займає перше місце у зведеному рейтингу канадських університетів. Йому належить 40 бібліотек, в тому числі найбільша дослідницька бібліотека Канади.

Студенти мають прекрасну можливість поїхати за обмінними програмами за кордон. Цей Університет, як ніякий інший, отримує значні державні гранти та дотації (\$ 478.7 млн.). Тут викладають висококваліфіковані професори, багато з яких удостоєні міжнародних нагород за внесок у розвиток науки. Так, наприклад, професор Джон Полані – володар Нобелівської премії, що отримав нагороду за відкриття в галузі хімії; професор Так. В. Мак всесвітньо визнаний учений-імунолог в галузі дослідження ракових захворювань, а також Петер Ст. Джордж-Хіслоп, чия дослідницька група відкрила ген, відповідальний за розвиток хвороби Альцгеймера [6].

Макгіллський університет (McGill University) у рейтингу канадського журналу «Маклінз» він займає друге місце в номінації «Краще викладання» і четверте місце у зведеному рейтингу канадських університетів за 2004 рік. Сучасні технології та інноваційні дослідницькі програми університету приваблюють сюди кращих студентів і професорів, які отримали світове визнання. Дослідники, що працюють в Макгіллський університеті, отримують найбільші гранти в країні, друкують найбільше кількостей наукових статей і доповідей, які згадуються і цитуються частіше, ніж роботи вчених інших університетів Канади.

Одними з найвідоміших випускників цього університету є: поет і музикант Леонард Коен, Нобелівський лауреат у галузі хімії Рудольф Маркус, а також астронавт Джулі Пайетт [1].

Університет Макмастера (McMaster University) у рейтингу журналу «Маклінз» сім разів поспіль називався інноваційним вищим навчальним

Студентський історико-педагогічний альманах

закладом, серед орієнтованих на докторські програми. Викладачі університету Макмастера мають високу кваліфікацію, що підтверджується отриманими ними Нобелівськими преміями: в 1993 р. цю нагороду отримав фізик Бертрам Брокхауз, а трьома роками пізніше - професор бізнес-школи, економіст Майрон Скоулз. Університет входить до п'ятірки загальноканадських лідерів за кількістю викладачів з докторським ступенем.

Тут обладнаний так званий торговий кабінет – обладнана комп'ютерами аудиторія, куди стікається інформація з усіх провідних бірж світу. Це єдина у своєму роді аудиторія в англomовній частині Канади. З її допомогою студенти мають доступ до інформації і вчаться робити розумні висновки на основі ринкових трендів і повідомлень про зміни економічної ситуації. Університет Макмастера за основу покладено принцип проблемно-орієнтованого навчання і міждисциплінарний підхід [2].

Квінзський університет (Queen's University) займає перше місце в категорії «Краща якість» за підсумками рейтингу журналу «Маклінз» і друге за сумою національних нагород, що присуджуються його студентам. Цей університет для *обдарованих дітей* має найвищі вступні вимоги в країні (середній бал вступників для іноземних студентів – 94%). Цей університет лідирує у своїй групі за кількістю стипендій, що виділяються для студентів. Почесна ступінь університету була присуджена американському президентові Франкліну Рузвельту, її володарями також є випускник і автор роману «Англійський пацієнт» Майкл Ондаате, Принц Чарльз і колишній прем'єр-міністр – Канади Жан Крет'ян. Кваліфікація, одержувана студентами, високо цінується роботодавцями: 96,7% випускників знаходять роботу [3].

Вищі навчальні заклади Канади знаходяться на досить високому рівні за якістю освіти і саме тому, вони вважаються одними з кращих в світі. Університети мають досить міцну матеріальну базу, що забезпечує якісне навчання студентів, а випускники багатьох університетів користуються широким попитом працевлаштування у різних компаніях Америки.

Список використаних джерел

1. McGill University [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.studyCanada.ru/cgi-bin/issue.cgi?action=catalogitem&cid=2&typetown=>
2. McMaster University [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.studyCanada.ru/cgi-bin/issue.cgi?action=catalogitem&cid=3&typetown=>
3. Queen's University [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.studyCanada.ru/cgi-bin/issue.cgi?action=catalogitem&cid=5&typetown=>
4. University of Alberta [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.studyCanada.ru/cgi-bin/issue.cgi?action=catalogitem&cid=12&typetown=>

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

5. University of British Columbia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.studycanada.ru/cgi-in/issue.cgi?action=catalogitem&cid=10&typetown=>
6. University of Toronto [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.studycanada.ru/cgi-in/issue.cgi?action=catalogitem&cid=11&typetown=>
7. University of Waterloo [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.studycanada.ru/cgi-in/issue.cgi?action=catalogitem&cid=16&typetown=>

*Кравчук Марина,
студентка 24 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Розвиток вищої освіти в Індії

Індія – одна з найбільших за площею і друга після Китаю за населенням країна світу. Упродовж багатьох століть у Європі Індію являли як багату і розвинену країну. Зараз вона серед найбідніших і слаборозвинених, але після проголошення незалежності в 1947 р. Індія зробила значний крок уперед в своєму розвитку.

Мета статті – з'ясувати основні етапи та проаналізувати структуру, зміст, форми й особливості становлення системи вищої освіти в Індії.

Сучасна система освіти в Індії пройшла значний шлях становлення й розвитку. Історичні умови функціонування держави були визнані тим, що впродовж тривалого часу країна була колонією Великої Британії, отже розвиток усіх сфер суспільного і економічного життя відбувався крізь призму колоніального управління. Це зумовило адаптацію британської освіти, яка тривалий час панувала в Індії, до нових політичних і соціальних умов, що склалися в країні. Британська система залишилася базовою, але почала набувати ознак національного характеру [3, с. 2].

За розвиток вищої гуманітарної освіти відповідає Комісія справах університетів при Міністерстві освіти. Питаннями технічної освіти відає Всеіндійська рада з технічної освіти.

Для вступу до ВНЗ необхідно закінчити 12-річну повну середню школу. Початкове навчання в кожному штаті ведеться на прийнятій там офіційній мові, а університетська і вища технічна освіта переважно англійською мовою.

У кінці 1990-х років в Індії діяли 226 університетів, що складаються з 4,7 тис. коледжів з викладанням природничих і гуманітарних наук, 1,9 тис. педагогічних, 185 інженерно технічних і 139 медичних коледжів. Серед університетів з яскраво вираженою специфікою Вісва Бхараті; Індіра Кала Сангітх в Хайрагархе, де знайомлять виключно з індійською музикою; Рабінда Бхараті в Кальтутті, який орієнтований на навчання мові бенгалі і тагороведенню; жіночий університет в Бомбеї. Найбільші університети Індії: Кальтцький (150 тис. студентів), Бомбейський (Мбайський, 150 тис.),

Студентський історико-педагогічний альманах

Раджастханський (150 тис.), Делійський (130 тис.), Університет імені М.К. Ганді (150 тис.). Всього в університетах країни навчається більше 6,5 млн. студентів, що становить 5-6% молоді і віці 17-23 років.

У останні десятиліття переважає число студентів інженерно-технічних спеціальностей, хоча частка випускників гуманітарних вузів залишається високою – близько 40%. Технічна освіта грає надзвичайно важливу роль в національній економіці і розвитку людських ресурсів Індії. Число політехнічних іспитів зросло з 43 при наборі 3400 студентів в роки незалежності до 1128 при наборі 190 тис. в 1997 році. В даний час 185 інститутів пропонують аспірантуру по інженерії і технічним дисциплінам, куди щорічно поступають 16800 студентів. Окрім державних інститутів і технологічних інститутів у штатах, існують і такі, які знаходяться в сумісному веденні центрального і урядів штатів, а також приватні інститути.

Серед головних інститутів, що готують технологів і управлінців, технічні інститути в Мумбаї, поділі, Канпуре, Кхарагпуре, Бангалоре, Лакхнау, Індоре і Калікуті. Для отримання першого університетського ступеня потрібний три роки.

В індійських ВНЗ представлено достатньо багато спеціальностей. Найбільш поширеними вважаються: ювелірна справа (оскільки країна багата на різні метали), фармакологія (просунуто виробництво лікарських препаратів) і менеджмент.

Система вищої освіти в Індії підрозділяється на 3 рівні:

1. **Бакалавріат.** Бакалавр в мистецтвах, торгівлі і науках – 3 року. У сільському господарстві, стоматології, фармакопії, ветеринарії – 4 року. В області архітектури і медицини – 5,5 років. У журналістиці, бібліотекознавстві і правознавстві – від 3-5 років.
2. **Магістрат.** Отримання ступеня магістра має дворічну підготовку, включає відвідини занять або написання дослідницької роботи.
3. **Докторантура.** Зарахування на Pre-докторський рівень (Master of Philosophy (M.Phil.) відбувається після завершення ступеня майстра. Програма включає відвідини класів і написання дослідницької роботи. Ступінь Доктора (PhD) присуджується по закінченню додатково двох років після отримання M.Phil. або трьох років після отримання ступеня Магістра [1].

Для реформування і інвестицій в систему вищої освіти в Індії терміново потрібно, щоб політичне керівництво Індії та бюрократія були кровно зацікавлені в підтримці освіти, котра нині жорстко регламентується. Суворий контроль і нескінченна бюрократична тяганина дозволяє підживлювати корумповану систему, створюючи кошмарні бар'єри на шляху створення і відкриття приватних навчальних установ в Індії. При цьому цей контроль означає, що якісні зарубіжні організації тримаються осторонь від Індії. Поки що жорсткі правила в сфері освіти приносили негативи в цьому секторі. Однак протягом останнього десятиліття нові можливості в галузі працевлаштування, і 300-мільйонний середній клас (уповноважений

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

економічно і політично) створили можливості для випускників і після вузівської освіти в Індії.

Список використаних джерел

1. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О.А. Грішнова. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – С. 212.
2. Джонс Г. Як перекинути міст від складних проблем транснаціональної освіти до акредитації / Г. Джонс. – Вища школа. – 2001. № 2-3. – С. 101-112.
3. Стойко С.В автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Розвиток педагогічної освіти в Індії у XX столітті». – В-цтво ЖДУ ім. І.Франка 2010. – С. 2.

Шибецька Наталія,

студентка 33 групи фізико–математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Сучасна вища освіта у Великій Британії

У сучасних умовах система ступеневої вищої освіти є важливим напрямом оптимізації підготовки нової генерації фахівців, максимального задоволення освітніх потреб особистості та суспільства, диференціації професійної підготовки, входження країни у світовий освітянський простір.

З кінця XIX ст. у Великій Британії працювали технічні коледжі, але їхні дипломи вважалися нижчими від академічного стандарту університетів. Лише з 1956 р., зі створенням Національної ради з присудження академічних звань, дипломи закладів технічного сектора вищої освіти підняли до рівня бакалаврських. Майже століття вища освіта Великобританії була взірцем бінарної моделі, для якої притаманний чіткий поділ на університетський та не університетський сектори, проте Акт (Закон) 1992 р. надав технічним інститутам статус університетів, і два сектори злилися в один, хоч відмінності між технічними й рештою університетів залишилися значними. Отож, вища школа Великобританії перестала бути бінарною.

Сучасні системи освіти Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії відрізняються певними деталями, але основні їхні структури подібні. Всі університети Великобританії мають високий рівень автономії у визначенні курсів, програм і методів навчання. Загальну патетику у вищій освіті здійснює Міністерство освіти й науки шляхом розподілу матеріальних ресурсів. Посередницькі функції між урядом та університетами покладені на три ради університетських фондів (Англії, Шотландії та Уельсу). До складу цих рад входять представники закладів вищої освіти з регіонів Великобританії, шкіл та ліцеїв, роботодавців. Таке широке представництво дає змогу поєднати інтереси держави й вищих шкіл, досить об'єктивно оцінюючи останні. Для цього з 1996 р. розширюється число критеріїв, за якими має визначатися якість навчальних послуг і рівень закладу.

Студентський історико-педагогічний альманах

Консультативним органом в оцінюванні є комітет ректорів, який з 1992 р. перейменований на Комітет з якості вищої освіти.

1993 р. у Великобританії було майже 440 внесених у довідники вищих закладів освіти (ВЗО): 76 університетів, 48 інститутів, 30 вищих шкіл, 3 академії, 4 навчальних центри та коледжі різного типу, серед яких чимало гігантів із багатьма тисячами студентів і карликів з кількома викладачами і десятком-другим студентів. Для того щоб ВЗО міг (за бажання) додати до своєї назви слово «університет», він повинен виконати вимогу Закону 1992 р. і мати не менше 4000 студентів, з них понад 3000 – на денному навчанні за програмами університетського рівня [5, с. 8].

Науково-технічний прогрес у будь-якій країні залежить від рівня підготовки спеціалістів. Для цього потрібна відповідна система технічної освіти. У цьому відношенні досягнення Британської вищої школи в функціональних технічних рішеннях, в організації навчального процесу, його комп'ютеризації, підготовці кваліфікованих технічних кадрів привертають увагу науковців.

Традиційну основу британської системи вищої освіти становлять університети, політехнічні навчальні заклади та коледжі.

Якщо в більшості країн сектор вищої технічної освіти характеризується певною кількістю відповідних навчальних закладів, то у Великій Британії головним показником є наявність у даних навчальних закладах курсових програм.

Нині в країні існує 89 університетів і 70 інших закладів вищої освіти, у тому числі коледжі для підготовки вчителів, технічні та інші коледжі. Закінчивши університет, випускник одержує ступінь або свідоцтво про здобуту професію. Слід зазначити, що британські кваліфікації визнаються всіма як найкращі в світі. Їх можна здобути на всіх рівнях – від базового до найбільш просунутого, і з усіх дисциплін (спеціальностей) [2, с. 22 – 24]. Професійні кваліфікації встановлюють, як правило, певні асоціації (ради) за дуже жорсткими вимогами. Для їх виконання випускникам університетів необхідні роки праці й самостійного вдосконалення. У Великобританії, як і в інших західноєвропейських країнах, найпоширенішими вважаються такі кваліфікації: бакалавр (Bachelor), магістр (Master), доктор філософії (Doctor of Philosophy). Більшість студентів у Великобританії обирають курсові програми, що дають змогу здобути першу кваліфікацію. Ступінь бакалавра надається після трьох-чотирьох років навчання на денному відділенні університету, коледжу чи інституту. Він дає змогу зайняти хорошу посаду в середній інженерно-технічній ланці або середньому керівному складі державної організації, приватної компанії чи заснувати приватну практику. У деяких сферах ступінь бакалавра є вищим рівнем і не потребує продовження освіти. Але для більшості спеціальностей освіта може бути продовжена до здобуття ступеня магістра чи навіть доктора наук.

Середня освіта у Великобританії для тих хто бажає навчатися в університетах триває найчастіше 13 років, два останніх з яких присвячуються поглибленому вивченню дисциплін, котрі учень планує обрати для студій у

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

ВЗО. Школи надають змогу обрати курси різного рівня складності, що призводить до нееквівалентних атестатів.

Право вступу до ВЗО без іспитів надає атестат про загальну освіту підвищеного рівня. За великої автономії шкіл в освітньому процесі підсумкові вимоги стандартизовані, бо випускні іспити проводять кілька незалежних екзаменаційних рад. Більшість абітурієнтів мають А-рівень з трьох дисциплін.

Хоч у країні дотримуються політики відкритої вищої освіти, зацікавлені органи встановлюють квоти місць (держсекретар з освіти – для вчителів, департамент охорони здоров'я – для лікарів тощо). Якщо кількість заяв перевищує квоту чи кількість вільних місць в аудиторіях, застосовується селекція, форми якої визначаються самими ВЗО. Право на квотування мають і органи розподілу фондів і ресурсів.

Суттєві відмінності в доступі у ВЗО спостерігаються в Шотландії, втім, це не заважає їй мати майже удвічі більшу кількість студентів (у розрахунку на 100 000 населення), ніж в інших регіонах Великобританії.

Три університети (Oxford, Cambridge, Durham) проводять для абітурієнтів конкурсні вступні екзамени.

Навчання розпочинається 1 вересня і формально закінчується 30 серпня, але насправді навчальний рік коротший. Кожен ВЗО автономний у тривалості навчального року за умови дотримання загальних критеріїв: закінчення занять у червні, кілька (3-5 тижнів) перерв на головні релігійні свята.

Навчальний рік поділяється на три частини, але в останній більшість ВЗО скорочує кількість навчальних годин для надання студентам часу на перегляд матеріалу і підготовку до екзаменів. Частина університетів має серединні канікули (до 8 «тижнів читання»), як час для самостійного навчання студентів. Дедалі помітніша тенденція до двосеместрового року з канікулами між семестрами.

Кількість і розподіл тижневих навчальних годин (лекцій, семінарів, різних лабораторних робіт тощо) визначають ВЗО, післяобідній час у середу традиційно виділяється на спортивні заняття.

Кожен ВЗО автономний у встановленні методів контролю роботи і знань студентів. Більшість віддає перевагу підсумковим екзаменам, часто проводиться поточний контроль з урахуванням його результатів під час вирішення питання про перехід на наступний курс чи рівень. Після закінчення програми першого циклу студент може отримати такі оцінки: найвищу, дуже хорошу з правом продовження навчання на другому циклі, непогану, найнижчу [5, с. 9 – 10].

Для переходу з першого рівня на другий (магістерський) необхідно виконати досить високі академічні вимоги (отримати диплом бакалавра з відзнакою) і заявити добрі знання з предмета спеціалізації. Із цього правила є й винятки, коли на другий рівень приймають осіб без диплома за перший рівень, проте за наявності чималого досвіду праці з обраного фаху.

Студентський історико-педагогічний альманах

Більшість абітурієнтів у Великобританії обирають курси навчання, що забезпечують здобуття першої кваліфікації. Цей перший диплом вимагає загалом 3-4-років навчання, за винятком ветеринарії й медицини (5-6 років). Передбачається впровадження курсів меншої тривалості (прискорених) і можливість, внаслідок зміни тривалості навчання й інтенсивнішої роботи, отримання першого диплома вже за два роки. В Об'єднаному Королівстві найпоширеніші такі кваліфікації: бакалаври – мистецтв, наук, освіти, інженерії, права, медицини. Кваліфікація бакалавра має три варіанти «з відзнакою», залежно від кількості поглиблено вивчених і складених дисциплін. Менш престижним є навчання і отримання «середньої» бакалаврської кваліфікації з не поглибленим вивченням і засвоєнням дисциплін програм.

Після завершення навчання першого рівня студент може продовжити освіту для отримання вищої кваліфікації, яка часто називається «магістр» [4, с. 14 – 20]. Найпоширеніші варіанти: *магістри мистецтв, наук, бізнесу та управління, права*.

Отримання цього диплома відкриває шлях до студій докторського рівня з присвоєнням звання «доктор філософії», рідше «магістр філософії» (якщо рецензенти визнали рівень написаної дисертації нижчим від докторського). Інколи, і лише за умови виконання належних самостійних досліджень, докторське звання отримується відразу після бакалаврського. Деякі університети присвоюють кваліфікацію «бакалавр» другого рівня.

На відміну від українських, британські дипломи мають переважно академічне наповнення, надаючи право продовжувати навчання і виконувати певні професійні обов'язки на невисокому рівні. У регульованих та інших професіях (юристи, медики, вчителі, інженери) необхідний період стажування і складання додаткових екзаменів відповідній фаховій комісії.

Час на виконання програм вказано стандартний (номінальний). Хоча для більшості профілів бакалаврський диплом надають після 3 років, частішають випадки подовження занять до 4 років (наприклад: а) в Шотландії; б) у випадку комбінованих занять, коли частину часу забирає практика на виробництві чи у фірмі).

Стан справ у системі освіти у Великій Британії в останні роки свідчить про великі досягнення у сфері вищої освіти. При плануванні масштабної діяльності в сфері вищої освіти з'являються нові проблеми, з якими зіштовхуються держава і керівники підприємств. У якості однієї з вагомих проблем розглядається питання рівноваги кількості та якості освіти. Нові вимоги до якості освіти повинні відповідати зростаючим різноманітним потребам світового ринку праці.

Список використаних джерел

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України / А.М. Алексюк. – К., 1998. – С. 315–327.
2. Бідюк Н. Підготовка бакалаврів технічного профілю в університетах Великобританії / Н. Бідюк // Шлях освіти. – 2000. – №2. – С. 22 –24.
3. Ключковський Є. Європейська єдність і європейська освіта / Є. Ключковський // СІЧ. – 2003. – №10. – С. 7 –12.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

4. Корсак К.В. Світова вища освіта / К.В. Корсак. – К., 1997. – С. 14 – 45.
5. Корсак К.В. Великобританія: система освіти і підготовки наукових кадрів / К.В. Корсак // Науковий світ. – 1999. – №4. – С.8 – 11.

*Терещук Аліна,
студентка 24 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Розвиток вищої освіти у Великобританії

Система освіти, як і культура народу, є унікальним явищем, незрівнянно складнішим, ніж інші системи (транспорту, зв'язку, безпеки), бо глибоко пов'язана з духовними і матеріальними аспектами минулого і сучасного. З огляду на це у кожній країні освіта та її організація мають свої особливості. Проте наймогутнішими ініціаторами змін у системі освіти виступають не її власні проблеми чи негаразди (системні чинники), а ті, які перебувають поза нею, насамперед, пріоритети й вимоги до навчання і виховання, спричинені включенням даної країни до спільного руху світового співтовариства у майбутнє, змінами у виробництві, культурі та поведінці. Великобританія відома як один із світових лідерів на ринку освітніх послуг.

Головною перевагою освіти у Великобританії – це високі стандарти якості, що користуються визнанням у світі. За показниками рейтингу в 2003 році у Великобританії одержали вищу освіту 273 тисячі іноземних студентів і до 2020 року їхнє число збільшиться до 800 тисяч. У більшості це обумовлено багатою 800 - річною історією й усталеними традиціями, які зовсім не заважають нововведенням у навчальному процесі. Університетська освіта в Великобританії має свою історію і традиції. Вона формувалася з розвитком суспільства в тісному зв'язку з його економічним, політичним, соціальним і культурним життям. Університети Великобританії – це вищі навчально-наукові установи, що готують фахівців, а також здійснюють провідні наукові дослідження з різних галузей знань. Проте фундамент, ґрунтова основа були покладені ще десятки років назад і мають цікаву історію розвитку.

Провідні спеціалісти Великобританії (Д.Сканелл, Б.Сміт, Д.Бок, Д.Корригон) у галузі вищої освіти, стверджують, що більшість університетів країни у цілому зберегли традиційні для них функції, а саме: проведення наукових досліджень, які включають всю наукову, філософську, творчу та викладацьку діяльність коледжів і університетів та здійснення навчання студентів і обслуговування суспільства, яке полягає в тому, що сучасні університети повинні задовольняти потреби у розповсюдженні освіти серед населення [1].

Говорячи про історіографію даного питання, можна сказати, що досить довгий час англійська система освіти перебувала в полі зору науковців, як зарубіжних, так і вітчизняних, російських та радянських. Певною мірою це можна пояснити частими, вже згадуваними реформами, про які писали в своїх працях такі вітчизняні та російські науковці: Н. Воскресенська, Б.

Фульфон, С. Коваленко. Питанням виховання в англійських школах та проблемою навчання дітей з обмеженими можливостями займалися знову ж таки вітчизняні дослідники: О. Джуринський, Н. Лавриченко, О. Локшина, Л. Пуховська та ін. Серед західноєвропейських дослідників варто звернути увагу на С. Братан, Е. Кейд, К. Робінс, О. Петерс, які присягли увагу питанню початкової та вищої освіти в Англії [3].

ВНЗ Великобританії неофіційно, проте досить чітко диференційовані за своїм престижем, який визначає вимоги до вступників і витрати на навчання. Найбільш престижні – найстаріші університети (Оксфордський і Кембриджський). Вони являють собою федерацію коледжів (нараховують приблизно 11 тис. студентів). Найкрупнішим англійським університетом є Лондонський (40 тис. студентів); загалом же в країні 42 університети. До них прирівнюються 5 інших вищих навчальних закладів: Манчестерський інститут науки і технології, Манчестерська школа бізнесу, Королівський коледж мистецтв, Лондонська вища школа бізнесу, Кренфілдський технологічний інститут. У кількісному складі університети займають невелику частку системи вищої освіти Англії. Скоро, однак, вслід за цими «новими» університетами появилася велика кількість ще новіших. В 1992 році 33 політехнічних інститути були оголошені «чартерними» (charter) університетами [4].

Англійські університети завдяки багатовіковій традиції зберегли (теоретично) незалежність від виконавчої влади і підпорядковані лише парламентам. Університет очолює канцлер, призначений для церемоній. Так, наприклад, канцлером Королівського університету в Белфасті у 70-х роках була королева Єлизавета II. Фактично головою університету є віце-канцлер, який спирається у своїй діяльності на університетські суди, раду, сенат. Формально суд є вищим органом, однак на практиці його функції обмежені. Рада займається фінансовими справами, сенат відповідає за академічні. Університетські коледжі в межах університетів мають певну долю самоврядування. Проте університетська автономія обмежена фактично повною фінансовою залежністю університетів від урядових асигнувань, оскільки лише незначну частину їх бюджету складає частка прибутків від наукової роботи і платні за навчання.

Керує системою освіти, у тому числі і вищою, державний секретар з освіти та науки, якому підпорядковується державний міністр і два парламентських помічники державного секретаря. Центральний уряд не керує школами чи коледжами, не наймає вчителів, не рекомендує підручників чи програм. Проте у нього є дві важливі функції: встановлювати «мінімальні стандарти» діяльності навчальних закладів і контролювати фінансові справи. Практично керівництвом справами зайнята місцева влада. Вона відповідальна перед державним секретарем; крім того, ВНЗ можуть перевірятися королівськими інспекторами, які безпосередньо підпорядковані державному секретареві. В англійських вищих навчальних закладах термін навчання з більшості спеціальностей коротший, аніж у вищих закладах освіти США, і має вузький профіль підготовки.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Особливості розвитку науково-дослідницької підготовки студентів вищих навчальних закладів Великобританії можна побачити на прикладі найстаріших університетів не лише Великобританії, але й світу – Оксфорда та Кембриджа. Однією з особливостей Оксфордського і Кембриджського університетів є система коледжів, які складають структуру університету. З самого початку свого існування коледжі розвивалися як автономні заклади, що не допускали контролю з боку центральних органів університету. Ця незалежність коледжів від університетів збереглася протягом віків і в значній мірі зберігається й сьогодні. Починаючи з XVII ст. Кембриджський університет прославився на всю Європу як центр математичних і природничо-наукових досліджень. Саме в Кембриджі з'явилися професори математики, фізики, хімії та астрономії, а також потужна науково-дослідницька база. Кембридж – це найбільший науково-дослідницький університет в Європі та п'ятий в рейтингу університетів світу – одних Нобелівських премій більше ніж вісім десятків в найрізноманітніших галузях науки. У Кембриджі працювали саме ті вчені, чиї відкриття не просто відіграли роль у розвитку науки, але й перевернули багато наукових уявлень: Ньютон, біолог Чарльз Дарвін, фізик Ернест Резерфорд, математик Стівен Шокінг і багато інших.

З кінця XIX ст. у Великобританії працювали технічні коледжі, але їхні дипломи вважалися нижчими від академічного стандарту університетів. Майже століття вища освіта Великобританії була взірцем бінарної моделі, для якої притаманний чіткий поділ на університетські та не університетські сектори, проте Акт 1992р. надав технічним інститутам статус університетів і два сектори злилися в один, хоча відмінності між технічними й іншими вузами залишилися значними. Вища освіта Великобританії перестала бути бінарною [2].

Цікаво відмітити, що всі університети Великобританії мають загальні важливі особливості. Усі вони присвоюють свої власні ступені, одержують фінансову допомогу від уряду, та гранти за велику науково-дослідницьку роботу в галузі науки. Навчання в них ведеться як за освітніми програмами, так і за дослідницькими з присвоєнням учених ступенів: бакалавра, магістра і доктора з відповідної спеціальності. Так, в університеті після одержання ступеня бакалавра можна продовжити навчання за програмою магістра і доктора. Однією з особливостей навчання в англійських університетах є надання студентам великої самостійності. Англійські педагоги вважають, що навчитися працювати самостійно – найбільш потрібна річ, для якої студент повинен використати весь курс навчання в університеті [3].

Дійсно, одна з цілей університетської освіти – навчити студента працювати творчо і добувати знання самостійно. І тут англійські педагоги праві, які вважають, що розуміння й істинне знання приходить лише до того, хто вчиться сам. Вони вважають, що в основі навчання – довіра до розумових здібностей і самостійності студентів, а справа університету – допомагати студенту в одержанні освіти («навчити не можна – можна лише навчитися»). Не дивно, що з кожним роком розширюються можливості вибору

Студентський історико-педагогічний альманах
студентами ВНЗ Великобританії індивідуальних науково-дослідницьких траєкторій.

Список використаних джерел

1. Бідюк Н. Підготовка бакалаврів технічного профілю в університетах Великобританії / Н. Бідюк // Шлях освіти. – 2000. – №2. – С.22-24.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/abroad/edusystem/gbr/higheredu/>
3. Корсак К.В. Великобританія: система освіти і підготовки наукових кадрів / К.В. Корсак // Науковий світ. – 1999. – №4. – С.45-47.
4. Попова І. Вища освіта у Великобританії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2008_19_2/doc_pdf/Pogrebnyak_st.pdf

*Лукиша Ганна,
студентка 23 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: докт. пед. наук,
професор О.Є. Антонова*

Підготовка вчителя в умовах Європейської інтеграції

На початку ХХІ століття відбувається інтенсивний розвиток інтегративних процесів постіндустріального суспільства, яке вимагає відповідної форми регіональної політичної та економічної організації. Важливими умовами демократичного суспільства є виховання поваги до прав людини, компетентність, громадянська освіченість та вміння знаходити компроміс. Сучасні демократичні тенденції вимагають від громадянина не лише політичної активності, а й усвідомлення власної ролі і значення в житті суспільства. Дуже важливо, щоб громадяни дотримувалися законів, мислили критично і незалежно, та чітко знали свої права та обов'язки. Формування інформаційно-технологічного суспільства, відповідні зміни в духовному та соціально-економічному розвитку держави потребують підготовки вчителя нової генерації. Реалізація цього стратегічного завдання зумовлена глибинними змінами в системі й структурі загальної середньої освіти та необхідністю інтеграції національної освіти в європейський освітній простір. Вихідні положення Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір ґрунтуються на засадах Національної доктрини розвитку освіти, Конституції України, законів України про «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Державної програми «Вчитель» та інших нормативних актів.

Відповідаючи сучасним запитам у сфері освіти, майбутні спеціалісти повинні удосконалюватись та зростати в професійному та особистісному планах. Адже професіоналізм учителя є інтегральною характеристикою його індивідуальних, особистісних і суб'єктивно-діяльнісних якостей, це цілісне утворення, яке дає можливість на максимальному рівні успішно вирішувати завдання, які є типовими для професії педагога. Сучасні вимоги до вчителя і

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

процесу його підготовки, які відображені в законодавчих актах і державних документах, зумовлені процесами інтенсивної інформатизації суспільства, мобілізації потенціалу системи самоорганізації навчання у вищій педагогічній школі для проходження всіх етапів професійного становлення, що забезпечують формування в майбутніх учителів цілісного досвіду педагогічної діяльності, а також основних компонентів педагогічної культури.

Основною метою розвитку освіти є створення такої системи педагогічної освіти, яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечує формування педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості та задоволення її освітніх і духовних потреб.

Мета даної статі – це пошук нових тенденцій формування професійних якостей учителів у процесі європейської інтеграції.

Освіта – це наймогутніше знаряддя для формування майбутнього, давно підтверджена на практиці передовими країнами Європи. Саме освіта спроможна створити кваліфіковану і творчу робочу силу, здатну брати участь у «розумовій революції», що є рушієм економіки.

Як зазначено в Державній програмі «Освіта», «існуюча в Україні система освіти перебуває в стані, що не відповідає вимогам, які постають перед нею в умовах розбудови української державності, культурного та духовного відродження українського народу. Це виявляється передусім у невідповідності освіти запитам особистості, суспільним потребам та світовим досягненням людства...» [1]. Важливою складовою вибору нашої держави щодо інтеграції у Європейську спільноту є входження вищої освіти України в єдиний освітній та науковий простір Європи на засадах Болонської декларації. Для українського народу входження у Болонський простір є надзвичайно важливим та необхідним, насамперед, через потребу підвищення ефективності та якості освіти. Нові завдання, які має вирішувати українська вища школа, готуючи фахівців європейського рівня, які відповідають певним вимогам аби мати можливість готувати високопрофесійну та високоморальну особистість. Освітня реформа в Україні передбачає якісно нові вимоги до професійного і кваліфікаційного рівня підготовки майбутніх викладачів у ВНЗ.

Сучасна освіта має суто гуманістичне спрямування, що орієнтує на пріоритетність таких напрямів: особистісно-зорієнтоване навчання й виховання, створення однакових умов для молоді в здобутті якісної освіти, забезпечення права особистості на неперервну освіту впродовж життя.

Тому важливо, щоб в Україні запанувала ера якісної, на рівні кращих світових зразків освіта, яка повинна стати доступною для кожного. За словами В.Кременя, «нам треба прагнути до якісної на рівні кращих зразків освіти...» [2].

Студентський історико-педагогічний альманах

У вирішенні проблем професійної підготовки вчителя в системі сучасної вищої освіти, ми можемо виділити наступні підходи:

1. Особистісно-зорієнтований.
2. Цілісний підхід до організації навчально-виховного процесу.
3. Організація технологічного та творчого підходу.

Ці підходи в процесі підготовки вчителя взаємообумовлені й взаємозв'язані між собою, а також відіграють значну роль у підготовці вчителя, забезпечуючи високий рівень фахової підготовки.

У ВНЗ повинні готувати фахівців, здатних до самореалізації особистості, розвитку своїх творчих можливостей та креативного мислення, які будуть здатні виявляти та створювати нове.

Професія вчителя вимагає всебічних знань, креативного та гнучкого мислення, професійної компетентності, а також творчого підходу до педагогічної діяльності. Основною метою сучасних учителів повинно стати постійне професійне вдосконалення, здатність працювати в команді, брати на себе ініціативу і відповідальність. Головна задача вчителя - це не тільки озброєння учнів знаннями, а, насамперед, передача дітям всього найкращого від попередніх поколінь та застереження від суспільних недоліків та хвороб.

На думку К. Ушинського, вчитель повинен досконало володіти системою психологічних та педагогічних знань, їх свідомо засвоювати та вміло використовувати [3].

Взагалі, професійна підготовка представляє собою сукупність комунікативних, конструктивних, організаторських умінь вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності, його здатність практичного використання цих навичок в педагогічній діяльності.

Формування системи професійних знань є співвідношенням між теоретичними та практичними знаннями. Професійна підготовка здійснюється у взаємозумовленому розвитку всіх компонентів. Фундаментальна теоретична та практична підготовка допомагають майбутньому вчителю осмислювати сутність педагогічних явищ та закономірності формування особистості; визначити стратегію і тактику практичних дій при розв'язанні кожного з педагогічних знань [4].

Підводячи підсумки ми можемо стверджувати, що сучасна система вищої освіти не є достатньо ефективною. Тому виникає потреба в подальшому поглибленні питання про розвиток та удосконалення системи професійної підготовки вчителів.

Отже, основою для формування вчителя нового покоління є зміни в змісті вищої педагогічної освіти, які передбачають його фундаменталізацію, гуманітаризацію, гуманізацію і диференціацію, а також розробку і реалізацію інноваційних технологій.

Список використаних джерел

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна 21 століття) – К., 1994. – 61 с.

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

2. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). Національна доктрина розвитку освіти. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
3. Ушинський К.Д. Три елементи школи: Твори в 6 т. – К., 1954. – Т.1. – 348 с.
4. Антонова О.Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: Монографія. – Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2004. – 270 с.

*Ляля Наталія, Полякова Юлія,
студентки 17 групи ННІ іноземної філології.
Науковий керівник: канд. пед. наук,
ст. викладач В. В. Павленко*

Особливості сучасного Болонського університету

У світі є не так багато навчальних закладів, які прославились на весь світ як своєю структурою, так і багатою історією. Одними з таких є Болонський, що виник наприкінці XI ст., і Паризький, що з'явився в XII ст. Вони вважаються найдавнішими європейськими університетами.

Болонський університет виник як головний у Західній Європі центр по вивченню римського права. Він виріс на основі міської світської школи (школи «глосаторів») і був організацією студентів. Це означало, що студентські гільдії привласнили собі право керувати всім університетським життям. Викладачі Болонського університету були позбавлені права голосувати на університетських зборах, увесь навчальний процес протікав під строгим контролем студентів, за порушення навчального процесу професори могли наказати штрафами.

Болонські студенти ділилися на дві частини: ультрамонтанів і цитрамонтанів, з яких кожна щорічно обирала ректора; обидві частини брали участь в управлінні університетом. Професори вибиралися студентами на певний час, отримували гонорар за умовою і зобов'язувалися ніде, крім Болоньї, не викладати. Перебуваючи за статутом, таким чином, в залежності від університету і будучи вільними лише в керівництві заняттями студентів, вони могли придбати авторитет і вплив на слухачів виключно своїми особистими якостями та педагогічною майстерністю.

В протилежність Паризькому, який був спочатку присвячений єдино теології, Болонський був юридичним університетом. Вивчення римського права, яке поклало початок університету, а також канонічного, введенного в програму з XII ст., залишилися головними, якщо не винятковими, предметами університетського викладання. Духовний і моральний авторитет, яким користувалися професори болонського університету, позначався не тільки в тому успіху, який мали їхні лекції і твори, але також у тому високому положенні, яке вони займали як в самій Болоньї, так і за її межами. Вони були звільнені від податків і військової служби і, хоча не народилися в Болоньї, отримували всі права громадян цього міста. Їм

присвоєний був титул *dominus* на відміну від найменування *magister*, яке носили професори школи вільних мистецтв, і числилися лицарями. Багато з них брали діяльну участь у громадських справах у якості суддів, правителів міста або посланників. Але часто Болонья забувала, що своїм блиском вона зобов'язана університету, і вступала з ним протягом XII і XIII ст. в жорстокі суперечки, загрожувала часто знищити права і привілеї університету і переривала заняття в ньому. Боротьба гвельфів і гібелінів, що розділила Італію на дві ворогуючі частини, з особливою силою велася в Болоньї, і університет не міг залишатися байдужим до неї. Незважаючи, однак, на ці суперечки і партійні чвари, болонська школа довго процвітала і в XIII ст. досягла найвищої точки процвітання. З цього часу починає помалу змінюватися напрямок в колишній системі. Замість того, щоб предметом своїх тлумачень брати виключно тексти з першоджерел римського права, теперішні професори взяли за тлумачення глос своїх попередників [1].

Різні обставини впливали на зміну до гіршого того високого становища, яким користувалися болонські професори. Беручи участь у громадських справах, вони мимоволі втручалися в партійні чвари і завдяки цьому втрачали значну частку своєї моральної чарівності. Потім до кінця XIII ст. було засновано кілька кафедр для публічних лекцій і призначено професорам, які зайняли ці кафедри, певну плату взамін гонорару, який платили самі студенти, і помалу більшість професорів виявилось на жалуванні у міста; вони потрапили, таким чином, під владу міського муніципалітету, який претендував на регулювання професорського викладання, не беручи до уваги особисті здібності викладачів та інтереси науки. А в наступному столітті ще одна нова застосована міра завдала смертельного удару болонській школі: політична партія, яка все більше й більше захоплює в свої руки владу в місті, виявила бажання надати право викладання одним лише громадянам Болоньї і при тому лише власникам відомих прізвищ, дуже нечисленних. Болонський університет, таким чином, втрачав поступово свою перевагу в справі вивчення римського права, оскільки найзнаменитіші легісти цього часу відправилися викладати в Пізу, Перузю, Падую та Павію.

Сьогодні окрім ректора та віце-реktorів, котрі діють за принципами ефективності, оперативності, зрозумілості, доступності та заохочення найкращих людських чеснот, успішне управління Болонським університетом здійснюється за допомогою: університетського сенату як представницького органу спільноти університету; ради правління; ради з питань фінансування; колегії, що оцінює якість викладання, дослідницької роботи та адміністративної діяльності; головним директором, що відповідає за загальну організацію кадрів, ресурсів та роботи університету; ради студентів; ради персоналу; комітету спонсорів; та омбудсмена – особи, що приймає скарги щодо порушення прав студентства [2].

Болонський університет нині має мультикампусну структуру – розташування гілок університету у різних містах. Це італійські Чезена,

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

Форлі, Равенна та Ріміні. Також є кампус у аргентинському Буенос Айресі. Така концепція сприяє поширенню навчальних пропозицій університету та дослідницькій діяльності на місцях. Зокрема равеннський кампус презентує чудові успіхи у археології, реставрації, збереженні та поціновуванні культурної спадщини, в юриспруденції, розгляді проблемних питань екології та здоров'я, відносинах з країнами східної Європи та Середземномор'я, містобудуванні та регіональному плануванні.

Розвинута структура університету окрім оригінальних академічних підрозділів включає в себе передові інститути, в яких поєднано наукові дослідження високого рівня та кваліфікований тренінг викладачів; центр у Бертіноро, заснований у 1994 році для проведення літніх курсів із проживанням, що кожного року відкриває свої двері більш ніж 20000 студентів; «вищий коледж», Collegio Superiore, – установа, створена з метою заохочення найбільш зацікавлених у навчанні студентів та організації освітніх подорожей; центр професійного вивчення іноземних мов; центр спортивної діяльності, та інші [3].

Справжньою гордістю Болонського університету можна назвати його бібліотеку, в якій зберігається близько 250 тисяч книг та 1350 періодичних видань. Бібліотека була заснована професором Альдрованді у 1605 році. На сьогоднішній день в університеті навчається приблизно 100 тисяч студентів на 24 факультетах. Італійською та англійською мовами можуть навчатися також іноземні студенти. Laurea breve – ступінь бакалавра, котрий студенти здобувають три роки; Laurea Magistrale – ступінь спеціаліста, на здобуття якого відводиться ще два роки [4].

Старовинні стіни університету були знайомі із Петраркою та Аліг'єрі, медичними дослідками Парацельса, Коперником, котрий стверджував, що саме під час навчання у Болонському університеті в 1497 році у нього вперше виникла думка про обертання Земної кулі.

У середньовічній Європі Болонський університет вважався закладом демократичних засад, де могли здобувати освіту чи навіть стати викладачками жінки, а приналежність до знатного роду не мала значення і не була обов'язковою для зарахування до лав студентів.

Далеко не останню роль відіграє Болонський університет у створенні відомої Великої хартії, Magna Charta Universitatum. У 1986 році він звернувся до передових університетів Європи з пропозицією створити співдружність, що буде займатися розвитком систем освіти, поширенням у них новаторських методологічних ідей. Хартія була підписана ректорами 430 європейських університетів 18 вересня 1988 року у Болонії під час святкування 900-річчя університету. У вересні 2001 року була створена рада нагляду за дотриманням принципів Великої хартії.

Ці принципи базуються на положеннях гуманізму, демократії, нехтуванні расовими, географічними, гендерними, соціальними бар'єрами, дотриманням свободи викладання та навчання. Головна думка – «університети повинні забезпечити майбутні покоління освітою та вихованням, що сприяло б дбайливому ставленню до великої гармонії

Студентський історико-педагогічний альманах

оточуючого середовища та самого життя». Така співпраця європейських вузів відома як «болонський процес». Він офіційно розпочався 19 липня 1999 року з підписання Болонської декларації більш ніж 20 країнами. Зараз число країн збільшилось до 46, зокрема Україна долучилась до болонського процесу у 2005 році. Ключовою ідеєю є створення спільної зони європейської вищої освіти, підтримання її якості та привабливості, мобільності студентів, їх можливості легко переїжджати з однієї країни в «зоні європейської освіти» до іншої (з метою подальшого навчання чи працевлаштування).

Список використаних джерел

1. Як усе починалося, або виникнення європейських університетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://questions.blox.ua/2010/10/Yak-use-pochinalosya-abo-viniknennya-yevropejskih.html>
2. Alma Mater Studiorum. Universita di Bologna [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eng.unibo.it/PortaleEn/University/default.htm>
3. Болонский университет – старейший вуз Европы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shumska.wordpress.com/2012/04/16/bolonski/>
4. Великая Хартия Университетов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://flot2017.com/file/show/potentialEnemyFlot/26808>
5. Болонський процес в Європі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studrada.bsmu.edu.ua/korisni-gadzeti/bolonskij-proces/bolonskij-proces-v-evropi>

Молодиченко Катерина,

студентка 31 групи фізико-математичного факультету.

Науковий керівник: канд. пед. наук,

ст. викладач В.В. Павленко

Гарвард - мрія чи реальність?

Звичайно ні для кого не секрет, що Гарвардський університет є найстаршим навчальним закладом Сполучених Штатів Америки. Розташований він у Кембриджі, це штат Массачусетс. Історія виникнення університету проста: в 1936 році був заснований коледж в Кембриджі, в 1939 коледжу дали ім'я його першого благодійника Джона Гарварда, який після своєї смерті залишив у спадок новому навчальному закладу половину свого спадку та бібліотеку (його бронзовий пам'ятник стоїть в парку університету). Фактичне перетворення коледжу в університет відбулося у першій чверті XIX століття, коли, крім вивчення Біблії, мов і математики, стали викладатися також медицина (1810) і юриспруденція (1817).

Перший випуск Гарварду обмежився дев'ятьма студентами, які навчалися у єдиного викладача за традиційною програмою англійських університетів, де переважали філософські дисципліни.

На сьогоднішній день в Університеті Гарварду навчається 21 тис. студентів зі 125 країн світу, саме тому про університет говорять «Студенти Гарварду - це весь світ». Тут зібрані всі національності та релігії, всі традиції і

Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення, розвиток

політичні переконання. Вік студентів не обмежений ніякими правилами. Так, наприклад, в 1997 році Гарвард закінчила вісімдесяти дев'ятирічна Мері Фасано [1].

В університеті 12 коледжів і факультетів: Факультет мистецтв і наук (Faculty of Arts and Sciences), що включає відділення інженерних і прикладних наук (School of Engineering and Applied Sciences), які разом забезпечують: Гарвардський коледж (Harvard College) для студентів, учнів на ступінь бакалавра (з 1636 р.); Аспірантуру мистецтв і наук для аспірантів (Graduate School of Arts and Sciences) (1872 р.); Відділення продовження освіти (Harvard Division of Continuing Education), що включає Harvard Extension School (1909 р.) і Harvard Summer School (1871 р.). Медичний факультет (Faculty of Medicine), що включає факультет медицини (Medical School) (1782 р.) та стоматології (Harvard School of Dental Medicine) (1867 р.). Гарвардський інститут богослов'я (Harvard Divinity School). Гарвардський інститут юридичних наук (Harvard Law School). Гарвардський інститут бізнесу (Harvard Business School). Аспірантура дизайну (Graduate School of Design). Аспірантура педагогічних наук (Harvard Graduate School of Education). Інститут охорони здоров'я (Harvard School of Public Health). Інститут адміністрації ім. Джона Ф. Кеннеді (John F. Kennedy School of Government).

В систему Гарварда також входять різні школи, в яких навчається близько 10 тис. чоловік. Вони також вважаються студентами цього престижного навчального закладу [2].

Щоб краще зрозуміти, що ж таке Гарвард, необхідно згадати, що тут навчалися *сім президентів США*: Джон Адамс, Джон Кинси Адамс, Теодор і Франклін Делано Рузвельт, Рутерфорд Хейс, Джон Фітцджеральд Кеннеді і Джордж Буш молодший. Також цікаво, що серед лауреатів Нобелівської премії є тридцять випускників Гарварду.

Не аби яку увагу слід звернути на заходи для індивідуального розвитку студентів. Університет володіє декількома власними музеями, в числі яких ботанічний, порівняльної зоології, мінералогії та геології, археології та етнології. Також він має ботанічний сад та особистий ліс, чиє життя з року в рік досліджують біологи. Також тут знаходиться найбільша в світі наукова бібліотека; крім центрального книжкового зібрання, є окремі бібліотеки (бібліотека рідкісних книг і рукописів, медична, китайсько-японська та ін.) Найбільше Гарвард пишається своїми науковими досягненнями, в тому числі розробками всесвітньо знаменитого медичного факультету. Також цікаво, що всі студенти проживають тут же, на території університету, тут є аж 17 гуртожитків. Студенти, які ж демонструють гарні оцінки і інші досягнення у навчанні проживають в «будинках» (їх 12). Але в «будинок» можливо потрапити тільки з другого курсу [1].

Взагалі, Гарвардський університет є найпрестижнішим вищим навчальним закладом США та одночасно найвідомішим та найпрестижнішим учбовим закладом в світі. Тут проводиться навчання на шести мовних рівнях, а сам ВНЗ може похвалитися оснащенняю самими сучасними засобами навчання. В Гарварді працюють найдосвідченіші та

Студентський історико-педагогічний альманах

сильні викладачі, які застосовують індивідуальний підхід до кожного студента. За їх особистими твердженнями одним із головних завдань є виховання і вироблення в студентів лідерських якостей.

Напевно правильно вважати, що здобувати освіту в такому навчальному закладі мріє здебільшого кожен студент. Українські студенти не є виключенням. Проте за якістю Гарвардською освітою слідує і ціни на навчання. Сьогодні рік навчання в Гарвардському університеті коштує близько 42 тис \$. От саме звідси і виникає питання: «Чи може мрія стати реальністю?» Звичайно може. В університеті розроблена ціла система матеріальної підтримки талановитих студентів, які не справляються з фінансовими обов'язками. Таким студентам виділяється спеціальна допомога, розміри якої досягають тринадцяти тисяч на місяць, тобто майже половину оплати. Багато студентів для навчання беруть спеціальні позики. Примітно, що всі ці витрати бере на себе університет. Для студентів-іноземців існує так званий «грант Девіда Рокфелера». Його можна отримати за внесок у дослідження коледжу та університету, а також в ході процесу навчання за проявлені здібності. Якщо вдається отримати одну з таких підтримок, то вартість навчання зменшиться до 10 тис \$ [2].

Таким чином, якщо ви все ж таки зібралися у Гарвард, то у вас мають бути відповідні засоби та яскраві здібності. Вам необхідно надіслати документи (звіти про успішність, рекомендації педагогів, есе на обрану профільну тему і т. д.), які комісія розглядатиме близько трьох місяців, а після цього винесе свій вердикт. Іноземці-студенти складають 15% від загального потоку. Але можна спробувати поступити з 17 років до Гарвардської Літньої школи, де навчання триває 4 роки, з 17 до 21 років. Це є якоюсь гарантією того, що вас приймуть в сам університет.

Тобто, щоб вступити до Гарварду знадобляться: Результати тесту SAT або ACT; Три профільних тесту SAT II; Сертифікат за середню школу і випуску з останніми оцінками; Рекомендаційні листи від двох викладачів. Також необхідно добре володіти англійською мовою.

Якщо враховувати правила вступу і слідувати рекомендаціям, то можливо саме ви опинитеся в числі студентів Гарварда наступного року. Беріть участь в наукових дослідженнях, громадському та політичному житті країни, волонтерських проектах та громадських організаціях, вивчайте англійську мову і будьте просто життєрадісною людиною, і тоді можливо саме ваша мрія перестане бути лише мрією.

Список використаних джерел

1. Гарвард [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.university.info/Harvard/>
2. Найкращі університети [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epochtimes.com.ua/life/life/naykrashchi-universiteti-svitu-yak-vstupiti-ukrayintsyu-101721.html>

*Чайка Ольга,
студентка 32 групи фізико-математичного факультету.
Науковий керівник: канд. пед. наук,*

Університетська освіта сучасної Німеччини

Актуальність теми полягає у тому, що об'єднання німецьких закладів вищої освіти (DAAD) сприяє зв'язкам між німецькими та українськими вищими навчальними закладами через обмін студентами та викладачами. Німецький культурний центр Гете-Інститут пропонує мовні курси для початківців та для тих, хто вдосконалює свої знання з німецької мови на базовому, середньому та вищому рівнях. Об'єднання випускників зарубіжних університетів сприяє демократичним процесам, економічним реформам і розбудові громадянського суспільства в Україні, використовуючи знання та професійну підготовку своїх членів.

Метою статті є висвітлення найбільш відомих університетів Німеччини.

Концепція традиційного німецького університету базується на неогуманістичній теорії В. Гумбольдта, згідно з якою університет є центром розвитку та пропаганди знань, підготовки висококваліфікованих кадрів.

Німеччина вважається серцем Європи і не тільки через географічне розташування, але й тому, що це справжній осередок наукових розробок та батьківщина видатних людей, яких вона подарувала світові. Кант, Ейнштейн, Бетховен, Бах, Гете – це далеко не весь перелік тих, хто прославив країну далеко за її межами. На світовій арені Німеччина займає провідне місце поміж найстабільніших країн, крім того вона є одним з найактивніших членів Європейського Союзу [1].

Основою системи вищої освіти є університети. Вони мають, зазвичай, класичну структуру і завдання: несуть відповідальність за наукові дослідження, навчання, підготовку кадрів вищої кваліфікації, готують докторів наук, наділені правом присуджувати габілітацію для заміщення посад завідувачів кафедрами. Навчання триває щонайменше чотири роки [2].

Система вищої освіти Німеччини об'єднує 345 навчальних закладів, переважна більшість (близько 98 %) яких є державними (недержавні ВНЗ зобов'язані мати державну ліцензію на викладання). У ВНЗ Німеччини навчаються близько 1 млн. 800 тис. студентів. Основу системи вищої освіти складають 92 класичних (Universität), технічних (Technische Universität) і загальних (Gesamthochschulen) університетів і 22 вузи, статус яких прирівняно до університетського: педагогічні інститути (Pädagogische Hochschulen), медичні коледжі, філософсько-теологічні і церковні коледжі (Theologische Hochschule), і коледж спорту.

Найбільш відомим і престижним вищим навчальним закладом Німеччини є, заснований ще в 1386 р. за зразком паризької Сорбонни, Гейдельберзький університет (Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg. З XIX ст. Гейдельберг користується репутацією кращої в Європі школи юриспруденції. Серед викладачів цього університету були філософи Гегель і Ясперс, хімік Гельмгольц, вісім лауреатів Нобелівської премії. У рамках Гейдельберзького університету існує 15 факультетів – біології, хімії і біохімії,

Студентський історико-педагогічний альманах

медицини, права, філософії, східних мов, сучасних мов, політичних наук, спорту і здоров'я [1].

Друге місце в рейтингу німецьких університетів займає, розташований в Мюнхені і заснований в XV ст., університет Людвіга Максиміліана (Ludwig-Maximilians-Universität München. Цей вуз відомий найбільшим в Європі медичним факультетом. Крім нього, університет об'єднує 19 факультетів. Загальна чисельність студентів мюнхенського університету – 44 тис. чоловік.

Починаючи з XIX ст., зразком для всієї Європи став Берлінський університет, заснований в 1810 р. Вільгельмом фон Гумбольдтом (Humboldt-Universität zu Berlin).

Існує чотири категорії викладачів: професор, асистент, науковий працівник і викладач спеціальних дисциплін (іноземних мов, спорту тощо). Функції перших двох виконують доктори, але професор повинен мати чималий досвід і обирається за національним конкурсом. Науковий працівник мусить мати вищу освіту, виконувати наукові дослідження і проводити практичні заняття зі студентами. Увесь викладацький склад має статус державних службовців. Викладачі університетів витрачають на наукову роботу приблизно 1/3 робочого часу, їхні колеги з вищих фахових шкіл мають удвічі вище тижневе лекційне навантаження, тому на дослідження у них залишається менше можливостей.

Як і в Україні, у Німеччині прийнято видавати диплом про вищу освіту. Його одержують випускники більшості математичних, природничих, економічних і соціально-наукових факультетів. Найбільш розповсюджений ступінь, присуджуваний після закінчення навчання на гуманітарних факультетах – магістр [1].

Сьогодні для вищої освіти Німеччини характерна взаємодія федерального уряду та урядів земель: регулярно збирається конференція міністрів освіти земель, є також Спілка ректорів ВНЗ. Більшість серйозних документів вони створюють спільно. Створено також комісію з наукового планування. ВНЗ фінансуються землями на 94%, центром – на 6% . Близько 7,8% фінансування університетської науки здійснює приватний сектор економіки.

Сьогодні систему німецької освіти можна схематично показати таким чином : початкова школа (4 роки) – *середня школа* (8-річне реальне училище або 9-річна гімназія) – *вища школа* (університети, педагогічний ВНЗ, вища школа мистецтв або вищий технічний навчальний заклад) [2].

Таким чином, сьогодні Німеччина є прикладом успішної та ефективної модернізації та інтернаціоналізації вищої освіти, які підвищують конкурентні переваги класичної традиційної німецької системи освіти і сприяють загальному соціально-економічному благополуччю цієї європейської країни.

Список використаних джерел

1. Вища освіти Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gendocs.ru/v32775>

**Випуск 2. Історія університетської освіти : виникнення, становлення,
розвиток**

2. Школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-2406AA0FC37>
3. Національні особливості вищої освіти в Німеччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.psyh.kiev.ua>

Студентський історико-педагогічний альманах
Наукове видання

**СТУДЕНТСЬКИЙ
ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
АЛЬМАНАХ**

**ІСТОРІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ:
ВИНИКНЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ,
РОЗВИТОК**

**Збірник наукових праць молодих дослідників
Випуск 2**

У збірнику збережено орфографічні та пунктуаційні особливості
авторських текстів

Дизайн обкладинки – Печкуров В.П.

Надруковано з авторського оригінал-макета